

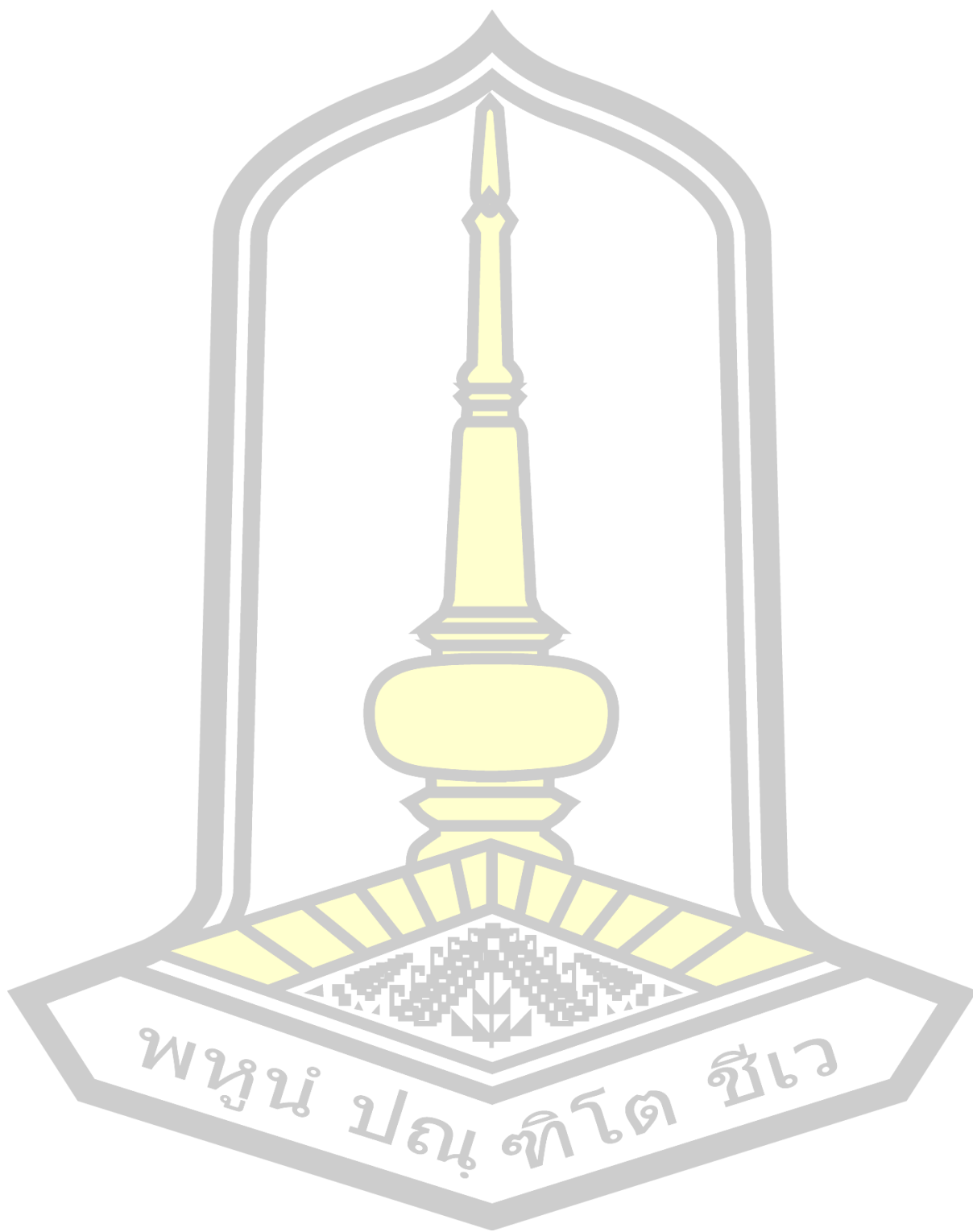

เพศจี๊ถึในวรณกรรณค้ำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซิ่งร่วมสมัย

วิทยานิพนธ์
ของ
เสียงชัย สาสีเสائر

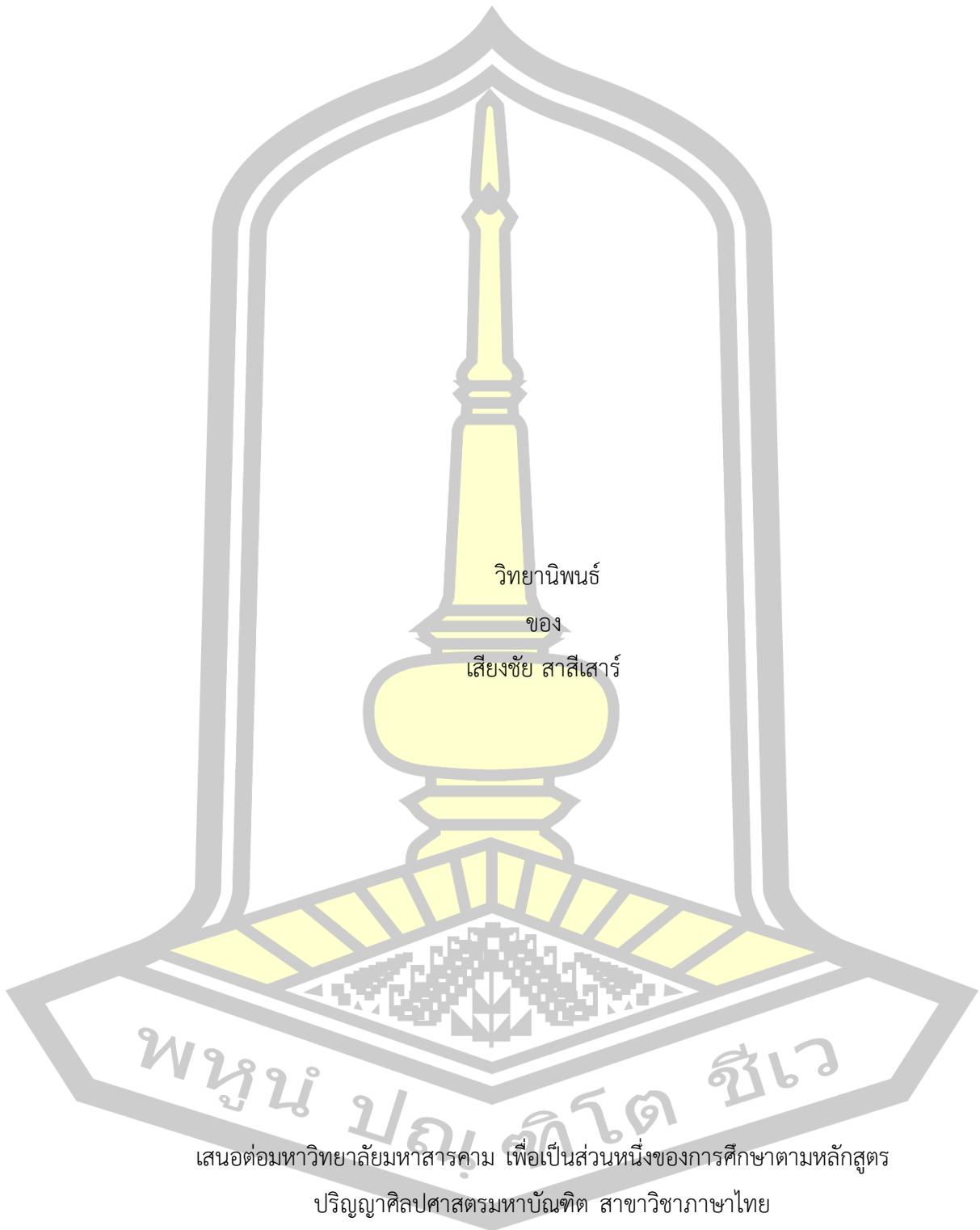
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พหุบัณฑิตยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพศจี๊ในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซิ่งร่วมสมัย

วิทยานิพนธ์
ของ
เสียงชัย สาสีเสาร์

พจนัน ปอญจิติโต ชีเว

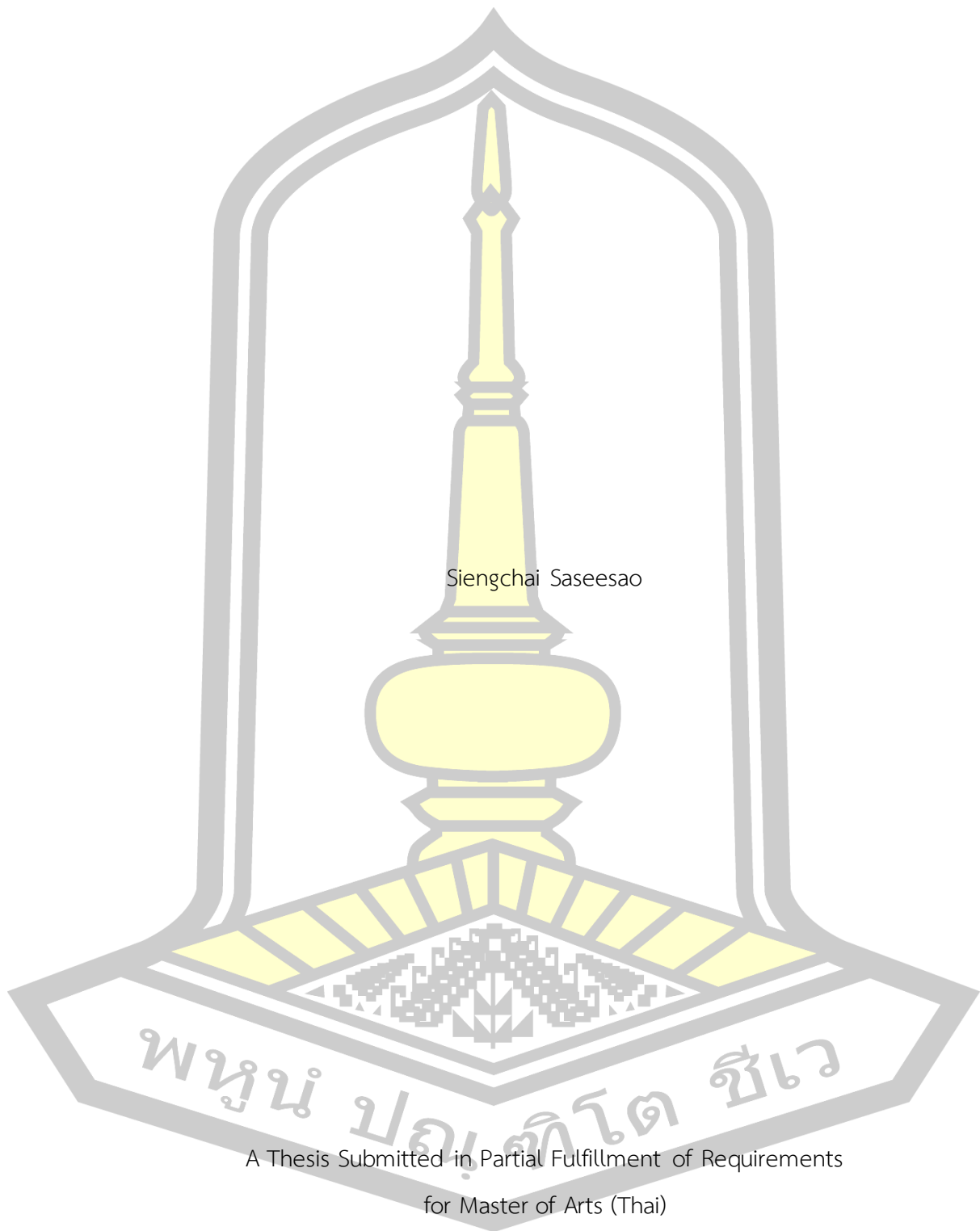
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Sexuality in Kam soy of Morlam Klon and Contemporary Morlam Sing

Siengchai Saseesao

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Thai)

February 2021

Copyright of Maharakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของว่าที่ร้อยตรีเสียงชัย สาสี่
เสาร์ แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศ. ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. จารุวรรณ ธรรมวัตร)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ราชนัย นิลวรรณภา)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(รศ. ดร. อรทัย เพ็ญยระ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(รศ. ดร. นิตยา วรรณกิตร์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(รศ. ดร. กฤษน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	เพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย		
ผู้วิจัย	เสียงชัย สาสีเสائر		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ธรรมวัตร		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	ภาษาไทย
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2564

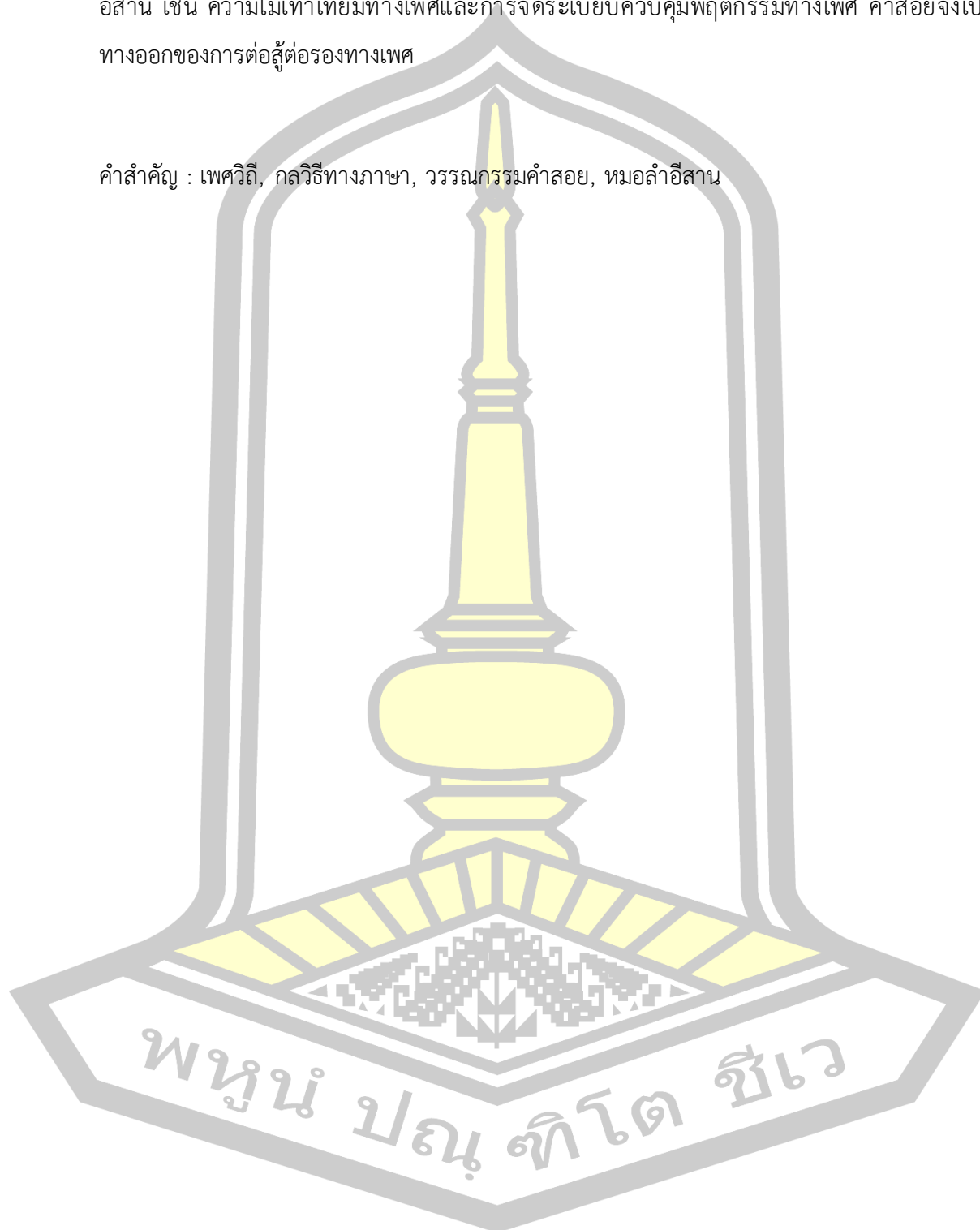
บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย 2) เพื่อศึกษาเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย ข้อมูลตัวบทที่ศึกษาเป็นคำสอยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นหลัก จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ ข้อมูลมุขปาฐะ คำสอยจากบันทึกการแสดงสดของหมอลำกลอน ประยุกต์และหมอลำซึ่งร่วมสมัยในรูปแบบสื่อออนไลน์ประเภทยูทูป (YouTube) ของหมอลำกลอนประยุกต์ชัชวาลย์น้อย พลเดช ปะทะชูติภา รุ่งโรจน์ หมอลำกลอนประยุกต์สมชาย ฆ้องสามจุม ปะทะสุกัญญา ยอดนภา หมอลำกลอนประยุกต์จำลอง ลิ่นเงิน ปะทะพวงเพชร กาละพันธ์ และหมอลำกลอนประยุกต์บ๊อบบี้ ธีรวัฒน์ เวฬุวัน ปะทะหอมจันทร์ ดาวดวง หมอลำซึ่งร่วมสมัยบัวผัน ทั้งโส ปะทะศรีจันทร์ วิสี หมอลำซึ่งร่วมสมัยเอ อนุชา ราศรี ปะทะกุ่ม สุภาพร สายรักษ์ หมอลำซึ่งร่วมสมัยเด่นชัย วงศ์สามารถ ปะทะแพรวพราว แสงทอง หมอลำซึ่งร่วมสมัยดอกเหมย เพ็ญนภา สมสุข ปะทะใหม่ พิชรี ไชยเลิศ รวม 49 คำสอย ข้อมูลลายลักษณ์ คำสอยจากหนังสือประเภทคำสอย 50 ยอดคำสอย โดยทองมาก จันทะลือ (พ.ศ. ม.ป.ป.) ปี่มคำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์ (พ.ศ. 2536) ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิม (พ.ศ. 2542) มีคำสอย 335 คำสอย แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคิดเรื่องกลวิธีทางภาษา แนวคิดเรื่องเพศวิถี

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย มี 2 ด้าน คือ กลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ ได้แก่ การใช้คำสัมผัส การใช้คำพวน การใช้คำภาษาถิ่น และกลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์ ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ การใช้สหพจน์ การใช้อุปมา การใช้บุคลาธิษฐาน กลวิธีดังกล่าวถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ภาษาที่หมอลำมักนำมาสอดแทรกในการแสดงหมอลำเพื่อสร้างอารมณ์สุนกครื้นเครงซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการสอย ส่วนความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยนั้นมี 5 ประเด็น คือเพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศ เพศวิถีกับจิตนาการด้านเพศ เพศวิถีกับอำนาจของเพศ และเพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ ความคิดที่มีต่อเรื่องเพศเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้

เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับเพศวิถีที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน เช่น ความไม่เท่าเทียมทางเพศและการจัดระเบียบควบคุมพฤติกรรมทางเพศ คำสอยจึงเป็นทางออกของการต่อสู้ต่อรองทางเพศ

คำสำคัญ : เพศวิถี, กลวิธีทางภาษา, วรรณกรรมคำสอย, หมอลำอีสาน

TITLE	Sexuality in Kam soy of Morlam Klon and Contemporary Morlam Sing		
AUTHOR	Siengchai Saseesao		
ADVISORS	Associate Professor Jaruwan Thammawatra , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Thai
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2021

ABSTRACT

This thesis has two main research objectives: 1) to study the language strategies in Kam Soy of the contemporary Morlam Klon and Morlam Sing 2) to study the sexuality in Kham Soy of the contemporary Morlam Kon and Morlam Sing. The document of the study is Kam Soy, which has the content mainly related to sexuality topic. It has been classified into 02 groups: verbal data (Kam Soy from the live performance recordings of Morlam Klong applied, and the contemporary Morlam Sing in the form of online media (YouTube) of contemporary Morlam applied Chatchawan Noi Pholdej versus Chutipra Rungroj Morlam Klong applied Somchai Kong Sam Jum versus Sukanya Yodnpa Morlam applied Jamlong Silver versus Puang Phet Kalaphan and Morlam Klong applied Bobby Theerawat Weruwan versus Homchan Dao Duang contemporary Morlam Sing Kung Supaporn versus Sai Rak contemporary Morlam Sing Denchai Wong can fight Praewaeng Saengthong contemporary Morlam Sing Dok Mei Pen Napha Somsuk versus Mai Phatcharee Chaiyalert total 49 words Kam Soy from the book of Kam Soy 50 Yod Khum Soy by Thong Mak Chanthalu (A.D.M.P.P) Pum Kam Soy by Thao Kham Pom Chua Champasak (1993) Kvam Soy - Kvam Thoy by Swing Bunjerm (1999) has 335 words. Kam Soy is a concept used in the research, which is the concept of language strategies and sexuality concepts.

The research results found that the language strategies of the contemporary Morlam Klon and Morlam Sing have two aspects: the strategy of selecting words, such as using rhyme words, using volumes, using dialects, and

strategies for using rhetoric to create pictures, including using symbols, phonetics, metaphors, characteristics. Those strategies are the art of using Morlam language often interpolated in Morlam performances to create a joyful mood, which is the primary focus of poetry. Whereas the concept of sexuality in Kam Soy of the contemporary Morlam Klon and Morlam Sing, there are 05 aspects: sexuality and gender definition. Sexuality with a gender perspective, sexuality with sexual fantasies, sexuality with the gender power, and sexuality and the change of sexual ethics. These ideas about gender reflect the socio-cultural context associated with the sexuality present in the Isan lifestyle, such as gender inequality and the regulation of sexual behavior. Kam Soy is a solution to the fight against genders.

Keyword : Sexuality, Language Strategies, Kam Soy, Isan Morlam

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ก็เนื่องจากความกรุณาอย่างสูงยิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอกิตติกรรมประกาศเอาไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.จรรุวรรณ ธรรมวัตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ที่เมตตาให้คำปรึกษา รวมถึงชี้แนะแนวทาง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่อยมา

ขอกราบขอบพระคุณท่านคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชนันท์ นิลวรรณภา อาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษาประจำ และรองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เพ็ญยุระ ผู้ทรงคุณวุฒิฯ ที่ได้กรุณาชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

ตลอดจนขอขอบคุณเพื่อน ๆ ศศ.ม. สาขาวิชาภาษาไทยทุกคน ซึ่งเป็นทั้งกัลยาณมิตรที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัย

อื่นใด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงไม่สำเร็จลงได้หากไม่ได้รับโอกาสการศึกษาที่ดีจากทางภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก และทุนสนับสนุนการวิจัยสำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท) ประจำปีงบประมาณ 2563 ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ท้ายนี้ ขอรำลึกถึงพระคุณพ่อนันต์ สาสีเสาร์ คุณแม่ประยูร สาสีเสาร์ และคุณยายซารี บุญลาด ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ลูกได้อุตุนสู้อย่างพยายามจนประสบความสำเร็จในวันนี้ และหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงมีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในทางวิชาการต่อไป

เสียงชัย สาสีเสาร์

พูน ปณ ทิโต ชีเว

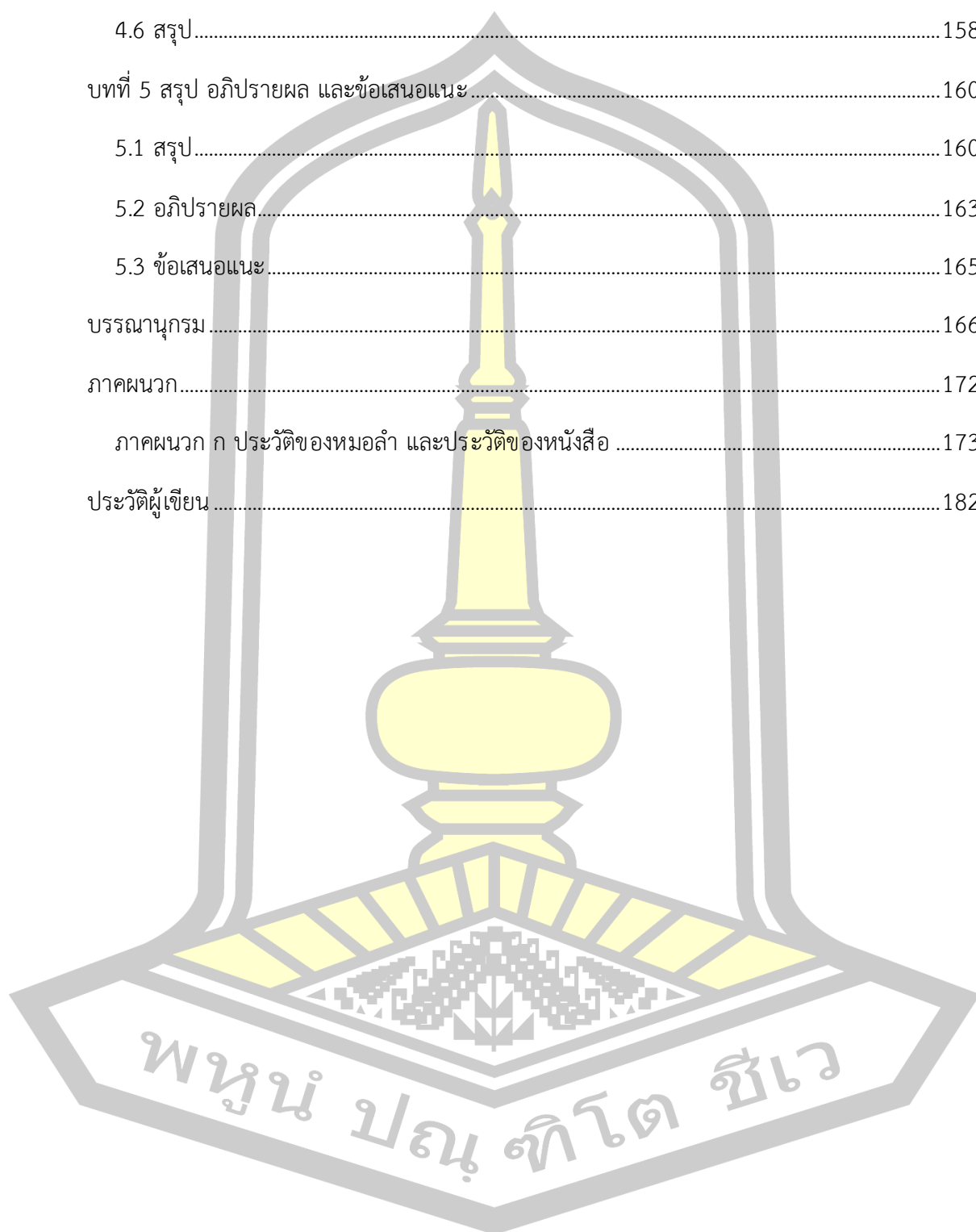
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉุ
สารบัญภาพประกอบ.....	๗
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง	1
1.2 ความมุ่งหมายการวิจัย	4
1.3 คำถามหลักของการวิจัย	4
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น	5
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.9 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย.....	6
1.9.1 แนวคิดด้านกลวิธีทางภาษา	7
1.9.2 แนวคิดด้านเพศวิถี.....	7
1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
1.10.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ	9
1.10.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำสอย.....	18

1.10.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษา.....	21
1.10.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี	29
บทที่ 2 ความรู้เรื่องคำสอย.....	39
2.1 ที่มาของคำสอย	39
2.1.1 ความหมายของคำสอย	39
2.1.2 ความเป็นมาของคำสอย.....	40
2.2 โครงสร้างของคำสอย	42
2.2.1 ฉันทลักษณ์ของคำสอย	42
2.2.2 องค์ประกอบของคำสอย	43
2.3 ธรรมเนียมของการสอย	46
2.3.1 จุดมุ่งหมายของการสอย	46
2.3.2 เนื้อความของการสอย.....	49
2.4 ลักษณะของตัวบทคำสอยที่ศึกษา	50
2.4.1 ลักษณะด้านองค์ประกอบ.....	51
2.4.2 ลักษณะด้านฉันทลักษณ์.....	56
2.4.3 ลักษณะด้านจุดมุ่งหมาย.....	62
2.4.4 ลักษณะด้านเนื้อความ.....	67
2.5 สรุป.....	79
บทที่ 3 กลวิธีทางภาษาในคำสอย.....	81
3.1 กลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ	81
3.1.1 การใช้คำสัมผัส	81
3.1.1.1 การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในนามศัพท์.....	82
3.1.1.2 การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในกริยาศัพท์	86
3.1.2 การใช้คำพวน	90

3.1.2.1 การใช้คำพวนที่เป็นนามศัพท์	91
3.1.2.2 การใช้คำพวนที่เป็นกริยาศัพท์	92
3.1.3 การใช้คำภาษาถิ่น	94
3.1.3.1 การใช้คำภาษาถิ่นกลุ่มคำปราชญ์บุคคล	95
3.1.3.2 การใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคล	96
3.2 กลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์	100
3.2.1 การใช้สัญลักษณ์	100
3.2.1.1 การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้ชาย	101
3.2.1.2 การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้หญิง	104
3.2.2 การใช้สีทพจน์	106
3.2.2.1 การใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหว	106
3.2.2.2 การใช้คำเลียนเสียงแสดงขนาดและลักษณะ	108
3.2.3 การใช้อุปมา	109
3.2.3.1 การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศ	109
3.2.3.2 การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์	112
3.2.4 การใช้บุคลาธิษฐาน	116
3.2.4.1 การสร้างภาพแบบสมจริง	116
3.2.4.2 การสร้างภาพแบบเกินจริง	117
3.3 สรุป	120
บทที่ 4 เพศวิถีในคำสอย	122
4.1 เพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ	122
4.2 เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศ	129
4.3 เพศวิถีกับจินตนาการด้านเพศ	137
4.4 เพศวิถีกับอำนาจของเพศ	147

4.5 เพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ	152
4.6 สรุป.....	158
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	160
5.1 สรุป.....	160
5.2 อภิปรายผล.....	163
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	165
บรรณานุกรม	166
ภาคผนวก.....	172
ภาคผนวก ก ประวัติของหมอลำ และประวัติของหนังสือ	173
ประวัติผู้เขียน	182

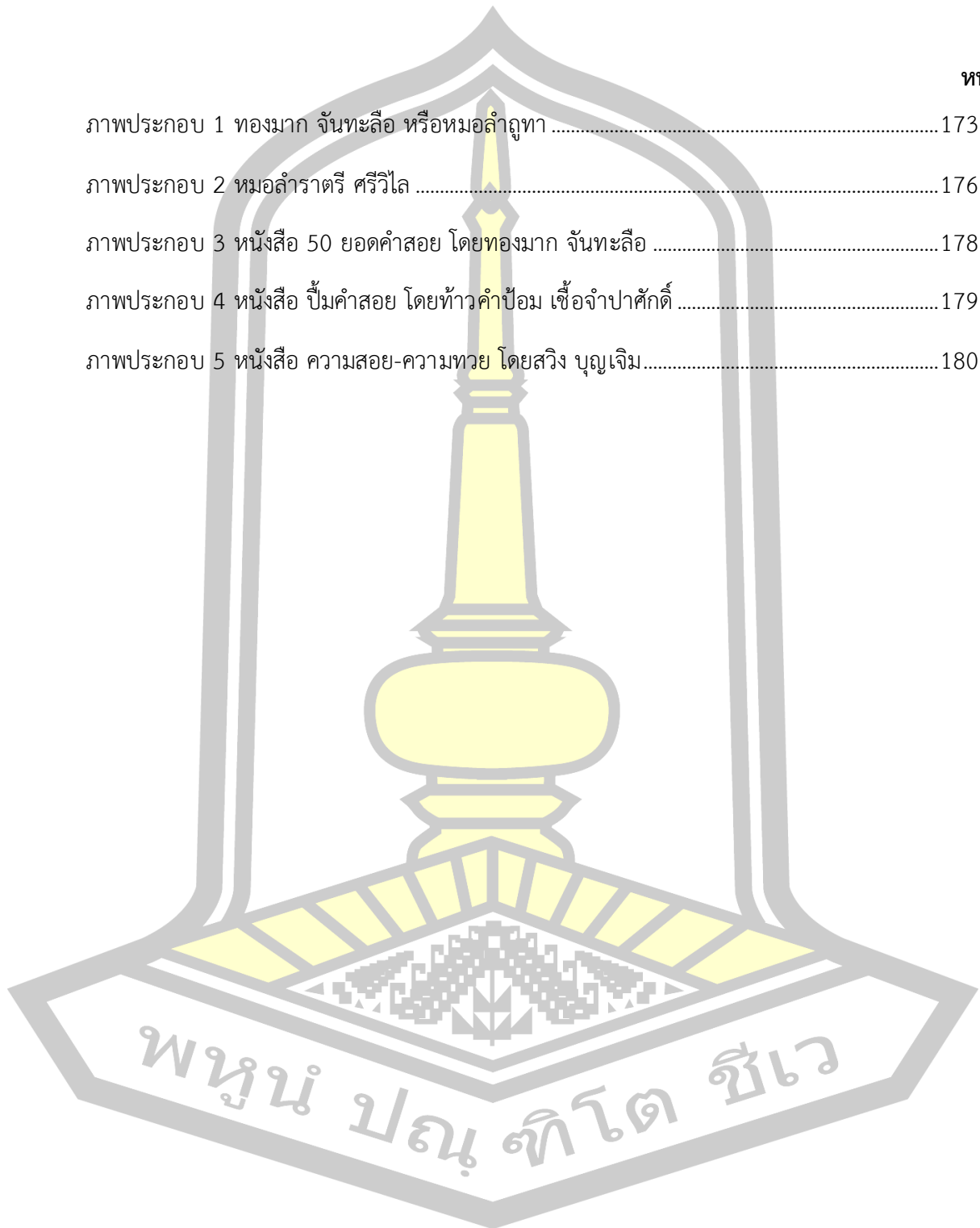
สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในนามศัพท์	85
ตาราง 2 แสดงการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในกริยาศัพท์	89
ตาราง 3 แสดงการใช้คำพวนที่เป็นนามศัพท์ในคำสอย	92
ตาราง 4 แสดงการใช้คำพวนที่เป็นกริยาศัพท์ในคำสอย	93
ตาราง 5 แสดงการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำปรัมปราบุคคล	96
ตาราง 6 แสดงการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคล	99
ตาราง 7 แสดงการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้ชาย	103
ตาราง 8 แสดงการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้หญิง	105
ตาราง 9 แสดงการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหวในคำสอย	107
ตาราง 10 แสดงการใช้คำเลียนเสียงแสดงขนาดและลักษณะในคำสอย	108
ตาราง 11 แสดงการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศในคำสอย	111
ตาราง 12 แสดงการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ในคำสอย	115

พจนานุกรมศัพท์โต ชีเว

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 ทองมาก จันทะลือ หรือหมอลำภูทา	173
ภาพประกอบ 2 หมอลำราตรี ศรีวิไล	176
ภาพประกอบ 3 หนังสือ 50 ยอดคำสอย โดยทองมาก จันทะลือ	178
ภาพประกอบ 4 หนังสือ ปี่มคำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์	179
ภาพประกอบ 5 หนังสือ ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิม	180

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

เมื่อกล่าวถึงคำสอยในสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานแล้ว ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับหมอลำ เนื่องจากเป็นการแสดงที่เน้นความสนุกสนานเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า หมอลำเป็น ศิลปะการแสดงที่เป็นหนึ่งในวิถุญาณท่าของความเป็นอีสาน อันได้แก่ ลาบ ข้าวเหนียวส้มตำ หมอลำ หมอแคน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540: 1) การสอยจึงถือเป็นการเพิ่มรสชาติให้กับการลำกลอนขึ้นไป อีกชั้น ในอดีตนั้นชาวอีสานนิยมสอยกันตามงานต่าง ๆ ที่มีหมอลำกลอนแสดง รูปแบบการสอย โดยทั่วไปจะสอยเมื่อหมอลำลำจบกลอนหนึ่ง โดยจะเป็นการขานรับสั้น ๆ ของผู้ฟังที่ร้องรับต่อท้าย กลอนลำเมื่อจบลงแต่ละกลอน (นิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธุ์, 2556: 2-3) การสอยเป็นวาทศิลป์ชนิดหนึ่งของคนอีสาน อาจกล่าวได้ว่าถ้ามีหมอลำคู่ที่ไหนก็จะต้องมีการสอย ณ ที่นั้น ในทำนองเดียวกับ สมชาย นิลอาธิ (2526: 70-71) ได้อธิบายว่า เมื่อหมอลำลำจบกลอนหนึ่ง ๆ แล้วผู้ฟังที่อยากจะร่วม สนุกด้วย การสอยต่อท้ายกลอนนั้น ๆ จะต้องร้องนำว่า “สอย...สอย” สองคำติดต่อกันก่อนเสมอ ก็ คล้าย ๆ กับการประกาศเกริ่นบอกให้รู้กันว่าตอนนี้ฉันกำลังจะสอยละนะให้คนอื่นเจียบก่อนอย่าแย่ง สอยหรืออย่าเพิ่งแซงนั่นแหละ ซึ่งในช่วงจังหวะแวบหนึ่งตรงนี้เอง ถ้าจังหวะเป็นของเราก็คือคำสอยที่ คิดเอาไว้ต่อไปทันที ผู้สอยจะสอยด้วยถ้อยคำที่วรรคก็ได้แล้วแต่ผู้สอยจะคิดได้ และเมื่อเห็นว่าพูดคำ สอยที่ต้องการจบลงแล้วก็จะลงท้ายด้วยว่า “นี่กะสอย” หรือถ้าใช้คำสอยค่อนข้างสั้นและห้วนก็ อาจจะลงท้ายว่า “นี่เขากะเอ็นว่าสอย” ก็ได้ ส่วนความหมายก็คล้าย ๆ กับการบอกกล่าวให้รู้กันว่า “นี่ก็สอยนะโว้ย” ซึ่งพฤติกรรมร่วมเช่นนี้คนอีสานเรียกว่า “สอย” ฉะนั้นการสอยจึงเหมือนเป็นการ ประกาศให้ทุกคนรู้ว่า ข้ากำลังมีอารมณ์ร่วมสนุกสนานด้วยอย่างเต็มที่และถึงใจแล้ว และชื่นมื่นใน หัวใจไปกับกลอนลำของหมอลำกลอนมากเหลือเกิน ซึ่งจากลักษณะการแสดงดังกล่าวนี้ จะว่าไปแล้ว คำสอยก็น่าจะมีลักษณะคล้ายกับเป็น “สร้อยกลอนลำ”

อย่างไรก็ดี วัฒนธรรมการแสดงหมอลำเชื่อว่า จะได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ก็ เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของการสร้างการเสพหมอลำของผู้ชมผู้ฟัง เป็นอีก ปัจจัยที่ทำให้หมอลำแบบดั้งเดิมหลากหลายประเภทที่ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงไปตาม กระแสความนิยมของผู้ชมผู้ฟังก็สูญหายไปจากวัฒนธรรมการรับรู้ของผู้คนอย่างสิ้นเชิง ซึ่งสอดคล้อง กับที่ อภิสิทธิ์ เบื้องบน (2555: 1-2) ได้ชี้ให้เห็นถึงสถานภาพของหมอลำในปัจจุบันว่า ปัจจุบันหมอลำ หลายประเภทก็ไม่ได้ได้รับความนิยม ยกตัวอย่างเช่น หมอลำพื้น หมอลำผญา หมอลำเกี้ยว หมอลำชิงชู้ หมอลำสามเกลอ เนื่องจากรูปแบบหรือแบบแผนการแสดงที่ไม่ปรับเปลี่ยนจึงไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ชม

หรือผู้ฟัง ส่วนหมอลำที่ยังได้รับความนิยมและยังแสดงรับใช้สังคมในปัจจุบันนี้ ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำเพลิน หมอลำหนุ่ม หมอลำกลอนซิ่ง เพราะว่ามี การปรับเสริมรูปแบบการแสดงเพื่อให้เป็นที่นิยมของผู้รับชมหรือผู้ฟัง ตลอดจนมีการพัฒนาขนบการแสดงหรือคัดเลือกผู้แสดงให้เหมาะสมกับบทละครต่าง ๆ เข้ากับสังคมในยุคนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

เป็นที่น่าสังเกตว่า วัฒนธรรมการแสดงหมอลำโดยเฉพาะหมอลำกลอนซึ่งแต่เดิมจะปรากฏให้เห็นได้ในงานบุญหรืองานมหรสพคั้งตามโอกาสต่าง ๆ ที่เน้นให้เกิดความสนุกสนานซึ่งนาน ๆ ทีปีหนถึงจะได้ชมได้ฟังกัน แต่ในปัจจุบันภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ทำให้หมอลำกลอนแบบดั้งเดิมมีการปรับรูปแบบหรือขนบการแสดงไปเป็นหมอลำซิ่ง ดังจะเห็นได้จากมีการนำเอาเพลงสตริง เพลงสากลที่มีจังหวะเร้าใจมาผสมผสานกับการแสดงมากขึ้นทั้งเพื่อให้เห็นที่นิยมของผู้ชมผู้ฟังในยุคสมัยใหม่นี้ จนเป็นที่มาของคำว่า “หมอลำกลอนและหมอลำซิ่งสมัยใหม่” ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมการสอยจึงมีลักษณะด้านรูปแบบเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาทางภาษาที่สอดแทรกอยู่ในการแสดงของหมอลำของชาวอีสานมีความน่าสนใจ ดังที่ ราไพ กาแก้ว (2537: 11) ได้กล่าวถึงภาษาที่สอยว่า ในการสอยนั้นก่อนที่จะกล่าวถึงสิ่งใด ๆ ผู้สอยมักจะกล่าวถึงนกบางประเภทที่มีอยู่ในท้องถิ่นอีสาน โดยเฉพาะนกแต้แต้ซึ่งชื่อที่ตรงกับอวัยวะบางส่วนของเพศหญิงถูกยกขึ้นกล่าวถึงคล้ายกับสูตรของการสอย ซึ่งชาวบ้านทั่วไปเห็นว่าสนุกสนาน ถ้อยคำที่ใช้อาจมีลักษณะที่คนภาคอื่นฟังแล้วเห็นว่าหยาบคายรับไม่ได้แต่คนอีสานชอบใจ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง รวมถึงหยอกล้อเล่นกันระหว่างหมอลำด้วยกันเอง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลคำสอยทั้งจากในสื่อออนไลน์ที่เป็นบันทึกการแสดงสดของหมอลำกลอนประยุกต์และหมอลำซิ่งร่วมสมัยที่ผลิตออกมาในรูปแบบของสื่อออนไลน์ประเภทยูทูป (YouTube) รวมถึงจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมเรียบเรียงเอาไว้ในรูปแบบของหนังสือประเภทคำสอยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้ภาษาในคำสอยที่มีลักษณะการสรรใช้คำและการสร้างคำใหม่ที่น่าประหลาดใจเห็นอย่างหลากหลาย ตัวอย่างอย่างเช่นคำสอยที่ว่า

สอย....สอย

ฝรั่งผิวเมีย มาอยู่เมืองไทย

เฮ็ดกันปานไต้ บ่มีลูกจักปี

ย่อนเมียชื่อ **รูบี่** ผิวเผินชื่อ **ดอสนัน** นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 23)

จากคำสอยดังกล่าวนี้ เป็นการใช้คำที่มีเสียงใกล้เคียงกันในเชิงการล้อเลียนกิจกรรมทางเพศของคู่สามีภรรยาชาวต่างชาติที่มีเพศสัมพันธ์กัน แต่ก็ไม่สามารถตั้งครมภ์หรือท้องมีลูกได้ กล่าวคือมี

การใช้คำพ้องเสียง นั่นก็คือคำว่า “รูบี้” และ “ดอสนัน” ซึ่งมีเสียงใกล้เคียงกับคำว่า “Ruby” และ “Dawson” ซึ่งเป็นการเล่นกับเสียงในภาษาอังกฤษมาสื่อความหมายถึงอวัยวะเพศหญิงและชาย ด้วยคำว่า “รูบี้” ในบริบทของตัวบทหมายถึง ลักษณะอวัยวะเพศหญิงที่อ่อนเหลว ส่วนคำว่า “ดอสนัน” หมายถึงลักษณะอวัยวะเพศชายที่มีขนาดสั้น การเล่นคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันนี้ จึงเป็นกลวิธีหรือศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ภาษาที่หมอลำมักหยิบยกนำมาเอามาสอดแทรกลงในการแสดงหมอลำเพื่อใช้สร้างอารมณ์ให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการสอย

นอกจากการสอยในวัฒนธรรมการแสดงหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยจะเป็นการใช้ถ้อยคำสำนวนหรือโวหารในการพูดเพื่อสร้างความขบขันทางอารมณ์แล้ว ยังพบมีการสื่อให้เห็นถึงความคิดเรื่องเพศวิถีอีกด้วย ด้วยเหตุที่คำสอยทั่วไปจะมีความหมายเน้นเรื่องเพศโดยเฉพาะ และมักจะใช้คำหยาบแต่พิน ๑ ตรงไปตรงมาได้ความโดยไม่ต้องแปลหรือถอดความ (กาญจนา ไพรสมนต์, 2540: 2) ลักษณะเช่นนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าความคิดที่มีต่อเรื่องเพศสามารถใช้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมอันกระทบต่อเพศวิถีที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวอีสานได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาความคิดเรื่องเพศวิถีที่นำเสนอผ่านตัวบทวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยจึงมีความน่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง

ทั้งนี้จากการสำรวจสถานภาพการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับคำสอย พบว่ามิ่งงานวิจัยของกาญจนา ไพรสมนต์ (2540) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “คำสอยจากอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยเน้นการศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรมของคำสอยในด้านเนื้อหา รูปแบบ ฉันทลักษณ์ และบทบาทของคำสอยที่มีต่อสังคม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของไพโรจน์ เพชรสังหาร (2551) ที่ศึกษาเรื่อง “คำสอย” ประมวลวรรณกรรมมุขปาฐะในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบองค์ประกอบทางด้านวรรณกรรมของคำสอยในด้านฉันทลักษณ์ ขบขันนิยมในการแต่ง ลักษณะประเภทคำสอย และบทบาทของคำสอยที่มีต่อสังคมอีสาน ในส่วนการศึกษาภาพสะท้อนวัฒนธรรมอีสานจากเนื้อหาของวรรณกรรมคำสอยพบในงานวิจัยของนิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธ์ (2556) ที่ศึกษาเรื่อง “ภาพสะท้อนวัฒนธรรมอีสานจากวรรณกรรมคำสอย” โดยผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวอีสานและอัตลักษณ์ของการใช้ภาษาอีสานที่ก่อให้เกิดความตลกขบขัน ซึ่งการศึกษาในงานวิจัยดังกล่าวนี้ เป็นการศึกษาที่เน้นองค์ประกอบทางวรรณกรรมและให้ความสำคัญกับบทบาทของคำสอยที่มีต่อสังคมหรือชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก ส่วนการศึกษาวรรณกรรมคำสอยโดยเน้นให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาและความคิดเรื่องเพศวิถีนี้ก็ยังไม่ปรากฏให้เห็น อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลตัวบทจากบันทึกการแสดงสดของหมอลำกลอนประยุกต์และหมอลำซึ่งร่วมสมัยที่ผลิตออกมาในรูปแบบของสื่อออนไลน์ประเภทยูทูบ (YouTube) และจากหนังสือประเภทคำสอยที่มีผู้รวบรวมเรียบเรียงเอาไว้แล้ว อันเป็นพื้นที่สื่ออีกประเภทหนึ่งที่สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ก็ยังมีปรากฏไม่มากด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย โดยใช้กรอบแนวคิดด้านกลวิธีทางภาษาและเพศวิถีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตีความ เพื่อให้เห็นกลวิธีการใช้ภาษารวมถึงความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยนี้

1.2 ความมุ่งหมายการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย
2. เพื่อศึกษาเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย

1.3 คำถามหลักของการวิจัย

1. กลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยมีลักษณะอย่างไร
2. ความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยมีลักษณะอย่างไร

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย
2. ทำให้เข้าใจถึงความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องเพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเนื้อหาคำสอยจากบันทึกการแสดงในสื่อออนไลน์ และจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมเรียบเรียงเอาไว้แล้ว โดยคัดเลือกเฉพาะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นหลัก จำนวน 384 คำสอย ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มข้อมูล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลमुखपाठ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากบันทึกการแสดงสดของหมอลำกลอนประยุกต์และหมอลำซึ่งร่วมสมัยที่ผลิตออกมาในรูปของสื่อออนไลน์ประเภทยูทูป (YouTube) จำนวน 8 ชุด ดังนี้

- 1.1 หมอลำกลอนประยุกต์ของชัชวาลย์น้อย พลเดช ปะทะชูดิภา รุ่งโรจน์
- 1.2 หมอลำกลอนประยุกต์ของสมชาย ช้องสามจุม ปะทะสุกัญญา ยอดนภา
- 1.3 หมอลำกลอนประยุกต์จำลอง ลินเงิน ปะทะพวงเพชร กาละพันธ์
- 1.4 หมอลำกลอนประยุกต์บ๊อบบี้ ธีรวัฒน์ เวฬุวัน ปะทะหอมจันทร์ ดาวดวง
- 1.5 หมอลำซึ่งร่วมสมัยบัวผัน ทังโส ปะทะศรีจันทร์ วิสี
- 1.6 หมอลำซึ่งร่วมสมัยเอ อนุชา ราศรี ปะทะกั๋ง สุภาพร สายรักษ์

1.7 หมอลำซึ่งร่วมสมัยเด่นชัด วงศ์สามารถ ปะทะแพรวพราว แสงทอง

1.8 หมอลำซึ่งร่วมสมัยดอกเหมย เพ็ญญา สมสุข ปะทะใหม่ พิชรี ไชยเลิศ

2. ข้อมูลลายลักษณ์ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากจากหนังสือประเภทคำสอยที่มีผู้รวบรวมเรียบเรียงเอาไว้แล้ว จำนวน 3 เล่ม ดังนี้

2.1 หนังสือ 50 ยอดคำสอย โดยทองมาก จันทะลือ (ม.ป.ป.)

2.2 หนังสือ ปี่มคำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์ (พ.ศ. 2536)

2.3 หนังสือ ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิม (พ.ศ. 2542)

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ข้อมูลตัวบทวรรณกรรมคำสอย 2 กลุ่ม ได้แก่ ข้อมูลมุขปาฐะที่ได้จากบันทึกการแสดงในสื่อออนไลน์ และข้อมูลลายลักษณ์ที่ได้จากเอกสารที่มีผู้รวบรวมเรียบเรียงเอาไว้แล้ว ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงการวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย ผู้วิจัยจึงขอทำเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

1. ในด้านตัวบทคำสอยมักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอใช้คำศัพท์ด้านเพศสุรระ โดยจะทำการเขียนตามคำที่ใช้สอยเป็นหลัก

2. ในด้านการใช้ภาษาถิ่นอีสาน หากคำภาษาถิ่นอีสานตรงกับภาษาไทยกลางผู้วิจัยจะเขียนตามอักขรวิธีแบบภาษาไทยกลาง แต่ถ้าเป็นคำภาษาอีสานก็จะเขียนตามอักขรวิธีแบบภาษาอีสานโดยตรง

3. ในด้านตัวบทคำสอยที่ยกมาเป็นตัวอย่างในการอธิบายนั้น ผู้วิจัยจะมีการถอดความหมายหรือวงเล็บความหมายเอาไว้เพื่อให้คนที่ไม่ใช่คนอีสานหรือไม่เข้าใจภาษาอีสานได้รู้

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

1.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ

1.2 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำสอย

1.3 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษา

1.4 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดหลักที่กำหนดไว้มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์และตีความ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายการวิจัยข้อ 1 ที่ว่า “เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย” โดยประยุกต์ใช้แนวคิดด้านกลวิธีทางภาษา เพื่อให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยว่ามีลักษณะอย่างไร

2.2 วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายการวิจัยข้อ 2 ที่ว่า “เพื่อศึกษาเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย” โดยประยุกต์ใช้แนวคิดด้านเพศวิถี เพื่อให้เข้าใจถึงความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยว่ามีลักษณะอย่างไร

3. ชั้นนำเสนอข้อมูลวิเคราะห์

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

คำสอย คือคำกล่าวสั้น ๆ ที่ผู้ฟังกล่าวขึ้นหลังจากที่หมอลำลำจบกลอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟังหมอลำ ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงคำสอยในรูปสื่อออนไลน์จากบันทึกการแสดงสดของหมอลำกลอนประยุกต์และหมอลำซึ่งร่วมสมัย และจากเอกสารที่ปรากฏในรูปของหนังสือประเภทคำสอยของ 1.หนังสือ 50 ยอดคำสอย โดยทองมาก จันทะลือ (ม.ป.ป.) 2.หนังสือ ปี่ม คำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์ (พ.ศ. 2536) 3.หนังสือ ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิม (พ.ศ. 2542)

กลวิธีทางภาษา หมายถึงกลวิธีการใช้ภาษาในคำสอย ทั้งกลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ ได้แก่ การใช้คำสัมผัส การใช้คำพ้อง การใช้คำภาษาถิ่น การใช้คำพ้อง การใช้คำซ้ำ การใช้คำแสดงอารมณ์ กลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สัญลักษณ์ การใช้สัทพจน์ การใช้อุปมา การใช้บุคลาธิษฐาน การใช้ชื่อพจน์ และการใช้อุปลักษณ์

เพศวิถี หมายถึงความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอย ทั้งเพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ มุมมองเรื่องเพศ จินตนาการด้านเพศ อำนาจของเพศ และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ

1.9 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย” เพื่อให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาและความคิดเรื่องเพศวิถี ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดหลักสำคัญมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ โดยแบ่งออกได้เป็น 2 แนวคิด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.9.1 แนวคิดด้านกลวิธีทางภาษา

1.9.2 แนวคิดด้านเพศวิถี

1.9.1 แนวคิดด้านกลวิธีทางภาษา

เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ถ่ายทอดความคิดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง และถ้อยคำเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นในการใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกัน ความหมายของถ้อยคำจึงจำเป็นที่ผู้รับสารต้องทำการถอดรหัส เพื่อจะได้รับรู้และเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อสารและพบภาพสะท้อนต่าง ๆ ในสารที่ผู้ส่งสารสอดแทรกไว้ในคำเหล่านั้น เพราะคำหนึ่งคำอาจมีเพียงความหมายเดียว หรืออาจมีหลายความหมายขึ้นอยู่กับบริบทของการตกลงร่วมกันของผู้สร้างภาษาและผู้ใช้ภาษา รวมทั้งบริบทในการสื่อสารสารเป็นสำคัญ (นิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธุ์, 2556: 15)

นอกจากนี้ตามทัศนะของศิริพร ภักดีผาสุก (2561: 22) อธิบายว่า ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร อย่างไรก็ตามนิยามดังกล่าวยังไม่เพียงพอที่จะจำกัดความหมายของภาษาเพราะว่าระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารหลายอย่างที่ไม่นับว่าเป็นภาษา อาทิ ไฟสัญญาณจราจร สัญญาณธง สัญญาณมือสำหรับการทหาร ทั้งนี้ระบบสัญลักษณ์เหล่านี้สามารถใช้สื่อความหมายบางประการได้แต่ยังขาดคุณลักษณะสำคัญของ “ภาษาแท้” ดังนั้น หากนำเอาแนวคิดดังกล่าวนี้มาประยุกต์ใช้ในการศึกษากลวิธีทางภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยแล้ว ผู้วิจัยมองว่าน่าจะทำให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยได้อีกทางหนึ่ง เพราะคำสอยเป็นภูมิปัญญาของหมอลำในการเล่นสนุกกับภาษาโดยตรง

1.9.2 แนวคิดด้านเพศวิถี

ความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศของมนุษย์มีมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะความคิดเกี่ยวกับความเป็นเพศหรือ “เพศภาวะ” (gender) ที่ปรากฏในบริบททางวัฒนธรรม ซึ่งให้ความสนใจในเรื่องของระบบความหมายในสังคมว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความแตกต่างทางเพศที่มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะ ทำนองเดียวกับความหมายเกี่ยวกับชาติพันธุ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ที่เปลี่ยนไป ความคิดเหล่านี้จะได้รับการประเมินใหม่อยู่เสมอ เมื่อปฏิบัติการทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง แนวความคิดในเรื่องความเป็นเพศ คุณค่าของหญิงและชาย หรือบทบาททางสังคมของหญิงและชายก็เช่นเดียวกัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว มันได้เปลี่ยนแปลงมาตลอดในแต่ละช่วงเวลา การเปลี่ยนแปลงนี้มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่างที่เกิดขึ้นในสังคม อาทิ สงคราม ระบบเศรษฐกิจหรือความคิดทางศีลธรรม ความเป็นเพศจึงมักเป็นประเด็นที่ได้รับการเพ่งมองอย่างใกล้ชิด และนี่เองคือที่มาของแนวคิดทฤษฎีที่เรียกว่า “สตรีนิยม” (feminism) ซึ่งมีความหมายโดยรวมถึงความเชื่อที่ว่าความเป็นหญิงและชายนั้นถูกทำให้แตกต่างโดยสังคมของเรา และผู้หญิงมักจะถูกจัดระเบียบหรือ

จัดการไม่ให้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกพื้นที่และสถาบันทางสังคม จึงมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงสถานะนี้ให้หมดไป โดยการนำเสนอทัศนะใหม่ทางสังคมที่จะขจัดความคิดเก่าที่ว่าทำไมผู้หญิงจึงเป็นอย่างนั้น และพยายามมองด้วยทัศนะใหม่ว่าผู้หญิงไม่ได้มีฐานะที่ต่ำต้อยและผู้ชายก็ไม่ได้เหนือกว่า (ธัญญา สังขพันธ์, 2556: 41-42)

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบการอธิบายของออร์ทัย เพียยูระ (2560) ที่ปรากฏในหนังสือ “วรรณกรรมกับเพศภาวะ Literature and Gender” ซึ่งเสนอว่า เพศภาวะศึกษา (Gender Studies) เป็นกรอบแนวคิดที่มีการพัฒนามาจากแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) โดยคำว่า gender แปลเป็นภาษาไทยหลายคำ นอกจากนี้ยังมีคำว่าเพศภาวะและเพศสภาวะที่ถูกนำมาใช้ แทนคำว่า gender โดยนักวิชาการและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ นักวิชาการและนักทฤษฎีทางด้านเพศภาวะศึกษาจึงมีอยู่ในทุกสาขาวิชา จึงมีการให้คำนิยามเพศสภาวะแตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังของศาสตร์ของตน โดยมีประเด็นร่วมกันในด้านการศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศ ความเสมอภาคและความไม่เท่าเทียมทางเพศในด้านต่าง ๆ กล่าวโดยสรุป เพศภาวะ หมายถึงการแบ่งกลุ่มของคนในสังคมออกตาม “ความมี” “ความเป็น” และ “การปรากฏ” ทางเพศ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีพลวัตกับระบบอำนาจชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ในสังคม ดังนั้นเพศภาวะศึกษาจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ “ความมี” “ความเป็น” และ “การปรากฏ” ทางเพศของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ภายใต้ความสัมพันธ์และบริบทด้านอำนาจ ชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในสังคมใดสังคมหนึ่งหรือหลายสังคม เพศภาวะเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ กล่าวคือในการศึกษาเพศภาวะนั้น ผู้ศึกษาสามารถนำประเด็นหญิงชายที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ของตนมาบูรณาการเข้าด้วยกัน เนื่องจากเพศภาวะศึกษาให้ความสนใจในประเด็นหญิงชายและมีจุดเริ่มต้นมาจากการศึกษา “ความแตกต่าง” และ “ความไม่เท่าเทียม” ซึ่งเป็นหัวใจหลักของทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism Theory) จึงทำให้ทฤษฎีสตรีนิยมเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวพันใกล้ชิดที่สุดของการศึกษาเพศภาวะศึกษา (Gender Studies) จากการที่ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminist Theory) เห็นว่าเพศหญิงกับเพศชายในสังคมมีความแตกต่างและไม่เท่าเทียม และอธิบายว่าความไม่เท่าเทียมที่ผู้หญิงในสังคมได้รับเกิดจากวิถีคิดแบบ “ปิตาธิปไตย” ของคนในสังคมปิตาธิปไตย (Patriarchy) จึงเป็นแนวคิดที่ทรงอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับการศึกษาเพศภาวะมากอีกแนวคิดหนึ่ง แนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งในการศึกษาเพศภาวะก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับเพศวิถี (Sexuality) ซึ่งนอกจากนี้ยังมีทฤษฎี Queer Theory หรือ “เพศนอกระบบ” ซึ่งอาศัย “ความไม่แน่นอน” เป็นฐานคิด กล่าวคือไม่สามารถระบุได้ชัดเจนตาม “แบบแผน” ว่าคนเกิดมาแล้วมีเพศกำเนิดแบบใด จะยึดเพศใดเป็นเพศของตน อีกทั้งในที่สุดแล้วความปรารถนาทางเพศที่คน ๆ นั้นพึงมีตามธรรมชาติของมนุษย์จะเป็นความปรารถนาทางเพศกับคนเพศใด

นอกจากนี้ การทบทวนแนวคิดเรื่องเพศสภาพ หนึ่งฤทัย พาอ้อ (2554: 19) ได้ให้ข้อสรุป และข้อเสนอแนะต่อแนวคิดเรื่องเพศสภาพว่า ข้อถกเถียงเรื่องเพศเริ่มมาจากความพยายามในการอธิบายในเรื่องความแตกต่างทางเพศ และนำไปสู่ข้อถกเถียงและการแยกพรมแดนระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมต่างมีทฤษฎีที่ใช้อธิบายเรื่องของเพศที่มีความแตกต่างกัน ในพรมแดนธรรมชาติ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่พยายามอธิบายวัตถุต่าง ๆ ในโลกผ่านทางชีววิทยา ในขณะที่พรมแดนทางวัฒนธรรมให้ความสำคัญที่ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ รวมถึงโลกทัศน์ทางสังคม ซึ่งส่งผลให้มีการจัดแบ่งเพศตามอุดมการณ์ เรื่องเพศจึงเป็นเรื่องของพรมแดนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มาบรรจบกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างเด่นชัด และยังมีการปะทะสังสรรค์กันตลอดเวลา ความเป็นเพศทางธรรมชาตินั้นไม่ได้ถูกปลดปล่อยออกมาอย่างอิสระ แต่ถูกควบคุมและให้ความหมายผ่านค่านิยม พฤติกรรม และสถาบันทางสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นในวิถีคิดที่มีต่อการปฏิบัติทางเพศ เพศสภาพ และเพศวิถี ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อหลอมทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตตามที่สังคมกำหนดไว้ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าหากนำเอาแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยแล้ว ก็น่าจะทำให้เห็นถึงความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยได้อีกทางหนึ่ง ด้วยคำสอยเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะเนื้อหาออกไปทางเรื่องเพศเป็นหลัก

1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “เพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย” โดยได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1.10.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ
- 1.10.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำสอย
- 1.10.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษา
- 1.10.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี

1.10.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำนั้นพบว่ามีการศึกษาเอาไว้อย่างหลากหลาย ดังปรากฏในงานวิจัยของสนอง คลังพระศรี (2541) ศึกษาเรื่อง “หมอลำซึ่ง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำในภาคอีสาน” ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าหมอลำมีประวัติและพัฒนาการมาจาก 3 ทาง คือพัฒนามาจากลัทธิบูชาแถนหรือผีฟ้า พัฒนามาจากประเพณีความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา และพัฒนามาจากประเพณีเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาว ในด้านองค์ประกอบดนตรีและการแสดงหมอลำซึ่งพบว่าหมอลำซึ่งพัฒนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2529 โดย

แนวคิดของหมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง และหมอลำราตรี ศรีวิไล ที่ได้นำเอาเครื่องดนตรีตะวันตก ประเภทวงสตริงมาบรรเลงและนำทางเครื่องมาเดินประกอบการแสดงหมอลำกลอนทำนองขอนแก่น ส่วนบทบาทของหมอลำซึ่งในบริบทสังคมและวัฒนธรรมอีสานพบว่า มีบทบาทเฉพาะในด้านความบันเทิงเท่านั้น ในด้านกระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำพบว่าเกิดจากปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะด้านความเชื่อและการเมืองการปกครองจากรัฐบาลส่วนกลางมีผลต่อกระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำในภาคอีสาน ปัญหาและแนวโน้มของหมอลำซึ่งพบว่าหมอลำซึ่งได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มผู้ฟัง คือกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่เนื่องจากสองกลุ่มมีรสนิยมไม่ตรงกัน ทำให้คาดการณ์ได้ว่าแนวโน้มของหมอลำซึ่งในอนาคตอาจจะไม่หลงเหลือร่องรอยของหมอลำกลอนตามแบบฉบับเดิม

ประยูทธ วรรณอุดม (2549) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการต่อรองของหมอลำและผู้ชมหมอลำที่มีต่อบทบาทและอิทธิพลของระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรม” โดยข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าเส้นทางสายวัฒนธรรมของหมอลำมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนมาสู่ยุคอุตสาหกรรมวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทำให้หมอลำอยู่ในวัฏจักรแบบอุตสาหกรรมทั้ง 3 ขั้นตอน คือกระบวนการผลิต (Production) กระบวนการกระจายสินค้า (Distribution) และกระบวนการบริโภค (Consumption) หมอลำ 3 ประเภทย่อย (Sub-genre) ที่ยังคงอยู่รอดได้ในยุคอุตสาหกรรมวัฒนธรรม คือหมอลำเรื่องต่อกลอน หมอลำแบบคอนเสิร์ต และหมอลำซิ่ง ซึ่งทั้งหมดนี้ก็มีแบบแผนการเลือกสรรทางวัฒนธรรมคล้ายกัน จึงทำให้เป็นสินค้าของระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้ ส่วนต้นทุนทางวัฒนธรรมของหมอลำมี 2 แบบ คือต้นทุนที่เป็นรูปธรรม และต้นทุนที่เป็นนามธรรม ซึ่งหมอลำก็ต้องมีการสร้างและครอบครองต้นทุน มีการรักษาและการ “ต่อยอด” ต้นทุน หมอลำมีการใช้ต้นทุนเพื่อการต่อรองกับระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ขณะเดียวกันหมอลำก็มีปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ต้นทุนทางวัฒนธรรมของหมอลำลดลง ตลอดจนการต่อรองของหมอลำซึ่งมีการต่อรอง 3 อย่างคือ การต่อรองด้านเพศสภาพ ชนชั้น และเชื้อชาติ และจากการที่หมอลำมีต้นทุนทางวัฒนธรรมอยู่อย่างมาก ทั้งต้นทุนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมจึงเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้หมอลำสามารถต่อรองกับอุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้ นอกจากนี้การต่อรองของผู้ชมหมอลำ โดยการเป็นผู้ชมที่ชาญฉลาด สามารถต่อรองกับหมอลำในระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรมโดยการสร้างความหมายใหม่และการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะการแสดงหมอลำอย่างเป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการศึกษาเรื่องราวของวิถีชีวิตและองค์ประกอบของการแสดงทางเครื่องของหมอลำหมูด้วย ดังปรากฏในงานวิจัยของจิรพงษ์ โปรงจิตร (2550) เรื่อง “วิถีชีวิตทางเครื่องหมอลำหมู คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่าในด้านวิถีชีวิตของผู้แสดงทางเครื่องหมอลำหมู คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ ทั้งในด้านสุขภาพพลานามัย การแสดง และวิถีชีวิตทั่วไปนั้น ผู้แสดงทางเครื่องจะให้ความสำคัญต่อสุขภาพพลานามัย

เป็นสิ่งสำคัญ โดยการพักผ่อนให้เพียงพอ และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะมีผลต่อวิถีชีวิตการแสดงและวิถีชีวิตโดยทั่วไป ในส่วนด้านองค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงทางเครื่องหมอลำห่มุคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ คือบุคคล ได้แก่หัวหน้าคณะ ผู้แสดงทางเครื่อง ครุฝึกกลีลาท่าเต้น ซึ่งจะขาดไม่ได้ ส่วนองค์ประกอบอื่นที่มีความสำคัญต่อการแสดงทางเครื่อง คือดนตรีและเครื่องประกอบดนตรี เครื่องแต่งกาย เวทีการแสดง และเทคนิควิธีแสดง

อีกทั้งยังพบมีประเด็นการศึกษาหมอลำในยุคอดีตที่ใช้กลอนลำเป็นสื่อในการถ่ายทอดแนวคิดทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองด้วย ดังปรากฏในงานวิจัยของบุญเพ็ง โวท (2550) ที่ศึกษาเรื่อง “แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของหมอลำกลอนอีสาน : ศึกษากรณีหมอลำ ทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา)” โดยผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นมาหรือสาเหตุที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือเลือกใช้กลอนลำเป็นสื่อในการสื่อสารนั้น เนื่องจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือปัจจัยภายในมาจากปัจจัยส่วนบุคคลที่นายทองมากได้ประสบมากับตนเอง ได้รับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ส่วนปัจจัยภายนอกมาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนเนื้อหาสาระของกลอนลำได้สะท้อนให้เห็นภาพการเมืองการปกครองช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองแก่ประชาชนในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กลอนลำได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจอีสานช่วงก่อนและหลังการพัฒนาประเทศ และสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในสังคมในอดีตช่วงก่อนการพัฒนาประเทศกับสังคมปัจจุบัน ตลอดจนผลกระทบจากการแต่งกลอนลำทั้งต่อนายทองมาก จันทะลือ และต่อสังคมโดยรวม กล่าวคือทำให้นายทองมากมีชื่อเสียงดังได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้งและรางวัลเกียรติยศหลายรางวัล ได้รับการคัดเลือกจากพี่น้องชาวอุบลราชธานีให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่าง พ.ศ.2512-2514 และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) พ.ศ.2529 นอกจากนี้ส่วนร่วมยังได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก เช่น การรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ การรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ และการรณรงค์คนไทยควรรู้หนังสือ เป็นต้น

ในงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นคณะระเปียบวาทศิลป์ จังหวัดขอนแก่น” ของสุรพล เนสุสินธุ์ (2550) โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าหมอลำคณะระเปียบวาทศิลป์ เป็นคณะหมอลำคณะหนึ่งประสบความสำเร็จในภาคอีสาน หลังจากมีพัฒนาการมานานเกือบ 44 ปี ท่ามกลางกระแสสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง แต่สามารถดำเนินกิจการมาได้จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือพัฒนาการแสดงลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นของคณะระเปียบวาทศิลป์ เริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ.2507 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีพัฒนาการแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้น ตั้งแต่ปี 2507 ถึง พ.ศ.2513 เป็นการก่อตั้งวางรากฐานของสามภรรยาที่มีความรักในศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น รูปแบบการแสดงยังไม่มีการพัฒนามากนัก

และยังต้องอาศัยอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่มีอยู่ในคณะของตนเองเท่านั้น มีจำนวนนักแสดง 6 คน เครื่องแต่งกายใช้เพียงชุดเดียวแสดงได้ทั้งคืน ระยะเวลาเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 ถึง พ.ศ.2539 เป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงของคณะระเบียบวาทศิลป์ โดยเริ่มนำวิธีการแสดงของดนตรีลูกทุ่งเข้ามาผสมผสานกับการแสดงพื้นบ้าน มีทางเครื่องดนตรีประกอบการแสดง มีการเสริมฉากด้วยเพลงฉ่อย มีการแสดงรีวิว และละครย่อ มีการออกแขกเหมือนกับลิเก นำเครื่องดนตรีสากลและพื้นบ้านมาใช้ในการประกอบการแสดง มีการเพิ่มผู้แสดง อุปกรณ์ประกอบ และจำนวนรชมมากขึ้น

ในปี พ.ศ.2524 ผู้บริหารคณะระเบียบวาทศิลป์ได้พักรวมและเดินทางไปทำงานที่ประเทศอิรัก โดยฝากลูกวงและทีมงานทั้งหมดไว้กับคณะอื่น ต่อมาในปี พ.ศ.2527 จึงได้กลับมาฟื้นฟูคณะอีกครั้งหนึ่ง และระยะหลังการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นช่วงของวงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่นโดดเด่นมากที่สุด โดยการบริหารงานของคนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นทายาททั้ง 5 คน นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของคณะ โดยได้ปรับปรุงการแสดงให้เข้ากับสมัยนิยม มีการนำเพลงลูกทุ่งและสตริงที่กำลังโด่งดังเข้ามาผสมผสานกับการแสดงในรูปแบบเดิม ตลอดทั้งเครื่องแต่งกายของนักแสดงและนักเต้นที่มีการออกแบบใหม่ให้สวยงามและมีสีสันถูกใจคนดูมากยิ่งขึ้น เพิ่มสมาชิกมากกว่า 200 คน มีอุปกรณ์ประกอบการแสดงครบถ้วน ระบบแสง สี เสียง พัฒนาให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิม และการเดินทางใช้รถรวมประมาณ 15 คัน ในส่วนปัจจัยเงื่อนไขการดำรงอยู่คณะระเบียบวาทศิลป์แบ่งได้ 4 ด้าน คือด้านศิลปะการแสดง เริ่มต้นจากการคัดเลือกนักแสดงซึ่งยึดหลักความเหมาะสม และหากเป็นเยาวชนจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง จากนั้นจะมีการฝึกซ้อมตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ การแสดงจะเน้นความสนุกสนานและถูกใจผู้ชม ดังนั้นก่อนการแสดงทุกครั้งทางคณะจะสำรวจความต้องการของผู้ชมก่อนเสมอ ทั้งในรูปแบบการแสดง เรื่องราวที่จะแสดง ดนตรี การแต่งกาย เป็นต้น ด้านเทคโนโลยี มีการพัฒนาระบบแสง สี เสียง เวที และฉาก อย่างอลังการ คล้ายกับคอนเสิร์ตลูกทุ่ง-หมอลำของค่ายเพลงดังต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจ ในแง่เศรษฐกิจภายในคณะฯ จะเน้นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ส่วนเศรษฐกิจภายนอกคณะฯ จะมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับชุมชน และด้านสังคมและวัฒนธรรมคณะฯ ช่วยลดปัญหาการว่างงานในชุมชน โดยได้ช่วยเหลือคนไม่มีงานทำให้เข้ามาทำงานกับทางคณะฯ ซึ่งมีตำแหน่งงานค่อนข้างหลากหลาย ทางคณะยังช่วยเหลือสังคมทั้งด้านการกุศล รวมทั้งการเป็นวิทยากรในสถานบันต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้การแสดงและยังเป็นศูนย์รวมหมอลำและศิลปินพื้นบ้านอีกด้วย

ส่วนงานวิจัยของพรสวรรค์ พรดอนก้อ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “ การพัฒนาการจัดการศิลปะการแสดงหมอลำกลอนในจังหวัดอุดรธานี ” ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าหมอลำเป็นการแสดงที่ชาวอีสานนิยมและมีวิวัฒนาการตามยุคสมัย ภายใต้ภาวะกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันในปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้หมอลำกลอนดำรงอยู่ได้ คือความสามารถในการบริหารจัดการ กล่าวคือแนวทางการพัฒนาการจัดการศิลปะการแสดงหมอลำกลอนในจังหวัดอุดรธานี พบว่าการดำรงอยู่เพื่อ

ความอยู่รอดถือเป็นปัจจัยหลักที่หมอลำกลอน ต้องปรับปรุงตนเองให้เข้ากับยุคสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยสรุปการที่หมอลำกลอนจะยืนหยัดอยู่ได้ในปัจจุบัน หมอลำกลอนจำเป็นต้องใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นการบริหารจัดการในการประสานงาน และรวบรวมกิจกรรมในการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยความร่วมมือร่วมแรงของสมาชิกองค์กร ดังนั้น หมอลำกลอนที่ต้องการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพจึงต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ

อีกทั้งกิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์ (2552) ที่ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการแสดงลำเรื่องต่อ กลอนภาคอีสานเพื่อความเหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ” ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสานที่มีความโดดเด่น และถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของคนในภูมิภาคนี้ คือศิลปะการแสดงหมอลำ ซึ่งมีการสืบทอดกันมายาวนาน แต่ในปัจจุบันลำเรื่องต่อกลอนได้รับความนิยมน้อยลงทำให้ลำเรื่องต่อกลอนหลายคณะต้องยุบคณะ และในอนาคตลำเรื่องต่อกลอนอาจไม่ได้รับความนิยมถ้าไม่มีการพัฒนาการแสดงที่เหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน กล่าวคือศักยภาพการแสดงในปัจจุบัน ส่งผลทำให้ลำเรื่องต่อกลอนเป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่นก่อให้เกิดศักยภาพ ด้านความบันเทิงเป็นการแสดงที่นำความบันเทิงมาสู่ผู้ชมการแสดง ด้านการศึกษามีบทบาททำให้ความรู้แนวคิดในการดำเนินชีวิตจากการฟังลำ ด้านวัฒนธรรมมีส่วนในการอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการรักษาขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีมิให้สูญหายไปจากความสนใจและความทรงจำ ด้านค่านิยมหมอลำเป็นมหรสพที่ได้รับความนิยม สนับสนุนอาชีพหมอลำ ด้านการตลาดผู้ชมการแสดงเป็นตลาดที่คณะหมอลำต้องปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมการแสดง ด้านเศรษฐกิจมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลง เป็นการผลิตเพื่อการขายโดยมีผลตอบแทน คือกำไร ด้านเทคโนโลยีการใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ช่วยให้สีสันการแสดงตื่นตาตื่นใจ ด้านดนตรีและการแสดงเป็นการปรับเพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมและการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างหมอลำกับชาวอีสานจึงเป็นไปอย่างแนบแน่นยาวนาน กล่าวได้ว่าหมอลำคือส่วนหนึ่งของชีวิตชาวอีสาน ส่วนแนวทางการพัฒนาศักยภาพการแสดงลำเรื่องต่อกลอนที่เหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน พัฒนาศักยภาพตามองค์ประกอบของการแสดงเพื่อให้เกิดความทันสมัยอยู่เสมอ มีการปรับเปลี่ยนให้ทันยุคทันเหตุการณ์ ทั้งในด้านวัสดุอุปกรณ์ ศิลปะการแสดง เรื่องที่ใช้แสดง ตัวบุคคล และเทคนิค การนำเสนอเป็นเรื่องที่ทำเป็นระยะนั้นหมายถึงการลงทุนเพื่อเติมคณะที่ไม่มีมีการพัฒนาจะไม่มีสิ่งแปลกใหม่เสนอต่อผู้ชม ไม่มีสิ่งประทับใจโอกาสที่จะได้รับงานแสดงก็น้อยลงซึ่งจะนำไปสู่ความล้มเหลวในที่สุด

นอกจากนี้ในวิจัยของสุวิทย์ รัตนปัญญา (2553) ที่ศึกษาเรื่อง “หมอลำกลอน : บริบทคุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ในประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว” โดยมุ่งศึกษาบริบท คุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของหมอลำ กลอนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพื่อในการอนุรักษ์ให้หมอลำ กลอนดำรงอยู่ในสังคม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าบริบทของหมอลำกลอนในประเทศไทยและใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น ในด้านเศรษฐกิจพบว่าอาชีพและรายได้ของคนในชุมชน เปลี่ยนไปรวมทั้งเศรษฐกิจของชุมชน ด้านสังคมพบว่าเกิดภาวะสังคมผู้สูงอายุในชุมชน ค่านิยมในการ ดูโทรทัศน์มากขึ้น และเกิดภาวะความทันสมัยเข้ามาสู่สังคมมากขึ้น และด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่าวัฒนธรรมการบริโภคและวิถีชุมชนเปลี่ยนไป รวมถึงประเพณีในท้องถิ่นบางอย่างสูญหายไป ส่วนคุณค่าของหมอลำกลอนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมี 4 ด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว สร้างเศรษฐกิจต่อชุมชน สังคม และมีส่วนแก้วิกฤติ สร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจให้กับประเทศ และรายได้จากการแสดง หมอลำมีส่วนส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคมเป็นมรดกทางปัญญาของท้องถิ่นและของ ชาติที่มีคุณค่าต่อสังคม ทั้งให้ความบันเทิง ให้การศึกษา จรรโลงวัฒนธรรมของชาติ และเป็นสื่อที่ใช้ใน การระบายความคับข้องใจ มีส่วนในการอบรมสั่งสอนเยาวชน และคนในสังคม มีส่วนในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมในสังคม มีส่วนในการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาคน พัฒนาชาติ และมีส่วนในการ ส่งเสริมความรักในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างเทิดทูน

ด้านวัฒนธรรมประเพณีสะท้อนความเป็นชาติ แสดงอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมในแต่ละ พื้นที่ ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และ เสริมสร้างความแข็งแกร่งวัฒนธรรมชุมชน และด้านสุขภาพ ภาวะสุขภาพของหมอลำกลอนก่อนและ หลังการแสดงหมอลำกลอนที่มีความแตกต่างกัน การฟังหมอลำกลอนมีส่วนทำให้สุขภาพของผู้แสดง และคนในสังคม อีกทั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของหมอลำกลอนในประเทศไทย และในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีดังนี้ ด้านเศรษฐกิจพบว่ารายได้ของหมอลำมีแนวโน้ม สูงขึ้น เนื่องจากคนในชุมชนนิยมชมชอบมากขึ้น และมหรสพอย่างอื่นมีราคาสูงขึ้น แต่ค่านิยมของ ชาวอีสานที่มีต่อหมอลำกลอนยังคงมีอยู่ ด้านสังคมพบว่ารสนิยมของผู้ชมและผู้ฟังที่เป็นปัจจัย เกื้อหนุนให้การว่าจ้างหมอลำมาแสดงเพื่อความบันเทิงทางนตริสัมพันธ์มากกว่าด้านสุนทรียภาพ ทางการฟัง และผลงานของศิลปินส่วนมากมักเป็นผลงานในรูปของสื่อแผ่นเสียงประกอบภาพที่เน้น ความบันเทิงสนุกสนานเป็นหลัก ด้านวัฒนธรรมประเพณีพบว่าหมอลำกลอนผู้หญิงจะมีบทบาทมาก ขึ้นในด้านการแสดง ด้านบริหารจัดการ และด้านการเป็นผู้นำคณะมีมากขึ้น ทั้งในสังคมชนบาสาน และสังคมเมือง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้านสุขภาพพบว่าหมอลำกลอนมีหน้าที่เป็นสื่อ สาธารณะทำหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพชุมชน หลังการแสดงผู้แสดงมีสุขภาพดีขึ้นกว่าก่อนการแสดง เพราะ ได้ออกกำลังกายตามท่วงท่ารำต่าง ๆ และจะมีการสร้างเครือข่ายสุขภาพ และรณรงค์โดยเป็นสื่อ สุขภาพของภาครัฐ ส่วนในด้านการดำรงอยู่ของหมอลำ พบว่าเงื่อนไขของการดำรงอยู่คือเงื่อนไข

ทางการศึกษาควรมีสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับหมอลำกลอนและควรจะต้องมีการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรในสถานศึกษา หลักสูตรระดับอุดมศึกษาที่สามารถเรียนรู้ได้จริงและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และเงื่อนไขทางนโยบายจากภาครัฐ ควรมีนโยบายส่งเสริมการรวมกลุ่มและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหมอลำระหว่างประเทศ ตลอดจนในการอนุรักษ์ให้หมอลำกลอนดำรงอยู่ในสังคมนั้น พบมี 4 ด้าน คือด้านการรักษาและการสืบทอดวัฒนธรรมหมอลำกลอนให้คงอยู่อย่างมั่นคง ด้านการสร้างค่านิยมจิตสำนึกในการชมการแสดงหมอลำกลอน ด้านการนำทุนวัฒนธรรมของหมอลำกลอนมาสร้างคุณค่าทางสังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และด้านการบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านหมอลำกลอน

อีกทั้งการศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำในภาคอีสาน ยังพบเห็นได้จากงานวิจัยของนำใจ อุทร์ักษ์ (2553) ที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาและแนวทางการพัฒนาหมอลำเรื่องต่อกลอนในภาคอีสาน” โดยผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนของภาคอีสานมีลักษณะคล้ายกับละครและลิเกของภาคกลาง คือมีการลำ (ร้อง) การพ็อน (รำ) และการแสดงเป็นเรื่องราวหรือนิทาน หมอลำเรื่องต่อกลอนในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลง เพราะมีสิ่งบันเทิงสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ กล่าวคือความเป็นมาของหมอลำเรื่องต่อกลอนในภาคอีสานเป็นการนำกลอนลำมาผูกเป็นเรื่องราวของนิทานและพัฒนามาจากลำพื้น ทำนองลำมี 3 ทำนองหลัก คือทำนองขอนแก่น ทำนองอุบล และทำนองกาฬสินธุ์ ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากสำเนียงภาษาของแต่ละท้องถิ่น ลำเรื่องต่อกลอนเกิดจากการผสมผสานระหว่างลำพื้นอีสานกับลิเกของภาคกลาง โดยรับเอาเนื้อเรื่องหรือเรื่องที่แสดงจากลำพื้น ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก และนิยายที่แต่งขึ้นใหม่ ในด้านจำนวนผู้แสดงในระยะแรก ๆ มีเฉพาะตัวละครหลักของเรื่อง นอกจากนี้ยังได้รับเอาการแต่งกาย ฉากและเวทีลอกเลียนจากลิเกแล้วผสมผสานเข้ากับศิลปะพื้นบ้านอีสานมีการดัดแปลงลำพื้นเป็นลำหมู่หรือหมอลำเรื่องต่อกลอน เริ่มมีความชัดเจนในปี พ.ศ.2485 แบ่งพัฒนาการออกได้เป็น 3 ช่วง คือช่วงปี พ.ศ. 2510-2520 ลำหมู่หรือลำเรื่องได้รับอิทธิพลจากกระแสดนตรีลูกทุ่ง มีการนำเพลงลูกทุ่งมาแสดงประกอบลำเรื่อง ช่วงปี พ.ศ.2521-2539 กระแสความนิยมลำเรื่องลดลงเนื่องจากวัฒนธรรมเปลี่ยนไป และช่วงปี พ.ศ.2540-ปัจจุบัน ผู้แต่งกลอนลำแต่งกลอนลำเรื่องแนวใหม่ขึ้น คณะหมอลำเรื่องหลายคณะจึงพยายามกระตุ้นผู้ชมให้สนใจการแสดงลำเรื่องอีกครั้งหนึ่ง โดยปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้น่าสนใจยิ่งขึ้น ตลอดจนแนวทางพัฒนาหมอลำเรื่องต่อกลอนในภาคอีสานได้แก่การพัฒนาและปรับปรุงด้านรูปแบบการแสดงโดยรวม โดยเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการแต่งกายในการแสดง ด้านการจัดเวทีแสง สี เสียง ด้านวรรณกรรมคำกลอน โดยเน้นการประพันธ์คำกลอน ด้านดนตรีและทำนองลำ ด้านการแสดงของหางเครื่อง ด้านการบริหารจัดการรวม และด้านการบริหารจัดการรายได้

การปรับตัวของหมอลำในยุคปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตยังสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาด้วย ดังปรากฏในงานวิจัยของอภิสิทธิ์ เบื้องบน (2555) ที่ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์” โดยผลการวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าหมอลำกลอนในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลงเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ผู้คนในปัจจุบันหันไปเสพสื่อบันเทิงหรือมหรสพอื่นที่ทันสมัย อีกทั้งองค์ประกอบของการลำกลอนควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงให้เข้ากับยุคหรือกระแสทางสังคม กล่าวคือสภาพปัญหาเกี่ยวกับหมอลำในกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ 1) หมอลำในปัจจุบันบางคนไม่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะการลำเพียงพอ 2) ผู้แต่งกลอนลำลดน้อยลงเนื่องจากขาดผู้สืบทอดและความรู้ความเข้าใจในการแต่ง 3) หมอแค้นบางส่วนขาดจรรยาบรรณ 4) ผู้จ้างในปัจจุบันไม่เข้าใจธรรมเนียมการจ้าง การรับรองและการดูแลหมอลำ 5) ผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและไม่ปฏิบัติตามขนบการฟังลำ ทำให้เกิดปัญหาช่วงทำการแสดง 6) กลอนลำลำสมัยยากต่อการเข้าใจของคนฟังในปัจจุบัน 7) ขั้นตอนหรือขนบการลำไม่เหมาะสมตามสถานการณ์ในปัจจุบัน และ 8) เครื่องเสียงเวทีไม่ได้มาตรฐานซึ่งมีผลกระทบต่อลำในปัจจุบัน อีกทั้งแนวทางในการพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ การพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ 1) หมอลำต้องศึกษาศิลปะการลำกลอนอย่างลึกซึ้ง 2) ผู้แต่งกลอนลำต้องแต่งกลอนลำใหม่ ๆ ให้ทันสมัย 3) หมอแค้นต้องมีทักษะและมีความรับผิดชอบในหน้าที่ 4) เจ้าภาพต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหมอลำ และมีสัญญาจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร 5) ผู้ฟังต้องมีมารยาทในการฟัง ไม่ประพฤติเสื่อมเสีย 6) กลอนลำต้องทันสมัย มีเนื้อหาดีและมีสุนทรียภาพ 7) ควรมีการรักษาขนบหรือขั้นตอนในการลำไว้ และอาจปรับเปลี่ยนได้บ้างตามความเหมาะสม และ 8) ควรเลือกหาเครื่องเสียงและเวทีที่เหมาะสมและได้มาตรฐานในการแสดง โดยสรุป หมอลำกลอนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน ควรมีการอนุรักษ์ สืบสานพัฒนาแลปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้เป็นที่นิยมและคงอยู่กับผู้ชมในกระแสโลกาภิวัตน์ต่อไป

อีกทั้งในงานวิจัยของวีรชน เกษสกุล (2560) ที่ศึกษาเรื่อง “หมอลำ : ภาพสะท้อนทางคติชน ความเชื่อ และการเมือง” โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงคติความเชื่อและความเป็นการเมืองผ่านวัฒนธรรมการแสดงหมอลำในฐานะที่เป็นตัวบทหนึ่งทางสังคม ด้วยหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับวิถีของชาวบ้านมาช้านาน ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวมีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีการดำรงชีวิตของชาวล้านนา และล้านช้าง จนกระทั่งเมื่อเป็นสังคมอีสานในปัจจุบัน นอกจากนี้อิทธิพลทางความคิดหลัก ๆ ที่ปรากฏในตัวบทกลอนลำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังมีรากฐานมาจากความเชื่อของพุทธศาสนาซึ่งมีความคิดทางการเมืองแฝงอยู่ด้วย และแนวความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ กล่าวคือในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างหมอลำกับการเมืองไทยสามารถอธิบายได้ว่าหมอลำมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจมาตั้งแต่สมัยบุพกาล โดยในระยะแรกก่อตัวมาจากการรับใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ก่อนที่ต่อมาจะถูกผนวกเข้ากับความเชื่อ

จากพุทธศาสนา จนกระทั่งภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2457 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงยุคสงครามเย็น หมอลำได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับการเมืองไทยในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง และหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็นแล้วนั้น หมอลำยังคงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองอยู่เป็นระยะ ๆ

ในส่วนพัฒนาการของหมอลำสามารถอธิบายได้ว่าพัฒนาการของการแสดงหมอลำมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมและการเมืองไทยอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือในช่วงก่อนหน้ายุคสงครามเย็นบทบาทหน้าที่หลัก ๆ ของหมอลำ คือเพื่อประกอบพิธีกรรมและเพื่อความบันเทิงในงานบุญสำคัญ ๆ เท่านั้น จนกระทั่งในช่วงสงครามเย็นหมอลำได้ถูกนำมาใช้ในการเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง และก้าวเข้าสู่การเป็นธุรกิจเพื่อความบันเทิงมากยิ่งขึ้น ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวแนวตรตรีสากลเริ่มเข้ามาเป็นที่นิยมในสังคมไทยมากขึ้น วงดนตรีหมอลำจึงมีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยได้มีการนำเอาดนตรีสากลมาเล่นผสมกับเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดหมอลำชนิดต่าง ๆ และในส่วนของภาพสะท้อนทางการเมืองที่ปรากฏจากเนื้อหาของตัวบทกลอนลำพบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในรูปของคติความเชื่อ ส่วนแนวความคิดทางการเมืองที่มาจากประเทศตะวันตกจะพบมากที่สุดในช่วงยุคสงครามเย็น และหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็นเนื้อหาของตัวบทกลอนลำที่ปรากฏส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่ความบันเทิงมากกว่าการสื่อสารทางการเมือง แต่อย่างไรก็ดียังคงพบว่ามีการผลิตบทกลอนลำที่สะท้อนปรากฏการณ์ทางการเมืองอยู่เนื่อง ๆ แต่มีจำนวนน้อยลงเมื่อเทียบกับจำนวนของตัวบทกลอนลำที่มีการเผยแพร่ทั่วไป

นอกจากนี้ ในงานวิจัยของ ศิริชัย ทัพขวา (2560) เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ” ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นแนวทางในการพัฒนาหมอลำหมู่ในเชิงภาคธุรกิจว่าควรปฏิบัติดังนี้ 1) ในด้านการแสดงควรปรับเปลี่ยนประยุกต์วัฒนธรรมการแสดงที่มีอยู่เดิมเข้ากับสมัยใหม่มากขึ้น เพื่อสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้แก่ผู้ชม 2) ด้านการจัดเวที แสง สี เสียงปรับเวทีให้เข้ากับฉากแต่ละฉากที่แสดง ฉากแต่ละฉากให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่แสดงง่ายต่อการเก็บ 3) ด้านวรรณกรรมคำกลอนผู้ประพันธ์บทกลอนและศิลปินนักแสดงควรจะนำวรรณกรรมคำกลอนพื้นบ้านอีสานมาใช้แสดง เรื่องที่นำมาแสดงควรสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามจารีตประเพณีสื่อถึงผู้ชมผู้ฟังเกิดความสมครสมานสามัคคี มีความเมตตากรุณาในสังคมอีสาน 4) ด้านดนตรีและทำนองลำแนวทางการพัฒนาการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนในเรื่องดนตรีที่นำมาประกอบการขับร้องควรบูรณาการระหว่างเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานและเครื่องดนตรีสากล และอนุรักษ์ทำนองความเป็นอีสานเอาไว้ 5) ด้านพัฒนาการแสดงทางเครื่องการพัฒนาแบบทำเต็น หัวใจหลักคือครูผู้สอนต้องเข้าใจหลักของวัฒนธรรมร่วมสมัยและมีการพลิกแพลงได้อยู่ตลอดเวลาให้เข้ากับสถานการณ์ 6) ด้านบริการจัดการควรมีการแบ่งหน้าที่เนื้องาน ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายอาหาร หัวหน้าฝ่ายนักดนตรี หัวหน้านักร้องหมอลำฝ่ายเวทีไฟฟ้าแสงสีเสียง เพื่อให้เนื้องานมีการแบ่งอำนาจหน้าที่บริหารจัดการแต่ละฝ่ายอย่างมี

ประสิทธิภาพฝ่ายต่อการควบคุมเพื่อความเป็นระเบียบในวง 7) ด้านการบริหารรายได้มีการบริหารจัดการรายได้ที่ทันสมัยควรรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์เข้ากับการบริหารรายได้ของวง ควรมีการบันทึกข้อมูลรายรับรายจ่ายในแต่ละงานต่อเดือนต่อปี และ 8) ด้านอื่น ๆ ในการพัฒนาเพื่อสร้างความเหมาะสมในด้านการแต่งตัวของหมอลำเรื่องต่อกลอนและการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าให้อยู่คู่สังคมอีสานอย่างสง่างามควรจะสร้างสรรค์และนำไปใช้ให้เหมาะสมกับการแสดง แนวทางในการพัฒนาดังกล่าวนี้เป็นการแนะนำจากผู้วิจัยที่นำปัญหาที่แต่ละคณะพบเจอนั้นมาหาแนวทางในการแก้ปัญหาในเบื้องต้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้นผู้บริหารหัวหน้าคณะหมอลำคงมีทางออกในการแก้ปัญหาที่ดีอยู่แล้วด้วยความที่มีประสบการณ์ในการทำคณะหมอลำมานาน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำข้างต้น จะเห็นว่าหมอลำเป็นมหรสพการแสดงพื้นบ้านประเภทหนึ่งในวัฒนธรรมของชาวอีสาน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอามาใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาเกี่ยวกับหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยต่อไป

1.10.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำสอย

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำสอยนั้น พบมีการนิยามความหมายเอาไว้ รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับคำสอยในประเด็นต่าง ๆ ดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2523: 70) กล่าวว่า คำสอยนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับการชุมนุมเพื่อฟังและเพื่อชมหมอลำกลอน การสอยเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้แสดงปฏิกิริยาในลักษณะพอใจ และการสอยได้สร้างจุดสนใจเพิ่มขึ้นตามความสนใจของผู้ฟังไม่ได้อยู่ที่ตัวบุคคล แต่อยู่ที่เรื่องราวที่นำมาสอยผู้ฟังจะฟังอย่างตั้งใจและเมื่อสอยจบจะปรบมือให้ร้องอย่างสนุกสนาน ซึ่งไม่มีใครรำคาญหรือแสดงอาการว่าไม่ชอบ ทุกคนมีความกลมเกลียวและต่างเปิดโอกาสให้คนมีความกล้าที่มีคารมคมคายสอย สังคมที่มีการสอยจึงเป็นสังคมที่ให้โอกาสกันและไม่ผูกขาดความเป็นหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว ส่วนปรีชา จำปามาศ (2521: 130) กล่าวว่า คำสอยคืออารมณ์ขันอีกแขนงหนึ่งของชาวอีสาน เป็นอารมณ์ที่หนักไปในทางประชดประชัน เสียดสี ล้อเลียนแบบหยาบๆ ให้ครึกครื้นอาจจัดอยู่ในพวกนิทานก้อม แต่สอยเป็นเรื่องราวที่สั้น สั้นกว่านิทานก้อมหลายเท่า ถ้อยคำกะทัดรัด คล้องจองกัน ผู้ที่จะสอยได้เก่งต้องมีนิสัยที่ทะเล้งอยู่ไม่มากก็น้อย คำที่นำมาสอยมักจะผูกข้อความกับเรื่อง เพศ แบบชัดเจน จะสอยแบบเรียบบร้อยก็ทำได้แต่คนอีสานเขาว่า บ่เป็นตาซีแตก หรือ ไม่นั่น บุคคลที่ถูกสอยล้อเลียนหรือเปรียบเปรยใส่บ่อย ๆ โดยมากแล้วไม่มีใครเกินพ่อตาแม่ยาย หรือสาว ๆ ที่เล่นตัวจนคนหนุ่มหมั่นไส้

นอกจากนี้ อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2525: 6) ได้กล่าวถึงคำสอยว่า คำสอยจะเป็นประโยคที่คล้องจองกัน เป็นประโยคสั้น ๆ อาจจะเป็นสุภาพหรือคำพูดแปลกๆเสียดสีสังคมเป็นคำพูดเย้าแหย่กันเล่นในหมู่เพื่อนฝูงภายในชุมชนนั้น และเป็นคำพูดที่ตลกโปกฮา ยังมีคนฮามากยิ่งได้รับความสนุกสนานมากขึ้นถือว่าประสบความสำเร็จในการสอย ซึ่งในการสอยนั้นก็แทรกแนวปรัชญาและ

ความรู้ลงไปด้วย คำสอยบางกลอนถ้าฟังแล้วคิดอย่างลึกซึ้งจะทราบถึงปรัชญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและความเป็นอยู่ของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี หมอสอยจะพยายามสรรหาคำสอยที่ เต็ม ๆ ไว้เสมอ วิธีการสอยเป็นภาษาพื้นเมือง และต้องขึ้นด้วยคำว่า “สอย สอย” เสมอ หมอสอยจะ สอยทีละคนไม่แย่งกันสอย รู้จักที่ใครที่มันผลัดเปลี่ยนกันไป คำสอยเป็นข้อความสั้น ๆ เข้าใจง่าย เมื่อ สอยออกมาผู้ฟังจะเกิดความเข้าใจทันที อนึ่ง สมชาย นิลอาธิ (2526: 68) อธิบายว่า สอยคือการขาน รับด้วยการร้องสั้น ๆ ของผู้ฟังที่ร้องรับต่อท้ายกลอนลำของหมอลำเมื่อลำจบลงแต่ละกลอน ในขณะที่ ปริชา พิณทอง (2528: 478) กล่าวว่า การสอยเป็นวาทศิลป์ชนิดหนึ่งของคนโบราณถ้าหมอลำคู่ไปลำ ที่ไหนจะต้องมรหมอสอยไปสอยที่นั่น ถ้าไม่มีการสอยก็เหมือนปรุงอาหารขาดผงชูรส เช่นเดียวกับ ไพโรจน์ เพชรสังหาร (2535: 8) ได้กล่าวว่า คำสอยเป็นการแสดงวาทศิลป์ของคนอีสาน เพื่อความ สนุกสนานขณะที่ฟังหมอลำ และคำสอยมีการพัฒนามาพร้อมกับการลำกลอน ซึ่งเป็นการแสดงความ ความบันเทิงของคนอีสานและข้อที่หน้าสังเกตประการหนึ่งกับคำสอย คือคำสอยจะพัฒนาไปตาม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ซึ่งเกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ความเชื่อ หรือเหตุการณ์ ต่าง ๆ ในท้องถิ่นอีสาน

ในส่วน of คำพูดซึ่งเป็นภาษาในด้านการสอยนั้น ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์ (2536) ได้ กล่าวว่า คำสอยเป็นคำพูดของหมอลำกลอนหรือผู้ฟังลำกลอนสมัยก่อน ลักษณะคำสอยเป็นคำคล้องจองต่อเนื่องกันไปในแต่ละบทแต่ละสำนวนพูดตรงไปตรงมา มีความหมายชัดเจนเข้าใจได้ทันที เช่นเดียวกับ บุญยงค์ เกศเทศ (2536: 68) ได้กล่าวถึงคำสอยในลักษณะที่ว่าภาษาไทยนั้นมีสุนทรียะ ลักษณะที่เลิศหรู ร่ารวยถ้อยคำที่จะนำมาประดิษฐ์ ตัดเสริมเติมต่อได้ไม่ขาดตอนและอาจจะทำได้หลาย ลักษณะรูปแบบทั้งหลายเสียงความหมายและกระบวนการ นับเป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาโดยแท้ ใน ทำนองเดียวกับ รำไพ กาแก้ว (2537: 11) ได้ให้ความหมายว่า สอยคือการพูดคำคล้องจองในลักษณะ หยอกล้อให้ผู้ฟังสนุกสนาน บางครั้งก็แฝงคำคม ผญา ภาษิตสะกิดใจ ขบขันประเพณี คตินิยมของ ท้องถิ่นไว้ด้วย

ในส่วนการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นคำสอย พบมีการศึกษาทั้งในด้านองค์ประกอบของคำ สอย ตลอดจนในด้านบทบาทหน้าที่ทางสังคม ดังปรากฏในงานวิจัยของกาญจนา ไพรสมนต์ (2540) ที่ ศึกษาเรื่อง “คำสอยจากอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยมุ่งศึกษาในด้านเนื้อหา รูปแบบ ฉันท ลักษณะ และบทบาทของคำสอยต่อสังคม ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบทางด้านวรรณกรรมของคำ สอย ในด้านรูปแบบคำประพันธ์ นิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ เพิ่มคำสร้อยมีจำนวนคำแต่ ละวรรคตั้งแต่ 5 คำถึง 14 คำ คำสอยหนึ่งจะมีที่วรรคก็ได้ จนจบในใจความตอนนั้น ๆ แต่ละวรรค จัดส่งสัมผัสต่อเนื่องทำไปจนจบใจความ แต่จะมีบางวรรคไม่มีสัมผัสหรือสัมผัสไม่ชัดเจน ส่วนด้าน ขนบนิยมในการแต่ง การขึ้นต้นนิยมขึ้นต้นด้วยคำว่า สอย สอย นอกจากนั้นยังขึ้นต้นด้วยการรัวลิ้น เพื่อเรียกความสนใจ เช่น ตูรู้ ตูรู้ ตูรู้ แล้วต่อคำว่า สอย สอย บางครั้งขึ้นต้นด้วยคำว่า เข้ม เข้ม หรือ

คำคู่อื่น ๆ เช่น ก้าว ก้าว แล้วต่อด้วยคำสอย ส่วนลงท้ายคำว่าเป็นี่กะสอยหรืออันนี้กะสอย จักหน้อยสิสอย อีก จะต่อท้ายกลอนสอยหรือไม่ต่อก็ได้ อีกทั้งคำสอยได้จัดแบ่งตามลักษณะประเภทของคำสอย คือคำสอยที่เกี่ยวกับเพศ และคำสอยที่ไม่เกี่ยวกับเพศ คำสอยมักจะใช้ถ้อยคำตรง ๆ ชัดเจนไม่อ้อมค้อม กลอนสอยมักจะเป็นประโยคที่คล้องจองกัน อาจจะเป็นสุภาพซัดเก๋ ๆ หรือคำพูดแปลก ๆ เสียดสีสังคม กลอนสอยนี้ได้แทรกแนวคิดปรัชญาและความรู้ลงไปด้วย ในด้านบทบาททางสังคม พบว่าคำสอยมีส่วนสร้างความบันเทิงใจ อันเป็นบทบาทที่ชัดเจนที่สุด และยังมีบทบาทด้านอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น การสื่อสาร การระบายความเก็บบกทางอารมณ์และความคับข้องใจ เผยแพร่แนวคิด สร้างความสามัคคี ในหมู่คณะและแสดงถึงเอกภาพทางวัฒนธรรม คำสอยยังได้แทรกคติสอนใจ และแนวปฏิบัติอันเป็นแบบแผนของค่านิยมทางสังคมไว้ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้วิถีชีวิตของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปด้วย คำสอยที่เคยใช้อยู่ในสังคมอีสานมาเป็นเวลานานเริ่มมีบทบาทลดน้อยลง

การศึกษาของไพโรจน์ เพชรสังหาร (2551) เรื่อง “คำสอย” ประมวลวรรณกรรมมุขปาฐะในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบทางด้านวรรณกรรมคำสอยในด้านฉันทลักษณ์คำสอยมีลักษณะคล้ายกาพย์เจ็ด คือ วรรคหนึ่งจะมีตั้งแต่ 7-10 คำ คำสอยบทหนึ่งจะมีที่วรรคก็ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่ต้องการกล่าว ตั้งแต่ต้นจนจบคำสุดท้ายของวรรคจะส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งในวรรคต่อไปจนจบใจความในฉันทลักษณ์ ขนบนิยมในการแต่งมักจะขึ้นต้นว่า “สอย สอย” ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ประเภทคำสอยจัดแบ่งได้ตามลักษณะประเภท คือคำสอยที่เกี่ยวกับเพศและไม่เกี่ยวกับเพศ คำสอยจะใช้ถ้อยคำตรง ๆ ชัดเจนไม่อ้อมค้อม คำสอยนั้นจะให้คติเตือนใจ อาจจะเป็นสุภาพซัดเก๋ที่เป็นสาระประโยชน์ และด้าน บทบาททางสังคมพบว่าคำสอยมีส่วนสร้างความบันเทิงซึ่งเป็นบทบาทที่ชัดเจนและยังมีบทบาทด้านอื่น ๆ หลายประการ คือการสื่อสารระบายความเก็บบกทางอารมณ์ เผยแพร่แนวคิดสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและแสดงถึงเอกภาพทางวัฒนธรรมสอดแทรกแนวคิดคติสอนใจและแนวปฏิบัติอันเป็นแบบแผนของค่านิยมทางสังคมไว้

ส่วนงานวิจัยของนิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธุ์ (2556) ที่ศึกษาเรื่อง “ภาพสะท้อนวัฒนธรรมอีสานจากการรณรงค์คำสอย” โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภาพภาพสะท้อนวัฒนธรรมอีสานจากรณรงค์คำสอยพบมี 7 ด้าน คือด้านการดำรงชีวิตแบ่งเป็น 5 ประเด็นย่อย ได้แก่การบริโภคการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัวบทบาทผู้หญิงอีสาน และบทบาทผู้ชายอีสาน ด้านเศรษฐกิจและอาชีพแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ เศรษฐกิจแบบสังคมเกษตรกรรม และเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและความเชื่อ แบ่งได้เป็น 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ การยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ขนบธรรมเนียมของชาวอีสานและประเพณีของชาวอีสาน ด้านการศึกษา และสุดท้ายคือด้าน

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวอีสานมากที่สุดซึ่งสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้วรรณกรรมคำสอยยังสะท้อนอัตลักษณ์ของการใช้ภาษาอีสานโดยมุ่งเน้นให้เกิดความตลกขบขันด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำสอยข้างต้น จะเห็นว่าคำสอยเป็นสิ่งที่มีความควบคู่กับหมอลำ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอามาใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาเกี่ยวกับคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยในการวิจัยครั้งนี้

1.10.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษา

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษานั้น พบว่ามีประเด็นการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสร้างอารมณ์ความขบขันทางภาษาอย่างหลากหลาย ดังที่ สรียาทับทัน (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาในการถามซัก ถามค้ำน ถามติง ในการพิจารณาคดี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในการถามซัก ถามค้ำน ถามติงในการพิจารณาคดีข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นบทสนทนาระหว่างทนายความกับพยานในคดีอาญา จำนวน 25 คดี ผลการศึกษาเรื่องกลวิธีทางภาษาพบว่า ทนายความใช้กลวิธีทางภาษาหลายวิธีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการถามแต่ละช่วง ในการถามซักนั้นทนายความใช้กลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ การขอให้แจ้งข้อมูล การทวนคำตอบ การใช้ประโยคสั้นๆ การเปลี่ยนคำถาม การตั้งคำถามต่อเนื่อง การถามย้ำ และการสรุปประเด็น กลวิธีที่ใช้ในการถามค้ำนพบทั้งสิ้น 11 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำเพื่อให้ น้ำหนักคำพยานน้อยลง การถามเกินกว่าอำนาจหน้าที่ การแย้งคำให้การ การสมมติ การถามตรงข้าม ข้าม การคาดคั้นเอาคำตอบ การตัดบท การเปลี่ยนคำถาม การตั้งคำถามต่อเนื่อง การถามย้ำ และการสรุปประเด็น

ส่วนกลวิธีที่ใช้ในการถามติงพบทั้งสิ้น 3 กลวิธี ได้แก่ การชี้้นำคำตอบ การขอให้แจ้งข้อมูลและการทวนคำตอบ ทั้งนี้กลวิธีที่พบส่วนใหญ่เป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อถามให้ตอบ เมื่อศึกษาเรื่องถ้อยคำที่ใช้เพื่อถามนั้นพบว่า ทนายความใช้รูปประโยค 2 ชนิด คือรูปประโยคคำถามและรูปประโยคบอกเล่า ที่พบส่วนใหญ่อยู่ในรูปประโยคคำถาม เมื่อศึกษาเปรียบเทียบพบว่า การถามของทนายความฝ่ายที่อ้างพยานฝ่ายตน (ถามซัก ถามติง) กับการถามของทนายความฝ่ายตรงข้าม (ถามค้ำน) มีความแตกต่างใน 3 เรื่องคือ ความแตกต่างเรื่องความร่วมมือในการสนทนา ความแตกต่างเรื่องกลวิธีทางภาษา และความแตกต่างเรื่องรูปประโยคที่ใช้เพื่อถาม กล่าวคือหากเป็นการถามพยานฝ่ายตน ทนายความและพยานให้ความร่วมมือในการสนทนาเป็นอย่างดี เพราะจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกัน ทนายความจะใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อให้พยานสามารถตอบคำถามได้ง่ายและตรงประเด็นที่สุด คำถามที่พบส่วนใหญ่คือคำถามแบบให้ตอบเนื้อความ ในขณะที่การถามพยานฝ่ายตรงข้ามนั้นพยานและทนายความให้ความร่วมมือน้อย กลวิธีที่ใช้ส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อจับพยาน ทาลาย

ความน่าเชื่อถือของพยานให้มากที่สุด และคำถามที่พบมากที่สุดคือคำถามแบบตอบรับ-ปฏิเสธ การศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นภาพรวมของการพิจารณาคดีในศาล คือการสนทนาที่เกิดขึ้นในศาลนั้นเป็นการสนทนาที่เป็นระบบ มีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีผู้ถามและผู้ตอบชัดเจน และจัดเตรียมประเด็นที่ต้องการถามไว้ล่วงหน้าแล้ว ทนายความจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ คู่สนทนา วัตถุประสงค์ของการถาม และบทบัญญัติของกฎหมาย ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาและรูปประโยคที่ใช้เพื่อถามโดยตรง

ธีระพงษ์ นิพัทธ์สัจจ์ (2547) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาของคำขวัญกับการสร้างภาพลักษณ์ของบริษัทประกันวินาศภัยในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในการสร้างคำขวัญของบริษัทประกันวินาศภัยในประเทศไทย การศึกษาพบว่ากลวิธีทางภาษาของคำขวัญของบริษัทประกันวินาศภัย พบว่าแบ่งได้เป็นกลวิธีด้านการใช้คำและประโยค โดยกลวิธีการใช้คำประกอบไปด้วยการใช้คำยืม การใช้คำสำคัญ การใช้คำสัมผัส และการซ้ำคำ ส่วนกลวิธีการใช้ประโยคประกอบไปด้วยประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่ง ประโยคบอกเหตุผล และประโยคเปรียบเทียบ ผลจากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า คำขวัญของบริษัทประกันวินาศภัยเน้นการใช้ภาษาที่มุ่งให้เกิดความไว้วางใจ น่าเชื่อถือ และหวังผลในระยะยาวแก่ลูกค้าเป็นสำคัญ ซึ่งกลวิธีการใช้ภาษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของบริษัทประกันวินาศภัยที่ต้องการแสดงความมั่นคง น่าเชื่อถือของบริษัท คุณภาพของการบริการ ตลอดจนความโดดเด่น และความทันสมัย

พรรณธร ครุฑเนตร (2547) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่ใช้โจมตีรัฐบาลทางอ้อมในปริเฉทการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้โจมตีรัฐบาลทางอ้อมในปริเฉทการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ ผลการศึกษาเรื่องกลวิธีทางภาษาพบว่า พรรคฝ่ายค้านใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อโจมตีรัฐบาลทางอ้อม 8 กลวิธี ได้แก่ การใช้ถ้อยคำนัยผกผัน การถาม การใช้รูปประโยคเงื่อนไข การใช้คำอ้างถึงโดยไม่ระบุชื่อ การใช้ความเปรียบหรืออุปลักษณ์ การใช้สำนวน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ฟังตีความว่าผิด และการเล่นคำ เมื่อศึกษาหน้าที่ในการสื่อสารของกลวิธีทางภาษาทั้ง 8 กลวิธี พบว่า นอกจากกลวิธีทางภาษาที่พรรคฝ่ายค้านเลือกใช้จะทำหน้าที่โจมตีรัฐบาลแล้ว กลวิธีเหล่านี้ยังทำหน้าที่ในการสื่อสารอื่นซึ่งช่วยให้การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายที่พรรคฝ่ายค้านวางไว้ หน้าที่ดังกล่าว นั่นก็คือ ช่วยเลี่ยงการละเมิดข้อข้อับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ช่วยเลี่ยงความรับผิดชอบคำพูดของตน ช่วยโน้มน้าวใจผู้ฟังให้เชื่อถือ ช่วยเรียกร้องความสนใจช่วยสร้างความขบขันสนุกสนาน ช่วยสื่อความให้เห็นภาพได้ชัดเจน ช่วยเน้นความ และช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายได้รวดเร็ว เมื่อพิจารณาการปรากฏของกลวิธีทางภาษาที่พรรคฝ่ายค้านเลือกใช้ พบว่า พรรคฝ่ายค้านเลือกใช้ถ้อยคำนัยผกผันและใช้การถามเพื่อโจมตีรัฐบาลทางอ้อมเป็นจำนวนมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธี

ทางภาษาของพรรคฝ่ายค้าน คือ ปรีบทของการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ หน้าที่ในการสื่อสารของกลวิธี และวัจนลีลาเฉพาะตัว

นัทธนัย ประสานนาม (2548: 174-230) ได้ศึกษาเรื่อง “เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทย ระหว่าง พ.ศ.2535-2545: การศึกษาแนวคิดและกลวิธี” โดยวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยที่ก่อให้เกิดความไม่เข้ากันอันนำไปสู่ความขบขัน และความขบขันดังกล่าวมุ่งหมายที่จะโจมตีใครหรือสิ่งใด กลวิธีทางภาษาสามารถอธิบายโดยจำแนกเป็นกลุ่มดังนี้

1. การใช้ถ้อยคำแฝง
2. การสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ
3. การใช้ความเปรียบ
4. การเสริมความ
5. การกล่าวเกินจริง
6. การเล่นกับทำเนียบภาษา
7. การใช้อักษรวิธีพิเศษ
8. การใช้กลวิธีหลายกลวิธีร่วมกัน

จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่พบในเรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545 พบว่ากลวิธีทางภาษาอาจจำแนกได้เป็น 8 กลุ่ม กลวิธีที่พบมากที่สุดคือการใช้ถ้อยคำแฝงนับเป็นที่น่าสังเกตว่าถ้อยคำแฝงนับเป็นกลวิธีหลักที่ใช้ในเรื่องสั้นแนวเสียดสี ทั้งในลักษณะที่ปรากฏลำพังใช้ร่วมกับกลวิธีอื่น ตลอดจนลักษณะของถ้อยคำแฝงนับที่ผสมผสานอยู่ในกลวิธีส่วนใหญ่ รองลงมาคือการสร้างคำโดยอาศัยแนวเทียบ ที่แสดงให้เห็นความสามารถของนักเขียนในการพลิกแพลงถ้อยคำเพื่อใช้เสียดสี การใช้ความเปรียบ การเสริมความ การใช้อักษรวิธีพิเศษ การเล่นกับทำเนียบภาษา และการกล่าวเกินจริง กลวิธีทางภาษาสามารถใช้ทฤษฎีแห่งความไม่เข้ากันมาอธิบายการสร้างอารมณ์ขันได้อย่างเด่นชัด นักเขียนส่วนใหญ่ใช้กลวิธีทางภาษาโดยสร้างลักษณะของภาษาที่เบี่ยงเบนออกจากกรอบอ้างอิงของผู้อ่านเพื่อสร้างความขบขันและเสนอแนวคิดวิจารณ์สังคมอย่างแหลมคม

โศรยา วิมลสถิตพงษ์ (2549) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาในการวิจารณ์การเมืองทางอ้อมในบทความแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทย” โดยศึกษากลวิธีทางภาษาในการวิจารณ์การเมืองทางอ้อมในบทความแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ผลการศึกษากลวิธีทางภาษาในการวิจารณ์การเมืองทางอ้อมในบทความแสดงความคิดเห็นทางการเมืองพบว่า มีทั้งหมด 9 กลวิธี ได้แก่ การใช้ถ้อยคำนัยแฝง การใช้อุปมาเชิงวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำที่มีความหมายแฝง การใช้สำนวน การใช้คำเรียกบุคคล การใช้การเล่นภาษา การยกคำกล่าวของบุคคล และการแนะนำความหมาย โดยกลวิธีทางภาษาในการวิจารณ์การเมืองทางอ้อมเหล่านี้ มีหน้าที่ในการสื่อสารที่แตกต่างกันออกไป อาทิ เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อการวิจารณ์ เพื่อแสดงทัศนคติใน

เชิงลบของผู้เขียน และเพื่อชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของรัฐบาลหรือนักการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า มีการใช้กลวิธีการเสริมการวิจารณ์การเมืองทางอ้อมเพื่อเพิ่มน้ำหนักหรือความน่าเชื่อถือ

ธีระ บุชบกแก้ว (2553) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยกลุ่มเกย์ออนไลน์” โดยการวิจัยพบว่ากลวิธีทางภาษาที่กลุ่ม “เกย์ออนไลน์” ใช้สื่ออัตลักษณ์ของตนเอง ที่สำคัญมี 8 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้มูลบท การปฏิเสธสื่อมูลบท การใช้นามวลีสื่อมูลบท การใช้อุปลักษณ์ การใช้รูปประโยคกรรม การกล่าวอ้าง และการใช้คำถาม วาทศิลป์ กลวิธีทางภาษาใช้เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของเกย์ต่อสาธารณชน 8 ประเด็น ได้แก่ 1) “เกย์เป็นคนปกติ และมีวิถีชีวิตเหมือนคนทั่วไป” 2) “เกย์ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมของเพศชาย” 3) “เกย์ไม่ได้หมกมุ่นเรื่องเพศ” 4) “เกย์ไม่ใช่ผู้ป่วยโรค หรืออาการทางจิต แต่เป็นความรู้สึกหรือตัวตนที่แท้จริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ” 5) “เกย์เป็นกลุ่มคนที่ตกอยู่ในความกลัว และเกย์ผู้ยอมรับและเปิดเผยตนเอง เป็นผู้ที่มีความกล้า” 6) “เกย์เป็นผู้โหยหาความรัก” 7) “เกย์เป็นคนที่อบอุ่น มีน้ำใจต่อผู้อื่น โดยเฉพาะต่อเกย์ด้วยกัน” 8) “เกย์คือ “ของปลอม” เกย์เป็นคนที่มีความผิด และเกย์หมกมุ่นเรื่องเพศ” สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นคือ อัตลักษณ์เกย์ที่นำเสนอในบทความดังกล่าวเป็นภาพด้านบวกเกี่ยวกับตนเอง อย่างไรก็ตาม กลวิธีทางภาษาที่กลุ่มเกย์ออนไลน์ใช้ก็แสดงให้เห็นว่า เกย์ยังมีความคิดด้านลบต่อตนเองแฝงอยู่ แสดงนัยยะว่าการสร้างอัตลักษณ์ของเกย์ยังคงได้รับอิทธิพลจากสังคม

กันยารัตน์ ผ่องสุข (2553) ศึกษาเรื่อง “เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นิวกลม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในสารคดีท่องเที่ยวของนิวกลม จากงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวจำนวนทั้งสิ้น 6 เล่ม ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ด้านกลวิธีทางภาษาพบว่า นิวกลมใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายและน่าสนใจในการเสนอพรรณณะ ได้แก่ 1) การเน้น 2) การเล่นคำ 3) การละเมิดการเกิดคู่กัน 4) การใช้ความเปรียบ 5) การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ 6) การสรุปด้วยคำคม 7) การกล่าวอ้างข้อความ 8) การใช้บทสนทนา กลวิธีทางภาษาต่างๆ มักไม่ค่อยปรากฏอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่มีปรากฏร่วมกับกลวิธีอื่นๆ ในการเสนอพรรณณะแต่ละครั้ง

กาญจนา ศรีสมุทร (2554) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์คู่ความหมายแย้งและกลวิธีทางภาษาในการแสดงความตลกในเรื่องอุณรุฑร้อยเรื่อง” โดยศึกษากลวิธีทางภาษาในการแสดงความตลกในเรื่องอุณรุฑร้อยเรื่อง และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับประเภทของคู่ความหมายแย้งว่ามีลักษณะสหพันธ์หรือไม่ จากผลการวิจัยด้านกลวิธีทางภาษาพบกลวิธี 2 กลวิธีใหญ่ คือกลวิธีทางศัพท์ ได้แก่ กลวิธีการเปลี่ยนคำในการอ้างถึงสิ่งเดียวกัน และกลวิธีการใช้คำพ้องความหมาย และกลวิธีทางปริเฉท ได้แก่ กลวิธีการสลับตัวละคร กลวิธีการเปรียบเทียบผิดธรรมชาติ และกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ที่เหนือความคาดหมาย นอกจากนี้ข้อมูลพบว่ากลวิธีทางภาษากับประเภทคู่ความหมายแย้งมีลักษณะสหพันธ์และคล้อยตามกัน

อิงอร พึ่งจะงาม (2554) ศึกษาเรื่อง “การใช้วัจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. 2554” โดยในด้านกลวิธีทางภาษาเพื่อโน้มน้าวใจพบว่ามีการใช้กลวิธีทางภาษาจำนวนทั้งสิ้น 12 กลวิธี โดยเป็นไปตามกรอบการศึกษาทั้ง 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้จุดจูงใจให้สิ่งตอบแทน การใช้ภาษาที่แสดงถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน การใช้ภาษาที่มีชื่อเสียงส่วนตัวเป็นเครื่องจูงใจ การใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่นของพรรค การใช้ภาษาที่แสดงถึงการขอโอกาสจากประชาชน และการใช้คำขวัญ รวมทั้งยังพบกลวิธีอื่น ๆ อีก 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้ภาษาแสดงข้อมูลเท็จจริงเพื่อนำเสนอสารซ้ำ ๆ การใช้สำนวนโวหาร การใช้ภาษาแนะนำเตือนใจผู้รับสาร การใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขัน การใช้ภาษาเร้าอารมณ์ผู้รับสาร และการใช้ภาษาให้ความรู้สึกถึงการทำความดีเพื่อคนอื่น ซึ่งกลวิธีทางภาษาที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรก คือการใช้จุดจูงใจให้สิ่งตอบแทน การใช้ภาษาในการเน้นจุดเด่นของพรรค และการใช้ภาษาที่แสดงถึงการขอโอกาสจากประชาชน นอกจากนี้ยังพบว่ากลวิธีทางภาษาที่ใช้นั้นส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับวัจนกรรมแต่ละชนิดอีกด้วย

ในบทความเรื่อง “เพศ-ภาษา : การสื่อความคิดเกี่ยวกับเพศสภาวะผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมสาธารณะภาษาไทย” ของวิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2556: 25-26) ได้ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อสื่อความคิดเกี่ยวกับเพศสภาวะจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวในวาทกรรมสาธารณะภาษาไทยตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จำนวน 5 เรื่อง ผลการศึกษาของงานวิจัยดังกล่าวพบกลวิธีทางภาษาซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่ กลวิธีทางภาษาระดับคำ กลวิธีทางภาษาระดับประโยค กลวิธีทางภาษาระดับวัจนปฏิบัติศาสตร์ และกลวิธีทางภาษาระดับปริจเฉท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาษาทุก ๆ ระดับนั้นสามารถประกอบสร้างหรือต่อยอดความคิดเกี่ยวกับเพศสภาวะสู่ผู้อ่านและสังคมได้ นอกจากนี้ยังพบว่ากลวิธีทางภาษาบางประการอาจมีส่วนสัมพันธ์กับปริบทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตวาทกรรม อันได้แก่ ประเภทของวาทกรรมและผู้รับสารอีกด้วย

ปิยนิชฐ์ สาธารณ์ (2556) ศึกษาเรื่อง “เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล” ในด้านกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล พบว่าสามารถแบ่งการศึกษาโครงสร้างของงานเขียน 4 ประเด็น คือการตั้งชื่อเรื่องแบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือการตั้งชื่อเรื่องแบบคำเข้าคู่กันที่มีความหมายขัดแย้งกัน การตั้งชื่อเรื่องแบบให้ข้อคิด การตั้งชื่อเรื่องแบบให้คำแนะนำ การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดและแก่นของเรื่อง การนำเรื่องแบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือการนำเรื่องด้วยการบอกเวลา การสรุปใจความสำคัญ การยกตัวอย่างเหตุการณ์ การอ้างอิง การสรุปเรื่องแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือแบบปุจฉา-วิสัชนา แบบข้อเสนอแนะ และการตัดกลับหรือหวนกลับ เนื้อเรื่องพบการใช้กลวิธีทางภาษาระดับคำ กลวิธีทางภาษาระดับประโยค และกลวิธีทางภาษาระดับข้อความ โดยแบ่งเป็นกลวิธีทางภาษาในระดับคำ 4 กลวิธี คือการซ้ำคำ การใช้คำซ้อน คำทับศัพท์ คำที่มีความหมายขัดแย้ง กลวิธีทางภาษาในระดับประโยค คือประโยคขนานความหรือประโยคสมมูล และกลวิธีทางภาษาในระดับความ 9 กลวิธี คือคำถามแบบปุจฉา-วิสัชนา บุคคลวัต อุปลักษณะ อุปมา

สำนวน การยกบทสนทนา การเสริมความด้วยเครื่องหมายขลิขิต การอ้างอิง และการนิยาม จากผล การศึกษากลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล โดยใช้กลวิธีทางภาษาหลากหลายพร้อม กัน พบว่าเพื่อจุดประสงค์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านคล้อยตาม

สิริชญา คอนกรีต (2556: 190-214) ได้ศึกษาเรื่อง “เพลงลูกทุ่งอีสาน : อัตลักษณ์และ การเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น” โดยวิเคราะห์กลวิธีทางภาษากับการสื่อสารอัตลักษณ์ และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น จากการศึกษาเพลงลูกทุ่งอีสานมีการเลือกใช้คำและ กลุ่มคำเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น ได้แก่ การใช้คำที่ ผสมผสานระหว่างภาษาถิ่นอีสาน ภาษาไทยมาตรฐานและภาษาต่างประเทศ การใช้คำและกลุ่มคำ เรียกสถานที่ การใช้คำและกลุ่มคำเรียกแทนบุคคล การใช้คำและกลุ่มแสดงการแบ่งกลุ่ม การใช้คำ และกลุ่มคำแสดงประสบการณ์และความรู้สึก การใช้คำและกลุ่มคำเชื่อมโยงกับประสบการณ์ด้าน ผัสสะ การเข้าคำและการเล่นคำ กล่าวโดยสรุปเพลงลูกทุ่งมีการใช้คำและกลุ่มคำต่าง ๆ เพื่อช่วย ประกอบสร้างอัตลักษณ์ของคนอีสานพลัดถิ่นให้มีบุคลิกลักษณะสอดคล้องกับเนื้อหาของเพลง ซึ่ง นำเสนอภาพของชนชั้นแรงงานที่ต้องจากถิ่นฐานมาทำงานในเมืองและต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย แต่ก็ใช้ชีวิตด้วยความอดทน การใช้ถ้อยคำภาษาเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิด ความรู้สึกคล้อยตาม และเกิดอารมณ์สะเทือนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ฟังที่เป็นแรงงานพลัดถิ่น จะ สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวดังกล่าวกับชีวิตของพวกเขาได้อย่างง่ายดาย

ศิริพร ดอนเตาเหล็ก (2557) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาและเนื้อหาในการบรรยาย ธรรมะของอาจารย์บุญเสริม ธรรมปาโล” โดยศึกษากลวิธีทางภาษาในการบรรยายธรรมะของอาจารย์ บุญเสริม ธรรมปาโล ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์บุญเสริม ธรรมปาโล ใช้กลวิธีทางภาษา 8 กลวิธีในการ บรรยายธรรมะ ได้แก่ การเลียนเสียง การยกตัวอย่าง การเล่นภาษา การเล่นคำ และการใช้สำนวน การอ้างอิง การดำเนิน การอุปมาและการอุปลักษณ์ การกล่าวให้ความหวัง และการกล่าวให้กลัว กลวิธีที่มีลักษณะเด่นและพบมากที่สุด คือกลวิธีการเลียนเสียงลักษณะต่าง ๆ เช่น เสียงบุคคลเสียง เหตุการณ์ เสียงธรรมชาติ และเสียงสัตว์ เป็นต้น กลวิธีดังกล่าวช่วยให้การบรรยายธรรมะได้ทั้งสาระ และความสนุกสนาน ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ฟังและสร้างอารมณ์ขึ้น ผลการศึกษาเห็นได้ชัดเจนว่า กลวิธีทางภาษาในการบรรยายธรรมะของพระอาจารย์เสริม ธรรมปาโล ส่วนมากเป็นไปเพื่อการสร้าง อารมณ์

คนึงชัย วิริยะสุนทร (2557: 111) ได้ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาและบทสะท้อนวิถีคิด ท้องถิ่นในสำนวนอีสาน” ในการศึกษากลวิธีทางภาษาในการสร้างสำนวนอีสาน พบว่าสำนวนอีสานมี ลักษณะการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในสำนวนอีสานมี 11 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ สัมพจนัย นามมัย ปฎิวาทะ ปฎิภาคพจน์ อาวัตพากย์ อติพจน์ อธิพจน์ ปฎิรูปพจน์ บุคลาธิชฐาน อุทาหรณ์ ปฎิปุจฉา ส่วนโวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในสำนวนอีสานมากที่สุด คือการใช้อุปลักษณ์ ส่วนโวหาร

ภาพพจน์ประเภทอื่น ๆ มีปะปนกันไป อีกทั้งการอธิบายอุปลักษณะจะแตกต่างกันไปตามมุมมองของแนวคิดที่ศึกษา

พรรณธร ครุฑเนตร (2557) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่ใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย” โดยศึกษากลวิธีทางภาษาที่คู่สนทนาและคนกลางใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย รวมทั้งศึกษาความถี่การปรากฏใช้กลวิธีทางภาษาและปัจจัยพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีทางภาษาที่คู่สนทนาใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งมีทั้งหมด 5 กลวิธี เรียงลำดับตามค่าความถี่การปรากฏใช้จากมากไปหาน้อยดังนี้คือ 1) การออกจากสถานการณ์ 2) การใช้อำนาจ 3) การเปลี่ยนประเด็นการสนทนา 4) การยอมตาม และ 5) การประนีประนอม ส่วนกลวิธีทางภาษาที่คนกลางใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งมีทั้งหมด 4 กลวิธี เรียงลำดับตามค่าความถี่การปรากฏใช้จากมากไปหาน้อยดังนี้คือ 1) การทำให้ผู้ร่วมสนทนาออกจากสถานการณ์ 2) การใช้อำนาจ 3) การขอให้ผู้ร่วมสนทนาประนีประนอมกัน และ 4) การเปลี่ยนประเด็นการสนทนา

ในการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาของผู้พูดภาษาไทยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาจากรูปภาษาหรือคำพูดที่ใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้ง พบว่ารูปภาษาหรือคำพูดที่ผู้พูดภาษาไทยมักจะนำมาใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งมี 3 คำ ได้แก่ 1) “ไม่เป็นไร” 2) “ช่างมัน” และ 3) “ใจเย็น ๆ” คำทั้งสามคำนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางพุทธศาสนา ส่วนที่สองเป็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมไทยที่นักวิชาการศึกษาไว้มาอธิบายข้อมูล พบว่า แนวคิดเรื่องสังคมแบบอิงกลุ่ม แนวคิดเรื่องมุมมองตัวตนแบบพึ่งพา แนวคิดเรื่อง “อาวุโส” และแนวคิดเรื่อง “หน้า” มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธียุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย อาจสรุปได้ว่าปัจจัยพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมเหล่านี้ น่าจะมีผลให้ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีการออกจากสถานการณ์เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด

มนต์ณัฐ เสงฆ์เจริญ (2558) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบวัจนกรรม และกลวิธีทางภาษาเพื่อการสั่งสอนในบทประพันธ์เพลงของวัดพระธรรมกาย” ด้านกลวิธีทางภาษาเพื่อการสั่งสอนในบทประพันธ์เพลงของวัดพระธรรมกายจากข้อมูลพบกลวิธีทางภาษาเพื่อการสั่งสอน 11 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ กลวิธีการเปรียบเทียบ กลวิธีการแสดงความคิดเห็น กลวิธีการขอร้อง กลวิธีการแนะนำ กลวิธีการบอกกล่าว กลวิธีการแสดงผลลัพธ์ กลวิธีการอธิบาย กลวิธีการแสดงเหตุและผล กลวิธีการยกตัวอย่าง และกลวิธีการเล่าเรื่อง แม้ว่าการสั่งสอนเป็นสารโน้มน้าวใจ แต่การศึกษากลวิธีทางภาษาปรากฏการบอกกล่าวมากที่สุด ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะธรรมะเป็นธรรมชาติที่กล่าวถึงความจริงของโลก การบอกกล่าวข้อเท็จจริงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะมีผลต่อความเชื่อของชาวพุทธ

ศิริลักษณ์ หาซิ่น (2558: 76-78) ได้ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชนโคกนาดี” โดยการใช้ภาษาในบทพญาของชุมชนโคกนาดี พบการกล่าวโดยตรงซึ่งเป็นการใช้คำพูดที่ตรงไปตรงมาไม่ต้องตีความ สามารถแปลความหมายจากรูปคำได้เลย รูปคำปรากฏอย่างไรก็มีความหมายตรงตามนั้น และการกล่าวโดยนัยหรือความหมายแฝง คือการใช้คำพูดที่มีความหมายโดยนัย ต้องตีความหรือแปลความในเชิงชักนำความคิดให้เกี่ยวข้องไปถึงสิ่งอื่น

Palidtha Latsimma (2560) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาและแนวคิดของนักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่” โดยศึกษาการใช้ภาษาเสียดสีของนักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่ ผลการวิจัยในส่วนกลวิธีการใช้ภาษาเสียดสีของนักเขียนการ์ตูนพบว่านักเขียนการ์ตูนมีวิธีการใช้ภาษาเพื่อเสียดสีที่หลากหลาย ซึ่งปรากฏกลวิธีทางวจนภาษา และกลวิธีทางอวจนภาษา กลวิธีทางวจนภาษาปรากฏ 9 กลวิธี ได้แก่ การเล่นคำ การสร้างคำใหม่ การใช้คำไม่เจาะจงเป้าหมาย การเสริมความ การใช้ถ้อยคำนัยแฝง การเปรียบเทียบและเปรียบเทียบผิดแบบแผน การใช้เครื่องหมาย และการใช้ภาษาต่างประเทศ ด้านกลวิธีทางอวจนภาษาปรากฏ 3 รูปแบบ ได้แก่ การใช้เครื่องแต่งกาย การใช้ภาพสัตว์ และขนาด ตำแหน่งของภาพ ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงแนวคิดสร้างสรรค์ของนักเขียนการ์ตูนในการเสียดสีสังคม โดยการเลือกใช้กลวิธีที่หลากหลาย ทั้งการใช้ถ้อยคำภาษาและภาพประกอบเพื่อหลีกเลี่ยงการกระทบโดยตรง นอกจากนี้ผู้เขียนการ์ตูนยังได้สอดแทรกอารมณ์ ความรู้สึกลงไป ซึ่งเป็นทางออกหนึ่งในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลานั้น ๆ

กุนทีณี โคตรพัฒน์ (2560: 59) ได้ศึกษาเรื่อง “กลวิธีทางภาษาและความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม” จากการศึกษาการใช้ภาษาในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม พบว่าด้านการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายสองแ่งสองง่ามซึ่งสื่อผ่านการใช้ภาษาระดับคำมีการใช้คำที่สื่อความหมายสองแ่งสองง่ามอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) การใช้คำนามในการสื่อความหมายสองแ่งสองง่ามคือการใช้คำนามเป็นหลักมีอยู่ 18 คำ 2) การใช้คำกริยาวิเศษณ์ในการสื่อความหมายสองแ่งสองง่ามคือการใช้คำกริยาเป็นคำหลักมีจำนวน 21 คำ และ 3) ด้านการใช้คำวิเศษณ์ในการสื่อความหมายสองแ่งสองง่ามโดยพบว่ามีคำวิเศษณ์อยู่ 9 คำ ที่มักจะนำไปใช้ในการขยายคำอื่น ๆ เพื่อสื่อความหมายทางสองแ่งสองง่ามเสมอ และการใช้ภาษาระดับข้อความพบว่ามีการใช้ข้อความที่มีทั้งวลีสำนวน ประโยค ในการสื่อความหมายสองแ่งสองง่ามซึ่งมีทั้งหมด 62 เพลง และการสื่อสารผ่านใจความสำคัญของบทเพลงพบว่ามีคำแนะนำใจความสำคัญสื่อถึงเรื่องเพศโดยมีการนำเสนอเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศมากที่สุด รองลงมาคือคำแนะนำเกี่ยวกับสรีระของเพศชายและเพศหญิงตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบมีการใช้อุปลักษณ์เพื่อสื่อความหมายสองแ่งสองง่ามอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับอวัยวะเพศชาย 2) การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับอวัยวะเพศหญิง และ 3) การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ เนื่องจากเพลงลูกทุ่งอีสานเกิดจากการประพันธ์ การ

ขับร้องโดยกลุ่มคนอีสาน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมสังคมเดียวกัน ตลอดจนกลุ่มผู้ฟังส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มคนอีสาน การใช้คำ การใช้ข้อความ หรือแม้กระทั่งการสื่อความหมายต่าง ๆ ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองงาสองง่ามจึงได้แฝงเอาไว้ด้วยศิลปวัฒนธรรมของคนในสังคม และคนในสังคมเป็นผู้ให้ความหมายของคำต่าง ๆ ไม่ว่าจะในด้านอุดมการณ์ อำนาจ อัตลักษณ์ของคนในสังคมอีสาน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษาข้างต้น จะเห็นว่ากลวิธีทางภาษาเป็นวิธีการใช้ภาษา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอามาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยว่ามีลักษณะอย่างไรในบทวิเคราะห์ต่อไป

1.10.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิชานั้น พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเรื่องเพศวิถีในมุมมองที่หลากหลาย ดังเช่นในงานวิจัยของจิณณ์ภัส แสงมา (2545) ที่ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ทางวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศในการตอบปัญหาทางเพศของสื่อมวลชนไทย” โดยมุ่งค้นหาความหมายของวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศในสื่อมวลชนไทย กระบวนการสร้างวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศดังกล่าว และวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาและรูปแบบของวาทกรรม เรื่องเสรีภาพทางเพศในสื่อมวลชนไทยแต่ละประเภท ผลการวิจัยปรากฏว่า ความหมายเรื่องเสรีภาพทางเพศของสื่อมวลชนไทยในประเด็นทั้งสองคือ การเป็นฝ่ายเริ่มต้นในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศ และการสำส่อนทางเพศ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ลักษณะอนุรักษ์ ลักษณะปฏิรูปและลักษณะก้าวหน้า ซึ่งการสร้างควมหมายดังกล่าว จะส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในสังคมไทย อีกทั้งกระบวนการสร้างวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศ มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างปฏิบัติการทางวาทกรรม อันได้แก่ ผู้นำเสนอตัวบท การคัดเลือกคำถาม รูปแบบการสื่อสาร และกลุ่มเป้าหมาย กับปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม โดยการผลิตวาทกรรมบางส่วนในการตอบปัญหาทางเพศ มีลักษณะสอดคล้องกับวาทกรรมกระแสหลัก ได้แก่ วาทกรรมในระบบสังคม-วัฒนธรรม วาทกรรมในระบบกฎหมาย และวาทกรรมในระบบศาสนา ซึ่งสนับสนุนอุดมการณ์ผิวเดียวเมียวเดียว ในขณะที่วาทกรรมบางส่วนมีลักษณะสอดคล้องกับวาทกรรมทวนกระแส ได้แก่ วาทกรรมของกลุ่มสตรีนิยม ตลอดจนวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศที่ปรากฏในแต่ละสื่อ จะมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ ยังคงมีเนื้อหาในลักษณะการอนุรักษ์ มากกว่าลักษณะความก้าวหน้าในเรื่องเสรีภาพทางเพศ ทั้งนี้เนื่องมาจากลักษณะของสังคมไทยที่ยึดเกณฑ์มาตรฐานซ้อน ในการประเมินพฤติกรรมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย แต่จะมีรูปแบบในการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันในแต่ละสื่อ อันเนื่องมาจากคุณลักษณะของสื่อที่มีความแตกต่างกัน

กรรณิการ์ ศิริรักษ์ (2547) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเพศวิถีของคนไทยจากบริการ Sex Phone” โดยศึกษาถึงรูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ของผู้หญิงและผู้ชายผ่านบริการ Sex Phone หรือ

ทางโทรศัพท์ ในสังคมยุคปัจจุบันที่ก้าวข้ามความจำกัดในด้านสรีระเชิงกายภาพ สถานที่และตัวบุคคล โดยศึกษาถึงอัตลักษณ์ตัวตนใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นรวมถึงจินตนาการความปรารถนาทางเพศ รูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ที่แปลกใหม่รวมทั้งรูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกเก็บซ่อนไว้ในส่วนจิตใต้สำนึกของผู้หญิงและผู้ชาย ผลการศึกษาในรูปแบบการขายบริการของคนในสังคมพบว่าในสังคมยุคปัจจุบัน รูปแบบ การขายบริการทางเพศได้เปลี่ยนไปจากการขายเรือนร่างมามีลักษณะการขายบริการในรูปแบบการขายจินตนาการทางเพศมากขึ้น จากการศึกษาพบว่าในส่วนลึกของเพศหญิงและเพศชายต่างปรารถนามี กิจกรรมทางเพศในรูปแบบที่แปลกใหม่โลดโผน ซึ่งบางกรณีก็ขัดแย้งต่อมาตรฐานของศีลธรรมและกฎพื้นฐานของสังคม ซึ่งบริการ Sex Phone ได้เป็นสื่อกลางระหว่างโลกแห่งความจริงและโลกแห่งจินตนาการ เพื่อเป็นทางออกให้คนในสังคมให้เขาได้เป็นในสิ่งที่เขาอยากจะเป็นและมีในสิ่งที่เขาอยากจะมีซึ่งในโลกแห่งความจริงความปรารถนาหรือความต้องการของเขาอาจไม่ได้รับการยอมรับหรือการตอบสนองในชีวิตจริงได้เลย

ส่วนสถานภาพความสัมพันธ์อำนาจของผู้ซื้อและผู้ขายบริการทางเพศได้เปลี่ยนแปลงไป อำนาจมีการลื่นไหลไม่หยุดนิ่งตายตัว ผู้หญิงสามารถต่อรองตอบโต้และก้าวพ้นกรอบข้อปฏิบัติทางเพศที่กำหนดโดยผู้ชายออกมาได้ผู้หญิงซื้อสตั๊ดต่อความรู้สึกทางเพศของตนเองมากขึ้น อีกทั้งจุดมุ่งหมายของผู้ชายที่ใช้บริการ Sex Phone มีทั้งต้องการให้ผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone ช่วยสำเร็จความใคร่ให้ตนนอกจากนี้ยังมีผู้ชายบางส่วนที่มีจุดมุ่งหมายในการใช้บริการ Sex Phone เพื่อจะมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone มีใช้แต่ในจินตนาการแต่ในทางกายภาพด้วยภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone พบว่าภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone มีแนวโน้มถูกมองไปในด้านลบ คือถูกมองว่ามีแนวโน้มที่จะขายบริการทางเพศจริงเกือบทั้งหมด และในปัจจุบันก็มีผู้หญิงที่ต้องการขายบริการจริงแอบแฝงเข้ามาเพื่อใช้บริการ Sex Phone บังหน้าเพื่อเป็นทางผ่านในการขายบริการทางเพศจริงด้วย ผู้ใช้บริการ Sex Phone พบว่าบริการ Sex Phone นั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่นกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางร่างกาย และกลุ่มคนที่มีความต้องการทางเพศที่ผิดจากความต้องการทางเพศของคนปกติทั่วไป Sex Phone ช่วยให้เขาเหล่านั้นได้รับการตอบสนองทางเพศด้วยความเคารพ มีใช้การดูหมิ่นดูแคลนจากผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone ผลการศึกษาผลกระทบต่อตัวผู้หญิงจากการให้บริการ Sex Phone พบว่า Sex Phone มีคุณและมีโทษ เปรียบเสมือนดาบสองคมมีส่วนดีคือทำให้ผู้หญิงเข้าใจตนเองและผู้ชายได้มากขึ้น ผู้หญิงได้ปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศของตนและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในแง่ของเศรษฐกิจด้วย แต่ขณะเดียวกัน Sex Phone ก็ได้เปลี่ยนแปลงจิตวิญญาณของผู้ให้บริการ Sex Phone ในด้านค่านิยมความคิดในเรื่องเพศไปโดยผู้หญิงอาจไม่ตระหนักถึงผลเสียที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง สำหรับผลเสียทางด้านชีววิทยา พบว่ามีผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone จำนวนมากประสบปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ผู้หญิงยังคงเสียเปรียบ และมีอาจเรียกร้องทวงสิทธิ์ของเธอได้ เพราะสังคมได้

ตีค่าเธอแล้วว่าผู้หญิงที่ให้บริการ Sex Phone เป็นผู้หญิงไม่ดี แม้จะให้บริการทางเพศบนพื้นที่ของจินตนาการ แต่ก็ถูกเหมารวมว่าไม่ต่างจากผู้หญิงที่ให้บริการทางเพศจริงสักเท่าไร

ชายไทย รักษาชาติ (2548) ศึกษาเรื่อง “การค้าหญิงกับมิติเรื่องเพศวิถีและสื่อลามกในอินเทอร์เน็ต” โดยนำเสนอการสร้างความหมายของมิติเรื่องเพศวิถีและรูปแบบของการแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศจากผู้หญิงที่ส่งผลทำให้นิยามศัพท์ “การค้าหญิง” ไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ซึ่งมีมิติเรื่องเพศเป็นวาทกรรมในแบบของผู้ชายมีการผลิตซ้ำและสร้างใหม่อยู่ตลอดเวลา และเนื้อหาในอินเทอร์เน็ตอยู่เหนือความคาดหมายของผู้เสพสื่อ โดยมีเนื้อหาที่วิปริต รุนแรง ละเมิดสิทธิมนุษยชน และลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง แต่เนื้อหาเหล่านี้กลับตอบสนองอรรถสทางเพศของผู้เสพสื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ชาย โดยการแสดงอำนาจผ่านการครอบงำทางร่างกายและความคิดของผู้หญิง โดยทำให้ผู้หญิงอยู่ในสถานะผู้รับใช้ทางเพศที่จะส่งผลให้ผู้เสพสื่อซึมซับและยอมรับ “ความรู้และความจริง” ที่มีการสร้างและวางตำแหน่งให้ผู้หญิงมีสถานะเพียงวัตถุทางเพศ

ปลินดา ระมิงค์วงศ์ (2550) ศึกษาเรื่อง “เรื่องเพศนอกการแต่งงาน: การต่อรองด้านเพศวิถีของผู้หญิงไทยชนชั้นกลาง” โดยมุ่งศึกษาเพื่อตอบประเด็นคำถามที่ว่าเรื่องเพศนอกการแต่งงานของผู้หญิงไทยชนชั้นกลางสองคนได้สะท้อนรูปแบบเรื่องเพศที่ชอบธรรมของสังคมหรือไม่ อย่างไร และพฤติกรรมทางเพศของพวกเธอที่ดูเหมือนกับเป็นการขัดแย้งต่อกรอบที่กำจัดเรื่องเพศของผู้หญิงไว้เฉพาะภายใต้การแต่งงานนั้น เป็นการต่อรองกับกรอบดังกล่าวอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า เรื่องเพศนอกการแต่งงานของพวกเธอสะท้อนความเชื่อในเรื่อง เพศวิถีของสังคมแบบชายเป็นใหญ่ ที่กำหนดให้เรื่องเพศเป็นเรื่องของการมีความสัมพันธ์ทางเพศ ระหว่างชายหญิงเท่านั้น และเป็นเรื่องเพศที่ผูกติดกับความรักทำให้พวกเธอเกิดความเชื่อว่าการมีเพศสัมพันธ์กับคนรักเท่านั้นจึงจะนำไปสู่การมีความสัมพันธ์ที่มั่นคง อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพวกเธอจะมีประสบการณ์ทางเพศนอกการแต่งงานมาแล้ว แต่พวกเธอก็ยังยอมรับว่าการแต่งงานคือการรองรับการมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกต้อง เพื่อจะได้ทำให้พ่อแม่เกิดความสบายใจ เนื่องจากพวกเธอตระหนักดีว่าการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของพวกเธอไม่ใช่เรื่องที่ถูกต้อง นอกจากนี้เรื่องเพศนอกการแต่งงานของพวกเธอยังถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อในความสัมพันธ์แบบผัวเดียวเมียเดียวอีกด้วย โดยมีการพยายามรักษาความสัมพันธ์แต่ละครั้งระหว่างตัวเองกับคนรักให้อยู่ในรูปแบบดังกล่าว

ถึงแม้ว่าเรื่องเพศของพวกเธอจะไม่ได้เป็นไปตามองค์ประกอบของกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรมพร้อม ๆ กันทุกอย่าง แต่พวกเธอก็พยายามทำให้เรื่องเพศของตัวเองเป็นไปตามกรอบดังกล่าวให้มากที่สุด ด้วยการใช้วิธีการต่อรองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งแยกอาณาบริเวณเรื่องเพศของตัวเองออกจากมิติอื่น ๆ ของชีวิต เพื่อทำให้เรื่องเพศของตัวเองเป็นเรื่องที่ไม่ถูกพูดถึง และทำให้พ่อแม่สบายใจว่าพวกเธอยังคงเป็นลูกสาวที่ดีของพวกท่านอยู่ หรือแม้แต่การใช้วิธีการต่อรองด้วยการเลือก

ให้ความสำคัญกับบางองค์ประกอบของกรอบเพศที่ชอบธรรมในช่วงเวลาที่แตกต่างกันของแต่ละความสัมพันธ์ เพื่อให้พวกเขาารู้สึกว่าเรื่องเพศนอกการแต่งงานของพวกเขาไม่ได้เป็นเรื่องที่ผิดไปจากกรอบทุกอย่างโดยสิ้นเชิง และยังมีสอดคล้องกับกรอบดังกล่าวอยู่ด้วย เพราะที่สุดแล้วพวกเขาก็ยังคงให้ความสำคัญกับเรื่องเพศ และมองว่าเรื่องเพศเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่พวกเขาต้องการ แม้ว่าในบางครั้งความรักและความสัมพันธ์ของพวกเขาจะนำมาซึ่งความเสียใจ ความผิดหวัง หรือความรู้สึกขัดแย้งภายในใจของพวกเขาก็ตาม ซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้ หรือแม้แต่การต่อรองของพวกเขาเองก็ล้วนเกิดขึ้นจากการผูกเรื่องเพศและความสัมพันธ์ของตัวเองเข้ากับกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรมของสังคม และยังเป็นการสะท้อนว่ากรอบดังกล่าวนั้นทำงานกำกับให้ผู้คนในสังคมเชื่อ และพยายามปฏิบัติตามอย่างทรงพลังเพียงใด

ไชยศิริ บุญกุลศรีรุ่ง (2553) ศึกษาเรื่อง “เพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย” โดยมุ่งศึกษาถึงเพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ถึงกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสื่อความหมายเพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย ผลการวิจัยพบว่าเพศสภาพชายรักชายในภาพยนตร์ไทยที่พบมากที่สุดเป็นอันดับแรกคือตัวตลก ส่วนเพศสภาพของชายรักชายที่พบน้อยที่สุดในภาพยนตร์ คือ บุคคลปกติ โดยเพศสภาพนั้นเกิดจากประกอบสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในภาพยนตร์มีส่วนในการกำหนดความหมายของเพศสภาพชายรักชาย ที่มีผลต่อบทบาท หน้าที่ สิทธิของตัวละครชายรักชายในภาพยนตร์ ในส่วนของเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทยนั้น ผู้วิจัยพบว่า เพศวิถีของตัวละครชายรักชายในภาพยนตร์นั้นมี 4 รูปแบบได้แก่ กะเทย เกย์ ไบเซ็กชวล และไม่ชัดเจน ซึ่งแต่ละรูปแบบนั้นเกิดจากวิถีทางเพศของตัวละครชายรักชายในภาพยนตร์ในการแสดงออก ทางอัตลักษณ์ทางเพศ ความปรารถนาทางเพศ วิถีปฏิบัติทางเพศ ความพึงพอใจทางเพศ การแสดงท่าทีทางเพศ ลักษณะการแสดงเพศวิถีของตัวละครชายรักชายนั้นยังถูกกำหนดโดยระบบความคิดและความเชื่อเรื่องเพศจากสังคมอีกชั้นหนึ่งด้วย ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสื่อความหมายเพศสภาพและเพศวิถีของชายรักชายในภาพยนตร์ไทยมีกลวิธีการเล่าเรื่องที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้โครงสร้างการเล่าเรื่อง การใช้ความหมายคู่ตรงข้าม การใช้รหัส เพื่อกำหนดความหมายเพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์

ภัทรพร ไพศาลสุวรรณ (2553) ศึกษาเรื่อง “แนวคิดเรื่องเพศวิถีในอินดูตันตระ” โดยศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเพศวิถีในอินดูตันตระที่แตกต่างจากทัศนคติและสัทลักษณ์ของแนวคิดอินเดียจากการศึกษาพบว่าเพศวิถีในอินดูตันตระตั้งอยู่บนฐานคิดที่มองว่าธรรมชาติของมนุษย์เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มาจากแรงขับทางกายภาพ และเป็นพลังพื้นฐานในการสร้างสรรค์สรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งความแตกต่างของพลังหญิง-ชายเป็นความแตกต่างในฐานะที่มีหน้าที่ร่วมกัน แม้จะเป็นสองด้านที่แตกต่างกันแต่ก็ถือเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน และยังเป็นภาพแทนความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมันซึ่งหมายถึงความศักดิ์สิทธิ์ อินดูตันตระจึงกำหนดให้วิถีปฏิบัติทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของการ

ปฏิบัติตามหลัก 5 ม. ด้วยความสัมพันธ์ทางเพศของหญิง-ชาย กายและจิตจะผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน ด้วยความเป็นหนึ่งเดียวกันของกายและจิต มนุษย์จะกลับไปสู่อัตนตังเดิมของเขา อันจะเป็นหนทางที่จะนำพามนุษย์ไปสู่การบรรลุโมกษะได้

เพศวิถีตามความหมายของฮินดูต้นตระนั้นเป็นวิถีแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่แตกต่างจากทัศนคติหลัก โดยไม่ได้ถือเป็นเพียงหน้าที่ในการสืบเผ่าพันธุ์ หรือเป็นกิจกรรมที่เกิดจากแรงขับตามสัญชาตญาณทางธรรมชาติของมนุษย์ ปฏิเสธความต้องการที่จะตอบสนองความพึงพอใจที่เป็นปัจเจก โดยในขั้นของการบรรลุโมกษะนั้นมนุษย์ต้องปราศจากความพึงพอใจทางเพศ และการที่จะก้าวไปถึงขั้นดังกล่าวต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนภายใต้การชี้แนะของครูแห่งต้นตระ นอกจากนี้ความพยายามในการสร้างความหมายที่แตกต่างให้กับเพศวิถีของฮินดูต้นตระก็ เพื่อให้เกิดความเข้าใจภาวะที่แท้จริงของเพศวิถี ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องที่ต้องปฏิเสธแต่ควรให้ความสำคัญกับการมีอยู่ โดยคำนึงถึงภาวะความจริงที่มีสองด้าน ซึ่งแม้จะมีความต่างแต่ก็อยู่บนพื้นฐานความเป็นหนึ่งเดียว ฮินดูต้นตระจึงไม่ตีความแต่จะเน้นพิจารณาให้ เข้าถึงความสมดุล เพื่อให้เพศไม่ใช่วิถีที่ทำให้เกิดเพียงความพึงพอใจ แต่เป็นวิถีที่ทำให้เข้าใจความเป็นมนุษย์และดำเนินชีวิตทางเพศในสังคมได้อย่างสมดุล

นฤมล ขาวนวล (2555) ศึกษาเรื่อง “นิยายรักออนไลน์ : การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศวิถีของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ” โดยมุ่งศึกษาแนวคิดและพฤติกรรมทางเพศวิถีของนักเขียนและนักอ่านนิยายรักออนไลน์ที่ส่งผลต่อการสร้างภาพตัวแทนความเป็นผู้หญิงในนิยาย และศึกษาเรื่องมายาคติเรื่องเพศวิถีในนิยายออนไลน์ที่สะท้อนโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างเพศในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดและทัศนคติเรื่องเพศวิถีส่งผลต่อการเลือกอ่านและเขียนนิยายรักออนไลน์ผ่านชื่อเรื่อง, อิมเมจหรือภาพลักษณ์ของตัวละคร และฉากร่วมรักหรือฉากเลิฟซีน ส่วนการสร้างภาพตัวแทนความเป็นผู้หญิงในนิยายรักออนไลน์ มีอยู่ 3 รูปแบบ คือภาพตัวแทนความเป็นผู้หญิงที่ดีในอุดมคติ ภาพตัวแทนความเป็นผู้หญิงที่ยอมรับการกดขี่ทางเพศ และภาพตัวแทนความเป็นผู้หญิงที่พยายามออกนอกกรอบที่สังคมขีดเส้นไว้ กล่าวโดยสรุปแล้วการสร้างภาพตัวแทน ความเป็นผู้หญิงในนิยายรักออนไลน์ยังคงมองผู้หญิงในแง่ของความอ่อนไหว ใช้อารมณ่มากกว่า เหตุผลเป็นผู้ยอมถูกรักษา เป็นวัตถุทางเพศและยังมีความเชื่อในเรื่องรักแท้ชนะได้ทุกสิ่ง

นอกจากนี้ ยังพบว่าในนิยายรักออนไลน์มีการสร้างมายาคติเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ มายาคติเรื่องพรหมจรรย์และการรักษานวลสงวนตัว มายาคติเกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัยและการคุมกำเนิด มายาคติเรื่องขนาดของอวัยวะเพศชาย และมายาคติเรื่องความเป็นชาย ส่วนมายาคติเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีในนิยายรักออนไลน์ตอกย้ำทำให้ผู้หญิงต้องยอมรับว่าตนเอง ไม่ได้เป็นเจ้าของประเวณีหรือเพศวิถีของตนเอง การเขียนวรรณกรรมรูปแบบนี้สอดคล้องกับแนวคิด สตรีนิยมที่มองว่าเป็นผลมาจากการครอบงำจากโครงสร้างปิตาธิปไตย (patriarchy) ซึ่งให้ค่าแก่สิ่งที่

เกี่ยวข้องกับผู้ชายและความเป็นชายมากกว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและความเป็นหญิง การเขียนนิยายรักออนไลน์จึงเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศวิถีของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะเพื่อตอกย้ำว่าผู้หญิงเป็น “แม่ และเมีย” ที่มีสถานะต่ำกว่าผู้ชายในรูปแบบปิตาธิปไตยภาพลักษณ์หรือภาพตัวแทน ในนิยายกลายเป็นผู้ถูกกระทำ และผู้หญิงยังคงเป็นวัตถุทางเพศจากการนำเสนอของผู้หญิงด้วยกัน ภายใต้จิตสำนึกที่ถูกฝังให้อยู่ภายใต้อำนาจและความรู้สึกในการสร้างให้ผู้ชายเป็นใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันนิยายรักออนไลน์จึงเป็นพื้นที่ให้ผู้หญิงได้เปิดเผยความพึงพอใจในเรื่อง เรื่องเพศวิถีได้อย่างเสรี นิยายรักออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่แห่งความสมหวังทางเสรีภาพ นักเขียน มีอิสรภาพในการเขียนได้อย่างไร้ขีดจำกัด อินเทอร์เน็ตจึงเป็นช่องทางสื่อสารระหว่างนักอ่านกับ นักเขียนได้รวดเร็ว และทำให้ต่างฝ่ายต่างมีตัวตนมากขึ้น

การอ่านและการเขียนนิยายออนไลน์จึงเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิงทั้งทางตรงและทางอ้อม การเขียนวรรณกรรมที่มีแนวคิดการกดขี่ผู้หญิงจึงไม่ได้เป็นผลมาจากโครงสร้างปิตาธิปไตย (patriarchy) เสมอไปแต่มาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจและแรงจูงใจจากค่าต้นฉบับที่ทำให้นักเขียนหญิงตัดสินใจเลือกที่จะเขียนนิยายแนวนี้ต่อไปอย่างภาคภูมิใจโดยไม่ต้องปิดบังต่อครอบครัวและคนรอบข้างเหมือนในอดีต การยอมรับจากนักอ่านทำให้นักเขียนรู้สึกมีคุณค่าและมีตัวตนในโลกของนิยายออนไลน์ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะและเป็นพื้นที่ที่ผู้ชายไม่สามารถเข้ามาควบคุมการอ่านและการเขียนของพวกเขาได้ การอ่านและการเขียนนิยาย รักออนไลน์ของผู้หญิงจึงเป็นเรื่องของการท้าทาย และต่อต้านการควบคุมในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะในระดับปัจเจก ครอบครัว สังคม รวมถึงรัฐและสื่อต่าง ๆ ที่ให้คุณค่าและกำหนดว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำในเรื่องเพศ

วาทีนีย์ วิชัยยา (2556) ศึกษาเรื่อง “แม่วัยรุ่นน” : ประสบการณ์ชีวิต เพศภาวะ และเพศวิถี” โดยมุ่งศึกษาประสบการณ์ชีวิตของวัยรุ่นหญิงที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียน ภายใต้บริบททาง สังคม วัฒนธรรมในสังคมไทย และศึกษาการยอมรับจำนวน ผลิต และ/หรือต่อรองกับบรรทัดฐาน ทางสังคมของหญิงที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียน รวมถึงทางเลือกทางออกที่พวกเขาใช้จัดการการตั้งครรภ์ในวัยเรียน ผลการศึกษาพบว่า สังคมมักมองว่าวัยรุ่นหญิงที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนเป็นผู้หญิง “ใจแตก” ไม่รักนวลสงวนตัว ไม่ตั้งใจ เรียนมาจากครอบครัวที่ย่ำแย่ ซึ่งค่อนข้างเป็นการมองที่มีลักษณะเหมารวม (Stereotype) และคู่ตรงข้าม (Dichotomy) แต่งานศึกษานี้ชี้ชวนให้เห็นว่าวัยรุ่นหญิงที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนดำรงสถานะทางสังคม (Social Status) อย่างน้อย 3 สถานะ คือ การเป็นผู้หญิงนักเรียน นักศึกษาและการเป็นแม่ โดยมุมมองเกี่ยวกับการเป็นวัยรุ่น การศึกษาแบบเป็นทางการอุดมการณ์ และวิถีปฏิบัติทางเพศในสังคมไทยต่างหากที่มีอิทธิพลทำให้วัยรุ่นมักถูกมองและคาดหวังว่าไม่ควรยุ่งเกี่ยวใด ๆ กับเรื่องเพศ มีหน้าที่ในการเล่าเรียนหนังสือเท่านั้น และหลังจากเรียนจบจึงจะเป็นวัยทำงานที่พร้อมจะมีครอบครัว

วิธีคิดเหล่านี้มาประทับตราให้แม่วัยรุ่นถูกมองว่ามีพฤติกรรมไม่เหมาะสมการเจริญพันธุ์ จึงไม่ได้เป็นประเด็นในทางชีววิทยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องในเชิงสังคมด้วย ดังจะเห็นได้ว่าสังคมมักมีความเชื่อว่าชายหญิงในช่วงอายุใดที่ควรจะต้องแต่งงาน มีครอบครัวได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อทางออกทางเลือกที่แม่วัยรุ่นใช้จัดการกับการตั้งครรภ์ นอกจากนี้ประสบการณ์และความรู้สึกของแม่วัยรุ่นที่มีต่อเพศวิถีและเพศภาวะของ ตนเองมีการเปลี่ยนแปลงไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว สังเกตได้จากผู้หญิงมีอารมณ์ความรู้สึกและให้ ความหมายต่อประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกในชีวิตแตกต่างไปจากเพศสัมพันธ์ในครั้ง ต่อ ๆ มาของพวกเธอ ความรู้สึกที่มีต่อการแสดงบทบาทหน้าที่ของแม่ในช่วงระหว่างตั้งครรภ์และหลังตั้งครรภ์ก็เปลี่ยนแปลงไป การสนใจมิติทางอารมณ์ความรู้สึกในแต่ละช่วงชีวิตของแม่วัยรุ่นทำให้ทราบว่าพวกเธอก็รับรู้ถึงบรรทัดฐานทางสังคม เช่น เมื่อรู้ตั้งครรภ์พวกเธอรู้สึกผิดที่ทำให้ ครอบครัวเสียใจ ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงต้องการทำแท้ง แต่ต่อมาเมื่อพวกเธอเป็นแม่เห็นลูกเติบโต พวกเธอกลับรู้สึกดีใจที่ไม่ทำแท้งและมองว่าการทำแท้งเป็นความไม่รับผิดชอบและผิดศีลธรรม นอกจากนี้ความเป็นแม่ (Motherhood) และการเลี้ยงดูบุตร (Mothering) ยังเป็น ประเด็นสำคัญของการศึกษานี้ แม่วัยรุ่นเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมย่อมได้รับการขจัดเกลาและรับเอาบรรทัดฐานเกี่ยวกับความเป็นแม่และการเลี้ยงดูมาไม่มากนัก อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าแม่วัยรุ่นจะยอมตามบรรทัดฐานเสียทั้งหมด พวกเธอยังต้องรองกับความเป็นแม่และการเลี้ยงดูบุตรในลักษณะต่างๆ เช่น มองว่าการกลับไปเรียนหนังสือต่อให้จบ โทศัพท์หาลูก ส่งเงินให้ลูกและกลับไปเยี่ยมเป็นครั้งคราวเป็นวิธีการในการแสดงออกถึงความเป็นแม่และเลี้ยงดูบุตร มุมมองที่มีต่อความเป็นแม่และการเลี้ยงดูของแม่วัยรุ่นค่อนข้างที่จะมีลักษณะลึกลับ (Paradoxical) เช่น ขณะที่พวกเธอไปทำงานหรือเรียนเพื่อให้ตนเองและลูกมีอนาคตที่ดี แต่พวกเธอก็มีความรู้สึกโหยหาคิดถึง

ดังนั้นมุมมองของแม่วัยรุ่นที่มีต่อความเป็นแม่ไม่ได้เป็นข้อตรงข้าม ระหว่างการยอมจำนนหรือต้องรองกับบรรทัดฐานทางสังคม อีกทั้งประสบการณ์ความเป็นแม่และการเลี้ยงดูบุตรไม่ใช่สิ่งที่เป็นสากล แต่เปลี่ยนแปลงไปตามไปตามสังคมวัฒนธรรม และมีอิทธิพล ต่อการปรับตัวของวัยรุ่นหญิงในการเลี้ยงดูบุตรด้วย ดังจะเห็นว่าในสังคมไทยแม่ผู้ให้กำเนิด (Biological Mother) ไม่ได้เป็นแหล่งเดียวที่ถูกคาดหวังให้เป็นผู้เลี้ยงดูบุตร แต่เครือญาติหรือเพื่อนเข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือในการเลี้ยงดูบุตร ทำให้แม่วัยรุ่นมีโอกาสได้กลับไปเรียนต่อจนจบหรือได้ไปทำงาน ในการจัดการการตั้งครรภ์ วัยรุ่นหญิงมีทางเลือกทางออกที่หลากหลาย แต่เส้นทางเหล่านั้นมักถูกหล่อหลอมด้วยอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ทางเลือกทางออกนั้นมักอยู่ ภายใต้เงื่อนไข 3 ประการ คือ 1) ชายที่ทำให้ตั้งครรภ์และครอบครัวฝ่ายชายต้องยอมรับการ ตั้งครรภ์ และยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือ 2) ต้องเป็นการตั้งครรภ์ที่ถูกทำให้ชอบธรรมด้วย สถาบันการสมรส คือมีการจดทะเบียนหรือจัดพิธีแต่งงาน (หรือผูกข้อมือข้อมือตามประเพณีภาคเหนือ) และ 3) ครอบครัวฝ่ายหญิงมีฐานะ

ทางเศรษฐกิจดีกว่าครอบครัวฝ่ายชาย หากวัยรุ่นหญิงได้รับแรงสนับสนุนจากเงื่อนไขเหล่านี้ก็จะทำให้การจัดการการตั้งครุภเป็นไปโดยง่ายขึ้น

อภิชาติ คำวิเลิศ (2556) ศึกษาเรื่อง “เพศวิถีของตัวละครในวรรณกรรมอีสาน” โดยมุ่งศึกษาเพศวิถีของตัวละครในวรรณกรรมอีสานในด้านความเชื่อ ความต้องการทางเพศของตัวละคร และปฏิบัติการทางเพศ ผลการศึกษาพบว่าในด้านเพศวิถีของตัวละครกับความเชื่อ ตัวละครชายและหญิงเชื่อว่าผีร้ายเป็นตัวทำลายสัมพันธภาพทางเพศและผีร้ายเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของผู้ที่ไม่มีศีลธรรมทางเพศ ผิดมีหน้าที่เป็นสื่อสัมพันธ์ทางเพศ นอกจากนี้ตัวละครยังมีความเชื่อต่อเทพเจ้า พุทธศาสนา ไสยศาสตร์ เชื่อเรื่องแถนและแนน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้มีบทบาทในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับตัวละครในยามที่ตัวละครเกิดวิกฤตทางเพศ โดยตัวละครจะกระทำต่อความเชื่อรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขอให้สัมพันธภาพทางเพศดำเนินต่อไปไม่มีสิ่งกีดขวาง ส่งผลให้การกระทำต่อความเชื่อนั้นมีทั้งที่เป็นคุณและโทษแก่ตนเองรวมถึงผู้อื่น โดยเฉพาะความเชื่อทางไสยศาสตร์ ส่วนความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของตัวละครชาย และควบคุมทั้งพฤติกรรมและร่างกายสำหรับตัวละครหญิงให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางศีลธรรม และความเชื่อเรื่องผีนั้นถือเป็นลางบอกเหตุให้ตัวละครทราบเกี่ยวกับคู่ครองของตน ส่วนความต้องการทางเพศของตัวละครชายและหญิงเกิดจากสิ่งเร้า โดยเฉพาะรูปลักษณ์เรือนร่างของฝ่ายหญิงและชายส่งผลให้ตัวละครทั้งชายและหญิงแสวงหาวิธีการในการตอบสนองความต้องการทางเพศ ซึ่งทั้งชายและหญิงสามารถแสดงความต้องการทางเพศได้อย่างเปิดเผย โดยเฉพาะตัวละครหญิงจำพวกผีและยักษ์ ส่วนตัวละครหญิงที่เป็นหญิงสูงศักดิ์ต้องเก็บซ่อนความรู้สึกทางเพศไว้เนื่องด้วยกรอบจารีตและความเชื่อต่าง ๆ ครอบวิถีปฏิบัติทางเพศอยู่ แต่แรงขับทางเพศทำให้ตัวละครหญิงสูงศักดิ์ต้องละเมิดกรอบจารีต

ส่วนพื้นที่ในการแสดงออกถึงความต้องการทางเพศของตัวละครชายและหญิงนั้นตัวละครจะแสดงออกในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะในขบวนแห่ ในป่าและงานบุญ อีกทั้งความต้องการทางเพศของตัวละครยังก่อให้เกิดทั้งความสุขและความทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนปฏิบัติการทางเพศในวรรณกรรมอีสาน ปรากฏปฏิบัติการของระบบจารีตที่คอยควบคุมพฤติกรรมทางเพศของตัวละครชายและหญิงผ่านข้อห้ามและคำสอน อันแสดงให้เห็นทั้งทัศนคติที่ดี ทัศนคติที่ไม่ดี และการให้คุณค่าพฤติกรรมทางเพศของตัวละคร ปฏิบัติการทางศาสนาก็มีส่วนในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศตัวละครทั้งชายและหญิงเช่นเดียวกัน โดยการอ้างอิงถึงความเชื่อทางศาสนาเป็นบทลงโทษให้กับตัวละครที่ประพฤติดูศีลธรรมทางเพศ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเมื่อตัวละครประพฤติดูขัดแย้งกับหลักศีลธรรมทางเพศ จะทำให้ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างตัวละครชายและหญิงประสบกับความทุกข์ ส่วนปฏิบัติการทางเพศของสังคมนั้น สถาบันทางครอบครัวและสถาบันกษัตริย์จะมีบทบาทต่อความสัมพันธ์ของตัวละครชายและหญิงที่เป็นคู่รักกัน ทั้งในด้านการยอมรับ ให้คุณค่า และลงโทษ อัน

แสดงให้เห็นถึงระบบของอำนาจชายเป็นใหญ่ที่คอยควบคุมผู้หญิงให้เป็นเสมือนสิ่งเสริมบารมี เป็นแม่และเมียที่ดี

อรุวรรณ ชมตง (2557) ศึกษาเรื่อง “ภาพสะท้อนค่านิยมด้านเพศวิถีในบทเพลงลูกทุ่งไทยร่วมสมัย ที่เผยแพร่ในช่วง ปี พ.ศ. 2545-2554” โดยมุ่งศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายกับหญิง และศึกษาค่านิยมด้านเพศวิถีที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่ง ผลจากการศึกษาพบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายกับหญิงมีรูปแบบรักต่างเพศอยู่ 3 รูปแบบ คือรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบชายหนึ่งต่อหญิงหนึ่งคน (Monogamy) รูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบชายหนึ่งต่อหญิงหลายคน (Polygyny) และรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบหญิงหนึ่งคนต่อชายหลายคน (Polyandry) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าบุคคลที่กล่าวถึงในบทเพลงในขณะนั้นอาจจะ เป็นบุคคลที่กำลังทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบที่ 2 และแบบที่ 3 อยู่ก็ตาม แต่ก็พยายามหาวิธีที่จะเข้าสู่รูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบที่ 1 เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมให้ได้ ส่วนค่านิยมด้านเพศวิถีที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งมี 4 องค์ประกอบ คือด้านคู่ความสัมพันธ์ทางเพศ (Sexual Partnership) พบว่าบทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทย ด้านจำนวนของคู่ความสัมพันธ์ทางเพศและที่มาของคู่ความสัมพันธ์ทางเพศแบบต่างเพศ คือรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบชายหนึ่งคนต่อหญิงหนึ่งคน (Monogamy) ยังเป็นค่านิยมที่ดีที่เหมาะสมกับสังคมไทยและยังให้อำนาจในการตัดสินใจที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์นั้นกับฝ่ายชายมากกว่าฝ่ายหญิง ด้านพฤติกรรมทางเพศหรือการปฏิบัติทางเพศ (Sexual Acts) พบว่าบทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยจากค่านิยมการรักษานวลสงวนตัวของหญิงไทยดั้งเดิมก่อนนั้น กลายเป็นว่าผู้หญิงไทยในปัจจุบันมีความกล้าที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศมากยิ่งขึ้น

ด้านการให้ความหมายของความสัมพันธ์ทางเพศ (Sexual Meaning) พบว่าบทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยว่าไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด แม้ว่าผู้หญิงจะได้รับการยกย่องจากสังคมว่ามีความเก่งมีความสามารถรอบด้าน และมีสิทธิเสรีภาพในการตัดสินใจมากขึ้นเพียงใด แต่สุดท้ายเรื่องเพศวิชานั้นผู้ชายย่อมอยู่เหนือผู้หญิงเสมอ และด้านแรงขับทางเพศและความพึงพอใจ (Sexual Drives and Enjoyment) พบว่าบทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในสังคมไทยว่าการเกิดแรงขับทางเพศและความพึงพอใจทางเพศนั้นสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงที่พยายามที่จะยอมรับถึงการแสดงออกของฝ่ายหญิงแต่ถึงอย่างไรก็ตาม แม้นักประพันธ์เพลงชายได้ประพันธ์คำร้องของเพลงที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ และกล้านำเสนอความต้องการของฝ่ายหญิงที่สามารถทำให้เกิดทั้งรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศที่นอกเหนือจากบรรทัดฐานของสังคมไทยที่กำหนดไว้นั้นว่าสามารถเกิดขึ้นมาได้ในช่วงยุคใหม่มากยิ่งขึ้น แต่นักประพันธ์เพลงชายยังไม่สามารถที่จะยอมรับผลของพฤติกรรมเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่นัก เพราะในเนื้อหาของเพลงนัก

ประพันธ์เพลงชายยังใช้กรอบของศีลธรรมอันดีงามของไทยควบคุมพฤติกรรมบางอย่างของฝ่ายหญิงไว้ไม่ให้แสดงออกมาได้อย่างโจ่งแจ้งเต็มที่

อารียา ภูวศิรีวิวัฒน์ (2557) ศึกษาเรื่อง “เพศวิถีกับการดำเนินธุรกิจครอบครัวในสังคมไทย” โดยศึกษาเพศวิถีเกี่ยวกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในการดำเนินธุรกิจครอบครัวในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าการดำรงอยู่ของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในการดำเนินธุรกิจครอบครัวในสังคมไทย มีภาคปฏิบัติทางวาทกรรมแทนพ้ออย่างสม่ำเสมอและเข้มข้น ได้แก่ กลไกอุดมการณ์อันแนบเนียน แซ่เป็นเสมือนกลไกของอุดมการณ์อันมัดตรึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทாயาทจึงเป็นการตอกย้ำความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ ทางรอดคือการศึกษาวาทกรรมการเสียดสีที่ผู้หญิงมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยและสนับสนุน เมื่อผู้ชายได้ถูกตีตราไว้ว่าเป็นผู้นำจึงเป็นอำนาจที่แฝงเร้นอยู่ภายในและผู้นำการฝึกฝนเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน สุดท้ายแล้วพ้อและทุกคนในครอบครัวก็ยังคงมอบธุรกิจให้ลูกผู้ชายเป็นทั้งผู้ดูแลและสืบทอดธุรกิจและเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยให้ลูกผู้หญิงเป็นแค่ผู้อุปถัมภ์หรือผู้คอยช่วยเหลือแนวทางให้ธุรกิจครอบครัวดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนประกอบด้วยปัจจัยใหญ่ ๆ 2 ปัจจัย คือปัจจัยทางธุรกิจและปัจจัยด้านครอบครัว ซึ่งปัจจัยทางด้านธุรกิจประกอบด้วยสร้างกลไกในการรักษาและดึงดูดคนเก่ง นวัตกรรม เทคโนโลยี ยึดหลักธรรมาภิบาล และการนำธุรกิจครอบครัวเข้ามาจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ส่วนปัจจัยด้านครอบครัวประกอบด้วยผู้ก่อตั้งมีวิสัยทัศน์มีการวางแผนมีระบบและกลยุทธ์ในการบริหาร บันทายาทให้มีความรู้ความสามารถและปลูกฝังค่านิยมที่ดี การเตรียมความพร้อมให้แก่ทாயาทและให้อำนาจในการบริหาร และความเต็มใจของทாயาทในการรับช่วงต่อ ความมีเสถียรภาพของการถ่ายโอนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจมีความยั่งยืน สิ่งที่ควรพิจารณาคือการวางความรับผิดชอบทางธุรกิจให้กับทாயาทหญิง-ชายนั้น ผู้ก่อตั้งควรยึดความเท่าเทียมในมิติของความเสมอภาคหญิง-ชาย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีข้างต้น จะเห็นว่าเพศวิถีคือการให้ความหมายเกี่ยวกับความเป็นชายความเป็นหญิงหรือเพศในมิติทางสังคมที่ถูกกำหนดจากกรอบบรรทัดฐานต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันหรือความแตกต่างทางเพศสรีระของบุคคลรวมถึงเพศสภาพที่แตกต่างจากเพศสรีระทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอามาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยว่ามีลักษณะอย่างไรในบทวิเคราะห์ต่อไป

บทที่ 2

ความรู้เรื่องคำสอย

การศึกษาเพศวิถึในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซิ่งร่วมสมัย เพื่อให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาและความคิดเรื่องเพศวิถึนั้น ก่อนอื่นจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุดความรู้เรื่องคำสอยเป็นเบื้องต้น เนื่องจากคำสอยเป็นสิ่งที่ควบคู่มากับการแสดงหมอลำพื้นบ้านมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการแสดงลำกลอนซึ่งเป็นการลำโต้ตอบหรือหยอกล้อเล่นกันในตอนเกี่ยวพาราสี แทะโลมระหว่างหมอลำฝ่ายชายกับหมอลำฝ่ายหญิง การสอยกับหมอลำกลอนนั้นจะเป็นการสอยในตอนหมอลำลำจบกลอนลงไปเพื่อจะค้นจังหวะ ซึ่งคำที่นำมาสอยส่วนใหญ่มักเป็นคำที่เกี่ยวข้องเรื่องราวทางเพศที่ทั้งสองฝ่ายหยิบยกขึ้นมาในการยั่วหยอกหรือดูถูกซึ่งกันและกันอย่างถึงพริกถึงขิง เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้ฟังผู้ชม กลอนสอยแม้จะเป็นคำพูดเสริมที่หมอลำสอยหมอลำนำมาสอดแทรกลงไปในการแสดงหมอลำอย่างหนึ่งแต่ก็ยังถือว่าเป็นไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว ทั้งนี้ก็ด้วยการกล่าวคำสอยนั้นขึ้นอยู่กับท่วงทำนองอันเป็นลีลาเฉพาะตัวของผู้สอยเป็นสำคัญ ในบทนี้ ผู้วิจัยจะขอเสนอให้เห็นในประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 ที่มาของคำสอย
- 2.2 โครงสร้างของคำสอย
- 2.3 ธรรมเนียมของการสอย
- 2.4 ลักษณะของตัวบทคำสอยที่ศึกษา

2.1 ที่มาของคำสอย

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยอธิบายให้เห็นถึงที่มาของคำสอยในด้านความหมาย และความเป็นมา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของคำสอย

สมชาย นิลาธิ (2526: 68) กล่าวว่าสอยคือการขานรับด้วยการร้องสั้น ๆ ของผู้ฟัง ที่ร้องรับต่อท้ายกลอนลำของหมอลำเมื่อลำจบแต่ละกลอน ลักษณะการสอยของผู้ฟังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นมารยาทหรือเงื่อนไขที่ยอมรับและรู้จักกันไปว่า จะสอยได้ก็ต่อเมื่อหมอลำกลอนลำจบกลอนหนึ่ง ๆ แล้วเท่านั้น การสอยของผู้ฟังที่ร่วมสนุกด้วยนั้น ไม่จำเป็นจะต้องสอดคล้องกับกลอนลำที่สอยนั้นก็ได้ ไม่ว่าหมอลำกลอนจะลำเรื่องอะไร มีความหมายอย่างไรก็ตาม ความหมายของคำสอยทั่วไป จะเน้นเรื่องเพศโดยเฉพาะ และก็มีจะใช้ถ้อยคำตรง ๆ ชัดเจน สะใจ ไม่มีการอ้อมค้อม

กาญจนา ไพรสมนต์ (2540: 38) กล่าวว่าคำสอยหมายถึงถ้อยคำสำนวนที่เกิดจากอารมณ์ขันของชาวอีสาน เป็นอารมณ์ที่เน้นหนักไปทางประชดประชัน เสียดสี ล้อเลียนพฤติกรรมสังคม ใช้ถ้อยคำกะทัดรัด ชัดเจน คล้องจองกัน ตรงไปตรงมา ไม่ยุ่งยาก สลับซับซ้อน มีความหมายลึกซึ้ง ให้คิดเตือนใจ ภาษิต คำพังเพยและสาระที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลในชุมชนนั้นด้วย

นิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธุ์ (2556: 2) กล่าวว่าคำสอยหมายถึงถ้อยคำสำนวนที่เกิดจากอารมณ์ขันของชาวอีสาน จัดอยู่ในพวกนิทานก้อม (นิทานสั้น) เหตุเพราะเป็นวรรณกรรมที่แฝงอารมณ์ขันแต่แทรกคิดเตือนใจให้อยู่ในกรอบที่ควรจะปฏิบัติตามได้ แต่วรรณกรรมคำสอยจะแตกต่างจากนิทานก้อมตรงที่มีรูปแบบที่นิยมการใช้คำขึ้นต้นว่าสอย และมีลักษณะของถ้อยคำสำนวนแสดงอารมณ์ขันแต่มีคำพูดประชดประชันล้อเลียนพฤติกรรมคนในสังคม ใช้ถ้อยคำกะทัดรัดชัดเจน ตรงไปตรงมาไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน บางก็มีการใช้คำแบบสัปดาห์และล้อเลียนแบบหยาบคาย บางก็มีความหมายลึกซึ้งให้คิดเตือนใจเป็นภาษิต คำพังเพย และสาระที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลในชุมชนนั้น

จะเห็นได้ว่าในด้านความหมายของคำสอยนั้น คำสอยเป็นถ้อยคำสั้น ๆ มีลักษณะเป็นคำสัมผัสที่กล่าวขึ้นมาหลังจากที่หมอลำลำจบกลอนแต่ละกลอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟังหมอลำเป็นหลัก

2.1.2 ความเป็นมาของคำสอย

ความเป็นมาของคำสอยนั้นมีการสืบทอดกันมาช้านาน ทั้งสืบทอดจากปากต่อปากและการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คนอีสานนิยมสอยในงานประเพณีต่าง ๆ ที่มีหมอลำมาแสดง

ดังที่ อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2525: 2-3) ได้อธิบายว่า สอยเป็นการเล่นสนุกทางภาษาอย่างหนึ่งของชาวชนบทอีสาน ประวัติการเล่นสอยไม่มีใครเขียนไว้ เข้าใจว่าจะเกิดขึ้นมาพร้อมกับหมอลำคู่หรือ “หมอลำกลอน” เพราะขณะที่หมอลำกลอนกำลังแสดง “การลำ” อยู่หรือลำจบกลอนหนึ่ง ๆ หมอสอยจะทำการสอยขึ้นทันที เมื่อคิดดูแล้วการสอยจะเป็นการเชื่อมโยงหรือเป็นการเปิบเสิม (ส่งเสริม) ให้การลำกลอนมีรสชาติเพิ่มขึ้นเอง ซึ่งเป็นนโยบายที่ชาญฉลาด เพราะเป็นการสร้างบรรยากาศให้ครึกครื้นขึ้นไปอีก บางท่านสันนิษฐานว่าสอยคงมาจากสร้อย คือเป็นสร้อยของกลอนลำตามปกติ ถ้ามีหมอลำคู่ที่ไหนจะมีหมอสอยไปสมทบด้วยเสมอ หรืออาจจะเรียกว่าเป็นทางเครื่องของหมอลำก็ได้ ถ้ามีแต่หมอลำไม่มีหมอสอยดูจะไม่สนุกเต็มทีนัก คำว่า “หมอ” ในภาษาอีสาน หมายถึงผู้รู้มีความถนัด ชำนาญในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ (Specialist) เช่น หมอลำ (ชำนาญในการลำการแอ้ว) หมอแคน (เป่าแคนเก่ง) หมอมอ (หมอดู) หมอเอ็น (หมอนวด) หมอมวย (นักมวย) เป็นต้น เช่นเดียวกับ สมชาย นิลอาธิ (2526: 67-68) ได้กล่าวว่า หมอลำประเภทต่าง ๆ ของอีสานเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ขึ้นหน้าขึ้นตา นิยมกันมานานแล้ว เช่น หมอลำพื้น หมอลำเรือ หมอลำหมู่ หมอลำกลอน เป็นต้น หมอลำแต่ละประเภทมีลักษณะที่พิเศษเป็นของตัวเองแตกต่างกันไป สำหรับหมอลำ

กลอนมีลักษณะเฉพาะคือในการแสดงจะใช้แคน 8 เป็นเครื่องดนตรีประกอบเพียงดวงเดียวเท่านั้น ส่วนลายหรือเพลงที่หมอแคนเป่าประกอบนั้น นิยมใช้ “ลายสุดสะแนน” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับเสียงของ หมอลำแต่ละคนด้วย กล่าวคือ ถ้าเสียงของหมอลำกลอนเข้ากันไม่ได้กับลายสุดสะแนนแล้ว หมอแคนก็จะใช้ “ลายสร้อย” หรือ “ลายโป้ซ่าย” ประกอบการลำแทนลายสุดสะแนน ส่วนผู้แสดงบนเวที เป็น หมอลำ 2 คน หญิง 1 ชาย 1 ทั้งสองคนลำได้กันด้วยถ้อยคำที่มีความหมายดุเดือดเผ็ดร้อนอย่างถึงพริกถึงขิงเพื่อให้สะใจผู้ฟัง ถ้าฝ่ายหนึ่งลำเกี่ยวกับสิ่งใด เรื่องใดก็ตาม อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องลำแก้ให้ได้ นั่นคือจะต้องทันกันในเรื่องชั้นเชิงทางคารม ตลอดจนด้านความรู้ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ด้วย จนบางทีก็เรียกว่า “ลำโจทย์แก้” ส่วนสาระที่ลำได้กันและแก้กันนั้น มีทั้งเรื่องทั่ว ๆ ไป ประเภทรัก ๆ ใคร่ ๆ ชมนก ชมไม้ ตลอดจนเรื่องพุทธประวัติ ปฐมสมโพธิ มาลัยหมิ่น-มาลัยแสน ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ดาราศาสตร์ เป็นต้น ก็คล้าย ๆ กับลำตัดนั่นเอง จากการลำโต้ตอบกันจึงมีโอกาสนำให้ผู้ฟังได้เชียร์กันอย่างเต็มที่ถ้าลำได้ถูกใจผู้ฟังก็จะปรบมือ เป่าปากกันอย่างสนุกสนาน แต่พอลำจบกลอนก็จะระบายอารมณ์ออกอย่างสุดเหวี่ยงและครื้นเครงด้วยการสอย ซึ่งเป็นโอกาสให้หมอลำได้พักชั่วคราวไปในตัว เพราะหมอลำทั้งสองจะต้องลำแก้กลอนกันตลอดทั้งคืน ถ้าหมอลำเก่ง ๆ มีความรู้และคารมคมคาย ชั้นเชิงทันกันแล้วผู้ฟังก็จะอยู่ฟัง และสอยตลอดทั้งคืนจนสว่างอย่างไม่รู้ตัว

กาญจนา ไพรสมนต์ (2540: 2) กล่าวให้เห็นว่า คำสอย ตัด ลิต หรือสุย เป็นคำที่ชาวอีสานนิยมสอยหรือพูดกันตามงานต่าง ๆ เช่น งานทำบุญแจกข้าว งานกฐิน งานผ้าป่า งานออกพรรษา และงานอื่น ๆ ที่มีหมอลำไป โดยทั่วไปแล้วจะสอยกันได้ต่อเมื่อหมอลำ ลำจบกลอนหนึ่งแล้ว หนึ่งในการสอยนั้นไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับกลอนลำก็ได้ คำสอยทั่วไปจะมีความหมายเน้นเรื่องเพศโดยเฉพาะ และมักจะใช้คำหยาบแต่พื้น ๆ ตรงไปตรงมาได้ความโดยไม่ต้องแปลหรือถอดความ

สวิง บุญเจิม (2542: 1) กล่าวว่า ความสอยเป็นมุขตลกนอกเวที ความสอยจะใช้กันในเวลาฟังลำโดยเฉพาะในจังหวัดน่านและร้อยรำที่เร้าใจที่สุด ความสอยนี้นิยมใช้กับหมอลำเท่านั้น ไม่ปรากฏว่ามีการใช้กับการบันเทิงประเภทอื่น ซึ่งความสอยนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นที่ไหนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด จากการสันนิษฐานตามรูปแบบก็พอจะเห็นได้ว่า ความสอยนี้จะเกิดขึ้นเวลาที่มีอารมณ์สนุกตอนฟังลำ

นิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธุ์ (2556: 2-3) กล่าวว่า คำสอยสืบทอดกันมาช้านานมีทั้งที่ถูกจดบันทึกกันอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและสืบทอดปากต่อปากในชุมชนที่มีการละเล่นนี้ ในอดีตนั้นชาวอีสานนิยมสอยกันตามงานต่าง ๆ ที่มีหมอลำกลอนแสดงทุกแห่งและทุกครั้ง รูปแบบการกล่าวคำสอยโดยทั่วไปจะกล่าวกันได้เมื่อหมอลำลำจบกลอนหนึ่งและจะเป็นการขานรับสั้น ๆ ของผู้ฟังที่ร้องรับต่อท้ายกลอนลำเมื่อจบลงแต่ละกลอน กล่าวได้ว่าหมอลำประเภทต่าง ๆ ของชาวอีสานนั้นเป็นการแสดงพื้นบ้านที่นิยมกันมานานมากแล้ว และเมื่อมีหมอลำก็จะปรากฏหมอสอย หมอสอยก็จะคิดคำสอย และคำสอยก็จะแสดงถึงภูมิปัญญาในการใช้ภาษา

จะเห็นได้ว่าในด้านความเป็นมาของคำสอยนั้น คำสอยเกิดขึ้นมาพร้อมกับการแสดงหมอลำกลอนของชาวอีสาน ซึ่งในการกล่าวคำสอยนั้นก็จะเป็นเวลาที่มีหมอลำได้ลำจบกลอนกลอนหนึ่ง ๆ ลงไป เมื่อผู้ฟังได้จังหวะก็จะสอยขึ้นทันที ด้วยถ้อยคำที่สุดห่วยสนุกสนานระบายนใจ และการสอยนี้ก็จะเป็นเวลาที่มีผู้แสดงหมอลำได้พักผ่อนไปในตัวด้วย ซึ่งการสอยถือเป็นวัฒนธรรมที่ติดมาของคนอีสานที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นนั่นเอง

2.2 โครงสร้างของคำสอย

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยอธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างของคำสอยในด้านฉันทลักษณ์ และองค์ประกอบดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ฉันทลักษณ์ของคำสอย

สมชาย นิลอาธิ (2526: 68-69) กล่าวว่ากลอนสอยของชาวอีสานไม่มีรูปแบบไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว ทั้งเรื่องสัมผัส จำนวนวรรค จังหวะและท่วงทำนอง ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสอยนั้นเป็นเพียงการร้องคั่นจังหวะตอนหมอลำกลอนลำจบกลอนหนึ่ง ๆ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศในการฟังให้สนุกสนานยิ่งขึ้นก็ได้ การสอยมักจะเน้นหนักในเรื่องถ้อยคำและความหมายมากกว่ารูปแบบ และอาจถือได้ว่าเป็นสาระสำคัญของการสอยด้วย ส่วนรูปแบบของกลอนสอยนั้นจะต้องขึ้นด้วยคำว่า “สอย...สอย” เหมือนกันหมด การสอยกับหมอลำกลอนนั้น จะสอยกันได้ตามใจชอบ ไม่มีการแบ่งเพศ แบ่งพรรค แบ่งพวก แต่ภายหลังเมื่อนำไปใช้กับหมอลำบางท้องถิ่นแล้ว บางครั้งอาจจะมีการแบ่งพรรคพวกตามเพศกันบ้างก็มี คือผู้ฟังฝ่ายหญิงก็จะสอยอยู่ข้างหมอลำหญิง พวกผู้ชายก็จะสอยเชียร์หมอลำชาย ส่วนหมอลำทั้งสองก็จะลำประชันกัน ผู้ฟังจะสอยแข่งกันไปด้วยเหมือนกองเชียร์ของแต่ละฝ่าย ลักษณะเช่นนี้มีอยู่บ้างเหมือนกันในการลำกลอนของพวกผู้ไท ส่วนรูปแบบสัมผัสทางฉันทลักษณ์นั้นจะมีลักษณะคล้าย ๆ กับกาพย์ คือจำนวนคำแต่ละวรรคเท่ากัน และมีสัมผัสนอกอยู่บ้างในบางสอย มีการสัมผัสคำท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำท้ายของวรรคที่ 3 เป็นเกณฑ์ที่แน่นอนไม่ได้ คำสอยจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีสัมผัส ผู้พูดหรือผู้แต่งต้องการอารมณ์ในแง่ความหมายมากกว่าอารมณ์ในด้านอื่น คำสอยอีสานไม่มีความแน่นอนว่าแต่ละวรรคมีจำนวนคำ เพราะถ้ากำหนดแน่นอนลงไปก็ไม่ค่อยได้อารมณ์ในการสอย

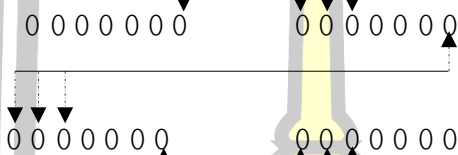
กาญจนา ไพรสมนต์ (2540: 42-43) กล่าวถึงรูปแบบคำประพันธ์ของคำสอยว่าแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ มีฉันทลักษณ์ ดังนี้

1. คณะ บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคละ 7 คำ บทหนึ่งไม่กำหนดแน่นอนว่ามีกี่บาท ขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่ต้องการกล่าวถึงตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ถือว่าเป็น 1 บท เมื่อออกเสียงในหนึ่งวรรคจะทอดเสียงเป็น 2 ตอน ตอนแรก 3 คำ และตอนหลัง 4 คำ

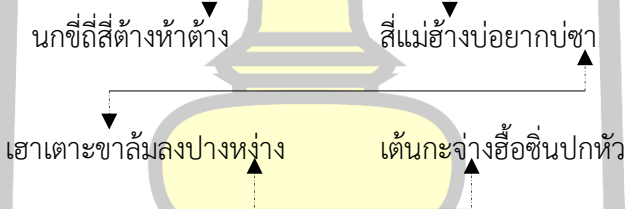
2. ระดับเสียงของวรรณยุกต์ไม่กำหนด

3. การส่งสัมผัสคำที่ 7 ของแต่ละวรรคจะส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งในวรรคต่อไป แต่ที่ถือว่าสัมผัสที่ไพเราะคือ การส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 โดยหลักการสัมผัสว่าส่งสัมผัสด้วยน้ำหนัก ระดับเสียงหรือสระใด คำสัมผัสต้องเป็นแบบเดียวกัน ดังแผนผังตัวอย่างต่อไปนี้

แผนผัง

ตัวอย่าง

2.2.2 องค์ประกอบของคำสอย

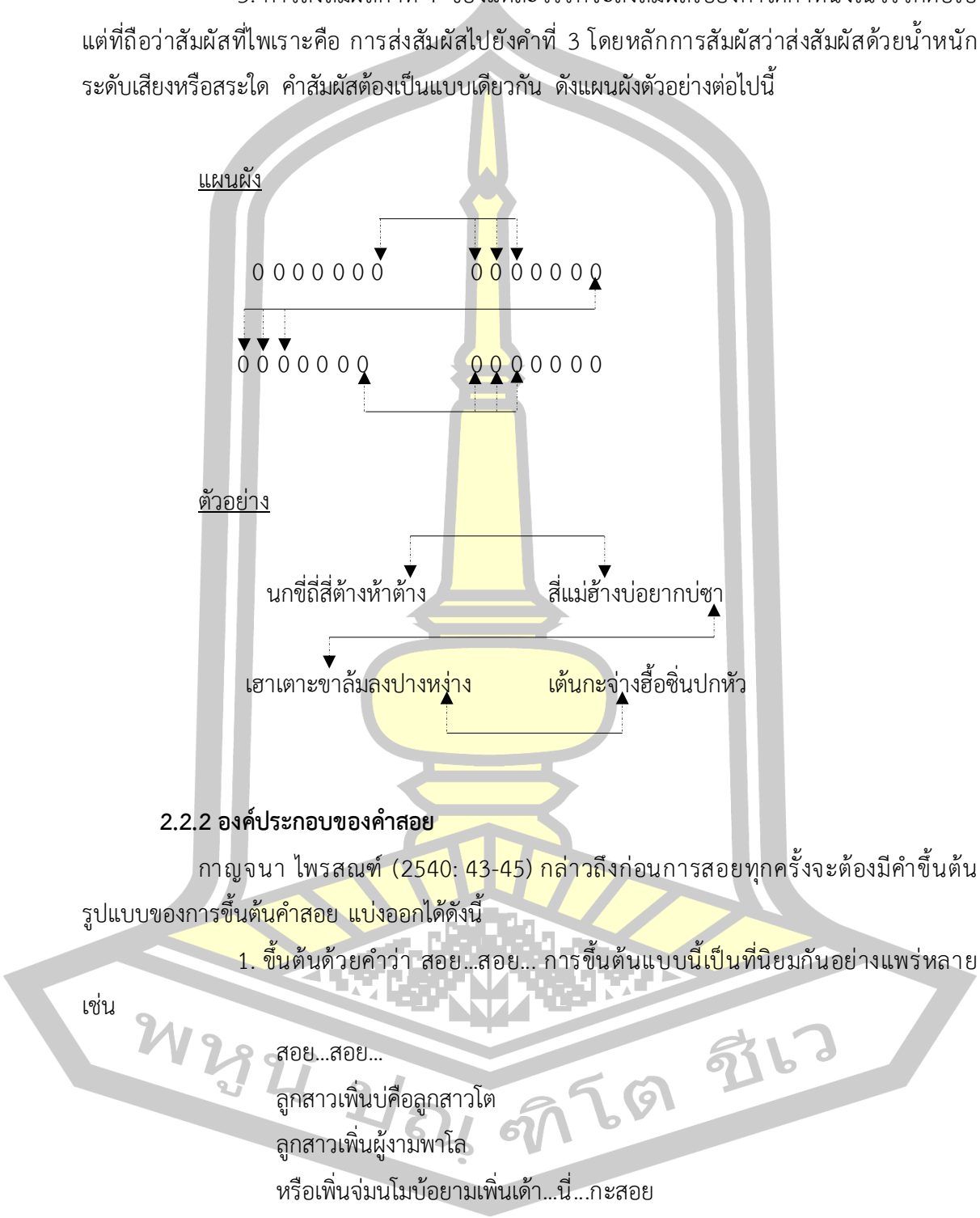
กาญจนา ไพรสมณ์ (2540: 43-45) กล่าวถึงก่อนการสอยทุกครั้งจะต้องมีคำขึ้นต้น รูปแบบของการขึ้นต้นคำสอย แบ่งออกได้ดังนี้

1. ขึ้นต้นด้วยคำว่า สอย...สอย... การขึ้นต้นแบบนี้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย

เช่น

- สอย...สอย...
- ลูกสาวเพ็นบ่คือลูกสาวโต
- ลูกสาวเพ็นผู้งามพาลี
- หรือเพ็นจ่มนโมบ๋อยามเพ็นเต้า...นี่...กะสอย

สอย...สอย...
 เฒ่าสิตายบายไปถึกที่เมีย

ว่าแม่น่เกียดังวีก

นี่หรือโตกินหมากสีดา...นี่...กะสอย

2. ขึ้นต้นด้วยการรัวลิ้น เช่น ตรู้...ตรู้...ตรู้... แล้วตามด้วยคำว่า สอย...สอย... เช่น

ตรู้...ตรู้...ตรู้... สอย...สอย...

นกคุ่มหลี่สิ้นคุ่มไล

เมียอยู่ไฟสี่แม่เฒ่าถ่า

ตรู้...ตรู้...ตรู้... สอย...สอย...

เฒ่าสิดายบ่ฮู้จักแผนที

พอไปบายทีเมียนี่หรืออ่าวไทย

3. ขึ้นต้นด้วยคำว่า เข้ม...เข้ม... หรือคำคู่อื่น ๆ แล้วต่อด้วยคำสอย เช่น

เข้ม...เข้ม...

เฒ่าบ้านเพิ่นบ่คือเฒ่าบ้านโต

เฒ่าบ้านเพิ่นเข้าวัดฟังธรรม

เต้าบ้านโตสอนแต่แมงหน้าง่า

เฮ็ดทีด่าอยู่ ป้อ...ป้อ...

กั่ว...กั่ว...กั่วด...กั่วด...

บ่ได้บวชคอบที

บ่ได้สี่คอบทุกข์คอบยาก...นี่...กะสอย

สวิง บุญเจิม (2554: 9-11) อธิบายถึงคำลงท้ายซึ่งเป็นสร้อยของคำสอยว่า ความสอย
ธรรมดาจะไม่มีสร้อย แต่ที่ใส่สร้อยเพื่อเน้นความสนใจ ความสะใจ แก่เกื้อ เยาะเย้ย และประชด ให้
ความสอยออกกรสรสูงใจและสะใจผู้ฟัง ผู้ทำชั่วที่ถูกด่าด้วยคำสอย อาจหยุดทำชั่ว สร้อยความสอย
ดังกล่าวนี้ มีดังนี้

1. ไม่มีสร้อย ความสอยนี้จะเป็นแบบธรรมดา ซึ่งจะมีสร้อยก็ได้ ไม่มีสร้อยก็ได้ เช่น

สอย สอย ฟัน้องฟังสอย

ดั่ง ดั่ง ดั่ง พ่อเฒ่าอึ้งนั้งปิด

นั้งลงผิด กะพาหางลงดั่ง

2. เน้นความสนใจ การใช้คำสร้อยลงท้ายเพื่อเป็นการเรียกเสียงหัวเราะ ทำให้
ข้อความตลกได้อารมณ์ เช่น

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
ลิงกินกล้วย มันทันกะกินเบ็ดหวี
บาดท่าหิกันโคย ดุดกินแต่น้ำ
จิ้งจิกะว่าสอย...(สร้อย)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
ลูกสาวเดียวอยากได้ทอง 5 ฮ้อย
พ่อลูกอ่อนสี่จ้อยปได้พอสลึง
จิ้งจิกะว่าสอย...(สร้อย)

3. เน้นแก้ก้อเมื่อกระทบแรง ๆ ใช้คำสร้อยเพื่อลดทอนความรุนแรงในการเสียดสี
ประชดประชัน และบางครั้งเป็นการเยาะเย้ย เช่น

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
บัตรอยากจน คนทุกข์ปได้ใช้
บาดท่าได้ใช้ มีแต่ญาติกำนัน
ฮ่วย จิ้งจิกะว่าสอย...(สร้อย)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
ฟาดแสลงใส่หลัง เขาว่าดี
ฟาดโคยใส่หี เขาว่าสู้กัน
ฟาดเบ็ดสูอัน เขาว่า “ผู้แทนชื่อเสียง”
เฮอะ เฮย จิ้งจิกะว่าสอย...(สร้อย)

สอย สอย พี่น้องฟังเจ๊กสอย
อ้วคคิกสูก ลูกคิกรางทอง
พวกพี่น้องจำสุ่ง่าย ๆ
ไผซี้ล่ายอ้วกิงหมดเลย
ซาให้โหวงโละยี่ สี่ให้โหวงโละเอี้ยว

โหงวต้อ โหงวกิ่งอีก โป้ยต้อซากิ่งอีก
 ชิกต้อซาฮวงเอียวกิ่งอีก
 มีอีกอ้อก็กิ่งอีก มีอีกอ้อก็กิ่งอีก มีอีกอ้อก็กิ่งอีก
 ช่วยมันกินหมดอิลี่ต้อวันนี้! กะหยอนลาวจนดอกเต้อ!
 ช่วย! กะหยอนลาวจนดอกเว้ย!..(สร้อย)

2.3 ธรรมเนียมของการสอย

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยอธิบายให้เห็นถึงธรรมเนียมของการสอยในด้าน จุดมุ่งหมาย และเนื้อความ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 จุดมุ่งหมายของการสอย

สวิง บุญเจิม (2542: 2-7) จัดประเภทของคำสอยออกเป็น 5 แบบ ดังนี้

1. แบบสนุกสนาน ความสอยประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อคลายความเครียด ไม่มีจุดหมายอื่น ภาษาที่ใช้บางคนอาจคิดว่าเป็นคำหยาบ แต่คนอีสานไม่ถือกันจึงไม่เครียด เช่น

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ลิงกินกล้วย มันนั้นกินหมดหวี
 บาดว่าหิกินโคยดูตักินตั้งแต่น้ำ

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ตตบตั้งเขาเอิ้นว่าตตสุด
 ตตตั้งปู่ต เขาเอิ้นว่าตตผู้นำ
 ตตแล้วซ้อออกมา เขาเอิ้นว่าตตต่อน
 ตตเป็นสี่ฮ้อน ๆ ระวังซี้หยอดเต้อ

2. แบบล้อเลียน ความสอยประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะล้อเลียนใครสักคนหนึ่ง แต่ไม่ระบุดัวอย่างเจาะจงเพื่อความปลอดภัยของผู้สอย คนฟังก็รู้และหัวเราะสนุกกันไป แต่ความหมายกินใจมาก เช่น

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ครูบ้านเพ่นบคือครูบ้านโต
 ครูบ้านเพ่นสอนวิชาการศึกษา
 บาดว่าครูบ้านโต ล้อสี่แต่ลูกศิษย์ จังซี้กะว่าสอย

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 เมียชาวบ้านบ่คือเมียซาอู
 เมียซาอูสาธุแต่โคยใหญ่

3. แบบเตือนสติ ความสอยประเภทนี้มีวัตถุประสงค์จะเตือนใครสักคนหนึ่ง ให้ระวังตัวว่าตนเองอาจจะเดินทางผิด หรืออาจจะบกพร่องในหน้าที่ ซึ่งผู้ทำผิดเองจะรู้ตัวเองและกลับตัวกลับใจ หรือถ้าไม่ได้ฟังแต่ญาติหรือเพื่อนไปฟังก็จะเอามาเล่าสู่กันฟัง พร้อมทั้งเตือนสติให้กลับตัวกลับใจ หรือให้ปรับปรุงตัวเองใหม่ เช่น

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเพิน บ่คือ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโต
 ผู้ใหญ่บ้านบ้านโต ชาวบ้านเลือกผัว
 แต่ว่าเมีย เป็นผู้ใหญ่บ้าน จังซี้กะว่าสอย

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 พระบ้านเพิน บ่คือพระบ้านโต
 พระบ้านโตอัดผักตูกุยสาว
 ถ้าเกิดเรื่องระวังสากมองสิบังสกุลเด้อข้าน้อย

4. แบบประสานเสียง ความสอยประเภทนี้มีวัตถุประสงค์จะให้คนสนใจให้มากกว่าเดิม โดยเนื้อหาคล้ายคลึงกับแบบล้อเลียนและเตือนสติ ต่างแต่ไม่สอยคนเดียว คนสอยประสานกันสองคน ซึ่งจะเรียกว่า สอยเป็นทีม โดยผู้สอยจะตกลงกันก่อนว่าให้ฝ่ายไหนเป็นฝ่ายเสนอ ฝ่ายไหนเป็นฝ่ายสนอง แล้วทั้งสองฝ่ายจะแยกกัน ออกไปอยู่คนละมุมของเวทีหมอลำ เมื่อจังหวะเข้าใจเต็มที่ ไม่ว่าจะร้องลำหรือร้ายรำเกี่ยวกัน ฝ่ายเสนอจะเริ่มสอย เช่น

(ฝ่ายเสนอ)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

ครูบ้านเฒ่าบ่คือครูบ้านโต

ครูบ้านโตในตารางสอนมี 2 วิชา

คือ เลข คัด แล้วยังเล็ก

(ฝ่ายสนองที่อยู่ฝั่งตรงข้ามก็จะถามมาทันทีว่า)

เวลานอนนั้น แล้วครูไปไหน?

เด็กชายมี? (ออกเสียงภาษาไทย)

(ฝ่ายเสนอก็ตอบทันทีว่า)

คุณครูไม่มาครับ (ใช้เสียงภาษาไทย)

(ฝ่ายสนองก็จะถามอีกว่า)

เด็กหญิงสุตาละ คุณครูไปไหน? (เสียงภาษาไทย)

ฝ่ายเสนอก็ตอบว่า

คุณครูนั่งคุยกันค่ะ (เสียงภาษาไทย)

ฝ่ายสนองก็จะถามอีกว่า

เด็กชายจุกละ คุณครูไปไหน? (เสียงภาษาไทย)

ฝ่ายเสนอก็ตอบแทนเด็กชายจุกว่า

คุณครูนั่งดูโทรทัศน์อยู่ในห้องครูใหญ่ เพราะครูเป็นครูใหญ่

ประจำอำเภอครับ (ออกเสียงภาษาไทยกลาง) คนก็จะฮาครืนขึ้นทันที

แล้วคุณครูที่มีพฤติกรรม เช่น ว่ามาก็จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงนิสัย

ทันที มิฉะนั้นก็จะอยู่ในสังคมลำบาก

5. แบบแก๊กลอนกัน ความสอยแบบนี้มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อสร้างความสนุกสนาน ครื้นเครง เช่นเดียวกันแต่ต่างที่ว่า ความสอยแบบแก๊กลอนนี้ เล่นวาทะได้กัน การจัดทีมก็เหมือนกัน กับที่กล่าวไว้ในข้อ 4 คือแบบประสานเสียงแตกต่างกันตรงที่ นิยมฝ่ายหนึ่งเป็นทีมหญิง อีกฝ่ายหนึ่งเป็นทีมชาย มีลักษณะคล้ายลำตัด จะใช้โวหารได้กัน เช่น

ฝ่ายเสนอ ซึ่งจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ สมมติว่าฝ่ายเสนอเป็นชายก็จะเริ่มดังนี้

สอย สอย ฟีน้องฟังสอย

ถามข่าวน้องถามข่าวขอแซ

ถามคอคอค้อยอยู่ตีปคอคอแค้

ถามว่าที่เจ้าแหล่หรือว่าแดงจ่ายห่วย (คนฟังแล้วจะฮาทันที)

ฝ่ายสนอง ที่เป็นฝ่ายหญิง ซึ่งถูกเล่นงานก่อน ก็จะเริ่มสอยแก๊กลอนทันทีว่า

สอย สอย ฟีน้องฟังสอย

ถามข่าวอ้ายถามข่าวขอขอ

ถามคอคอ คอ ค้อยอยู่ตีป คอค้อ

ถามว่าโคยเจ้าเสียดพ่อว้อหรือว่าบานเป็งเซ็ง (คนฟังก็ปรบมือลั่น)

จากนั้นก็ปล่อยให้หมอลำลำ ๆ ต่อไปจนกว่าจะได้จังหวะสอยใหม่ ส่วนหมอลำเมื่อเห็นผู้มาฟังลำสอยกันสนุกสนานครั้นครังเช่นนั้นก็จะมีกำลังใจแสดงกันอย่างไม่เห็นเหน็ดเหนื่อย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ได้ทั้งความสนุกได้ทั้งการมีโอกาสได้พบกันและได้ทั้งการใช้ความสอยค่าและเตือนสติคนทำชั่วอย่างที่ถูกค่าและถูกเตือนสติตำหนิไม่ได้

2.3.2 เนื้อความของการสอย

กาญจนา ไพรสมนต์ (2540: 45-121) กล่าวว่าถ้าจะแบ่งงานวรรณกรรมเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือวรรณกรรมลายลักษณ์อักษร และวรรณกรรมมุขปาฐะแล้ว คำสอยจะต้องจัดอยู่ในประเภทวรรณกรรมมุขปาฐะอย่างไม่ต้องสงสัย คำสอยมีความเป็นมาพร้อม ๆ กับหมอลำ ในปัจจุบันมีคนนำมาใช้กับหมอลำคู่และหมอลำเพลินด้วย ความมีอิสระเสรีในการสอยแม้คำสอยส่วนมากจะเน้นหนักในเรื่องเพศ แต่ชาวบ้านเขาไม่ถือกันกลับเห็นเป็นเรื่องขำขันและสนุกสนานมากกว่า คำสอยแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. คำสอยที่ไม่เกี่ยวกับเพศ คำสอยประเภทนี้เป็นคำสอยที่เหินเบนประชดประชันและเสียดสีสภาพความเป็นอยู่และพฤติกรรมของสังคมตลอดจนบุคคลทุกรุ่นทุกวัย เพื่อความสนุกสนาน เพื่อสร้างอารมณ์ทั้งยังเป็นแนวคิดแก่คนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย คำสอยประเภทนี้สามารถแยกประเภทได้ดังต่อไปนี้

1.1 คำสอยที่เป็นภษิตคำคม คำสอยประเภทนี้จะมีคติสอนใจแฝงไว้ด้วยความจริงและสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละชุมชน มีทั้งประเภทที่ไม่สุภาพและสุภาพ

1.2 การไม่รู้จักประเมินสภาพในสังคม คำสอยประเภทนี้มีลักษณะประชดประชันหรือให้แง่คิดแก่บุคคลทั่ว ๆ ไป

1.3 การไม่รู้จักบาปบุญหรือไม่ประพฤตินในครรลองคลองธรรม เนื้อหาคำสอยสะท้อนให้เห็นชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องกรรม ชาติภพ การเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์ บาปบุญ

1.4 สะท้อนความมีวัฒนธรรม ความจำเป็นที่จะต้องมีการครอบครัวนั้นมีสาเหตุเริ่มมาจากความต้องการพื้นฐานทางด้านสรีระวิทยาของมนุษย์คือความต้องการทางเพศ แต่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการที่จะปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายของสังคมที่กำหนดไว้ ดังนั้นมนุษย์ปฏิบัติตนไม่ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนทางสังคมก็จะเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น

1.5 สะท้อนอาชีพและความสำคัญ สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม มีอาชีพการเกษตร คือทำไร่ ทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพชาวอีสานให้เกียรติและยกย่องว่าดีกว่าอาชีพอื่น คือ อาชีพรับราชการ

1.6 สะท้อนสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของภาคอีสาน แตกต่างจากภาคอื่น ๆ จึงเป็นปัจจัยที่กำหนดให้ชาวอีสานมีลักษณะที่แตกต่างจากคนอื่นในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และการดำเนินชีวิต

2. คำสอยที่เกี่ยวกับเพศ อันที่จริงแล้วคำสอยที่กล่าวมาก็ล้วนพูดถึงเรื่องเพศเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งนั้นสิ่งนี้ คำสอยที่เกี่ยวกับอวัยวะ อาจจะหยาบคายอยู่บ้าง อย่างไรก็ตามชาวบ้านเขาไม่ถือ เพราะเป็นเรื่องสนุกสนานใคร ๆ ก็ชอบความขบขันหรืออารมณ์ขัน อันเกิดจากการล้อเลียนในเรื่องเพศดังกล่าว ซึ่งสามารถแยกประเภทได้ดังนี้

2.1 ใช้บุคคลประกอบ คำสอยประเภทนี้เป็นคำสอยที่เหน็บแนมประชดประชัน และเสียดสีสภาพความเป็นอยู่และพฤติกรรมของสังคม ตลอดจนบุคคลทุกรุ่นทุวย เพื่อความสนุกสนาน เพื่อสร้างอารมณ์ทั้งยังเป็นแนวคิดแก่คนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

2.1.1 สตรี คำสอยประเภทนี้มีลักษณะเสียดสี ประชดประชันหรือให้แง่คิดแก่ผู้หญิงทั่วไป

2.1.2 บุรุษ คำสอยประเภทนี้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของบุรุษที่มีต่อสภาพสังคมท้องถิ่นหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเสียดสีประชดประชันหรือให้แง่คิดแก่บุรุษทั่วไป

2.2 ใช้สัตว์ประกอบ คำสอยประเภทนี้เป็นคำสอยที่เหน็บแนมประชดประชัน และเสียดสีสภาพความเป็นอยู่และพฤติกรรมของสังคม ตลอดจนบุคคลทุกรุ่นทุวย โดยการใช้สัตว์ที่มีในท้องถิ่นประกอบเพื่อความสนุกสนาน

2.2.1 ประเภทสัตว์สองเท้า โดยทั่วไปจะเป็นสัตว์ประเภทนกต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น

2.2.2 ประเภทสัตว์สี่เท้า โดยทั่วไปจะเป็นสัตว์ที่มีในท้องถิ่น มีทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยง และสัตว์ที่อยู่ตามธรรมชาติ

2.2.3 ประเภทปลา โดยทั่วไปจะเป็นปลาน้ำจืดที่มีในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเป็นปลาที่อยู่ตามแหล่งน้ำธรรมชาติ

2.3 ใช้พืชประกอบ คำสอยประเภทนี้เป็นคำสอยที่เหน็บแนมประชดประชัน และเสียดสีสภาพความเป็นอยู่ และพฤติกรรมของสังคม โดยใช้พืชที่มีในท้องถิ่นประกอบ

2.4 คำสอยเบ็ดเตล็ด คำสอยประเภทนี้เป็นคำสอยปลีกย่อย ไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้จึงนำมาจัดไว้ต่างหาก อย่างไรก็ตามคำสอยประเภทเบ็ดเตล็ดก็หนีไม่พ้นเรื่องเพศ

2.4 ลักษณะของตัวบทคำสอยที่ศึกษา

การสอยในชนบเดิมเป็นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ชมหรือผู้ฟังหมอลำกลอนกับผู้แสดงหมอลำ โดยเหตุที่ลำกลอนเนื้อความเป็นการเกี่ยวพาราตี แทะโลมของหมอลำชายต่อหมอลำหญิง เรื่องที่

นำมาสอยจึงเป็นเรื่องเพศ เรื่องล้อเลียนให้เกิดอารมณ์ขันมีทั้งการเมือง ค่านิยม ชาวที่เป็นกระแสสังคมที่รับรู้ร่วมกัน ในวงการแสดงลำกลอนนั้น หมอลำทองมาก จันทะลือ เป็นทั้งหมอสอยและหมอลำที่โดดเด่น เป็นที่ยอมรับของผู้ฟังผู้ชม ส่วนวงการหมอลำซิ่ง หมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นหมอสอยหญิงที่โดดเด่น เป็นจุดเปลี่ยนด้านเพศสภาพของหมอสอยโดยแท้จริง ปัจจุบันการสอยเป็นขั้นตอนหนึ่งของลำซิ่งหรือเป็นการแสดงมุขตลก ซึ่งปรับทการสอยผู้สอยเปลี่ยนเป็นผู้แสดงตลกหรือเป็นมุขตลกออนไลน์ ผู้สอยคือผู้แสดงตลกในพื้นที่สื่อออนไลน์ สิ่งต่างจากเดิมคือผู้ชมหรือผู้ฟังเป็นฝ่ายรับสาร ผู้แสดงหมอลำหรือผู้แสดงตลกเป็นฝ่ายส่งสาร คือเป็นผู้สอย ดังด้วยบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ มีจำนวน 384 คำสอย

ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของวรรณกรรมคำสอยที่นำมาศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งหัวข้อในการนำเสนอออกไว้เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะด้านองค์ประกอบ ลักษณะด้านฉันทลักษณ์ ลักษณะด้านจุดมุ่งหมาย และลักษณะด้านเนื้อความ ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

2.4.1 ลักษณะด้านองค์ประกอบ

เมื่อพิจารณาจากตัวบทที่นำมาศึกษา พบว่าลักษณะในด้านองค์ประกอบของวรรณกรรมคำสอยมี 2 ประเภท คือคำสอยที่มีครบทุกองค์ประกอบ และคำสอยที่มีเฉพาะเนื้อความ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1.1 คำสอยที่มีครบทุกองค์ประกอบ

คำสอยที่มีครบทุกองค์ประกอบ คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่มีองค์ประกอบครบทั้งสามส่วน ได้แก่บทเกริ่นนำ เนื้อความ และคำสร้อย ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 272 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

ท้ายหลาบหลาย หีหลายทามถ้าย

ลีบหลายจ้งไต หีเป็นหมากห่าง นี...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 27)

สอย...สอย

นมบให้ว่านม ให้ว่าหลักจับสี่

หีบให้ว่าหี ให้ว่าถ้ำเลี้ยงโคย

โคยบให้ว่าโคย ให้ว่าไม้คอนห้า

ห้ามให้ว่าห้าม ให้ว่าลูกตุ้มตก
 ตกบให้ว่าตก ให้ว่าเฝียนบิเข้าปุ่นหมา
 หมาบให้ว่าหมา ให้ว่าเทศบาลเมี้ยนซี่ นี้...กระสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536:3)

สอย...สอย
 ไซ่เฮ้ยไซ่
 ไซ่นก เขากะเอ็นไซ่นก
 ไซ่เปิด เขากะเอ็นไซ่เปิด
 ไซ่ไก่ เขากะเอ็นไซ่ไก่
 บัดไซ่คนมาจ้งไร สั้งมาเอ็น ไซ่ท่า นี้...กระสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536:17)

สอย สอย
 เพิ่นว่านกจิบน้อยบินข่วมปลายเกลือ
 สิพากันเอาเมียให้คิดเบ็งคัก ๆ
 อย่าสิเห็นแต่แม็กเอาได้เอาไป
 สิพาเฮาเสียใจอย่าเฒ่ายามแก่
 อย่าสิเห็นตั้งแต่อยากสื้ออยากสำ
 ก่อนสิสี้ต้องคล่าที่เบ็งก่อน
 คนผู้ได้หมอยอ่อน ๆ นั้นเป็นสื้อฝอย ๆ
 หรือผู้ได้มีหมอยเป็นสื้อห่าง ๆ
 อย่าสิเอากะสง่าสิพาทุกซ์พาจน
 คนผู้ได้หิมิชน นั้นเป็นสื้อกาซาก
 ลามไปฮอดฮูดากเป็นสื้อหนา ๆ
 ผู้จ้งชั้นบมิไฮ่บมิณา บมิหยังกะสง่า
 ดีกว่าผู้หมอยห่างเป็นศอกเป็นแขน
 ผู้จ้งชั้นลาวสิมีเงินแสนเงินพันเงินล้าน
 แม่นสินั่งอยู่บ้านมิแนวดี ๆ
 ย้อนว่าเป็นนำหิมอยลาวเส้นใหญ่ อันนี้กระสอย

(taengmostudio, 2563a)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 น้ำท่วมข้าวเห็นแต่ใบวี ๆ
 น้ำท่วมที่ไหลออกทางเก่า
 บาดห่ายามเพิ่นเค้าละดินลุ่มดินตาย
 เพิ่นเมื่อยแสงหลาย เพิ่นละเหมบเอดเหลด
 ตายชะไอ้ปรต โคน้อย
 มิงบ่ตายกุสิเหยียบตี๋ม จังซี้กะว่าสอย

(taengmostudio, 2563a)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 หีมอยเอาไปเฮ็ดยังไก่
 หีใหญ่เอาไปเฮ็ดลานมัน
 โคนสั้นจับไปประหารชีวิต นีกะสอย

(อีสานเต้ย Channel, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ไผเว้าขึ้นกะเว้าแต่พันแต่ดพันหี
 ชางบ่ฮู้จักของดี ของมันมีคุณค่า
 ลงชื่อว่าหี หีนั่นหีน้อยหีใหญ่
 กะได้เป็นหมิ่นเป็นแสน
 บาดหมู่เจ้าโคยท้อแขน ฮอดบ่ได้จักบาท
 เป็นซี้ข้าเงินตี๋มอีกต่างหาก จังซี้กะว่าสอย

(taengmostudio, 2563b)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ดีของคนคือให้อีกกัน
 ดีของข้าราชการคือให้รับใช้
 อันที่เซบได้คือข้าราชการโกง
 แม่นบ่ผู้ฟิงสอย! จังซี้กะว่าสอย

พหูน บอ กิโต ชีเว

(สรวง บุญเจิม, 2542: 27)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ใจซึ่ย่านเฟิ่นเอิ้นว่าใจหมา
 ใจอาสาเฟิ่นเอิ้นว่าใจนักสู้
 ใจบ่ฮู้เฟิ่นเอิ้นว่าใจพาล
 ใจอาจหาญเฟิ่นเอิ้นว่าใจเพชร
 ประเทศจะอยู่ได้ก็ต้อใจดวงนี้ จำไว้วันะเพื่อนนะ!

(สรวง บุญเจิม, 2542: 22)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เกวียนกับวัวสมบัติเฮาแต่น้อย
 เภาถิ่มจ้อยบ่คิดพัฒนา
 บาดห่ารถเบนส์มา ผัดสาธุ สาธุ ไหว้รถเบนส์
 เฮอะ เฮ่ย อยากหัว! คนบ่ฮู้จักเจ้าของ!

(สรวง บุญเจิม, 2542: 15)

สรุปได้ว่าคำสอยที่มีครบทุกองค์ประกอบนี้ หน้าที่ของบทเกริ่นนำเป็นการสร้างความเป็นกลุ่มเดียวกันระหว่างหมอลำ หมอฮ้อย ผู้ฟังผู้ชม หรือเป็นการสร้างความสนใจแก่ผู้ฟังผู้ชม ส่วนเนื้อความที่สอยจะประกอบไปด้วยข้อความเรื่องเพศวิถีในลักษณะการล้อเลียนและข้อความขยายให้เห็นภาพหรือสร้างภาพให้เกิดอารมณ์สนุก อารมณ์ตลก โสโครก อารมณ์ดิบ อารมณ์หยาบ อารมณ์ร่วม ส่วนคำสร้อยเป็นการสรุปแบบเน้นย้ำ ตั้งคำถาม หรือเน้นในเชิงประชด เป็นต้น

2.4.1.2 คำสอยที่มีเฉพาะเนื้อความ

คำสอยที่มีเฉพาะเนื้อความ คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่มีองค์ประกอบบางส่วนคือมีเฉพาะคำเกริ่นและเนื้อความบ้าง หรือมีเฉพาะเนื้อความและคำสร้อยบ้าง ตลอดจนมีเฉพาะเนื้อความอย่างเดียว ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 133 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

นกแตดแต้ชาเดียวซี้ฟ้า
 ป่าผู้เดียวน้องเขยสี่ซ้า

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 9)

นกลุ่มหลี่สั้นกลุ่มดำ

ไผ่เอาเมียหมอลำมันได้บาคนี่

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 9)

กุดจุ่ม่มกะลี้กุดจุ่ม่ม

ปลายสู่ม ๆ ลี้หีมาคือเข้า

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 8)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ขาของข่อย ข่อยค้อยลูบ ค้อยคลำ

บาดท่าขาประจำแห่งคลำแห่งลูบ

(สวิง บุญเจิม, 2542: 16)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ผักกะโดน เอากินกับลาบกุ้ง

ไผ่หมอยยุ่ง บีให้แม่มั่นกินน้ำ

(สวิง บุญเจิม, 2542: 37-38)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

งาคั่วแล้ว เอาใส่ข้าวแตงา

แตกเข้าว่างขา ผัดแมนหัวโคโยใหญ่

(สวิง บุญเจิม, 2542: 20)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เพื่อนำนแดดแต่บิณข่มปำมัน

ส่วนว่าโคยกำนันสำบักมีพอซูป

(TStv, 2563)

คีตอิมะลิตคีต ๆ

หีบี่มีความคิดสี่แต่ผิวเจ้าของ

หีบมีฝั้วสอง หีบด้อยพัฒนา
หีบเข้าสภา เพ็นเอ็นว่าหีบเบ็ดงวด

(TStv, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
เพ็นว่าหมอลำหมู่ สักันยามนอน
หมอลำกลอนสักันยามลงฮ้าน
ผู้ใหญ่บ้านสี่เมี่ยมกลางเวิน
อบต. ย้านลูกมาเห็น ละสี่เมี่ยมซ่มเข้า
บาดบักปอบผู้เว้า สิบเลือกจักยาม

(TStv, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
นกแตดแต่บินข่วมปลายไผ่
ไผ่ที่ใหญ่ไปโดคน้ำตายโลัดเตอ

(taengmostudio, 2563)

สรุปได้ว่าคำสอยที่มีเฉพาะเนื้อความนี้ มีการตัดทอนคำเกริ่นและคำสร้อยออก มีเฉพาะเนื้อความที่เป็นเรื่องเพศวิถีหรือเรื่องทางสังคมทางวัฒนธรรมที่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะการล้อเลียนประชดประชันเสียดสีต่าง ๆ เป็นต้นว่าเรื่องราวทางเพศสัมพันธ์

2.4.2 ลักษณะด้านฉันทลักษณ์

เมื่อพิจารณาจากตัวบทที่นำมาศึกษา พบว่าลักษณะในด้านองค์ฉันทลักษณ์ของวรรณกรรมคำสอยมี 2 ประเภท คือคำสอยที่มีสัมผัสเล่นเสียง และคำสอยที่ไม่มีสัมผัสเล่นเสียง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.2.1 คำสอยที่มีสัมผัสเล่นเสียง

คำสอยที่มีสัมผัสเล่นเสียง คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่มีการเลือกสรรคำสัมผัสมาใช้ ได้แก่เสียงสัมผัสพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 288 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 แมงหัวโปกโจกโหลกหัวผี
 สามพันปีพากันอืดข้าว
 พวกผู้เฒ่าเฒ่าเฒ่าเฒ่า
 ไม่ทั้งแตก เฒ่าเฒ่าว่า สาธุ สาธุ อนุโมทามิ

(สรวง บุญเจิม, 2542: 44)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 โจรสี่โจร อยู่ใต้ร่มเพ็ก
 เจ็ดสี่เจ็ด อยู่ใต้ร่มทัน
 บาดมันฮันกะไยยา ไยยา อ้าวสี่เลียอ้าว

(สรวง บุญเจิม, 2542: 23)

สอย...สอย
 นกแดดแต่ขาเหลืองอ่อยห้อย
 เสียดโคยอ่อยเด็กน้อยเลี้ยงควาย
 เขาว่าแม่นกล้วยฟ้าแล่นมาเอา
 เขาสูเขาโคยเสียด กูดอก นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 3)

สอย...สอย
 นกแดดแต่ บินข้ามปลายตาล
 หีแม่มานใหญ่ท่อกาบกลาง นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 5)

คุณพระเจ้าอยู่หัวบารมีล้นเกล้า
 คุณพระพุทธเจ้านั้นอยู่ตี่มีแสง
 คุณของข้าวยามเฮากินกับปลา
 คุณของนายามมันมีน้ำ
 คุณของไม้ยามเฮาเห็ดเหื่อน
 คุณของเมียเขาตำผ้าให้นุ่ง

พุทธบัณฑิต โสโธ
 ชิวเว

คุณของมุ้งยามเสากางนอน
 คุณของหมอนหนุนหัวไว้
 เวลาไถ่ขึ้นสี่ให้คิดหอดคุณที่แทนได้อ...

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 13)

นกกดห้อยสั้นนกกดห้อย
 ฟาดของจ๋อยมาคือฟักเชียงเปล่า
 ปึก ปึก เชียงบั้งขึ้นเอ้ย

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 3)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ผู้ใหญ่บ้านละติขอละประกวด
 ฟิงเด้อซุมของสวดกรรมกรให้สาม
 คนหิงามกรรมกรให้สี่
 ผู้ได้ของตีกรรมกรให้ห้า
 คนที่อ้ากรรมกรให้หก
 ผู้ได้หมอยดกรรมกรให้เก้า
 คนที่เนากรรมกรให้ศูนย์
 คนที่ตุนกรรมกรให้ร้อย
 หีน้อย ๆ ให้รางวัลชมเชย
 ละจั่งว่าทีกะเทยเอาไปถิมเข้าป่า
 เอาไปถิมเข้าป่า จั่งซี้กะว่าสอย

(TStv, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เพิ่นว่าหมอลำหมู่ สักันยามนอน
 หมอลำกลอนสักันยามลงฮ้าน
 ผู้ใหญ่บ้านสี่เมื่อยามกลางเว็น
 อบต. ย้านลูกมาเห็น ละสี่เมียซ้มเข้า
 บาดบักปอบผู้ว่า สิบเลือกจักยาม

(TStv, 2563)

พหุบัณฑิต ชีเว

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 นกแตดแต้บินข่วมปลายแหน
 โอ้ย ข่อยอยากลากหมอแคน
 ไปสื้อให้ตายอยู่กลางทุ่ง เบ็งเต้ จั่งซี้กะว่าสอย

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย
 นกแตดแต้บินข่วมทุ่งนา
 ผู้สาวสาปลาซี้ตมติดหี
 ผู้ได้อายากสื้อมาล้างเอาเดือ

(taengmostudio, 2563)

สรุปได้ว่าคำสอยที่มีสัมผัสเล่นเสียงนี้ เป็นการสอยที่มีลักษณะคล้ายกับกาพย์อยู่บ้าง โดยมีสัมผัสนอกที่ส่งจากวรรคหนึ่งไปยังอีกวรรคหนึ่ง หากแต่จะยึดเป็นเกณฑ์ที่แน่นอนลงไปก็ไม่ได้ เนื่องจากคำสอยที่ผู้พูดหรือผู้แต่งกำหนดให้มีสัมผัส อาจทำให้ไม่ได้อารมณ์และความหมายที่ต้องการจะสื่อออกไป

2.4.2.2 คำสอยที่ไม่มีสัมผัสเล่นเสียง

คำสอยที่ไม่มีสัมผัสเล่นเสียง คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ไม่มีการเล่นเสียงทั้งที่เป็นเสียงสัมผัสพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ซึ่งในตัวอย่างที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 97 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

ผักกะเตากินกับหยิ่งกะแซบ ว่าแต่ลวก
 กินกับข้าวลอดช่องไปได้

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 5)

หมากขามโค้งหมากขามข้อห่าง
 ห่วงข่าผู้เฒ่ามีแต่ปุ่มปาน ปุ่มใหม่
 กล้วย อ้อย ส้อยปี ข้าวโพดสารี หมากพริก
 หมากเขือ เกลือ ปลาแดก

ชี้ห้ร่าต่วงบ่ต่วงโหมอยู่นั้นหมด

ปลาแดกเหม็นผิดว่าแดกต่วง

บาดหีเหม็นคือบ่ว่าหีต่วง

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 4)

สอย...สอย

หมอยบให้ว่าหมอย ให้ว่าคิ้วหี

หีบให้ว่าหี ให้ว่าหีบปังแตด

แตดบให้ว่าแตด ให้ว่าหลักกิโลา...หี นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 3)

สอย...สอย

ผักสระแห่น กินแก้เจ็บท้อง

ผู้ใดอยากท้อง ให้กินกล้วยตุ๋นล่าน นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 9)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

หญิงบ้านเพิน ปคือหญิงของบ้านโต

หญิงบ้านโตบายโคยแข็ง ๆ ของผัวแล้วเอามาเลี้ยงกัน

กว่าแม่นกระดุก กว่าแม่นแขนสาม กว่าแม่นสาก

บาดท่าผัวโตบอกให้ฮู้ จ้งบอกหมู่ว่า

อี่ห่ามึง เขาเลี้ยงกันเว็งเว็น นันแม่นเอ็นเด็ก

(สวิง บุญเจิม, 2542: 25-26)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ฝอยข้างนอก ยังซัดหม้อซัดไห

บาดท่าฝอยหญิง-ชายผิดใช้ฮองยามเด้า

(สวิง บุญเจิม, 2542: 39)

สอย สอย

นกแตดแต่บินข่วมป่าอ้อย

ใส่น็อคะ ไผ่หนังหน้าเวที
ไผ่เป็นเมียน้อย ขอเสียงแห่น้ำ

(ภูไท สตูดิโอ, 2563)

สอย สอย
นกแดดแต่บินข่วมปลายไผ่
สี่โคยจ่อยปานหนอนไต้

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
ยางสะตึกยิงหยังกะตี
ยิงโกะกะตี ยิงหิดังต๊ีบ นีกะสอย

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
อ้าวลัว อ้าวลัว ละหิเหลออ้าวลัว
คันถิกข้าวควัว ละหิแซนโอินโต้น
ละว่าแม่นวุ่น เอาซอนไปตัก
ละเบ็งคักแม่นหิตัวนิ
ตอดเข้ามา หิตอดเข้ามา
โคยเล่นหนี หิเล่นนำ

โคยเล่นขึ้นสาละน้อต้นไม้
อันหิเล่นขึ้นน้ำบ่ได้
นั่งให้อยู่กัก ๆ

อันโคยโตนต้น หิหยมฮัด
หิเป็นหวัด โคยเป็นยานัด
หิเล่นเข้าวัดเลยบ่ได้สี่จ้อย

ละสี่กลางเวีน ละเหลียวเห็นเอ็นแตด
สี่กลางแตด ผัดละหื้อชะหื้อชาย
สี่เดือนหงาย เห็นแต่แตดเหลียมหม่อง ๆ

(TStv, 2563)

สรุปได้ว่าคำสอยที่ไม่มีสัมผัสเล่นเสียงนี้ เป็นการสอยที่เน้นสร้างเพื่อทำให้เกิดอารมณ์ ความสนุกสนานเท่านั้น โดยไม่ยึดตามรูปแบบ คือไม่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคที่เป็นเกณฑ์แน่นอน

2.4.3 ลักษณะด้านจุดมุ่งหมาย

เมื่อพิจารณาจากตัวบทที่นำมาศึกษา พบว่าลักษณะในด้านจุดมุ่งหมายของวรรณกรรม คำสอยมี 2 ประเภท คือคำสอยที่สร้างความเพลิดเพลินด้วยการล้อเลียน และคำสอยที่วิพากษ์วิจารณ์ สังคมด้วยการเสียดสีประชดประชัน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.3.1 คำสอยที่สร้างความเพลิดเพลินด้วยการล้อเลียน

คำสอยที่สร้างความเพลิดเพลินด้วยการล้อเลียน คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่สร้างความตลกขบขันในลักษณะการล้อเลียนพฤติกรรมทางเพศ อวัยวะเพศ และกิจกรรมทางเพศของผู้ชายและผู้หญิงอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 271 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

คนหีหมอย อยู่หน้าเสาธง

หียืนตรง หน่อแตกเรียบบูธ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 11)

สอย...สอย

นกแตกแต่ บินสาวปลาชิว

บัตว่าหีเพินหิว สวบหัวโดยเสือก

อยู่ มุบ มุบ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 22)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

กากินกล้วย มั่นกินจนเบ็ดหวี

บาดท่าหีกินโคย กินแล้วคายออก

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 คู่ดีด้าหมอลำเขาว่า
 โดดลงโลด โดดลงใส่โลด
 อย่าสิโทษว่าช่อยซี้เมา
 บาดช่อยเด้าบาดไตแต่งใส่มั๊บ ๆ
 ทำกินดับมึงเฮี้ย!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 27)

คั้นแมนผมเป็นผู้นำบ้านนี้
 ถนนในหมู่บ้านผมสืบพัฒนาให้มันดี
 ทาง กรป., รพช. ผมกะสืบพัฒนาให้มันดี
 แต่ว่าทางเข้าที่ผมสืบทคอนกรีต 2 เส้น

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 15)

ผักกะเดากินกับลาบนกคุ่ม
 บัญจักฮอดยุ่มพากันเกิดมาหยัง
 ช่างบ่ลงไปไทยหากินข้าวจ้าว
 ให้มันยุ่มตัว ๆ สาแล้วจั่งมา

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 8)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 หีหมอยเอาไปเฮ็ดฮังไก่
 หีใหญ่เอาไปเฮ็ดลานมัน
 โคนี่จับไปประหารชีวิต นีกะสอย

(อีสานเต้ย Channel, 2563)

สอย สอย
 นกคุ่มหลี่คุ่มสิ้นกกด
 สาวนอนตดแตดโง้งโค้ง

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย

เพื่อน่านกแดดแต่ บินข่มปลายทัน

เพื่อน่าคนสีก้นปมเ็นเฮ็ดค้อย ๆ

ปานนักหมวยเขาต้อย ยกห้าชิงคำ

จักว่าโคยจักว่าห้า หลุบออกหลุบเข้า

สีก้นแล้วกะเส้า สะงาบสะงาย

น้ำออกแล้วกะเสย พอปานเปิดหลงแม่

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

เพื่อน่าหมอลำหมู่ สีก้นยามนอน

หมอลำกลอนสีก้นยามลงฮ้าน

ผู้ใหญ่บ้านสีก้นยามกลางเวิน

อบต. ย้านลูกมาเห็น ละสีก้นข่มเข้า

บาดบักปอบผู้เว้า สิบเลือกจักยาม

(TStv, 2563)

สรุปได้ว่าคำสอยที่สร้างความเพลิดเพลินด้วยการล้อเลียนนี้ มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อที่จะสร้างความสนุกสนานเป็นหลัก แม้ภาษาในคำสอยจะเป็นคำหยาบที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะเพศ การมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง แต่ชาวบ้านกลับมองเห็นเป็นเรื่องปกติวิสัยที่นำเอาออกมาพูดหยอกล้อเล่นกันได้ เพราะเป็นเรื่องราวที่รู้จักกันเป็นอย่างดีแต่พูดเปิดเผยออกมาไม่ได้เท่านั้น ซึ่งการนำคำที่แสดงถึงการล้อเลียนในลักษณะดังกล่าวนี้จึงสร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะได้

2.4.3.2 คำสอยที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วยการเสียดสีประชดประชัน

คำสอยที่มีจุดมุ่งหมายวิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วยการเสียดสีประชดประชัน คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่แสดงอารมณ์เสียดสีประชดประชันในลักษณะการล้อเลียนระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นความไม่เป็นธรรมในระบบข้าราชการครู ความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ระบบอุปถัมภ์ในสถานศึกษา ระบบการศึกษาที่ไม่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคม อีกทั้งยังล้อเลียนผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชนที่ไม่มีความซื่อสัตย์ ผู้นำชุมชนที่ไม่รู้จักปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับผิดชอบ รวมถึงการล้อเลียนการใช้กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นระบบการใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชนในสังคม การทำงานของรัฐบาลที่ค่อยแต่ใช้อำนาจกฎหมายมาบีบบังคับประชาชน

การใช้กฎหมายไทยที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับนายทุน ตลอดจนการล้อเลียนการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานของข้าราชการตำรวจที่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม ซึ่งในฉบับที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 114 คำสอย ตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ขอ ระฆังตีตั้งเหม่ง ๆ

เฒ่าทิดเก่งกว่าแมนครูใหญ่ดี

บาดท่าเบิ่งให้ตี บมีครูจักคน

นักเรียนตีเอง จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 19)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

การศึกษาเมืองไทย ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก จบมาแล้ว

ค้นปมีคนจ้ำคิดเฮ็ดหยังกะบ่เป็น

บาดพ่อเฒ่าทิดเสน มอม่่ากะบ่ฮู้ มีเงินใช้บ่ฮึด

เฮอะ เฮย การศึกษาหัวกุด จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 14)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ก้านันตำบลเพิ่น บคือก้านันตำบลโต

ก้านันตำบลโต หาแต่ทางสิตัม

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ผู้ใหญ่บ้านบ้านเพิ่น บคือผู้ใหญ่บ้านบ้านโต

ผู้ใหญ่บ้านบ้านโต บเคยตีเกาะ (กอลอ) จักเทื่อ จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 38)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ผู้ใหญ่บ้านบ้านเพิ่น บคือผู้ใหญ่บ้านบ้านโต

ผู้ใหญ่บ้านบ้านโต ชาวบ้านเลือกผัว แต่ว่าเมียเป็นผู้ใหญ่บ้าน

เฮอะเฮ่ย จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 38)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 กำนันบ้านเพิน บ่คือกำนันบ้านโต
 กำนันบ้านโต เอาแต่เมียสีสั่ง

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 กฎหมายเมืองเพิน บ่คือกฎหมายเมืองโต
 กฎหมายบ้านโต คนรวยโงะเป็นพันล้านหมื่นล้านบ่ติดคุก
 บาดคนทุกซ์ ลักบั๊กพริกมาตำแจ่วหน่วยเดียวตืดตารางจ้อย
 เฮอะ เฮ่ย จังซี้กะว่ากฎหมาย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 14)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 ธนาकारเมืองเพิน บ่คือธนาकारเมืองไทย
 ธนาकारเมืองไทย คนกู้เงินไปค้าบมีสิทธิ์ขาดทุน
 ถ้าขาดทุนกะยิดบ้านยิดที่ ยิดเบ็ดสู่แนว
 บาดท่าธนาकार เอาเงินชาวบ้านไปค้า
 แบบให้ซื้อหุ้นซื้อกองทุน ธนาकारเฮ็ดขาดทุน
 ชาวบ้านบมีสิทธิ์ฟ้อง เฮอะเฮ่ยกฎหมายไทย!
 ช่วยแต่คนรวย แก่ทะแมะ! นักกฎหมาย!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 32-33)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 ตำรวจเมืองเพิน บ่คือตำรวจเมืองฉัน
 ตำรวจเมืองฉัน เปิดบ่อนการพนันกับเป็นโตแทนชายยาบ้า
 จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 28)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

ตำรวจบ้านเพิ่น ปคือตำรวจบ้านโต

ตำรวจบ้านโต จับแต่คนบ่ขายยาบ่ช่วย จั่งซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 28)

สรุปได้ว่าคำสอยที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วยการเสียดสีประชดประชันนี้ มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อที่จะต้องการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวทางสังคมวัฒนธรรมที่กำลังมีการพูดถึงในวงกว้าง ซึ่งมีความหมายในเชิงการล้อเลียน แต่จะไม่ได้กล่าวถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรง

2.4.4 ลักษณะด้านเนื้อความ

เมื่อพิจารณาจากตัวบทที่นำมาศึกษา พบว่าลักษณะในด้านเนื้อความของวรรณกรรมคำสอยมี 6 ประเภท คือคำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีเด็ก คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้หญิง คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้ชาย คำสอยที่เกี่ยวกับนักการเมืองและนโยบายการเมือง คำสอยที่เกี่ยวกับนักบวช และคำสอยที่เกี่ยวกับประเพณีจารีต ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.4.1 คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีเด็ก

คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีเด็ก คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ล้อเลียนพฤติกรรมการแสดงออกในเรื่องเพศของกลุ่มเด็กวัยรุ่นโดยเฉพาะหญิงสาว ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 25 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

สาวสำน่อย อยากรได้พี่ตำรวจ

ปล่อยให้เข้าสี่ จินว่าหีสวด จั่งฮู้ว่ายาม

(TStv, 2563)

สอย...สอย

สาวสำน่อย อยากรได้พี่แพทย์

เหลียวเบ็งแตด ปล้างจักเทื่อ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 7)

สอย...สอย

สาวลำน้อย อยากรได้ผัวครู อีหนูเล่นนำฮอยเก็บ
เล่นไปไกลเดิบเป็นเกิบภารโรง นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 8)

สอย...สอย

สาวลำน้อย อยากรได้ผัวครู
ผัวหาบเห็นฮู อีท่าที่ตัน นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 22)

สอย...สอย

สาวลำน้อย อยากรได้ผัวครู
ถึกเขาแหงรู่สวีตไม้เรียว นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 34)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

สาวสมัยก่อนขอเงินพ่อขอเงินแม่เอาไปตัดเสื้ออีหลี
บาดท่าสาวคู่มือนี่ ขอเงินพ่อขอเงินแม่ว่าเอาไปเสียค่าเทอม ๆ นี้
ตั้งที่แท้เอาไปเข้าห้องสีกัน จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 52)

สอย...สอย

นกแตกแต่ บินข้ามฮ้องเกวียน
ผู้สาวนักเรียน ลากรูไปเล่นบ่าว นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 7)

สอย...สอย

นกจิบเฟื่องสั้นกจิบเฟื่อง

ผู้สาวหน้าเหลือง เอาผัวแต่น้อย นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 13)

พหุบัณฑิต ชีว

สรุปได้ว่าคำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีเด็กนี้ นอกจากจะเป็นการล้อเลียนพฤติกรรม การแสดงออกเปิดเผยในเรื่องเพศของกลุ่มเด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะหญิงสาวแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นมุมมองและความคิดความเชื่อของชาวอีสานที่มีต่ออาชีพด้วย เนื่องจากสังคมชาวอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้คนส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ถึงกระนั้นอาชีพที่ผู้คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติและเป็นหน้าเป็นตาทางสังคมก็ยังคงเป็นอาชีพรับราชการ ไม่ว่าจะเป็น ทหาร ตำรวจ ครู และแพทย์ ดังนั้นเด็กโดยเฉพาะเพศหญิงจึงถูกปลูกฝังค่านิยมให้ต้องหาสามีที่ประกอบอาชีพเหล่านี้

นอกจากนั้นแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวความเป็นจริงในสังคมชาวอีสานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากในปัจจุบันวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางสังคมของชาวอีสานมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้วยจากสื่อโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือ หรือ อินเทอร์เน็ตก็ตาม ได้ทำให้ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของสังคมอีสานเปลี่ยนไป ซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างส่งผลดี ในขณะที่วัฒนธรรมบางอย่างกลายเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของชาวอีสานจากพฤติกรรมของวัยรุ่น ดังจะเห็นได้จากการที่วัยรุ่นหญิงสาวนิยมมีความรักในวัยเรียน การมีเสรีภาพในการคบหากับเพื่อนต่างเพศด้วย

2.4.4.2 คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้หญิง

คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้หญิง คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ล้อเลียนความสำคัญทางเพศของผู้หญิงโดยเฉพาะการมีพฤติกรรมนอกใจสามี ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 25 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

หัวสิงโคกะเป็นกอะยะ
 ผัวเพินไปซาอุเพินเล่นซู้กับพระ
 บาดนิละ... ลูกเจ้าเกิดมา
 มันสิเป็นครูบาหัวโล้นหมอกขอก

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 7)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 นกแดดแต่ บินข่วมกกเสียว
 สู้กับเสี้ยวสี่แซบสั้นัว
 บาดท่าสี่กับผัว ว่าแมนสี่ขอนแก่น
 เฮอะเฮ้ย จั่งซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 34)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 นกแดดแต่ บินข่วมสังกะสี
 ผัวบมีสี่เล่นไปก่อน

(สวิง บุญเจิม, 2542: 33)

สรุปได้ว่าคำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้หญิงนี้ นอกจากจะเป็นการล้อเลียนความสำส่อนทางเพศของผู้หญิงโดยเฉพาะการมีพฤติกรรมนอกใจสามีแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นภาพของผู้หญิงอีสานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย เนื่องจากในโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสาน ผู้หญิงมักถูกตีกรอบให้เป็นกุลสตรี เป็นแม่บ้านแม่เรือน อีกทั้งยังต้องถือความบริสุทธิ์ รักรนวลสงวนตัว ดังนั้นผู้หญิงที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เป็นต้นว่าการคบชู้ผู้ชาย การประพฤตินิดจาโรตยิตคองอันเป็นกรอบวิถีปฏิบัติของผู้หญิงอีสาน ก็จะถูกประณามว่าเป็นคนที่ไม่ดีหรือไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

2.4.4.3 คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้ชาย

คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้ชาย คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ล้อเลียนความเจ้าชู้ของผู้ชายโดยเฉพาะการมีพฤติกรรมหมกมุ่นในเรื่องเพศ ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 15 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 นกขี้ถี้ บินข่วมไฮ่นา
 พ่อเฒ่าสา ล่อสี่เด็กน้อย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 34)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ฝืนคินนี้ ฝืนว่าสี่ได้สี่น้องเมีย
 เมียมาซุนต้นสาบได้สี่จ้อย ไอ่ยกูมาเสียดายแต่

(สวิง บุญเจิม, 2542: 39)

สอย...สอย

น้องควายกะกินแล้ว น้องจ้าวกะกินแล้ว

ยังแต่น้องเมีย บ่ทันได้กิน นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 4)

สรุปได้ว่าคำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้ชายนี้ นอกจากจะเป็นการล้อเลียนความเจ้าชู้ของผู้ชายโดยเฉพาะการมีพฤติกรรมหมกมุ่นในเรื่องเพศแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นภาพของผู้ชายอีสานที่มีความเหนือกว่าในทุก ๆ ด้านด้วย เนื่องจากผู้ชายในสังคมอีสานมีบทบาทและสถานภาพสูงกว่าผู้หญิง และถูกมองว่าเป็นผู้นำมากกว่าผู้ตาม ดังนั้นผู้ชายจึงมีสิทธิ์มีเสียงที่จะทำอะไรก็ได้แม้สิ่งเหล่านั้นอาจมองว่าผิดต่อศีลธรรมก็ตาม อย่างเช่นผู้ชายที่แต่งงานแล้วก็ยังสามารถที่จะหาเสขหาเลยในทางผู้ชายไม่ว่าจะเป็นการอยากได้น้องภรรยามาเป็นเมียอีกคน เป็นต้น

2.4.4.4 คำสอยที่เกี่ยวกับนักการเมืองและนโยบายการเมือง

คำสอยที่เกี่ยวกับการล้อเลียนนักการเมือง คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ล้อเลียนการคอร์รัปชันของนักการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่การงาน ซึ่งในตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 32 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

ปลาใหญ่ เขาว่ากินปลาน้อย

ปลาส้อย เขาว่ากินปลาชิว

รัฐมนตรีหิว เขาว่ากินเบ็ดทุกอย่าง เฮอะเฮ้ย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 37)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

ก้านันตำบลเพิน บ่คือก้านันตำบลโต

ก้านันตำบลโต หาแต่ทางสิดัม

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

ก้านันบ้านเพิน บ่คือก้านันบ้านโต

ก้านันบ้านโต ขายแต่ชาวบ้านให้ผู้แทน จั่งซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 กระทบวง กระทบวง
 แต่ละกระทบวงใช้เงินเป็นแสนล้าน
 แล้วชาวบ้านเขาได้อะไร
 คิดบ่แล้วรัฐมนตรี จังซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 15)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 งบประมาณ งบประมาณ งบประมาณ
 แต่ละหน่วยราชการใช้งบประมาณบ่บ่อย
 เขาเจ้าช้อยพากันได้อะไร
 คิดแทนแม่ใหญ่มี จังซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 21)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เกษตรกรทุกบ่อนกะว่าชาวไร่ชาวนา
 บาดเป็นรัฐบาลมาต้องให้กฤษฎีกาตีความว่าเกษตรกรคือใคร?
 บาดคนเฮ็ดให้บ้านเมืองฉิบหาย ฟ้าวกู้เงินมาช่วย
 ทำตามแผน มियाชาว่า เพื่อนว่า ฮ่วย!

(สรวง บุญเจิม, 2542: 15)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เออะ เออะ เอ๋ย อยากรู้ได้ว่า
 คนยากจนบ่มีบัตรคนไข้
 คนทุกข์ บิให้เอาไปใช้กันหมด
 กูมาหน่ายเด! จังซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 18)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ใส่เสื้อนอกโก้บ่หยอกเด้นาย
 มันเป็นตาซังหลายตั้งแต่หลอกชาวบ้าน จังซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 52-53)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เปรต! เปรต! เปรต!
 เปรตคนตายส่วนหลายกะขอส่วนบุญ
 บาดท่าเปรตนายทุน ชื่อเสียงไปกินประเทศ
 ฮ่วย! กินฮอดอิฐฮอดหิน มาเก่งแท้
 เฮอะเฮ้ย จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 37)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ได้ ได้ ได้ ได้ชื่อสิทธิ์ 100 บาท เพิ่นกะว่าเพิ่นได้
 บาดเขาไปโกงชาติเอาโกฏีเอาถือ
 สมน้ำหน้าบ่หือ แม่นไผแล้วโง! จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 27)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ฝอยเศษไม้ เศษกระดาษ เอาคราดกวาดไว้
 ฝอยบมีแนวได้ นันแมนฝอยผู้แทนชื่อเสียง จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 39)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ฟิงอย่างเดียว เขาว่าคนโง
 โต้อย่างเดียว เขาว่าหัวแข็ง
 ตะแบงอย่างเดียว เขาว่าผู้แทนพรรครัฐบาล เฮอะเฮ้ย จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 42)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ฟาดแสลงใส่หลัง เขาว่าดี
 ฟาดโคยใส่ที่ เขาว่าสู้กัน
 ฟาดเบ็ดสู่อัน เขาว่า “ผู้แทนซื่อคะแนนเข้ามาเป็น” จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 42)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
หน่วยราชการแบ่งออกเป็นจังหวัดแล้วยังแบ่งเป็นภาค
แบ่งมาก ๆ จักว่าเฮ็ดอีหยัง? เป็นตาซังเอาหมดทุกอย่าง
เงินเดือนกะเอา เงินตำแหน่งกะเอา เบี้ยเลี้ยงกะเอา เบี้ยป่วยกะเอา
ราษฎรทุกชีสตาย เอาหยังครับ! เฮอะเฮ้ย จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542: 44)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
วอดแล้ว พี่น้องวอดแล้ว
ข้าวออกแล้วว่าโกงยาโกงผัก
ฟังคัก ๆ ผัดแมนชวานาผูกคอตาย
เป็นหยังจั่งผูกคอตาย บ่ได้พบนายกรัฐมนตรี ช่วย! จั่งซี้กะมีสำบ
บาดทำนักรูกริกกินเมืองคืออย่างเข้าทำเนียบจนหัวคันไต่หมื่น

(สรวง บุญเจิม, 2542: 49-50)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
บัตระยากจน คนจนบ่ได้ใช้
บาดทำคนได้ใช้ มีแต่ญาติกำนัน

(สรวง บุญเจิม, 2542: 36)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
ราษฎรประเทศเพิ่น บ่คือรัฐบาลประเทศไทย
ราษฎรประเทศเพิ่น เอ็นคนสมัครผู้แทนมาซี้กว่า
เจ้าสีมาช่วยชาวบ้าน หรือสีมางาบงบประมาณ
บาดทำราษฎรประเทศไทย เงินบ่มากก่าบ่เป็น
พอเลือกแล้ว ในฝักกิโลละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท
ประเทศชาติเป็นหนี ไอ.เอ็ม.เอฟ.
หนีตักมาหาราษฎรหัวละเกือบล้านบาท
ได้เงินร้อยบาทเป็นหนีเกือบล้านบาท

สมน้ำหน้าบ่พอราษฎรหน้าเงิน!

เฮอะเฮ้ย จั่งซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 47-48)

สรุปได้ว่าคำสอยที่เกี่ยวกับการล้อเลียนนักการเมืองนี้ นอกจากจะเป็นการล้อเลียน การคอร์ปชั่นของนักการเมืองโดยเฉพาะการแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่การงานแล้ว ยัง สะท้อนให้เห็นความคิดของชาวอีสานซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความไวเนื้อเชื่อใจที่มีต่อบุคคลเหล่านี้ ในฐานะเป็นตัวแทนของชาวบ้านด้วย เนื่องจากสังคมชาวอีสานเป็นสังคมที่ยึดถือน้ำใจเป็นที่หลัก สำคัญ ดังนั้นจึงเป็นช่องทางให้กับนักการเมืองในการกอบโกยผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างเช่นเจ้าหน้าที่ บ้านเมืองใช้ความรู้จักมักคุ้นไปหลอกลวงต้มตุ๋นชาวบ้าน เป็นต้น

2.4.4.5 คำสอยที่เกี่ยวกับนักบวช

คำสอยที่เกี่ยวกับการล้อเลียนศาสนา คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ล้อเลียนการ ประพฤติปฏิบัติตนที่ผิดไปจากทำนองคลองธรรมของเพศพระสงฆ์ แม่ชี และบุคคลทั่วไป ซึ่งในตัวบท ที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 7 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

นกคุ้มหลี่สั้นกคุ้มไฟ

ผู้สาวจั่งไรพาซีไปเล่นบ่าว นี่...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 7)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เครื่องฝักใส่ อยู่ใกล้เครื่องฝักสาบ

บ่ยานบาบ บ้อไปม้กแม่ขาว (แม่ชี)

(สวิง บุญเจิม, 2542: 38)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

หัวสิงโค เป็นใบชะงะ

ผู้สาวม้กพระฮ้องกาเว้าห่วน

(สวิง บุญเจิม, 2542: 53)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 พระบ้านเฒ่า บ่คือพระบ้านโต
 พระบ้านโต เว้านำแม่ออกเต่าหน้าบูตหน้าเบี้ยว
 บาดท่าเว้ากับสาวที่เคียว ผัด จ๊ะ จำ จ๊ะ จำ จั้งซี้กะว่าสอย
 (สวิง บุญเจิม, 2542: 40)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 พระบ้านเฒ่า บ่คือพระบ้านโต
 พระบ้านโต บ่สู้จักครองวัตร
 มีแต่นัดคนมาขายหอย มีแต่คนเองชวยมาหาเต็มวัด
 ป๋ಾಯพระพุทธเจ้าบอ ช้าน้อย จั้งซี้กะว่าสอย
 (สวิง บุญเจิม, 2542: 40)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 พระบ้านเฒ่า บ่คือพระบ้านโต
 พระบ้านโตอ้อ ผักตูดยสาว
 ถ้าเกิดเรื่องเกิดราว ระวังสากมองบังสุกุล เต๋อช้าน้อย จั้งซี้กะว่าสอย
 (สวิง บุญเจิม, 2542: 40)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 พระบ้านเฒ่า ประพฤติดี ปฏิบัติงาม
 คนลั่นหลาม มากราบมาไหว้
 บัดท่าพระบ้านโต...บ๊ะ บ่สู้เว้าดอกเว้า
 เลิกชะช้าน้อย ที่เฮ็ดอยู่นั้น
 (สวิง บุญเจิม, 2542: 40-41)

สรุปได้ว่าคำสอยที่เกี่ยวกับการล้อเลียนศาสนานี้ นอกจากจะเป็นการล้อเลียนการ
 ประพฤติปฏิบัติตนที่ผิดไปจากทำนองคลองธรรมของเทพพระสงฆ์ แม่ชี และบุคคลทั่วไปแล้ว ยัง
 สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องบาปบุญของชาวบ้านด้วย เนื่องจากพระพุทธศาสนาถือเป็นแก่นความ
 เชื่อหลักที่ชาวอีสานส่วนใหญ่ต่างให้ความสำคัญ ดังนั้นการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติตนไม่

อยู่ในกรอบของศีลธรรมทางพุทธศาสนา ย่อมเป็นสิ่งที่ผู้คนยอมนำไปดิ้นนินทาเอาได้ อย่างเช่นการทำผิดศีลของพระสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคบหากับสีกา การบอกใบ้ให้หาย เป็นต้น

2.4.4.6 คำสอยที่เกี่ยวกับประเพณีจารีต

คำสอยที่เกี่ยวกับการล้อเลียนประเพณีจารีต คำสอยประเภทนี้เป็นการสอยที่ล้อเลียนวิถีปฏิบัติในเชิงจารีตยึดครองประเพณีที่ผู้คนได้ยึดถือสืบทอดต่อกันมา ซึ่งในตัวของบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ พบมีจำนวน 8 คำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

ไท้อีสาน ย้านโรคไหลตาย

คนทั้งหลายเอาสีแดงมาทาโคนไม้

คนจ้งไรทาหัวโคยเสือกเจ้าของ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 35)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เฒ่าสิตาย บ่ฮู้จักศีลห้าศีลแปด

บาดห้าโคยทั้งแตก ผัดฮ้องว่า สารู ผู้ช่าถ่อน จ้งซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 31)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เฒ่าสิตาย บ่ฮู้จักเข้าวัดฟังธรรม

ยามมาบุญฮาดทะนาศูได้

บาดห้าไตไก่ใส่ปลาค้อ ถามหา ถามหา

ไปนรกเถิดนะ พอดตาไตไก่ จ้งซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 32)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

แมงหัวโปก โจอ๊กโลกหัวผี

สามพันปีพากันฮึดข้าว

พวกผู้เฒ่าเผิ่น ลืมศีลแปด

ไม้ทั้งแตก เผิ่นผัดว่า สารู สารู อนุโมทามิ

(สวิง บุญเจิม, 2542: 44)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เฒ่าสิตาย บู้จักคิลห้าคิลแปด
 ตู้ตไปตู้ตมาไม้หนีบแตด
 ออย่ามาจับ ออย่ามาจับ

(TStv, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เฒ่าบ้านโต บคือเฒ่าบ้านเฟิน
 เฒ่าบ้านโตเที่ยวไปไหว้แต่ต้นไม้
 เอารูปเทียนไปได้ขอเลขสามโต
 ไปไหว้อยู่ฮ่มโพธิ์ถูกแดนไลตอดแตด
 บ่แมนเลขสืออก ห้าสี่แปด ตีหมู่ท่าสู นีกะสอย

(TStv, 2563)

สอย...สอย
 เฒ่าสิตาย บู้จักความ
 ห่มผ่านวมสีกันยามมือเช้า นี...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 6)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เฒ่าสิตาย บู้จักเวียกบ้าน
 แยกมานอนบ้านสี่เอาเทื่อหนึ่ง ซึงจิตซึงใจ
 บาดเขาลากลับเมื่อไป เว้าไปหลงทีปว่า
 ปีกลายมายามแม่อีกแห่นเดื่อ ๆ จังซี้กะวาสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 32)

เฒ่าบ้านเฟินต่างเฒ่าบ้านโต
 เฒ่าบ้านโตชวนไปวัด เฟินผัดว่าเจีบท้องปวดหัวง่วงนอน
 ชวนไปฟังเทศน์พระนิกรผัดหูชั้นที่สี่

อรรถิลาพาไปสี่ คือบ่แม่นอฉันแนนน้อ

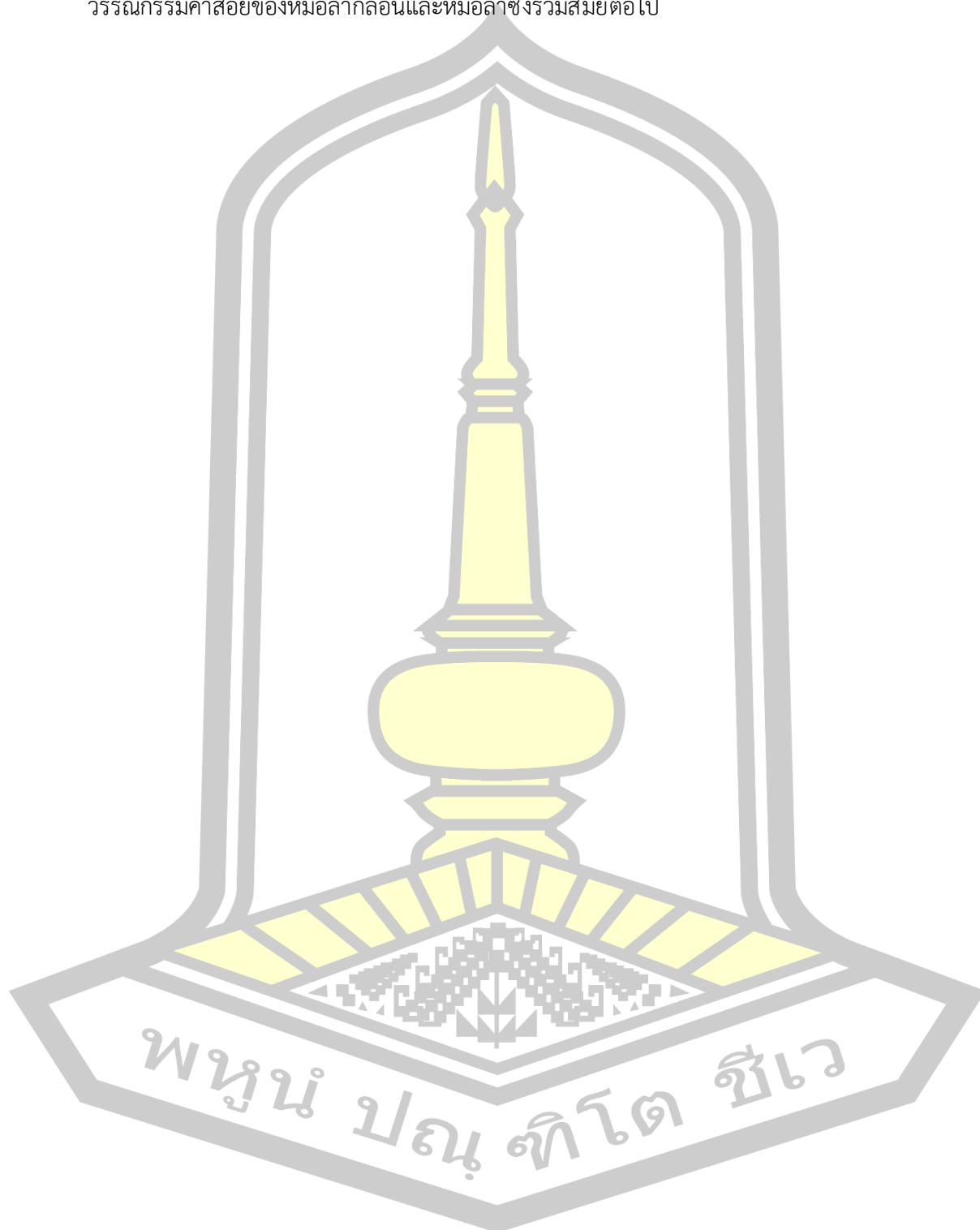
(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 19)

สรุปได้ว่าคำสอยที่เกี่ยวกับการล้อเลียนประเพณีจารีตนี้ นอกจากจะเป็นการล้อเลียนวิถีปฏิบัติในเชิงจารีตศอกประเพณีที่ผู้คนได้ยึดถือสืบต่อกันมาแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านด้วย เนื่องจากในวิถีวัฒนธรรมของชาวอีสานส่วนใหญ่วางอยู่พื้นฐานของความเชื่อในทางพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีในแง่วิถีการดำเนินชีวิตจึงอยู่ภายใต้กรอบทางพุทธศาสนา อันเป็นแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมที่ติงามให้แก่ผู้คนในชุมชนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน หากมีความประพฤติผิดแปลกแหวกแนวออกไปย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรและไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการมีความเชื่อในเรื่องผีสางานางไม้ การเป็นคนแก่ที่ไม่รู้จักสิ่งใดควรไม่ควร เป็นต้น

2.5 สรุป

จากการนำเสนอให้เห็นถึงความรู้เรื่องคำสอยในประเด็นต่าง ๆ ทั้งที่มาของคำสอยโดยเฉพาะในด้านความหมายนั้น จะเห็นว่าคำสอยเป็นถ้อยคำสั้น ๆ มีลักษณะเป็นคำสัมผัสที่กล่าวขึ้นมาหลังจากที่หมอลำลำจบกลอนแต่ละกลอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟังหมอลำเป็นหลัก และในด้านความเป็นมาของคำสอยนั้น จะเห็นว่าคำสอยเกิดขึ้นมาพร้อมกับการแสดงหมอลำกลอนของชาวอีสาน ซึ่งในการกล่าวคำสอยนั้นก็จะเป็นเวลาทีหมอลำได้ลำจบกลอนกลอนหนึ่ง ๆ ลงไป เมื่อผู้ฟังได้ฟังหวัก็จะสอยขึ้นทันที ด้วยถ้อยคำที่สุดเหวียงสนุกสนานระบายความในใจ และการสอยนี้ก็จะเป็นเวลาทีผู้แสดงหมอลำได้พักผ่อนไปในตัวด้วย ซึ่งการสอยถือเป็วัฒนธรรมที่ติงามของคนอีสานที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นนั่นเอง อีกทั้งโครงสร้างของคำสอย จะพบในด้านฉันลักษณ์ และในด้านองค์ประกอบ นอกจากนี้ธรรมเนียมของการสอยนั้น จะพบว่าในด้านจุดหมาย และในด้านเนื้อความตลอดจนลักษณะของตัวบทคำสอยที่ศึกษา จะเห็นว่าในลักษณะด้านองค์ประกอบของวรรณกรรมคำสอยนั้น จะพบคำสอยที่มีครบทุกองค์ประกอบ และคำสอยที่มีเฉพาะเนื้อความ อีกทั้งในลักษณะด้านฉันลักษณ์ของวรรณกรรมคำสอยนั้นจะพบคำสอยที่มีสัมผัสเล่นเสียง และคำสอยที่ไม่มีสัมผัสเล่นเสียง รวมถึงในลักษณะด้านจุดมุ่งหมายของวรรณกรรมคำสอยนั้น จะพบคำสอยที่สร้างความเพลิดเพลินด้วยการล้อเลียน และคำสอยที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วยการเสียดสีประชดประชันตลอดจนในลักษณะด้านเนื้อความของวรรณกรรมคำสอยนั้นจะพบคำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีเด็ก คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้หญิง คำสอยที่เกี่ยวกับเพศวิถีผู้ชาย คำสอยที่เกี่ยวกับนักรการเมืองและนโยบายการเมือง คำสอยที่เกี่ยวกับนักบวช และคำสอยที่เกี่ยวกับประเพณีจารีต ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็น

ข้อมูลประกอบการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงกลวิธีการใช้ภาษาและความคิดเรื่องเพศวิถีใน
วรรณกรรมคำสอนของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยต่อไป

บทที่ 3

กลวิธีทางภาษาในคำสอย

ในบทนี้ เพื่อเป็นการตอบคำถามหลักตามความมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 1 ที่ว่า กลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยมีลักษณะอย่างไร ผู้วิจัยได้นำเอากรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษามาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตีความ เพราะคำสอยเป็นภูมิปัญญาของหมอลำในการเล่นสนุกกับภาษาโดยตรง โดยได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอออกไว้เป็น 2 ด้าน ตามลำดับต่อไปนี้

- 3.1 กลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ
- 3.2 กลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์

3.1 กลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ

คำและกลุ่มคำในภาษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการสื่อสาร การเลือกถ้อยคำอาจบอกเจตนาของผู้ส่งสารได้ สิริขัญญา คอนกริต (2556: 190) เช่นเดียวกับการสรรใช้ถ้อยคำเป็นการเลือกคำให้เหมาะสมตามจุดประสงค์ คือการสร้างอารมณ์ร่วมและความคิดเห็นร่วมกัน คำสอยมีบริบทการสื่อสารผ่านบรรยากาศการแสดงหมอลำกลอน หมอลำซึ่งและการเล่านิทานก้อมเพื่อสร้างความสนุกเพลิดเพลิน การแสดงความสามารถของหมอลำชายหมอลำหญิงและหมอแคนเป็นสิ่งชี้แนะเนื้อหาและภาษาในคำสอยอย่างที่เรียกว่ากลอนพาไปและเสียงภาษาไป หมอลำชั้นเอกชั้นครู เช่น หมอลำภูทา หมอลำราตรี หมอลำฉวีวรรณ เสียงจะมีพลังดึงดูดใจ คือเสียงดังฟังชัด เสียงทุ้ม เสียงแหลม เสียงเน้นหนักเบาตามเนื้อความ ประกอบवादพ่อนที่มีนัย การโอ้อวดและเนื้อต้องตัวสัมผัสเรื่อร่างของแต่ละฝ่าย มีการจูงใจ การปกป้องโต้ตอบแบบเอาแพ้เอาชนะ หมอลำหญิงสามารถพลิกใส่ ตบ-ตะ เพื่อป้องปิดป้องกันตัวได้ ภาษากายของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่ง มีนัยของความต้องการทางเพศสอดคล้องกับเนื้อความหลักของคำสอยที่เป็นเรื่องเพศวิถี

การสรรใช้ถ้อยคำที่พบในตัวบทคำสอย ได้แก่ การใช้คำสัมผัส การใช้คำพวน การใช้คำภาษาลิ้น และการใช้คำซ้ำ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 การใช้คำสัมผัส

คำสัมผัส คือคำที่ออกเสียงคล้องจองกัน หากคล้องจองด้วยเสียงสระเรียกว่าสัมผัสสระ หากคล้องจองด้วยเสียงพยัญชนะก็เรียกว่าสัมผัสอักษร การสรรใช้คำสัมผัสแบบมีเงื่อนไข เป็นการเลือกใช้เสียงสระตามเนื้อความเพศวิถี เช่น สระอี สระอ่ำ สระแอ สระโอ สระออ สระเอะ สระอัว สระ

อา สระเหล่านี้เป็นเสียงสระค่านามเรียกอวัยวะเพศชายหญิง และเป็นคำกริยาด้านเพศสัมพันธ์ เป็นถ้อยคำที่เรียกว่า คำออกเนื้อแดง ๆ เป็นเรื่องของลับหรือความลับที่สังคมถือว่าไม่สุภาพให้เลียงกล่าวตรง ๆ ให้ใช้คำที่เหมาะสม แต่หมอสอยต้องการความสนุก โลกโตน ครึกครื้น คำดิบ ๆ จึงถูกนำมาใช้อารมณ์ขันเกิดจากการละเมิดขนบละเมิดแบบแผนทางสังคมประกอบกับบรรยากาศและชนบถล้ากลอนเอื้อต่อการใช้คำดิบ ๆ พื้น ๆ จึงยอมรับกันได้ แสดงว่าภาษานอกขนบเป็นศิลปะของความรุนแรงทางภาษาที่ต้องใช้ตามกาลเทศะ

จากการศึกษาในครั้งนี พบมีการใช้คำสัมผัสที่เป็นการเลือกใช้เสียงสระแบบมีเงื่อนไขซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านาม และการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระคำกริยา ดังนี้

3.1.1.1 การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในนามศัพท์

การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามที่พบในตัวบทมักจะปรากฏที่เป็นเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถีที่เป็นคำเรียกอวัยวะเพศชายและหญิง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เล้าใส่ข้าว เฟิ่นเฮ็ดไว้กันขโมย
 บาดท่าแนวกันโคย บมีหยังกันอยู่
 ถ้าคนไม่เห็น หนูจะเปิดประตูเล้าให้เองนะพินะ

(สวิง บุญเจิม, 2542: 48-49)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “โคย” ในภาษาอีสานสื่อถึงคำเรียกอวัยวะเพศของผู้ชาย ซึ่งคำว่า “ขโมย/โคย” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “เล้าใส่ข้าว เฟิ่นเฮ็ดไว้กันขโมย บาดท่าแนวกันโคย บมีหยังกันอยู่” เป็นการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระค่านามนั่นก็คือ “สระโอ” อีกทั้งการเลือกใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามในลักษณะนี้ ยังพบในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย
 เฟิ่นว่านกแดดแต่บิณข่มปลายทัน
 เฟิ่นว่าคนสีกันบ่แมนเฮ็ดค่อย ๆ
 ปานนั๊กมวยเขาต่อย ยกห้าซิงดำ
 จักว่าโคยจักว่าห่า หลุบออกหลุบเข้า

สีกันแล้วกะเส่า สะงาบสะงย

น้ำออกแล้วกะเสย พอปานเปิดหลงแม่

(taengmostudio, 2563a)

คำว่า “**ห่า**” จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ในภาษาอีสานสื่อถึงคำเรียกอวัยวะเพศของผู้ชายเช่นเดียวกับคำว่า “โคย” ดังที่อธิบายมาข้างต้น ซึ่งมีการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระอำ นั่นก็คือ คำว่า “ดำ/ห่า” ดังปรากฏในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ปานนักมวยเขาต่อย ยกห่าชิง**ดัว** จักว่าโคยจักว่า**ห่า** หลุบออกหลุบเข้า” นอกจากนี้ ยังพบว่าการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามมีการสื่อถึงคำเรียกอวัยวะเพศของผู้หญิงด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย

นกแดดแต่บินข่วมทุ่งนา

ผู้สาวสาปลาซั่มติด**หี**

ผู้ใด่อยากลี้มาล้างเอาเต้อ

(taengmostudio, 2563b)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เติกน้อยเลียไอติม

เลียไปเลียมา ได้ไม้**ฟรี**

แต่ว่าผู้ใหญ่เลีย**หี**

มีแต่หมอยติด**แขว**

(TStv, 2563a)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น คำว่า “**หี**” สื่อถึงคำเรียกอวัยวะเพศของผู้หญิง ซึ่งคำว่า “หี/ลี” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ผู้สาวสาปลาซั่มติด**หี** ผู้ใด่อยากลี้มาล้างเอาเต้อ” และคำว่า “ฟรี/หี” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “เลียไปเลียมา ได้ไม้**ฟรี** แต่ว่าผู้ใหญ่เลีย**หี** มีแต่หมอยติด**แขว**” เป็นการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระอี อีกทั้งการเลือกใช้เสียง

สัมผัสชนิดสระค่านามในลักษณะนี้ ยังพบว่าถ้ามีตัวสะกดต้องเป็นตัวสะกดในมาตราเดียวกันจึงคล้องจองกันได้ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เฒ่าบ้านโต บ่คือเฒ่าบ้านเพิน
 เฒ่าบ้านโตเที่ยวไปไหว้แต่ต้นไม้
 เอารูปเทียนไปได้ขอเลขสามโต
 ไปไหว้อยู่ฮ่อมโพธิ์ถูกแดนไลตอดแตด
 บ่แม่นเลขลือกห้าสี่แปดตีหมู่ห้าสู นีกะสอย
 (TStv, 2563a)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 หน่ายช้อยหน่าย แม่เฒ่าหนายช้อยนาย
 หน่ายฮีซ้างเป็นถงยิวกยวย
 หน่ายฮีควายสังบมีหน่อแตด
 หน่ายฮีแฮดสังเป็นสีมน ๆ
 หน่ายฮีคนสังมามีแตด เฮ้ย ตาปูแปดผัดอยู่นำผู้ชาย
 (สวิง บุญเจิม, 2542: 54)

คำว่า “แตด” จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้สื่อถึงคำเรียกอวัยวะเพศของผู้หญิง ซึ่งในคำเรียกภาษาอีสานแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่าส่วนแห่งอวัยวะเพศของผู้หญิงอยู่ระหว่างแคมในตอขน (ปรีชา พิณทอง, 2563) เช่นเดียวกับคำว่า “ฮี” ดังที่อธิบายมาข้างต้น ซึ่งมีการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระแอและมีตัวสะกดในมาตราแม่กด ดังคำว่า “แตด/แปด” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ไปไหว้อยู่ฮ่อมโพธิ์ถูกแดนไลตอดแตด บ่แม่นเลขลือกห้าสี่แปดตีหมู่ห้าสู นีกะสอย” หรือคำว่า “แตด/แฮด” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “หน่ายฮีควายสังบมีหน่อแตด หน่ายฮีแฮดสังเป็นสีมน ๆ”

การศึกษาคำนี้ พบการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามตามเนื้อความเพศวิถึ
ได้แก่ สระโอ สระอำ สระอี และสระแอ เสียงสระเหล่านี้ล้วนสื่อถึงคำเรียกอวัยวะเพศชายและหญิง
ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 แสดงการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในนามศัพท์

ชนิดเสียงสระ	ค่านาม	ตัวอย่างคำสัมผัสที่ปรากฏในคำสอย
สระโอ	โคย	ขโมย/โคย
สระอำ	ห่า	ห่า/ด่า
สระอี	หี	หี/สึ ปี/หี หี/หวี พรี/หี หี/ซี หี/หี มี/หี สึ/หี รี/หี ดี/หี ตี/หี
สระแอ	แตต	แตต/แปต แปต/แตต แพทย์/แตต แตต/แตต แตต/แฮต

จากตาราง 1 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามที่พบใน
ตัวบท ส่วนใหญ่มักจะปรากฏเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถึที่เป็นคำเรียกอวัยวะเพศหญิงมากที่สุดนั่น
ก็คือการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระอีและสระแอตามลำดับ

3.1.1.2 การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในกวีนิพนธ์

การใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระคำกริยาที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่มักจะปรากฏเป็นเสียงสระตามเนื้อความเพศวิธที่เป็นเรื่องราวด้านเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 นกอีจู้สึนกกอีจู้
 สู้กับซู้สึแซบสึนัว
 สู้กับผัวสึตามหน้าที
 สู้กับซู้ซู้ตุดตั่งเส็ย
 สู้กับเมียบ่อยากเบ็งฮอดหน้า...เป็นยังหมอ เซ็ง

(TStv, 2563)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “เส็ย” เป็นคำกริยาแสดงการแลกเปลี่ยนกวาดลงบนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 158) เมื่อพิจารณาจากตัวบทในคำสอยนี้สื่อให้เห็นความหมายถึงเรื่องราวทางเพศสัมพันธ์ของคู่สามีภรรยาในเชิงต่อว่าด้วยเรื่องกิจกรรมการร่วมเพศกัน ซึ่งคำว่า “เส็ย/เมีย” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “สู้กับซู้ซู้ตุดตั่งเส็ย สู้กับเมียบ่อยากเบ็งฮอดหน้า...เป็นยังหมอ เซ็ง” เป็นการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระคำกริยานั้นก็คือ “สระเอ็ย” เช่นเดียวกับคำว่า “เด้า” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ตูตีต้าหมอล้าเขาว่า
 โดดลงโลด โดดลงใส่โลด
 อย่าสือโทษว่าช่อยซึเมา
 บาดช่อยเด้าบาดไตเต็งใส่ไม้บ ะ
 ทำกินดับมึงเฮ็ย!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 27)

คำว่า “เด้า” จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น จะเห็นว่าสื่อความหมายให้เห็นถึงพฤติกรรมร่วมเพศอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับคำว่า “เส็ย” ดังที่อธิบายมาข้างต้น เนื่องจากในภาษาอีสานคำว่า “เด้า” เป็นคำกริยาแปลว่า กระเด้า ทำกันขึ้น ๆ ลง ๆ ในทางประเวณี เรียก เด้า (ปรีชา พิณทอง, 2563) ซึ่งมีการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระเออ นั่นก็คือ คำว่า

“เมา/เต้า” ดังปรากฏในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “อย่าสิโทษว่าข่อยซี้เมาบาดข่อยเต้าบาดไตด้งใส่
มับ ๆ ทำกินดับมึงเฮ้ย!” นอกจากนี้ การสื่อความหมายให้เห็นเรื่องราวด้านเพศสัมพันธ์ในคำกริยานี้
ยังพบมีการใช้คำกริยาที่กระตุ้นความรู้สึกทางเพศด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

ปลากระมีหลายปลาปลาชีวปลาสร้อย
คนหมดภาคอีสานถ้าเขาบ่กินก้อย โรคพยาธิ
ไปไม้ในดับกะบ่มี นูทางอ้วนนูทางพี
นอนตะแคงสี่หีเพียนอยู่น่วมน่วม

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 14)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

เขาว่าหีกับข้าวตีพอปานกัน
หีกะได้สั้คั่นข้าวกะกินแซบ
หีกะได้นอนแหมบ ข้าวกะกินมีแเฮง
กินอิมแล้วกะโคยแข็งสั้กันหยั่งค้ำ
เขาว่าข้าวเฮาต่ำกว่าหีสองวา
คือกินอิมขึ้นมามันได้หย่างไปซี้
หีนี่ไ้ยกขึ้นสี่บ่ได้หย่างไปใส
สบายกว่ากันเยอะเลย...

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 6)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “สี่” สื่อถึงพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งคำว่า
“พี/สี่” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ไปไม้ในดับกะบ่มี นูทางอ้วนนูทางพี นอนตะแคงสี่หีเพียนอยู่
น่วมน่วม” และคำว่า “ซี้/สี่” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “คือกินอิมขึ้นมามันได้หย่างไปซี้ หีนี่ไ้ยก
ขึ้นสี่บ่ได้หย่างไปใส สบายกว่ากันเยอะเลย...” เป็นการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียง
สระออี อีกทั้งการเลือกใช้เสียงสัมผัสชนิดสระอคำกริยาในลักษณะนี้ ยังพบว่าถ้ามีตัวสะกดต้องเป็น
ตัวสะกดในมาตราเดียวกันจึงคล้องจองกันได้ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

นกแตดแต้ บินสวบปลาชีว

บัดว่า หีเพิ่นหิว สวบหัวโคยเสือก
อยู่ มุบ มุบ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 22)

คำว่า “หิว” จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้สื่อความหมายให้เห็นถึงพฤติกรรมในระหว่างการร่วมเพศกัน ซึ่งมีการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระออีและมีตัวสะกดในมาตราแม่เกอว ดังคำว่า “หิว/หิว” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “นกแตดแต้ บินสวบปลา หิว บัดว่า หีเพิ่นหิว สวบหัวโคยเสือก” เช่นเดียวกับคำว่า “ตอก” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
ไอ้ละนอ กระทอกจอกหลอก
ไผให้ตอก กุสิให้กระทอก

(สวิง บุญเจิม, 2542: 55)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “ตอก” สื่อความหมายถึงพฤติกรรมด้านเพศสัมพันธ์เช่นเดียวกับคำว่า “หิว” ดังที่อธิบายมาข้างต้น ซึ่งมีการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระออี และมีตัวสะกดในมาตราแม่กนนั้นก็คือ คำว่า “หลอก/ตอก” ดังในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ไอ้ละนอ กระทอกจอกหลอก ไผให้ตอก กุสิให้กระทอก” นอกจากนี้ การใช้เสียงสระที่เป็นคำกริยาด้านเพศสัมพันธ์ยังสื่อให้เห็นถึงความไม่ประสีประสาในเรื่องราวทางเพศเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
สาวอีसान บ่ฮู้จักดอย
ผู้บ่าวเหนื่อเอาไปสอย ยอดดอย บ่ฮ้าย นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 18)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
สาวสำน้อยบ่ฮู้จักสายัณฑ์

บัดถึกเขาพินเสียความรู้สึก นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 33)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

สาวสำน่อยแต่งโตเป็นเด็กฮาด

ถึกเขาจับไปฟาดเด็กฮาดมีปัญหา นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 34)

คำว่า “สอย/พิน/ฟาด” จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ มีการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระอและและมีตัวสะกดในมาตราแม่เกย ดังคำว่า “ดอย/สอย” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “สาวอีสาน บู้จักดอย ผู้บ่าวเหนื่อเอาไปสอย ยอดดอย บ้อ้าย นี่...กะสอย” หรือเสียงสระอะที่มีตัวสะกดในมาตราแม่กน นั่นก็คือคำว่า “สายัณฑ์/พิน” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “สาวสำน่อยบู้จักสายัณฑ์ บัดถึกเขาพินเสียความรู้สึก นี่...กะสอย” เช่นเดียวกับคำว่า “ฮาด/ฟาด” ที่มีการใช้คำออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระอาและมีตัวสะกดในมาตราแม่กด ดังปรากฏในเนื้อความคำสอยที่ว่า “สาวสำน่อยแต่งโตเป็นเด็กฮาด ถึกเขาจับไปฟาดเด็กฮาดมีปัญหา นี่...กะสอย”

การศึกษาคำนี้ พบการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระคำกริยาตามเนื้อความเพศวิถี ได้แก่ สระเอีย สระเอา สระอี สระอ สระอะ สระอา เสียงสระเหล่านี้ล้วนสื่อถึงเรื่องราวด้านเพศสัมพันธ์ ดังตารางที่ 2

ตาราง 2 แสดงการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระในกริยาศัพท์

ชนิดเสียงสระ	คำกริยา	ตัวอย่างคำสัมผัสที่ปรากฏในคำสอย
สระเอีย	เลีย	เลีย/เมีย
สระเอา	ไ้	เจ้า/ไ้ เมา/ไ้ เกา/ไ้

		เว้า/เต้า
สระอี	เอี	หี/สี่ นี/สี่ ซี/สี่ สี่/นี้ พี/สี่ ถี/สี่
สระออ	ตอก/สอย	หลอก/ตอก ดอย/สอย
สระอะ	พิน	ยันท์/พิน
สระอา	ฟาด	ฮาด/ฟาด

จากตาราง 2 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระคำกริยาที่พบในตัวบท ส่วนใหญ่มักจะปรากฏเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถิที่เป็นเรื่องราวด้านเพศสัมพันธ์มากที่สุด นั่นก็คือการใช้คำที่ออกเสียงคล้องจองกันด้วยชนิดเสียงสระอีและสระเอาตามลำดับ

โดยสรุป จะเห็นว่าการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระแบบมีเงื่อนไขในคำสอยนี้พบมีการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามซึ่งมักจะปรากฏเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถิที่เป็นคำเรียกอวัยวะเพศชายและหญิง ได้แก่ สระโอ สระอำ สระอี และสระเออ อีกทั้งยังพบมีการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระคำกริยาซึ่งจะปรากฏเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถิที่เป็นเรื่องราวด้านเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง ได้แก่ สระเอีย สระเอา สระอี สระออ สระอะ สระอา

3.1.2 การใช้คำผวน

คำผวนหมายถึงคำที่สื่อความหมายโดยการพูดทวนกลับได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 158) เหตุที่ไม่พูดตรง ๆ เพราะเป็นเรื่องที่ไม่สุภาพ หยาบโหลนมากเกินไป การพูดทวนกลับเพื่อให้เกิดความสุภาพ คำผวนเป็นการเล่นคำที่ซ่อนความหมายไว้ในกลุ่มคำที่อ่านทวนกลับจากคำท้ายมาสู่คำต้นบท ผู้ฟังต้องอาศัยเขาวัวจึงจะเข้าใจความหมาย คำศัพท์ที่เป็นคำผวนส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับเพศวิถิ เรื่องคำเรียกอวัยวะเพศ คำกริยาพฤติกรรมทางเพศ คำผวนในคำสอยเป็นคำอำพราง การใช้คำต้องห้ามที่ไม่สุภาพให้ลดความหยาบความดิบในการสื่อสาร

จากการศึกษาในครั้งนี พบมีการใช้คำผวนที่เป็นการเลือกใช้คำต้องห้ามที่ไม่สุภาพให้ลดความหยาบความดิบในการสื่อสารซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้คำผวนที่เป็นนามศัพท์ และการใช้คำผวนที่เป็นกริยาศัพท์ ดังนี้

3.1.2.1 การใช้คำผวนที่เป็นนามศัพท์

การใช้คำผวนที่เป็นนามศัพท์ที่พบในตัวบทมักจะปรากฏคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องคำเรียกอวัยวะเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

อืดู้งอบน้ออืดู้งอบ
 ปล่อยจากไถหย่างไปงอบ ๆ
 ปล่อยเข้าป่าหาไสกะบเห็น
 ยามกลางเวีนผัดหย่างมางอบ ๆ
 ปล่อยลงน้านอนซ่าเห็นแต่หุพีวี่
 เจ้าของจอบไปสี้ผัดหย่างหนึ่งอบ ๆ
 อืดูฝิปอบบให้ความร่วมมือเวยเฮ้ย...

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 2)

คำว่า “หุพีวี่” จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ เมื่อพูดทวนกลับจะได้คำว่า “หีพู้วี่” ซึ่งมีความหมายที่สื่อถึงขนาดในที่นี้ก็คืออวัยวะเพศหญิงที่มีขนาดใหญ่และโหนกนูนออกมา ดังความในคำสอยที่ว่า “ปล่อยลงน้านอนซ่าเห็นแต่หุพีวี่” การใช้คำผวนในลักษณะนี้จึงสื่อความหมายในเรื่องขนาดของอวัยวะเพศหญิงที่มีขนาดใหญ่ นอกจากนี้การใช้คำผวนในการสื่อความหมายเรื่องขนาดของอวัยวะเพศแล้ว ยังสื่อความหมายในเรื่องของความไม่สะอาดของอวัยวะเพศด้วย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 เตมาซี้ฮ้าย ซ้าตีมตดเหม็น
 กลางคีน กลางเวีน หีเหม็นคือเก่า นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 12)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ จะเห็นว่าคำว่า “หีเหม็น” เมื่อพูดทวนกลับเสียงคำเดิมจะได้คำที่สื่อความหมายว่า “เห็นเหม็น” ซึ่งเป็นคำผวนที่มีความหมายตลอด ดังความ

ในคำสอยที่ว่า “กลางคืน กลางเวร ที่เหม็นคือเก่า” การใช้คำพวนในลักษณะนี้จึงสื่อความหมายในเรื่องลักษณะของอวัยวะเพศหญิงที่ไม่สะอาด

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้คำพวนที่เป็นนามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องคำเรียกอวัยวะเพศ คำศัพท์ที่เป็นคำพวนนี้เป็นการใช้คำต้องห้ามที่ไม่สุภาพให้ลดความหยาบความดิบในการสื่อสาร ดังตารางที่ 3

ตาราง 3 แสดงการใช้คำพวนที่เป็นนามศัพท์ในคำสอย

คำพวนที่ปรากฏ	สื่อความหมาย
หูกี้-หีพู้ หวดสี- หีสวด หูชั้นที่ลี้-หีชั้นหูลู่	ลักษณะอวัยวะเพศหญิงที่มีความโหนกนูน
หอยจี-หีจ้อย	ลักษณะอวัยวะเพศหญิงที่ไม่เต่งตึง
เห็นหมี-หีเหม็น เห็นหม่า-ห่าเหม็น	ลักษณะอวัยวะเพศชายและหญิงที่มีกลิ่น
แหเจ้าหลี่-หีเจ้าแหล่	ลักษณะอวัยวะเพศหญิงที่มีสีคล้ำ

จากตาราง 3 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำพวนที่เป็นนามศัพท์ที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องคำเรียกอวัยวะเพศ

3.1.2.2 การใช้คำพวนที่เป็นกริยาศัพท์

การใช้คำพวนที่เป็นกริยาศัพท์ที่พบในตัวอย่างมักจะปรากฏคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

พ่อเฒ่าห่าเหม็นไปเป็นแอร์รถ

ยามลูกเขยถอยรถ ถอยหมอนลูกพี่ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 15)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ มีการใช้คำพวนนั้นคือ “**ถอยหมอน**” เมื่อพูดทวนกลับหรือพูดกลับเสียงคำเดิม จะได้ความหมายว่า “ถอนหมอย” ซึ่งสื่อความหมายสองแง่สองง่าม ดังเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ยามลูกเขยถอยรถ **ถอยหมอน**ลูกพี่” เช่นเดียวกับคำว่า “แห่งหอยเด็กนี้” ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 สักกัก สักก้าก สักไม้บาก ไม้เท้าฮูฮา
 จัวสามขาแล่นไปฟ้าวฟิง
 ปลาค่อกั้งแล่นเข้าง่ามขา
 ไม้สีดา **แห่งหอยเด็กนี้**

(สวิง บุญเจิม, 2542: 51)

คำว่า “**แห่งหอยเด็กนี้**” เมื่อพูดทวนกลับหรือพูดกลับเสียงคำเดิมจะสื่อความหมายในเชิงสองแง่สองง่าม นั่นคือ “แห่งหีเด็กน้อย” ดังเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ไม้สีดา **แห่งหอยเด็กนี้**” ซึ่งการนำเอาคำพวนมาใช้ในคำสอยลักษณะนี้ จึงเป็นการสร้างความสนุกสนานได้โดยเป็นการใช้คำหลักเลี่ยงจากคำที่ไม่สุภาพ

การศึกษาคำนี้ พบการใช้คำพวนที่เป็นกริยาคัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ คำศัพท์ที่เป็นคำพวนเหล่านี้สื่อถึงเรื่องเรื่องขนาด ลักษณะ และพฤติกรรมที่เป็นเรื่องของลับ ความลับ เคล็ดลับทางเพศ ดังตารางที่ 4

ตาราง 4 แสดงการใช้คำพวนที่เป็นกริยาคัพท์ในคำสอย

คำพวนที่ปรากฏ	สื่อความหมาย
ถอยหมอน-ถอนหมอย บิหาย-บายหี บัวของผาย-บายของผัว จกหมมาตี-จกหีมาดม	ความหมกมุ่นทางเพศ
แหงออกสี- หีออกแสง เห็นหีอยากสาว-เห็นสาวอยากสี	ความต้องการทางเพศ

3.1.3.1 การใช้คำภาษาถิ่นกลุ่มคำปรามาสบุคคล

การใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำปรามาสคนที่พบในตัวบทมักจะปรากฏเป็นคำอ้างถึงตัวบุคคล ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

สาวแม่ฮ้าง ซ้อยู่ในสวน

นั่งหน่อกล้วยอ้วน ๆ ฮ่วย...มาคือคนแท้ นี่...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 9)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “แม่ฮ้าง” เป็นชื่อเรียกหญิงที่ผัวทิ้งหรือผัวหย่าร้างไป (ปรีชา พิณทอง, 2563) ในท้องถิ่นอีสานหญิงที่เคยผ่านการแต่งงานมาแล้ว จะเป็นหญิงที่มีประสบการณ์ในเรื่องราวทางเพศมาก่อน ซึ่งในเนื้อหาคำสอยได้มีกล่าวถึงหญิงสาวแม่ฮ้างที่เข้าไปถ่ายอุจจาระแล้วผืนอุจจาระไปโดนเข้ากับหน่อกล้วยอ้วน ๆ ที่ผุดขึ้นมาจากดิน จึงร้องอุทานขึ้นว่าเหมือนกับอวัยวะเพศของผู้ชาย ดังเนื้อความของคำสอยที่ว่า “สาวแม่ฮ้าง ซ้อยู่ในสวน นั่งหน่อกล้วยอ้วน ๆ ฮ่วย...มาคือคนแท้” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความเคยชินในเรื่องราวทางเพศของผู้หญิงที่เคยผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว เช่นเดียวกับคำว่า “อิहां” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เหลียวเบิ่งหน้าปานผี

เหลียวเบิ่งที่ปานมิดพัน

บาดสีแล้วคั้นปานหัวสิแตก

อิहांแตกคอมันนี่ นี่กะสอย

(taengmostudio, 2563)

คำว่า “อิहां” จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ ในภาษาอีสานเป็นคำด่า ในที่นี้คือการต่อว่าผู้หญิงในทำนองว่า หน้าตาที่ไม่สวยแลมยังไม่รักษาความสะอาดของอวัยวะเพศ ดังเนื้อความของคำสอยที่ว่า “เหลียวเบิ่งหน้าปานผี เหลียวเบิ่งที่ปานมิดพัน บาดสีแล้วคั้นปานหัวสิแตก อิहांแตกคอมันนี่” แสดงให้เห็นถึงการปรามาสผู้หญิงที่ไม่รู้จักรักษาความสะอาดในเรื่องราวทางเพศว่าไม่น่ามีความสัมพันธ์ทางเพศด้วย

การศึกษาคำนี้ พบการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำปราชญ์ที่มีนัยด้านเสียงด้านภาพพจน์ที่เชื่อมโยงกับเพศวิถี คำอ้างอิงในคำสอยมักเป็นนกหรือผู้คนที่แวดล้อมในชีวิตชาวอีสานจึงเป็นคำศัพท์ภาษาอีสาน ดังตารางที่ 5

ตาราง 5 แสดงการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำปราชญ์บุคคล

คำอ้างอิงที่ปรากฏ	นัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกสอย
บักปอบ / บักหัวเถิก / บักหัวแป้ว / บักหัวโล้น / ท่าท่าหมอย	สื่อความถึงการต่อว่าเพศชายที่มีพฤติกรรม ทางเพศที่ผิดแปลกออกไป
ผัวสอง / ผู้ของเคียว / เมียซาอู	สื่อความถึงการต่อว่าเพศหญิงที่มีความสำ สอนทางเพศ
สาวแม่จ้าง / สาวแม่ฮ้าง / สาวสำเฒ่า	สื่อความถึงการต่อว่าเพศหญิงที่มี ประสบการณ์มาก
อีท่ากินปอด / อีท่าแตกคอ / อีท่าผีปอบ / อีท่าหี ใหญ่	สื่อความถึงการต่อว่าเพศหญิงที่มีความ หมกมุ่นทางเพศ

จากตาราง 5 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำปราชญ์บุคคลที่พบในตัวบทส่วนใหญ่จะนัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกสอย ทั้งการสื่อความถึงการต่อว่าเพศชายที่มีพฤติกรรมทางเพศที่ผิดแปลกออกไป การต่อว่าเพศหญิงที่มีความสำสอนทางเพศ การมีประสบการณ์มาก และความหมกมุ่นทางเพศ

3.1.3.2 การใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคล

การใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคลที่พบในตัวบทมักจะปรากฏที่เป็นคำอ้างอิงการเปรียบกับผู้ถูกกล่าวถึง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

นกจิบเฟื่องสั้น นกจิบเฟื่อง

ผู้สาวหน้าเหลือง เอาผิวแต่น้อย นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 13)

ในตัวอย่างคำสอยนี้ มีการอ้างถึงชื่อนกชนิดหนึ่งในท้องถิ่นนั่นก็คือ “นกจิบเฟื่อง” มาใช้ในการล้อเลียนอาการเกี่ยวกับระบบในร่างกายของผู้หญิงที่แสดงออกมาทางใบหน้า ดึงเนื้อความในคำสอยที่ว่า “นกจิบเฟื่องนกจิบเฟื่อง ผู้สาวหน้าเหลือง เอาผิวแต่น้อย” ซึ่งคำว่า “เฟื่อง” และ “เหลือง” เป็นคำคล้องจองกัน โดยมีสระเดียวกัน นั่นก็คือ “สระเอื้อ” และมีเป็นตัวสะกดในมาตราเดียวกัน จึงทำให้เกิดความหมายในเชิงล้อเลียนผู้หญิงที่ชอบแต่งงานตั้งแต่อายุน้อย

อีกทั้งในตัวบทคำสอยมักจะมีการใช้คำภาษาถิ่นอีสานเพื่อสร้างอารมณ์ ประชด ประชันเสียดสี ด้วยการล้อเลียนเรื่องเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

นกกดห้อยนกกดห้อย

พาดของจ๋อยมาคือฟักเชียงเปลา

ปัก ปัก เชียงบั้งน้อ

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 3)

คำว่า “นกกดห้อย” เป็นชื่อนกชนิดหนึ่งจำพวกนกกด (ปรีชา พิณทอง, 2563) ที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งคำว่า “ห้อย” ออกเสียงว่า “ฮ้อย” ในภาษาอีสานมีความคล้องจองกับคำว่า “จ๋อย” ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์บอกลักษณะอาการ ในที่นี้คือภาพของผู้หญิงที่มีอวัยวะเพศเล็กไม่ใหญ่ ดึงเนื้อความในคำสอยที่ว่า “นกกดห้อยนกกดห้อย พาดของจ๋อยมาคือฟักเชียงเปลา”

เช่นเดียวกับในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย

นกคุ้มหลี่คุ้มนกกด

สาวนอนตดแตกโง้งโคง

(taengmostudio, 2563)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “นกกด” เป็นคำคล้องจองกันกับคำว่า “ตด” โดยมีสระเดียวกัน นั่นก็คือ “สระเอื้อ” และมีเป็นตัวสะกดในมาตราแม่กดเดียวกัน มาล้อเลียนพฤติกรรมของผู้หญิงที่ชอบผายลมในเวลานอน ดึงเนื้อความในคำสอยที่ว่า “นกคุ้มหลี่คุ้มนกกด สาวนอนตดแตกโง้งโคง”

อีกทั้งยังพบมีการใช้ชื่อผัก ผลไม้ในท้องถิ่นอีสานมาล้อเลียนเรื่องเพศด้วย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เครื่องซักใส่อยู่ใกล้เครื่องฝักสาบ
 บ่ย่านบาบอไปม๊กแม่ขาว (แม่ชี)

(สวิง บุญเจิม, 2542: 38)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “ฝักสาบ” และ “บาบ” เป็นคำคล้องจองกัน โดยมีสระเดียวกัน นั่นก็คือ “สระอา” และมีเป็นตัวสะกดในมาตราแม่กบเดียวกัน มาล้อเลียนพฤติกรรมของผู้ชายที่ไปแอบชอบพอกับแม่ชี ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “เครื่องซักใส่อยู่ใกล้เครื่องฝักสาบ บ่ย่านบาบอไปม๊กแม่ขาว (แม่ชี)” แสดงให้เห็นถึงการล้อเลียนการประพฤตินของคนที่ไม่เหมาะสมผิดไปจากทำนองคลองธรรม

นอกจากนั้นยังมีการใช้ชื่อเรียกเครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นอีสานมาล้อเลียนเรื่องเพศด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 เฒ่าอันหนึ่ง เฒ่าหัวโคยเสียด
 เหลียวเห็นบั้งเตี้ยก น้ำแบ่นไหลโจ๊ก นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 10)

คำว่า “บั้งเตี้ยก” ในภาษาอีสานเป็นของใช้ชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเป็นกระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำฉืด เรียก บั้งเจียด เสียงของน้ำที่ฉืดออกจากบั้งดังเจียด เรียก บั้งเจียด บั้งเตี้ยก ก็ว่า (ปรีชา พิณทอง, 2563) ซึ่งคล้ายกับอวัยวะเพศชาย หากพิจารณาจากในเนื้อหาของตัวบทแล้ว คำว่า “บั้งเตี้ยก” กับ “เสียด” เป็นคำคล้องจองกัน โดยมีสระเดียวกัน นั่นคือ “สระเอีย” ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “เฒ่าหัวโคยเสียด เหลียวเห็นบั้งเตี้ยก น้ำแบ่นไหลโจ๊ก”

เช่นเดียวกับคำว่า “ลาบปลาปาก” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ฝักกระโดนกินกับลาบปลาปาก
 สมัยนี้สู้สูดาก มีแแรงกว่าสี่หี

(TOPLINE Music Official, 2563)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “**ลาบปลาปาก**” ในภาษาอีสานเป็นชื่ออาหารการกินที่ทำมาจากเนื้อปลาชนิดหนึ่ง หากพิจารณาจากตัวบทแล้ว คำว่า “ลาบปลาปาก” กับ “ฮูดาก” เป็นคำคล้องจองกัน โดยมีสระเดียวกัน นั่นคือ “สระอา” และมีเป็นตัวสะกดในมาตราแม่กกเดียวกัน ดังนี้ข้อความในคำสอยที่ว่า “ผักกระโดนกินกับ**ลาบปลาปาก** สมัยนี้ฮูดาก มีแสมกว่าสี่ที” มาล้อเลียนเรื่องราวอันเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของผู้ชายในปัจจุบันในทำนองว่า ชอบไปมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกัน

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคลที่มีนัยด้านเสียงด้านภาพพจน์ที่เชื่อมโยงกับเพศวิถี คำอ้างอิงในคำสอยมักเป็นนกรหรือผู้คนที่แวดล้อมในชีวิตชาวอีสานจึงเป็นคำศัพท์ภาษาอีสาน ดังตารางที่ 6

ตาราง 6 แสดงการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคล

คำอ้างอิงที่ปรากฏ	นัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกสอย
ของใหญ่ / ผู้ของใหญ่	คำเรียกผู้หญิงที่มีอวัยวะเพศใหญ่
คุณพ่อกำนัน / คุณพ่อผู้ใหญ่บ้าน / พ่อผู้ใหญ่	คำเรียกผู้นำชายในท้องถิ่น
เซียง / ทิด	คำเรียกผู้ชายที่เคยบวชมา
บักทำ / อีนาง / บ่าวสำน่อย	คำเรียกเด็กในภาคอีสาน
พ่อเต่า / แม่เต่า	คำเรียกคนแก่ในบ้าน

จากตาราง 6 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคลที่พบในตัวบทส่วนใหญ่จะนัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกสอย ทั้งเรียกผู้หญิงที่มีอวัยวะเพศใหญ่ คำเรียกผู้นำชายในท้องถิ่น คำเรียกผู้ชายที่เคยบวชมา คำเรียกเด็กในภาคอีสาน และคำเรียกคนแก่ในบ้าน

โดยสรุป จะเห็นว่าการใช้คำภาษาถิ่นที่เป็นคำหรือกลุ่มคำอ้างอิงในคำสอยนี้พบมีการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำปรามาสคน อีกทั้งยังพบมีการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกบุคคล มักจะมีการใช้คำภาษาถิ่นอีสานเพื่อสร้างอารมณ์ประชดประชันเสียดสี โดยใช้คำเรียกชื่อคน ชื่อผัก ผลไม้ในท้องถิ่น เครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นอีสานมาล้อเลียนเรื่องเพศ

3.2 กลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์

ภาพพจน์ (Figure of speech) คือ การใช้คำให้เกิดภาพเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเห็นภาพชัดเจน นอกจากนี้ยังช่วยขยายความสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมอื่น ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น การใช้ภาพพจน์ทำให้ผู้อ่านได้รสความ อารมณ์ ความรู้สึก และรสของภาพในงานนั้น ๆ (กอบกุล อิงคุทานนท์, 2540: 37; อ้างถึงใน สิริขญา คอนกรีต, 2556: 214) การสร้างภาพพจน์เป็นการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร ที่ทำให้ผู้รับสารเกิดมโนภาพ เกิดจินตนาการ ถ่ายทอดอารมณ์ ทำให้มีความรู้สึกร่วมตรงตามความปรารถนาของผู้ส่งสาร

การสร้างภาพพจน์ที่พบในตัวบทคำสอย ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ การใช้ศัพท์พจน์ การใช้อุปมา และการใช้บุคลาธิษฐาน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ (symbol) หมายถึงสิ่งที่กำหนดนิยามกันขึ้นเพื่อให้ใช้หมายความแทนอีกสิ่งหนึ่ง(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 179) การเปรียบเทียบที่เรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยใช้คำอื่นแทน คำที่ใช้เรียกนั้นเกิดจากการเปรียบเทียบและตีความซึ่งใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป อาจเป็นคำ ๆ เดียว ข้อความ บุคคลในเรื่อง เป็นเรื่อง เฉพาะตอน หรือเรื่อง ๆ หนึ่งก็ได้ สัญลักษณ์ในคำสอยเป็นการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายชายหญิงที่ให้ผู้สัมผัสหรือความรู้สึกทางเพศ เช่น กล้วย ปืน กะปอม บักขามโค้ง บักขามข้อ แทนอวัยวะเพศชาย ปลีกกล้วย หลุม บ่อ รู แทนอวัยวะเพศหญิง การใช้สัญลักษณ์ในคำสอยเป็นทั้งการสร้างอารมณ์ขัน การอำพรางไม่ให้เรื่องเพศวิถิโจ่งแจ้งและเป็นสมมติภาวะให้สิ่งที่ปกปิดเป็นรูปธรรม คำสอยบางบทสร้างเป็นกลุ่มคำที่กระตุ้นภาพพจน์ให้เด่นด้วยลักษณะของสิ่งที่มีอยู่รอบตัว เช่น การตั้งชื่อใหม่ให้แปลกชวนพิศวง

เช่น นม เรียกชื่อใหม่ว่า หลักจับสี่

ที่ เรียกชื่อใหม่ว่า ถั่วเลี้ยงโคยและที่ปิ้งแดด

โคย เรียกชื่อใหม่ว่า ไม้คอนท่า

ท่า เรียกชื่อใหม่ว่า ลูกตุ้มดาก

แดด เรียกชื่อใหม่ว่า หลักกิโล

ลักษณะเด่นของคำสัญลักษณ์ในภาษาอีสาน คือการใช้ธรรมชาติรอบตัว เช่น พืช ผัก ผลไม้ ภูมิประเทศ เช่น ถั่ว ภูเขา หลุม บ่อ ภูมิศาสตร์ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ไม้หลัก ไม้ค้อน ไม้คาน ลูกตุ้ม ตราชั่ง เส้าปักบอกระยะทาง ลักษณะคำง่าย คำพื้น ๆ มิใช่ศัพท์สูง

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบมีการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศชาย และการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศหญิง ดังนี้

3.2.1.1 การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้ชาย

การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศชาย ที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่มักจะทำให้ผู้สละหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศชาย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟัน้องฟิงสอย
 กล้วยอยู่ต้นไม้ บ่เคยแซบบ่เคยนิ้ว
 บาดท่ากล้วยของผัว กินทอโตกะบ่อ้ม

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “กล้วย” ในความหมายทั่วไปหมายถึงผลไม้ชนิดหนึ่งที่เมื่อสุกเต็มที่แล้วจะผลสีเหลืองและรับประทานได้ แต่ในเนื้อหาคำสอยคำว่า “กล้วย” ไม่ได้มีความหมายเพียงเท่านั้น แต่ยังมีการนำเอามาเปรียบเพื่อสื่อแทนอวัยวะเพศชายด้วย ดังเนื้อความของคำสอยที่ว่า “บาดท่ากล้วยของผัว กินทอโตกะบ่อ้ม” เนื่องจากผลของกล้วยมักมีลักษณะรูปทรงเป็นแท่งยาวคล้ายกับอวัยวะสืบพันธุ์ของผู้ชาย เช่นเดียวกับคำว่า “กล้วยตุ๋หลาน” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 ผักสระแห่น กินแก้เจ็บท้อง
 ผู้ใต้อายากท้อง ให้กินกล้วยตุ๋หลาน นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 9)

การนำเอาผลไม้อย่างเช่น “กล้วย” มาใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อแทนอวัยวะเพศชาย จึงเป็นลักษณะเด่นของคำสอยในภาษาอีสานอย่างหนึ่ง ที่นอกจากจะเป็นการนำเอาลักษณะของสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติรอบตัวมาสร้างให้เกิดอารมณ์ความสนุกสนานแล้ว ยังเป็นการหลีกเลี่ยงคำกล่าวที่สื่อถึงอวัยวะเพศหรือเรื่องราวทางเพศสัมพันธ์ที่โจ่งแจ้งจนเกินไป นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้สัตว์น้ำบางชนิดที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อแทนอวัยวะเพศชายด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 สักกัก สักก้าก สักไม้บาก
 ไม้เท้าฮูฮา จัวสามขาแล่นไปฟ้าวฟิง
ปลาคอกั้ง แล่นเข้าง่ามขา
 ไม้สีดา แห้งหอยเต๊กนี่

(สวิง บุญเจิม, 2542: 51)

คำว่า “ปลาคอกั้ง” ในตัวอย่างคำสอยนี้ เป็นสัตว์ที่ถูกนำมาใช้เปรียบเพื่อเป็นสัญลักษณ์สื่อแทนอวัยวะเพศชาย ดั้งเนื้อความของคำสอยที่ว่า “ปลาคอกั้ง แล่นเข้าง่ามขา” ด้วยลักษณะนิสัยของปลาชนิดนี้ที่มักจะอาศัยอยู่ตามลำห้วยต่าง ๆ ทั่วไป และมีความว่องไวซึ่งไม่สามารถจับได้โดยง่าย อีกทั้งส่วนหัวที่มีลักษณะคล้ายกับปลายของอวัยวะเพศชาย การนำเอาสัตว์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเช่น “ปลาคอกั้ง” มาใช้แทนอวัยวะเพศชาย จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์อย่างหนึ่งในคำสอยอีสาน ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความหมายของให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการใช้สิ่งของเครื่องใช้เป็นตัวนำวัสดุการก่อสร้าง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 หน่ายช้อยหน่าย แม่เฒ่าหน่ายช้อยหน่าย
 หน่ายฮีซ้างเป็นถงย้วยกวย
 หน่ายฮีควายสังบมีหน่อแตด
 หน่ายฮีแฮดสังเป็นสีมนๆ
 หน่ายฮีคนสังมีแตด เฮ้ย ตาปูแปด ผัดอยู่หน้าผู้ชาย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 54)

ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “ตาปูแปด” เป็นเครื่องมือเครื่องมือสำหรับงานก่อสร้าง แต่เมื่อมีการนำไปใช้ในคำสอยที่ว่า “ตาปูแปด ผัดอยู่หน้าผู้ชาย” ความหมายจึงสื่อถึงอวัยวะเพศชาย ด้วยลักษณะโดยรวมของตาแปดทั้งขนาดและส่วนหัวที่ให้ความรู้สึกที่ชัดเจน

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศชายไม่ว่าจะเป็นการใช้สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้ธรรมชาติรอบตัว พืช ผัก ผลไม้ การใช้ และการใช้สัตว์ ซึ่งการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศชายเหล่านี้มีลักษณะเป็นคำง่ายหรือคำพื้น ๆ มิใช่ศัพท์สูง ดังตารางที่ 7

ตาราง 7 แสดงการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้ชาย

สิ่งที่มีลักษณะร่วมกับสรีระ ร่างกายเพศชาย	สัญลักษณ์ที่ปรากฏ	สื่อความหมาย
การใช้สิ่งของเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวัน	ไม้คอน	ลักษณะของรูปทรง
	ไม้คาน	ลักษณะของรูปทรง
	ลูกตุ้มตราซั้ง	ลักษณะของรูปทรง
	เสาปักบอกระยะทาง	ลักษณะของขนาด
	ปืน	ลักษณะของรูปทรง
	กระบอกลมาก	ลักษณะของรูปทรง
	ไม้เรียว	ลักษณะของรูปทรง
	เสาธงชาติ	ลักษณะของขนาด
	เสา	ลักษณะของขนาด
	ตาปูแปด	ลักษณะของรูปทรง
การใช้ธรรมชาติรอบตัว พืช ผัก ผลไม้	บักขามเค็ง	ลักษณะของความยาว
	บักขามซ้อ	ลักษณะของความ
	กล้วย	ลักษณะของขนาด
	กล้วยตุ๋นถ่าน	ลักษณะของขนาด
	หน่อกล้วย	ลักษณะของรูปทรง
การใช้อวัยวะ	แขนลูก	ลักษณะของรูปทรง
	หัวหมาว้อ	ลักษณะของรูปทรง
	กระตูก	ลักษณะของขนาด
การใช้สัตว์	กะปอม	ลักษณะของรูปทรง
	ปลาคอกั้ง	ลักษณะของรูปทรง

จากตาราง 7 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระร่างกายเพศชายที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่จะทำให้ผู้สละหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศชาย ทั้งลักษณะของรูปทรง ขนาด และความยาว

3.2.1.2 การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้หญิง

การใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระร่างกายเพศหญิงที่พบในตัวบทส่วนใหญ่ มักจะให้ ผัสสะหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศหญิง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

เกิดชาติหน้า ให้หีหน้าคือไตไก่

ให้หีใหญ่ท้อบ้าน จนโคยยันแล่นหนี นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 27)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ จะเห็นว่าลักษณะของไตไก่ (กั้นของไก่) หากผ่าซีกออกมาจะดูคล้ายกับอวัยวะเพศของผู้หญิง ส่วนบ้านมีลักษณะใหญ่โต ด้วยเหตุนี้ คำว่า “ไตไก่/บ้าน” จึงถูกนำมาเอามาใช้เป็นสัญลักษณ์ในคำสอย ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างการรับรู้ให้เห็นถึงภาพของความปรารถนาในเรื่องอวัยวะเพศของผู้หญิง ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “เกิดชาติหน้า ให้หีหน้าคือไตไก่ ให้หีใหญ่ท้อบ้าน จนโคยยันแล่นหนี”

นอกจากการใช้อวัยวะของสัตว์และสิ่งปลูกสร้างเพื่อสร้างภาพของความปรารถนาในเรื่องอวัยวะเพศของผู้หญิงแล้ว ยังพบว่ามีการใช้รูปลักษณ์ของสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายกับอวัยวะเพศของผู้หญิงด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

เฒ่าสิตายบายของเมียว่าแม่นออีเกียดังวิก

นี่หรือตัวมึงกินหมากสีดำ

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 8)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

เฒ่าสิตายบายไปถือหีเมียว่าแม่นอเกียดังวิก

นี่หรือโตกินหมากสีดำ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 6)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ จะเห็นว่าอีเกียดัง (ค่างขาว) เป็นสัตว์ที่มีลักษณะส่วนจมูกแหลมเข้ามาหากมองดูคล้ายกับอวัยวะเพศของผู้หญิง ด้วยเหตุนี้การนำเอาคำว่า “อี

เกียดังวีก” ในเนื้อความของคำสอยที่ว่า “เฒ่าสิดายบายของเมียว่าแม่นอเกียดังวีก” หรือคำว่า “เกียดังวีก” ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “เฒ่าสิดายบายไปลือกที่เมียว่าแม่นอเกียดังวีก” จึงเป็นการสร้างให้เห็นถึงภาพของอวัยวะเพศของผู้หญิงที่มีลักษณะร่วมกับค่างคาวจุมกแหงนี้

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศหญิงไม่ว่าจะเป็นการใช้ลักษณะภูมิประเทศ เช่น หลุม นาแก่น การใช้สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เชียงปลา เชียงเปล่า ไหเหล้า ขวนอีมุ่ย การใช้ธรรมชาติรอบตัว พืช ผัก ผลไม้ เช่น ปลีกกล้วย การใช้อวัยวะ เช่น ไตไก่ ดั่งม้า และการใช้สัตว์ จัวนอก เกียดังวีก ซึ่งการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศหญิงเหล่านี้มีลักษณะเป็นค่างายหรือค่างพื้น ๆ มิใช่ศัพท์สูง ดังตารางที่ 8

ตาราง 8 แสดงการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับเพศสรีระของผู้หญิง

สิ่งที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศหญิง	สัญลักษณ์ที่ปรากฏ	สื่อความหมาย
การใช้ลักษณะภูมิประเทศ	หลุม	ลักษณะของรูปทรง
	นาแก่น	ลักษณะของรูปทรง
การใช้สิ่งของเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวัน	เชียงปลา	ลักษณะของรูปทรง
	เชียงเปล่า	ลักษณะของรูปทรง
	ไหเหล้า	ลักษณะของขนาด
	ขวนอีมุ่ย	ลักษณะของรูปทรง
การใช้ธรรมชาติรอบตัว พืช ผัก ผลไม้	ปลีกกล้วย	ลักษณะของขนาด
การใช้อวัยวะ	ไตไก่	ลักษณะของขนาด
	ดั่งม้า	ลักษณะของรูปทรง
การใช้สัตว์	จัวนอก	ลักษณะของรูปทรง
	เกียดังวีก	ลักษณะของรูปทรง

จากตาราง 8 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศหญิงที่พบในตัวแทนส่วนใหญ่จะทำให้ผัสสะหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศหญิง ทั้งลักษณะของรูปทรง และลักษณะของขนาด

โดยสรุป จะเห็นว่า การใช้สัญลักษณ์ที่เป็นคำมีลักษณะร่วมในคำสอยนี้พบมีการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสระระวางกายเพศชายซึ่งมักจะทำให้ผัสสะหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศชาย ไม่ว่าจะเป็น อีกรังยังพบมีการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสระระวางกายเพศหญิงที่จะให้ผัสสะหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศหญิง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของรูปทรง และขนาด การใช้คำที่มีลักษณะร่วมเหล่านี้สื่อความหมายเรื่องเพศเพื่อนำให้เกิดรูปธรรมหรือภาพพจน์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2.2 การใช้สัทพจน์

สัทพจน์ (onomatopoeia) คือการใช้ถ้อยคำที่เลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงดนตรีเสียงร้องของสัตว์ หรือเลียนเสียงกิริยาอาการต่าง ๆ ของคน การใช้ภาพพจน์ประเภทนี้ไม่ว่าจะเป็น การพูด หรือการเขียน จะช่วยสื่อให้ผู้รับสารรู้สึกเหมือนได้ยินเสียง โดยธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ และเห็นกิริยาอาการของสิ่งนั้น ๆ ด้วย คำสอยอีสานกลวิธีที่พบมากที่สุดคือการใช้คำเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์อธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์เป็นภาพพจน์ทางเสียง แสดงลักษณะการเคลื่อนไหวและแสดงขนาด เช่น วิแหวดแหวด ตอดแง้งก๊งก๊ง ดันอยู่งักงัก ฮากแอะฮากแอะน เปียก้อ้อจ้อ ชี้โก่งโต่ง

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบมีการใช้สัทพจน์ที่เป็นคำเลียนเสียงซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหว และการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะของขนาด ดังนี้

3.2.2.1 การใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหว

การใช้คำเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ที่ขยายคำกริยาที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่มักจะอธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่เป็นภาพพจน์ทางเสียง แสดงลักษณะการเคลื่อนไหวและแสดงขนาด ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

ฟังเด้อเจ้า สิว้าเรื่องลี้

แมงหมี่ลี้แมงหมี่ ปีกวิแหวดแหวด

แอคลี้แอค โคมกันล่างง่าง

ซ้างลี้ซ้าง หางชี้โก่งโต่ง

หมาห้าโปง ลี้กันเดือนแก้ว

ผู้เฒ่าลี้ผู้เฒ่า ลี้บ่เข้าเต้าอยู่งักงัก นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 119)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ เป็นการใช้ศัพท์พจน์ที่เป็นการเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ กล่าวคือคำว่า “เต้าอยู่งักงัก” เป็นการใช้น้ำเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ที่เป็น “สระอะ” เพื่อแสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของคนแก่ในขณะที่ร่วมเพศกัน ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “ผู้เฒ่าสี่ผู้เฒ่า สืบเข้าเต้าอยู่งักงัก” ซึ่งพยายามขยับส่วนเอวเพื่อดันเข้าไปอีกฝ่าย เช่นเดียวกับตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

เฒ่าต่อเฒ่า สี่ตากผู้เฒ่า

สืบเข้า ตันอยู่งักงัก นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 8)

คำว่า “ตันอยู่งักงัก” ในตัวอย่างคำสอยนี้ ก็เป็นการขยายความให้เห็นเกี่ยวกับการขยับส่วนเอวเพื่อดันเข้าไปอีกฝ่าย ซึ่งเป็นพฤติกรรมการร่วมเพศของคนแก่ ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “สืบเข้า ตันอยู่งักงัก”

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหวที่เป็นเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์อธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์เป็นภาพพจน์ทางเสียง ดังตารางที่ 9

ตาราง 9 แสดงการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหวในคำสอย

คำเลียนเสียงที่ปรากฏ	การสื่อความหมาย
ตอดเงา <u>จ๊กจ๊ก</u> / <u>ตันอยู่งักงัก</u> / <u>ดั้งใส่มับมับ</u>	ลักษณะของอวัยวะเพศซึ่งเกิดจากการถูกระตุ้นจากอารมณ์ทางเพศ

จากตาราง 9 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ที่ขยายคำวิเศษณ์ที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่จะอธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่เป็นภาพพจน์ทางเสียง แสดงลักษณะการเคลื่อนไหว

3.2.2.2 การใช้คำเลียนเสียงแสดงขนาดและลักษณะ

การใช้คำเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ที่ขยายคำวิเศษณ์ที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่ มักจะอธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่เป็นภาพพจน์ทางเสียง แสดงลักษณะการเคลื่อนไหวและแสดงขนาด คำสร้างอารมณ์ อารมณ์ขัน อารมณ์สนุกเป็นจุดหมายหลักของการสอย ผู้สอยใช้วิธีสร้างอารมณ์ขันด้วยการใช้คำคะนอง คำหยาบ คำดิบ คำเลียนเสียง คำสร้างภาพพจน์ เป็นคำที่เสนอภาพแปลก ๆ ที่ชวนให้พิศวง มุ่งสร้างความอัศจรรย์ใจ ด้วย เช่น หียักคิ้ว หน่อแตดดินต้ามต้าม ตอดเงาจ๊กจ๊ก มิตอ้อยซ้อย ดันอยู่งักงัก แหลมบี้ดลีด แหลอ้อลั่ว โจโล้งโค้ง คำสร้างอารมณ์หากพิจารณาตามแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ เป็นการสำเร็จกิจกรรมแบบ และกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อเพศศึกษา ซึ่งมีผลทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

สาวสำน่อย ซึ่ควายกลางแตด

ชนควายท่งแตด หึเมียกอ้อจ้อ นี...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 14)

จากคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ มีการนำเอาคำว่า “เมียกอ้อจ้อ” ในภาษาอีสานซึ่งเป็นคำเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ที่เป็น “สระเอื้อ” มาล้อเลียนอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของหญิงสาวแรก-run ในทำนองว่า เมื่อมีอะไรมากระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงในวัยนี้ ก็จะทำให้เกิดความต้องการทางเพศจึงระงับไม่ได้ ด้วยคำว่า “เมียก” แปลว่า อับชื้น เปียกชื้น (ปรีชา พิณทอง, 2563) ดังความในคำสอยที่ว่า “ชนควายท่งแตด หึเมียกอ้อจ้อ”

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้คำเลียนเสียงแสดงขนาดและลักษณะที่เป็นเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์อธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์เป็นภาพพจน์ทางเสียง ดังตารางที่ 10

ตาราง 10 แสดงการใช้คำเลียนเสียงแสดงขนาดและลักษณะในคำสอย

คำเลียนเสียงที่ปรากฏ	การสื่อความหมาย
แตดกลาง <u>หู้ว</u> /เสียด <u>โพไว</u>	ลักษณะของอวัยวะเพศชายและหญิงที่มีความต้องการทางเพศ
หย่อน <u>แต่เซะ</u> / <u>อ้าเซ่เหว</u> / <u>ย่างก่างก่าย</u> /	ลักษณะของอวัยวะเพศชายและหญิง

ยุ่มตัวตัวว/เพื่อนอยุ่น่วม่วม	หลังมีเพศสัมพันธ์
โงโง้งโง้ง/ซีโง้งโง้ง/ดำคุ่มมุ่มค้ำม/แดงจ่าย หว่าย/แดงพล่าล่า/แหลมปัดลัด	ลักษณะของอวัยวะเพศชายและหญิง ที่มีสรีระทางเพศต่างกัน
คันที่ียบยวบ/ปลายลุ่มลุ่ม/เมือกอ้อจ้อ/ออก แสงม้าบบ้า/เหลื่อมเม้าเม้า	ลักษณะอาการของเพศชายและหญิง ที่มีความต้องการทางเพศ

จากตาราง 10 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้คำเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์ที่ขยายคำวิเศษณ์ที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่มักจะอธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่เป็นภาพพจน์ทางเสียง แสดงลักษณะการเคลื่อนไหวและแสดงขนาด

โดยสรุป จะเห็นว่าการใช้ศัพท์พจน์ที่เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติในคำสอสนี้พบมีการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหว อีกทั้งยังพบมีการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะของขนาด

3.2.3 การใช้อุปมา

อุปมา คือโวหารการเปรียบเทียบ โดยการนำสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันหรือนำสิ่งที่เคยรู้จักมาแล้วมาเปรียบเทียบกันเพื่อเชื่อมโยงความคิดของผู้อ่านให้นึกเห็นภาพได้ดียิ่งขึ้น มักมีคำเชื่อมโยง เช่น เหมือน ดุจ ดัง ปาน รวากับ เป็นต้น(สิริขญา คอนกรีต, 2556: 251) อุปมาในภาษาอีสานเป็นการใช้คำที่มีลักษณะความเปรียบเพื่อนำเสนอจินตภาพทางเพศ เช่น ซี อุ่ม หล่ม ซึ่งเป็นการเปรียบให้เห็นเกี่ยวกับลักษณะอวัยวะเพศ เรื่องราวทางเพศสัมพันธ์

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบมีการใช้อุปมาที่เป็นความเปรียบซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้ความเปรียบที่มีลักษณะล้อเลียน และการใช้ความเปรียบที่มีลักษณะเตือน ดังนี้

3.2.3.1 การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศ

การใช้ความเปรียบที่เกี่ยวกับอวัยวะเพศที่พบในตัวอย่างส่วนใหญ่มักจะเป็นการกล่าวเปรียบโดยเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวซึ่งใช้สื่อความหมายเรื่องเพศในเชิงล้อเลียน ดังตัวอย่างคำสอสนี้ว่า

เฒ่าสิตายบายของเมียว่าเม่นอ็เกียดังวิก

นี่หรือตัวมึงกินหมากสีดาถู

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 8)

หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

เฒ่าสิตายบายไปถึกที่เมียว่าแม่เณกียดั่งวิก

นี่หรือโตกินหมากสีดาภู นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 6)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น คำว่า “เณกียดั่งวิก” (ค่างคาว) หากพิจารณาจากตัวบทแล้ว การใช้คำอุปมาสื่อความหมายแทนอวัยวะเพศหญิง ด้วยลักษณะของสัตว์ชนิดนี้ที่มีส่วนจุกแหลมเข้ามคล้ายกับอวัยวะเพศหญิง ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “เฒ่าสิตายบายไปถึกที่เมียว่าแม่เณกียดั่งวิก” หรือ “เฒ่าสิตายบายของเมียว่าแม่เณกียดั่งวิก” นอกจากนั้นมักมีการใช้คำอุปมาเพื่อการกล่าวเปรียบเทียบการมีพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงที่ไม่พึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

หีบหมอย เอาขี้ฝอยมายัด

แต่ดบแหลม เอาขี้สุดมาติด

แหลมปัดลิดปานหน่อกล้วยน้อย นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 5)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น มีการใช้คำอุปมาว่า “หน่อกล้วยน้อย” มาเปรียบเทียบกับสภาพของผู้หญิงที่ไม่พึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ โดยเฉพาะในคำสอยบอกว่าเป็นส่วนหนึ่งของอวัยวะเพศหญิงที่ถูกนำไปเสริมเติมแต่งให้สวยงามกว่าเดิมจนบางครั้งเกินความพอดีว่าเหมือนกับความแหลมของหน่อกล้วยที่งอกออกมาจากเหง้าของต้นกล้วยและกำลังโผล่พ้นขึ้นมาบนผิวดิน ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “แหลมปัดลิดปานหน่อกล้วยน้อย” เช่นเดียวกับคำว่า “ปานดั่งม้า” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

จ๊กกล่าวกำ ปางก่อนยังมี

มือบายหืออ่อนปานดั่งม้า

(สวิง บุญเจิม, 2542: 23-24)

จากข้อความตัวหนาที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น มีการใช้คำอุปมาว่า “ดั่งม้า” มาเปรียบเทียบกับให้เห็นภาพอวัยวะเพศของผู้หญิงที่ไม่แต่งตั้งว่าเหมือนกับจมูกของม้าที่มีความอ่อนนิ่มอยู่ตลอด ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “มือบายหืออ่อนปานดั่งม้า” หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

ผักกะเดา กินกับลาบนกจิบ

สาวใต้ตาหีบสีไวปานหม้อ นี้...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 10)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น มีการใช้คำอุปมาว่า “หม้อ” (ภาษาอีสาน) ซึ่งหมายถึงดินปั้น มาเปรียบเทียบกับเห็นภาพการมีพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงที่ชอบขยิบตาถี่ ๆ ว่าเหมือนกับดินปั้นที่มีความไวต่อเปลวไฟ อันเป็นพฤติกรรมไวไฟของผู้หญิงที่แสดงออกมา ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “สาวใต้ตาหีบสีไวปานหม้อ”

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศ ดังตารางที่ 11

ตาราง 11 แสดงการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศในคำสอย

ความเปรียบที่ปรากฏ	สื่อความหมาย
- เฒ่าสืตบายบายของเมียว่า <u>แม่น้อเกียดังวิก</u>	ลักษณะอวัยวะเพศของหญิงที่ไม่สมบูรณ์
- เฒ่าสืตบายบายไปถีกที่เมียว่า <u>แม่นเกียดังวิก</u>	
- หีแม่มานใหญ่ <u>ทอกาบลัง</u>	ลักษณะอวัยวะเพศของหญิงที่ตั้งครรภ์
- แตดแม่ฮ้าง <u>ทอชวนอิมัย</u>	ลักษณะอวัยวะเพศของหญิงที่มีขนาดใหญ่
- เฒ่าสืตบายบายของผัวว่า <u>แม่นหัวรถบัล</u>	
- เฒ่าสืตบายบายของผัวว่า <u>แม่น</u>	
<u>กระบอกหมาก</u> เบ็งแท้ ๆ ว่า <u>แม่นสากตำหิม</u>	
- <u>กูว่าแม่นกระดุก</u> <u>กูว่าแม่นแขนสาม</u> <u>กูว่าแม่นสาก</u>	

<ul style="list-style-type: none"> - เขาว่า<u>แม่นกล้าย</u> ฟ้าวเล่นมาเอา - เขาว่า<u>แม่นกล้าย</u> เขาฮีบเล่นมาเอา - บายโคย<u>ผัวว่าแม่นแขนลูก</u> - บายของ<u>ผัวว่าแม่นหัวหมาว้อ</u> - บายของ<u>ผัวว่าหัวคักฤทธิ์</u> - บายโคย<u>ผัวว่าแม่นหัวเสาธงชาติ</u> 	ลักษณะอวัยวะเพศของชาย
<ul style="list-style-type: none"> - มือบายที่อ่อน<u>ปานดั่งมั่ว</u> 	ลักษณะอวัยวะเพศของผู้หญิง
<ul style="list-style-type: none"> - นั่งหนอก<u>กล้ายอ้วน</u> ๆ ช่วย...มา<u>คือคนแท้</u> - ให้<u>หีนาคือไตไก่</u> - ให้<u>หีนาคือท่อบ้าน</u> - แผลม<u>ปี้ดลิดปานหนอกกล้ายน้อย</u> 	จินตนาการด้านรูปลักษณ์ของอวัยวะเพศชายและหญิง

จากตาราง 11 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศที่พบในตัวบทส่วนใหญ่เน้นของการสื่อความหมาย ทั้งลักษณะอวัยวะเพศของหญิงที่ไม่สมบูรณ์ ลักษณะอวัยวะเพศของหญิงที่ตั้งครรภ์ ลักษณะอวัยวะเพศของหญิงที่มีขนาดใหญ่ รวมถึงจินตนาการด้านรูปลักษณ์ของอวัยวะเพศชายและหญิง

3.2.3.2 การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์

การใช้ความเปรียบที่มีลักษณะเตือนสติที่พบในตัวบทส่วนใหญ่มักจะเป็นการกล่าวเปรียบโดยเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวซึ่งใช้สื่อความหมายในลักษณะอวัยวะเพศเรื่องราวทางเพศสัมพันธ์ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

หมากขามไค้งหมากขามข้อหวาน

ฟาดแม่มานคือขี้จวนนอก

ส้ววน้ำสืออกแพบท้องเกือบตาย เว้ยเฮ้ย...

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 4)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ มีการใช้คำอุปมาที่เป็นการกล่าวเปรียบการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่กำลังตั้งครรภ์โดยเชื่อมโยงกับการได้ขึ้นไปขึ้นบนก้อนเนื้อที่ต้นคอของสัตว์บางชนิดเช่นวัวซึ่งเรียกว่า “หนอกวัว” เพราะในภาษาอีสานคำว่า “จวนนอก” คือวัวที่มีก้อนเนื้อ

บริเวณต้นคอรูนขึ้นมาจากกลายเป็นหนอกขนาดใหญ่ ซึ่งคล้ายกับบริเวณหน้าท้องขนาดใหญ่ของหญิงที่กำลังตั้งครรภ์หรือชาวอิสานเรียกว่า “แม่มาน” ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “ฟาดแม่มาน คือขี้จ้วหนอก” เนื่องจากในภาษาอิสานคำว่า “จี้” เป็นคำกริยาแปลความว่า “นั่งเอาขาคร่อม” หากพิจารณาจากตัวบทแล้วคำว่า “ขี้จ้วหนอก” ในภาษาอิสานแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “ขี้ขึ้นขึ้นที่ต้นคอของวัว” เช่นเดียวกับคำว่า “พอปานอุ้มไหเหล้า” ในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 บักขามไค้ง บักขามซ้อหวาน
 สี่แม่มานพอปานอุ้มไหเหล้า

(สวิง บุญเจิม, 2542: 35)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “พอปานอุ้มไหเหล้า” เป็นการใช้ความเปรียบแบบอุปมา โดยเป็นการกล่าวเปรียบการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่กำลังตั้งครรภ์หรือที่ชาวอิสานเรียกว่า “แม่มาน” ซึ่งมีท้องขนาดใหญ่เหมือนกับไหสำหรับใส่เหล้า เพราะไหเหล้ามักจะมีลักษณะทรงกลม ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “สี่แม่มานพอปานอุ้มไหเหล้า” หากพิจารณาจากตัวบทแล้วคำว่า “อุ้มไหเหล้า” ในภาษาอิสานแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “อุ้มไหสำหรับใส่เหล้า” ก็เนื่องจากในภาษาอิสานคำว่า “อุ้ม” เป็นคำกริยาแปลความว่า “ยกขึ้นเอาไว้” การใช้คำกริยาวลีที่เป็นความเปรียบแบบอุปมา

นอกจากนี้ยังพบมีการใช้อุปมาที่เป็นกรกล่าวเปรียบการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีรูปร่างผอม ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 ผักกะโดน กินกับป่นปลาส้อย
 สี่คนจ้อยปานดำนากั่น นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 29)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ มีการใช้คำอุปมาที่เป็นความเปรียบว่า “ปานดำนากั่น” มากกล่าวเทียบให้เห็นภาพการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีรูปร่างผอม ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “สี่คนจ้อยปานดำนากั่น” หากพิจารณาจากตัวบทแล้วคำว่า “ดำนากั่น” ในภาษาอิสานแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “ทำนาในบริเวณที่เนินสูงและมีพื้นที่ดินแข็ง” ก็เนื่องจากในภาษา

อิสานคำว่า “ดำ” เป็นคำกริยาแปลความว่า “การปิดดำ” เช่นเดียวกับการใช้ความเปรียบแบบอุปมา ที่เป็นการกล่าวเปรียบการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีอายุมาก ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
หัวสิงโค เป็นใบเส้าเหง้า
สี่ผู้เฒ่าพอปานหล่มขุมมัน

(สวิง บุญเจิม, 2542: 53)

คำว่า “พอปานหล่มขุมมัน” จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ เป็นการใช้อุปมาที่เป็นความเปรียบให้เห็นภาพการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีอายุมากกับการตกลงไปในหล่มปลูมมันสำปะหลัง ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “สี่ผู้เฒ่าพอปานหล่มขุมมัน” ด้วยผู้หญิงในวัยทองมักจะมีวัยวะเพศที่ไม่เต่งตึง หย่อนยาน แคมใหญ่บาน ดูเหี่ยว และสีคล้ำ หากพิจารณาจากตัวบทแล้วคำว่า “หล่มขุมมัน” ในภาษาอีสานภาษาแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “ตกลงไปในหลุมดินที่เตรียมไว้สำหรับปลูมมัน”

นอกจากนั้นยังมีการใช้อุปมาเพื่อการกล่าวเปรียบเทียบการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีวัยวะเพศไม่ไหนกนูน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
นกแตดเต้ขาเหลือง
นกจิบเฟื่องขาจ่อย
สี่ที่จ่อยปานว่าฟักเชียงปลากัก ๆ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 32)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น มีการใช้อุปมาที่เป็นความเปรียบว่า “ปานว่าฟักเชียงปลากัก ๆ” มากกล่าวเปรียบให้เห็นภาพการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีวัยวะสืบพันธุ์เล็กกว่าเหมือนกับกำลังสืบมีดลงไปยังไม่รองรับสำหรับสืบเนื้อปลา ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “สี่ที่จ่อยปานว่าฟักเชียงปลากัก ๆ” หากพิจารณาจากตัวบทแล้วคำว่า “ฟักเชียงปลากัก ๆ” ในภาษาอีสานแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “ใช้มีดสืบลงไปยังไม่รองรับสำหรับสืบเนื้อปลา” ก็เนื่องจากในภาษาอีสานคำว่า “ฟัก” เป็นคำกริยาแปลความว่า “สืบ หรือ “สืบปลาสืบเนื้อให้ละเอียดเรียก ฟักลาบ” (ปริชา พิณทอง, 2563) เช่นเดียวกับตัวอย่างคำสอยที่ว่า

นกกดห้อยสั้นนกกดห้อย

ฟาดของจ่อยมาคือฟักเชียงเปลา

ปักปัก เชียงปั้งน้อย

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 3)

จากข้อความตัวหนาที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยข้างต้น มีการใช้คำอุปมาว่า “เชียงเปลา” มากล่าวเปรียบเทียบให้เห็นภาพการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีอวัยวะเพศเล็กกว่าเหมือนกับกำลังสับมีดลงไปบนไม้รองรับสำหรับสับเนื้อปลา ดังเนื้อความในคำสอยที่ว่า “ฟาดของจ่อยมาคือฟักเชียงเปลา ๆ” หากพิจารณาจากตัวบทแล้วคำว่า “ฟักเชียงเปลา ๆ” ในภาษาอีสานแปลความเป็นภาษาไทยได้ว่า “ใช้มีดสับลงไปยังไม่รองรับสำหรับสับเนื้อปลาที่เปลา ๆ” ก็เนื่องจากในภาษาอีสานคำว่า “ฟัก” เป็นคำกริยาแปลความว่า “สับ”

การศึกษาครั้งนี้ พบการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ ดังตารางที่ 12

ตาราง 12 แสดงการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ในคำสอย

ความเปรียบที่ปรากฏ	สื่อความหมาย
- ฟาดแม่มาน <u>คือซั้งหวนอก</u>	การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่ตั้งครรภ์
- สี่แม่มาน <u>พอปานอ้มไหเหล้า</u>	
- สี่คนจ่อย <u>ปานดำนาแก่น</u>	การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่มีรูปร่างผอม
- สี่ผู้เฒ่า <u>พอปานหล่มขุมมัน</u>	การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่มีอายุมาก
- สี่หีจ่อย <u>ปานว่าฟักเชียงปลากัก ๆ</u>	การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่มีอวัยวะเพศเล็ก
- ฟาดของจ่อย <u>มาคือฟักเชียงเปลา</u>	
- สี่เมียบ่ <u>ยุ่มว่าแม่นสี่ซัดม</u>	การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่มีอวัยวะเพศไม่เต่งตึง

จากตาราง 12 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่พบในตัวบทส่วนใหญ่มักจะเป็นการกล่าวเปรียบโดยเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวซึ่งใช้สื่อความหมายเรื่องเพศในเชิงล้อเลียน ทั้งการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่ตั้งครรภ์ หญิงที่มีรูปร่างผอม หญิงที่มีอายุมาก หญิงที่มีอวัยวะเพศเล็ก และหญิงที่มีอวัยวะเพศไม่เต่งตึง

โดยสรุป จะเห็นว่า การใช้อุปมาที่เป็นความเปรียบในคำสอนนี้พบมีการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับอวัยวะเพศ อีกทั้งยังพบมีการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์

3.2.4 การใช้บุคลาธิษฐาน

บุคลาธิษฐานหรือบุคลลวัต คือการนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวถึงราวกับมีชีวิต โดยสามารถแสดงออกับกิริยาต่าง ๆ และมีความรู้สึกนึกคิดเหมือนคน เป็นการเขียนที่มุ่งหมายจะสร้างเรื่องราวธรรมดาให้น่าสนใจมีชีวิตชีวา และสามารถเร้าอารมณ์ได้ (สิริขญา คอนกรีต, 2556: 229) เนื่องจากบุคลาธิษฐาน (personification) คือการสมมุติให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความคิด สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสัตว์ให้มีสติปัญญาอารมณ์หรือกิริยาอาการเหมือนมนุษย์เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นเกิดปรากฏการณ์เสมือนเป็น สิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกนึกคิดขึ้นมา แล้วสื่อความรู้สึกออกมาให้ผู้รับสารได้รับรู้เป็นการเปรียบเทียบโดยนำเอาสิ่งไม่มีชีวิตหรือมีชีวิต แต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน หรือทำกิริยาอาการอย่างคน

จากการศึกษาในครั้งนี พบมีการใช้บุคลาธิษฐานที่เป็นการสร้างภาพซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การสร้างภาพแบบสมจริง และการสร้างภาพแบบเกินจริง ดังนี้

3.2.4.1 การสร้างภาพแบบสมจริง

การสร้างภาพแบบสมจริงที่พบในตัวอย่างคำสอนจะเป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการเสพสุขหรือการเสพกามารมณ์ ดังตัวอย่างคำสอนที่ว่า

สอย สอย ฟัน้องฟ้งสอย
 กากินกล้วย มั่นกินจนเบ็ดหัว
 บาดท่าที่กินโดย กินแล้วคายออก

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอนนี้ คำว่า “กิน/คาย” เป็นการสร้างภาพในเรื่องการบีบรัดและคลายตัวออกตามธรรมชาติของอวัยวะเพศหญิงที่เมื่อถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศว่าเหมือนกับการกินอาหาร ดังเนื้อความในคำสอนที่ว่า “บาดท่าที่กินโดย กินแล้วคายออก” เพราะเมื่อกินอาหารอิ่มมาก ๆ แล้ว ก็จะคายอาหารที่กินเข้าไปออกจากปากเพราะกินต่อไม่ไหว ด้วยเหตุนี้การใช้คำว่า “กิน/คาย” จึงสื่อให้เห็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการเสพสุขหรือการเสพกามารมณ์ที่สมจริง หรือในตัวอย่างคำสอนที่ว่า

สอย...สอย

นกแดดแต่ บินสวบปลาชิว

บัตว่าหีเพิ่น**หิว สวบ**หิวโดยเสี่ยก

อยู่ มุบ มุบ นี้...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 22)

คำว่า “**หิว/สวบ**” จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ ก็เป็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในเรื่องการเสพสุขหรือการเสพกามารมณ์กับการกินอาหาร ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “บัตว่าหีเพิ่น**หิว สวบ**หิวโดยเสี่ยก” เพราะต้องการสื่อให้เห็นถึงอวัยวะเพศของผู้หญิงในขณะร่วมเพศก็จะมีอาการกระตุกตัวตลอดเวลาอย่างแรงว่าเหมือนกับการอิมอาหารอย่างรวดเร็วเนื่องมาจากความหิวจัด ๆ

3.2.4.2 การสร้างภาพแบบเกินจริง

การสร้างภาพแบบเกินจริงที่พบในตัวอย่างคำสอยนี้จะเป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

โดยแทงหี หน่อแดด**แล่นลี** นี้...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 18)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “**แล่นลี**” เป็นการสร้างภาพในเรื่องความรู้สึกเสียวซาบซ่านตรงอวัยวะเพศของผู้หญิงที่เมื่อมีการร่วมเพศว่าเหมือนกับการวิ่งหลบซ่อน ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “โดยแทงหี หน่อแดด**แล่นลี**” เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนแล้ว ก็จะทำให้เกิดความวิตกกังวลหรือทำใจไม่ได้จนต้องหลีกเลี่ยงไป ด้วยเหตุนี้ การใช้คำว่า “**แล่นลี**” จึงสื่อให้เห็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศที่เกินจริง หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

นกเขาขาว บินข่วมป่าตีว

หียัก**คิ้ว** หน่อแดด**ตาหวาน** นี้...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 26)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “ยักคิ้ว/ตาหวาน” เป็นการสร้างภาพในเรื่องการมีอารมณ์เกิดขึ้นตรงอวัยวะเพศของผู้หญิงว่าเหมือนกับการเขี้ยววน ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “หียักคิ้ว หน่อแดดตาหวาน” เพราะเมื่อเกิดความต้องการหรือสนใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็จะทำกริยาอาการเขี้ยววนให้เกิดความลุ่มหลงขึ้น ด้วยเหตุนี้ การใช้คำว่า “ยักคิ้ว/ตาหวาน” จึงสื่อให้เห็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศที่เกินจริงด้วยเช่นกัน หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

น้ำท่วมข้าว เห็นแต่ใบวี ๆ

น้ำท่วมที่ หน่อแดดดินต๋าม ๆ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 31)

คำว่า “ดินต๋าม ๆ” จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ ก็เป็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศกับการดินรน ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “น้ำท่วมที่ หน่อแดดดินต๋าม ๆ” เพราะต้องการสื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงเมื่อต้องการที่จะร่วมเพศขึ้นมา ดิ่ง (แดด) ของอวัยวะเพศของผู้หญิงก็จะกระตุกอยู่ตลอดเวลาว่าเหมือนกับการทนต่ออะไรไม่ได้ก็จะดินรนไปมาอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน เช่นเดียวกับคำสอยในตัวอย่างที่ว่า

สอย...สอย

น้ำท่วมข้าว เห็นแต่ใบวี ๆ

น้ำท่วมที่ แดดจามฮัดเขี้ยว นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 28)

จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ คำว่า “จามฮัดเขี้ยว” ก็เป็นการสร้างภาพในเรื่องการมีอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงเมื่อต้องการที่จะร่วมเพศขึ้นมากับการเป็นหวัด ดั่งเนื้อความในคำสอยที่ว่า “น้ำท่วมที่ แดดจามฮัดเขี้ยว” เพราะเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายเป็นไข้หวัดคัดจมูกจามไม่หยุดไม่หย่อนเอา หากไม่รักษาหรือกินยาจะทำให้อาการที่เป็นหยุดไม่หาย ด้วยเหตุนี้ การใช้คำว่า “จามฮัดเขี้ยว” จึงสื่อให้เห็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศที่เกินจริง หรือในตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

หน่อเอ๋ยหน่อเป็น**กรรมการ**

หึกับหมอยขึ้น**ชกชิงแชมป์**

ตดแอม้เป็น**เสียงรั้งขัง** นี้...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 24)

คำว่า “**กรรมการ/ชกชิงแชมป์/เสียงรั้งขัง**” จากข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างคำสอยนี้ ก็เป็นการสร้างภาพปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงกับการชกมวย ดึงเนื้อความในคำสอยที่ว่า “หน่อเอ๋ยหน่อเป็น**กรรมการ** หึกับหมอยขึ้น**ชกชิงแชมป์** ตดแอม้เป็น**เสียงรั้งขัง**” เพราะต้องการสื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงในขณะร่วมเพศว่าเหมือนกับการขึ้นชกมวยที่จะต้องเข้าทำหั้นกัน แม้จะมีเวลาพักบ้างแต่ก็ต้องสู้กันจบเวลาการแข่งขึ้น

โดยสรุป จะเห็นว่าการใช้บุคลาธิษฐานที่เป็นการสร้างภาพในคำสอยนี้พบมีการสร้างภาพแบบสมจริงซึ่งมักจะปรากฏเป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการเสพสุขหรือการเสพกามารมณ์ โดยเฉพาะกับการกินอาหารว่าเมื่อกินอาหารอึดมาก ๆ แล้ว ก็จะคายอาหารที่กินเข้าไปออกจากปากเพราะกินต่อไม่ไหวเหมือนกับเรื่องการบีบรัดและคลายตัวออกตามธรรมชาติของอวัยวะเพศหญิงที่เมื่อถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศ รวมถึงการอึดอาหารอย่างรวดเร็วเนื่องมาจากความหิวจัด ๆ ว่าเหมือนกับอวัยวะเพศของผู้หญิงในขณะร่วมเพศที่จะมีการกระตุกอยู่ตลอดเวลาอย่างแรง อีกทั้งยังพบมีการสร้างภาพแบบเกินจริงที่เป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการวิงหลบซ่อนว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนแล้ว ก็จะทำให้เกิดความวิตกกังวลหรือทำใจไม่ได้จนต้องหลีกเลี่ยงไปเหมือนกับความรู้สึกเสียวซาบซ่าตรงอวัยวะเพศของผู้หญิงที่เมื่อมีการร่วมเพศ การเขี่ยวนว่าเมื่อเกิดความต้องการหรือสนใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็จะทำให้มีอาการเจริญชวนให้เกิดความลุ่มหลงขึ้นเหมือนกับการมีอารมณ์เกิดขึ้นตรงอวัยวะเพศของผู้หญิง การดั้นรอนว่าเมื่อทนต่ออะไรไม่ได้ก็จะดิ้นรนไปมาอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อนเหมือนกับอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงเมื่อต้องการที่จะร่วมเพศขึ้นมา ดิ่ง (แตด) ของอวัยวะเพศของผู้หญิงก็จะกระตุกอยู่ตลอดเวลา การเป็นหวัดว่าเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายเป็นไข้หวัดคัดจมูกจามไม่หยุดไม่หย่อนเอา หากไม่รักษาหรือกินยาจะทำให้มีอาการที่เป็นหยุดไม่หายเหมือนกับการมีอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงเมื่อต้องการที่จะร่วมเพศขึ้นมา

และตลอดจนการชมขมยว่าเมื่อขึ้นขมยที่จะต้องเข้าทำหั้นกัน แม้จะมีเวลาพักบ้างแต่ก็ต้องสู้กันจบ เวลาการแข่งขันเหมือนกับการมีอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงในขณะร่วมเพศ

3.3 สรุป

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย พบว่ามีกลวิธีการใช้ภาษาในคำสอย 2 ด้าน คือ กลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ เป็นการเลือกคำให้เหมาะสมตามจุดประสงค์ คือการสร้างอารมณ์ร่วมและความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งการสรรใช้ถ้อยคำที่พบในตัวบทคำสอย ได้แก่ การใช้คำสัมผัส ซึ่งการใช้คำสัมผัสในคำสอยนี้พบมีการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระค่านามซึ่งมักจะปรากฏเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถีที่เป็นคำเรียกอวัยวะเพศชายและหญิง ได้แก่ สระโ สระอ สระอิ และสระแอ อีกทั้งยังพบมีการใช้คำสัมผัสที่เป็นเสียงสระคำกริยาซึ่งจะปรากฏเสียงสระตามเนื้อความเพศวิถีที่เป็นเรื่องราวด้านเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง ได้แก่ สระเอีย สระเอา สระอิ สระออ สระอะ สระอา การใช้คำพวน ซึ่งการใช้คำพวนในคำสอยนี้พบมีการใช้คำพวนที่เป็นนามศัพท์ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องคำเรียกอวัยวะเพศ อีกทั้งยังพบมีการใช้คำพวนที่เป็นกริยาศัพท์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเพศวิถีในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ การใช้คำภาษาถิ่น ซึ่งการใช้คำภาษาถิ่นในคำสอยนี้พบมีการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำพรามาสคนซึ่งมักจะปรากฏที่เป็นคำอ้างถึงบุคคล อีกทั้งยังพบมีการใช้คำภาษาถิ่นแสดงกลุ่มคำเรียกคนที่ปรากฏที่เป็นคำอ้างถึง ซึ่งมักจะมีการใช้คำภาษาถิ่นอีสานเพื่อสร้างอารมณ์ประชดประชันเสียดสี โดยใช้คำเรียกชื่อคน ชื่อผัก ผลไม้ในท้องถิ่น เครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นอีสานมาล้อเลียนเรื่องเพศ และการใช้คำซ้ำ ซึ่งการใช้คำซ้ำที่เป็นเน้นในคำสอยนี้พบมีการใช้คำซ้ำเน้นความหมาย อีกทั้งยังพบมีการใช้คำซ้ำเน้นเสียง

ส่วนกลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์ เป็นการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารที่ทำให้ผู้รับสารเกิดมโนภาพ เกิดจินตนาการ ถ่ายทอดอารมณ์ ทำให้มีความรู้สึกร่วมตรงตามความปรารถนาของผู้ส่งสาร ซึ่งการสร้างภาพพจน์ที่พบในตัวบทคำสอย ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ ซึ่งการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นคำมีลักษณะร่วมในคำสอยนี้พบมีการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศชายซึ่งมักจะให้ผัสสะหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศชาย อีกทั้งยังพบมีการใช้คำที่มีลักษณะร่วมกับสรีระร่างกายเพศหญิงที่จะให้ผัสสะหรือความรู้สึกทางเพศที่สื่อแทนอวัยวะเพศหญิง การใช้สัทพจน์ ซึ่งการใช้สัทพจน์ที่เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติในคำสอยนี้พบมีการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหว อีกทั้งยังพบมีการใช้คำเลียนเสียงแสดงลักษณะของขนาด การใช้คำอุปมา ซึ่งการใช้อุปมาที่เป็นความเปรียบในคำสอยนี้พบมีการใช้ความเปรียบที่มีลักษณะล้อเลียน อีกทั้งยังพบมีการใช้ความเปรียบที่มีลักษณะ และการใช้บุคลาธิษฐาน ซึ่งการใช้บุคลาธิษฐานเป็นการสร้างภาพในคำสอยนี้พบมีการสร้างภาพแบบสมจริงซึ่งมักจะปรากฏเป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการเสพสุขหรือการเสพกามารมณ์ โดยเฉพาะกับการกินอาหารว่าเมื่อกินอาหารอิมมาก ๆ แล้ว ก็จะคาย

อาหารที่กินเข้าไปออกจากปากเพราะกินต่อไม่ไหวเหมือนกับเรื่องการบีบรัดและคลายตัวออกตามธรรมชาติของอวัยวะเพศหญิงที่เมื่อถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศ รวมถึงการอิมอาหารอย่างรวดเร็วเนื่องจากความหิวจัด ๆ ว่าเหมือนกับอวัยวะเพศของผู้หญิงในขณะร่วมเพศที่จะมีการกระตุกอยู่ตลอดเวลาอย่างแรง อีกทั้งยังพบมีการสร้างภาพแบบเกินจริงที่เป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการวิ่งหลบซ่อนว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนแล้ว ก็จะทำให้เกิดความวิตกกังวลหรือทำใจไม่ได้จนต้องหลีกเลี่ยงไปเหมือนกับความรู้สึกเสียชาบชานตรงอวัยวะเพศของผู้หญิงที่เมื่อมีการร่วมเพศ การเข้ายวนว่าเมื่อเกิดความต้องการหรือสนใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็จะทำให้มีอาการเจริญชวนให้เกิดความลุ่มหลงขึ้น เหมือนกับการมีอารมณ์เกิดขึ้นตรงอวัยวะเพศของผู้หญิง การตั้งรกรากว่าเมื่อทนต่ออะไรไม่ได้ก็จะตั้งรกรากไปมาอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อนเหมือนกับอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงเมื่อต้องการที่จะร่วมเพศขึ้นมา ตึง (แตก) ของอวัยวะเพศของผู้หญิงก็จะกระตุกอยู่ตลอดเวลา การเป็นหวัดว่าเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายเป็นไข้หวัดคัดจมูกจามไม่หยุดไม่หย่อนเอา หากไม่รักษาหรือกินยาจะทำให้มีอาการที่เป็นหยุดไม่หายเหมือนกับการมีอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงเมื่อต้องการที่จะร่วมเพศขึ้นมา และตลอดจนกับการชกมวยว่าเมื่อขึ้นชกมวยที่จะต้องเข้าทำหั่นกัน แม้จะมีเวลาพักบ้างแต่ก็ต้องสู้กันจนเวลาการแข่งขันเหมือนกับการมีอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของผู้หญิงในขณะร่วมเพศ

กลวิธีดังกล่าวนอกจากจะเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ภาษาที่หมอลำมักหยิบยกนำมาเอามาสอดแทรกในการแสดงหมอลำเพื่อใช้สร้างอารมณ์ให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการสอยแล้ว ยังสื่อให้เห็นความคิดเรื่องเพศวิถีด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายให้เห็นในบทที่ 5

บทที่ 4

เพศวิถีในคำสอย

ในบทนี้ เพื่อเป็นการตอบคำถามหลักตามความมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 2 ที่ว่า ความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยมีลักษณะอย่างไร ผู้วิจัยได้นำเอากรอบแนวคิดเกี่ยวกับเพศวิถีมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตีความ ด้วยคำสอยเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะเนื้อหาออกไปทางเรื่องเพศเป็นหลัก โดยได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอออกไว้เป็น 5 ประเด็น ตามลำดับต่อไปนี้

- 4.1 เพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ
- 4.2 เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศ
- 4.3 เพศวิถีกับจินตนาการด้านเพศ
- 4.4 เพศวิถีกับอำนาจของเพศ
- 4.5 เพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ

4.1 เพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ

คำสอยส่วนมากเสนอภาพรวมว่า เพศคือการแสวงหาความสุขบนเรือนร่างของคนสองฝ่าย คือผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ คำสอยส่วนใหญ่เสนอว่าความต้องการของเพศชายเข้มกว่าเพศหญิงและมีความชอบธรรมตามธรรมชาติ ในขณะที่ความต้องการทางเพศของเพศหญิงควรอยู่ภายใต้ระเบียบสังคม สอดคล้องกับที่ หนึ่งฤทัย พาอ้อ (2554: 19) กล่าวว่า ความเป็นหญิงความเป็นชายที่เรียกว่าเพศสภาพนั้น ไม่ได้ถูกกำหนดโดยทางกายภาพและชีวภาพเท่านั้น แต่ปัจจัยทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดเพศสภาพ และในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็เป็นตัวสร้างวาทกรรมเพศสภาพนั้นก็คือ วัฒนธรรมทำให้มีเพศสภาพ (Gendered) และเกิดเป็นความคาดหวังต่อความเป็นหญิงและความเป็นชายในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะคติ ธรรมเนียมประเพณี กฎระเบียบต่าง ๆ ที่กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมต่อความเป็นหญิงและความเป็นชาย และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ชายและผู้หญิงเรียนรู้บทบาทของตนเองผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จึงกล่าวได้ว่า เพศสภาพเป็นภาวะที่ถูกกำหนดขึ้นมาตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม คือมีความแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมและสังคม ความเป็นเพศสภาพจึงไม่มีความเป็นสากล

คำสอยเป็นการแหวกชนบความคิดเห็นที่ว่า “เพศเป็นเรื่องที่คนกระทำโดยไม่พูด” และผู้ชายส่วนใหญ่มีความคิดแบบปัจเจกชนว่า “ตัวกูใหญ่ ของกูใหญ่” ตัวอย่างการนิยามว่า การเสพกามคือความสุข เช่น

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 อรุณโณ ประระโม่สุโ
 การซุ่มเข้าเป็นสุขอย่างยิ่ง

(TStv, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 กินลาบตั้ม กะว่าแซบว่านัว
 บาดท่ากินของผัว แซบหลายกว่านั้น

(สวิง บุญเจิม, 2542: 14)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 กล้วยอยู่ต้นไม้ บ่เคยแซบบ่เคยนัว
 บาดท่ากล้วยของผัว กินทอได้กะบ่อ้ม

(สวิง บุญเจิม, 2542: 13)

ส่วนองค์ประกอบทางเพศในคำสอยประกอบด้วย ผู้ทำ ผู้ถูกกระทำ ผู้รู้ผู้เห็นการกระทำ คือ หมอสอยหรือผู้เล่าหรือผู้เปิดเผยการกระทำ ในรูปแบบล้อเลียน เสียดสี บางครั้งคล้ายกองเชียร์ บางครั้งคล้ายผู้กดขี่ผู้ทำและผู้ถูกกระทำทํากิจ คือกิจกรรมด้านเพศสัมพันธ์หลายระดับ เริ่มจากการสัมผัส การกระตุ้นความรู้สึก ความต้องการทางเพศ เช่น การกอด การจับ การเล้าโลม การจูมพิต ที่นำไปสู่การร่วมเพศ

ผู้ทำคือผู้เริ่มต้นทํากิจ โดยภาพรวมเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิงโดยภาพจำเพาะได้แก่ คนทั่วไป ชายหนุ่ม ชายชรา สามี ชายชู้ที่เรียกว่าขาประจำ ขาวนา ตำรวจ ครู กำนัน พ่อเฒ่า แม่เฒ่า หญิงหม้าย อาจารย์สึกใหม่ ผู้ใหญ่บ้าน บุคลิกภาพของผู้ทำมีความสุขโต่งสองข้อ ด้านหนึ่งมีความต้องการที่ร้อนแรงและใช้ความรุนแรงมีประสบการณ์ทางเพศอย่างเจนจัด โดยความรักและความใคร่ไม่มีเงื่อนไข เช่น การที่สามีจากบ้านไปนาน ทำให้เกิดความต้องการทางเพศ เมื่อกลับมาบ้านจึงอยากมีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยา ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

นายฮ้อยค้ำจัว มาแต่ไปไทย อยากหลาย บ่ทันใจ

เห็นเมียก้มจกปลาแดก ฮื้อซิ่นซิ่น ผัดหน้าโลด นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 20)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่สามีมีความต้องการที่อยากจะร่วมเพศกับภรรยาของตนมาก จนไม่สนใจว่าภรรยาพร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ด้วยหรือไม่ ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “เห็นเมียก้มจกปลาแดก อื้อชื่นชื่น ผัดหน้าโลด” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่รุนแรง เช่นเดียวกับการที่สองเฒ่าสามีภรรยามีเพศสัมพันธ์กัน โดยไม่สนใจว่าอยู่ในสถานที่แห่งใด ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

เฒ่าสองเฒ่า สู้กันเทิงเกวียน

บัตไถล้อฮอดเฮือน ฮอดแล้วเฒ่า ฟ้าวใส่ ฟ้าวใส่ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 24)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่สองเฒ่าผิวเมียร่วมเพศกัน จนไม่ใส่ใจกับสถานที่นั้น ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “เฒ่าสองเฒ่า สู้กันเทิงเกวียน” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความใคร่ที่มีอยู่ในจิตใจส่วนลึก แม้จะมีอายุมากแต่ไม่ใช่ความกำหนัดจะลดลงไป แต่กลับมีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด เช่นเดียวกับการที่ภรรยาที่ต้องร่วมเพศกับสามีที่ขี้เมา แต่ด้วยประสบการณ์ก็ทำให้ผู้เป็นสามีต้องยอมแพ้ในอารมณ์ความต้องการทางเพศของผู้หญิงที่เป็นภรรยา ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟัน้องฟิงสอย

คูตีดำหมอลำเขาว่า

โอดลงโลด โอดลงใส่โลด

อย่าสีโทษว่าข่อยขี้เมา

บาดข่อยเด้าบาดไต้เต็งใส่มับ ๑ ห่ากินดับมึงเอ๊ย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 27)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่สองสามีภรรยาร่วมเพศกัน ทำให้ฝ่ายสามีทนไม่ได้กับความต้องการทางเพศของภรรยาที่มีมาก ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “บาดข่อยเด้าบาดไต้เต็งใส่มับ ๑ ห่ากินดับมึงเอ๊ย” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความขำของในเรื่องราวทางเพศ

ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นผู้อ่อนต่อโลกเพราะบวชเรียนนาน และเพราะสุขภาพเสื่อมโทรม เพราะอยู่ในภาวะผู้สูงอายุที่เรียกว่า พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ความสุดโต่งทั้งสองด้านถูกทำให้เป็นมุขตลก เช่น การที่

คนยังไม่มีประสบการณ์หรือยังไม่ประสีประสาในเรื่องราวทางเพศ เมื่อต้องมีเพศสัมพันธ์ก็เกิดความประหม่าจนทำอะไรไม่ถูก ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 จารย์สึกใหม่ ได้เมียฮ่วมเฮียงหมอน
 ฮอดยามนอน ปีนขึ้นใส่ของใหญ่
 บาดเอาโคยยัดใส่ผัดใส่หม่องสายปือ
 เมียเอามือจับโคยยัดเข้าหิจำบู้ย
 ตาจารย์บู้ลุกขึ้นได้เปิดหนี
 ตายอิหลีเข้าเล็กปานนี้ ตายอิหลีเข้าเล็กปานนี้!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 23)

สอย...สอย
 อ้ายทิดสึกใหม่ บู้จักป็นผา
 บัดว่าเมียยกขา โสลูกป็นยางหนอง นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 15)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เฮียงสึกใหม่ บ่เข้าใจหม่องที
 บาดผู้สาวให้สี่ยัดโคยใส่ฮูสายปือ
 โอย ภูมาหนายแท้เด!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 25)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่ผู้ชายได้บวชเรียนเขียนอ่านมานาน แล้วได้ลาสิกขาเพศออกมาใช้ชีวิตปกติแบบคนธรรมดาสามัญ เมื่อมีภรรยาที่ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรในขณะมีเพศสัมพันธ์ ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “บาดเอาโคยยัดใส่ผัดใส่หม่องสายปือ” “บัดว่าเมียยกขา โสลูกป็นยางหนอง” “บาดผู้สาวให้สี่ยัดโคยใส่ฮูสายปือ” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความที่ไม่ประสีประสาในเรื่องราวทางเพศที่นำมาสร้างความตลกในคำสอย เช่นเดียวกับการที่คนที่มีอายุมากแต่ยังมีความต้องการทางเพศที่ไม่สิ้นสุด ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย

นกลุ่มหลี่สั้นกลุ่มสั้น
ผู้เฒ่าสี่กันเทิงเต้าเทิงตด

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย ฟิ่งน้องฟิ่งสอย
ฝักกะโดน กินกับลาบนกเค้า
เอาผิวเฒ่า โคยอ่อนแตแซ

(สวิง บุญเจิม, 2542: 38)

สอย...สอย
ฟิ่งเต้อเจ้า สีเว้าเรื่องสี่
แมงหมี่สี่แมงหมี่ ปีกวีแหวดแหวด
แฮดสี่แฮด โคมกั้นล่างง่าง
ซ้างสี่ซ้าง หางซี้โก่งโต่ง
หมาทำโปง สี่กันเดือนเก้า
ผู้เฒ่าสี่ผู้เฒ่า สิบเข้าเต้าอยู่งัก ัก นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 119)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่คนแก่เมื่อมีอายุมากขึ้นร่างกายที่เคยแข็งแรงก็กลับเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา แม้จิตใจยังมีความต้องการทางเพศอยู่แต่ร่างกายก็ไม่เอื้ออำนวย ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “ผู้เฒ่าสี่กันเทิงเต้าเทิงตด” “เอาผิวเฒ่า โคยอ่อนแตแซ” “ผู้เฒ่าสี่ผู้เฒ่า สิบเข้าเต้าอยู่งัก ัก” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นความตลกที่หยิบยกนำเอาเรื่องราวของคนแก่ที่ยังมีความต้องการทางเพศอยู่มาสร้างความตลกในคำสอย

ส่วนผู้ถูกกระทำในคำสอยเป็นผู้ตามที่ต้องมีส่วนร่วมในกามกิจ เพราะเป็นซู้ เป็นเมีย น้องเมีย แม่ป้าหรือพี่เมีย แม่ยาย เด็กสาว หญิงสาวทั่วไป คนงามคนสวยที่มีรูปร่างต้องตาต้องใจ การมีส่วนร่วมของผู้ถูกกระทำเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับศีลธรรมและระเบียบทางสังคม โดยมีความรักเป็นพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับความต้องการทางเพศ เช่น การที่กลุ่มเครือญาติซึ่งเป็นสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชายคาเดียวกันมีความใกล้ชิดที่นำไปสู่เรื่องราวของการมีเพศสัมพันธ์ต่อกัน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

นกลุ่มหลี่สั้นกลุ่มไร
เมียอยู่ไฟสี่แม่เฒ่าถ้าเต้อ

มันจั่งบ่เสียเวลาเฮา

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 3)

สอย...สอย

น้องควายกะกินแล้ว น้องจ้วกะกินแล้ว
ยังแต่น้องเมีย ป่ทันได้กิน นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 4)

หัวสิงไคเป็นกอเอะเยอะ
พาดกับพ้อายนี้เถาะมันชี้คร้านหาหัว

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 10)

นกแดดแต่ขาเดียวชี้ฟ้า
ป่าผู้เดียวน้องเขยสี่ห้า

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 9)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
หน่วยช้อยหน่วย แม่แต่นายช้อยหน่วย
หน่วยนกขุ่มหลี่ ลีนกขุ่มหลี่
หน่วยคนเฮือนนี้สี่เฮือนเดียวกัน

(สวิง บุญเจิม, 2542: 54-55)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวขยายที่มีสมาชิกอาศัยอยู่ร่วมกัน อาจนำไปสู่ความรักใคร่สนิทสนมจนทำให้เกิดการล่วงผิดประเวณี แม้ว่าระบบของศีลธรรมทางเพศจะเป็นสิ่งที่ผูกมัดอยู่ก็ตาม ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “เมื่อยอยู่ไฟสี่แม่เฒ่าถ้าเต้อ” “ยังแต่น้องเมีย ป่ทันได้กิน” “พาดกับพ้อายนี้เถาะมันชี้คร้านหาหัว” “ป่าผู้เดียวน้องเขยสี่ห้า” “หน่วยคนเฮือนนี้สี่เฮือนเดียวกัน” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นการล่วงประเวณีหรือผิดประเวณี โดยมีความรักและความซื่อสัตย์สนิทยกันมาเป็นตัวกลางของความสัมพันธ์ทางเพศดังกล่าว

บางครั้งคำสอยประเมินค่าเป็นความไม่ฉลาดแต่บางครั้งหมอสอยตั้งตนเป็นกองเชียร์ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

คืออีมะลีดคิด ๆ

หีบมีความคิดสี่แต่ผิวเจ้าของ

หีบมีผิวสอง หีบด้อยพัฒนา

หีบเข้าสภา เพิ่นเอ็นว่าหีบเบ็ดงวด

(TStv, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

นกอีจู้สั้นกอีจู้

สี่กับซู้สี่แซบสั้นัว

สี่กับผิวสี่ตามหน้าที่

สี่กับซู้ทั้งคู่ตึงเลย

สี่กับเมียบ่อยากเบ็งฮอดหน้า...เป็นยังหมอ เซ็ง

(TStv, 2563)

ส่วนผู้รู้ผู้เห็นคือหมอสอยผู้เปิดเผยความลับของกามกิจในกลุ่มผู้แสดงลำกลอนลำซึ่ง อาจเป็น หมอลำชาย เช่น หมอลำทองมาก จันทะลือ หมอลำเคน ดาเหลา หมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง หมอลำหญิงหัวหน้าคณะลำซึ่ง เช่น หมอลำราตรี ศรีวิไล การสอยของกลุ่มนี้สัมพันธ์กับการลำกลอนเกี่ยวกลอนสาด กลอนประชันที่หมอลำชายจุ่มหมอลำกลอนหญิง ความหมายของคำสอยจึงเชื่อมโยงกับ วาดลำวาดฟ้อนวาดเต้นบนเวที ส่วนหมอสอยที่เป็นผู้ฟังคล้ายเป็นกองเชียร์อาจเป็นผู้ฟังสมัครเล่น หรือหมอสอยอาชีพที่เจ้าภาพจ้างมา จุดหมายของการสอยเป็นการสร้างสีสันสร้างรสชาติการฟังลำให้มากขึ้น

จุดเด่นของคำสอยขึ้นอยู่กับผู้ที่ถูกล้อถูกทำให้เป็นตัวตลกซึ่งอาจเป็นผู้ฟังลำ หรือเป็นผู้มีบทบาทในครอบครัวในสังคมเป็นต้นว่า กำนัน เมียกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อตาแม่ยาย เช่น การพูดถึงผู้นำในชุมชนท้องถิ่น ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

เซียบ ๆ หมาคาบเก็บหมาผี

หมาบตีหมาคุณพ่อกำนัน

หมาบสำคัญหมาคุณพ่อผู้ใหญ่บ้าน

หมาขี้คร้านหมาคุณพ่อผู้ใหญ่ลี

หมาคาบหิหมาข้าพเจ้า มากินข้าวสาธุมา

(ทองมาก จันทะลือ, n.d.)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทำให้ผู้นำในชุมชนท้องถิ่นเป็นตลก ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “หมาบดีหมาคุณพ่อกำนัน หมาขี้คร้านหมาคุณพ่อผู้ใหญ่ลี หมาบ่สำคัญหมาคุณพ่อผู้ใหญ่บ้าน” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงการหยิบยกนำเอาเรื่องราวของผู้มีบทบาทในสังคมมาสร้างความตลกด้วยการล้อเลียน เช่นเดียวกับการพูดถึงคนแก่ภายในบ้าน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องพี่สอย
 เชิบ เชิบ หมาคาบเกิบเข้าป่าบักนัด
 แม่เฒ่าແ່นลัด ลูกเขยແ່นชวน
 ว่าแมนชวนได้เกิบ ผัดถั๊กนมหิ้วแม่ยาย กุหน่วยเด!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 25)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทำให้คนแก่ภายในบ้านเป็นตัวตลก ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “ว่าแมนชวนได้เกิบ ผัดถั๊กนมหิ้วแม่ยาย กุหน่วยเด!” ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงการหยิบยกนำเอาเรื่องราวของผู้มีบทบาทในครอบครัวมาล้อเลียนเพื่อสร้างความตลก

โดยสรุป จะเห็นว่าเพศวิถีกับนิยามความหมายเพศในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็น การแสวงหาความสุขบนเรือนร่างผ่านผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และผู้รู้ผู้เห็นการกระทำ ในรูปแบบของการประชดประชันเสียดสีด้วยการล้อเลียนเรื่องเพศ กล่าวคือผู้กระทำโดยส่วนใหญ่นำเสนอภาพของเพศชาย ไม่ว่าจะฐานะเป็นสามี พ่อเฒ่า ซึ่งมีประสบการณ์ทางเพศอย่างชำนาญ หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมา คนแก่มียุมาก ซึ่งยังไม่พร้อมกับการมีเพศสัมพันธ์ ด้วยอ่อนต่อเรื่องราวทางโลกหรือสุขภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวย ส่วนผู้ถูกกระทำในคำสอยนำเสนอภาพของเพศหญิง ไม่ว่าจะหญิงในฐานะกลุ่มเครือญาติที่มักถูกล่วงประเวณีทั้งจากกายและทางใจ หรือหญิงในฐานะที่แต่งงานแล้ว ส่วนผู้รู้ผู้เห็นการกระทำในคำสอย มักนำเสนอภาพการล้อเลียนที่ทำให้ผู้ที่ถูกสอยกลายเป็นตัวตลก ไม่ว่าจะเป็นการล้อเลียนบทบาทของผู้นำในชุมชนท้องถิ่น หรือคนแก่ภายในบ้าน

4.2 เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศ

โลกทัศน์เรื่องเพศในคำสอยเป็นมุมมองของผู้ชายในสังคมปิตาธิปไตยที่กล่าวถึงแรงปรารถนาหรือความต้องการทางเพศ เมื่อชายหญิงอยู่ในช่วงเจริญพันธุ์ คำสอยเห็นว่าความต้องการทางเพศเป็นธรรมชาติของผู้ชายที่ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ในขณะที่มองว่าผู้หญิงควรสำรวจไม่แสดงออกอย่างเปิดเผยแม้มีความต้องการทางเพศ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2556: 117-118) อธิบายว่า ภายใต้วิธีคิดในลักษณะนี้ จึงทำให้ผู้หญิงบริสุทธิ์มิได้เป็นเพียงผู้หญิงที่ไม่คิดจะมีเพศสัมพันธ์กับใคร แต่ยังเป็นผู้หญิงที่

ไม่เป็นของคนอื่น ๆ ด้วย การรักษาความบริสุทธิ์จึงไม่เพียงอยู่ในระดับของกายวาจาและใจของผู้หญิงคนนั้น แต่จะต้องไม่เป็นที่ต้องการของผู้อื่น ทั้งในระดับกายวาจาและใจอีกด้วย การควบคุมความบริสุทธิ์จึงเป็นการควบคุมผู้หญิงในทุกระดับ นอกจากนั้น ก็ยังควบคุมไปถึงผู้ที่คิดหรือจินตนาการเกี่ยวกับผู้หญิงคนนั้น ๆ ด้วยการห้ามมิให้มีจินตนาการจากผู้ชายเป็นเพราะการแยกความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงอย่างเด็ดขาด

พฤติกรรมเมื่อผู้กระทำและผู้ถูกระทำมีเพศสัมพันธ์แสดงออกหลายรูปลักษณะ เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น “แต่ดแล่นลี” “หียักควี่” “หน่อแต่ดตาหวาน” “เด้าหน้าๆ” “เข้าบ่เข้า” “จกปลีกบ่อนดี” “จับท้าย” “แตกเข้า” “ปิ่นขึ้นใส่” “พันกันร้าวอ้าว” “หนอนใต้” “เททางเข้า” การเคลื่อนไหวในกิริยาวลีหลายวลีแสดงความรวดเร็ว รุนแรง เช่น แล่นลี แดกเข้า เด้าหน้า ๆ วลีที่แสดงการเคลื่อนไหวช้า เช่น ตาหวาน หนอนใต้ ซึ่งมีน้อยครั้ง คำที่แสดงการเคลื่อนไหวทั้งเร็วและช้า มีนัยว่าเพศสัมพันธ์เป็นการขาดระเบียบ การจัดร่างกายอุปลักษณ์ในคำสอยสื่อถึงอำนาจแบบผู้ชายที่ใช้ความรุนแรง เช่น การใช้อำนาจแบบผู้ชายผ่านการร่วมเพศกับผู้หญิง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

โคยแทงที หน่อแต่ดแล่นลี นี...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 18)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายหญิงผ่านการเคลื่อนไหวของอวัยวะเพศ แสดงให้เห็นการใช้อำนาจแบบผู้ชายที่มีความรุนแรงต่อการมีเพศสัมพันธ์กับเพศหญิง ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “โคยแทงที หน่อแต่ดแล่นลี” ด้วยคำกริยาวลีที่ว่า “แล่นลี” เช่นเดียวกับการใช้กริยาวลีที่แสดงการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วที่มีต่อการร่วมเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟัน้องฟ้งสอย

แง้เชิงแง้ แล่วแล่นเข้าในฮู

งูสิ่งพันกันร้าวอ้าว

ช่อยสี่เจ้า เด้าหน้าๆ แหน่เดี! เเพ่นว่า

(สวิง บุญเจิม, 2542: 21)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการร่วมเพศที่แสดงออกผ่านอาการการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว แสดงให้เห็นการมีเพศสัมพันธ์ผ่านการใช้อำนาจแบบผู้ชายที่มักใช้ความรุนแรงกับเพศ

หญิง ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “ข่อยสี่เจ้า เต้าหน้าๆ แหน่เต้! เพิ่นว่า” ด้วยคำกริยาวลีที่ว่า “เต้าหน้าๆ” เช่นเดียวกับความพยายามที่จะมีเพศสัมพันธ์กับภรรยา ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 จารย์สี่กใหม่ ได้เมียฮ่วมเฮียงหมอน
 ฮอดยามนอน ปีนขึ้นใส่ของใหญ่
 บาดเอาโคยยัดใส่ผัดใส่หม่องสายปือ
 เมียเอามือจับโคยยัดเข้าหิจำบู้ย
 ตาจารย์บู้ยลุกขึ้นได้เปิดหนี
 ตายอิหลีเข้าเล็กปานนี้ ตายอิหลีเข้าเล็กปานนี้!

(สวิง บุญเจิม, 2542: 23)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าความพยายามที่จะมีเพศสัมพันธ์กับภรรยา แสดงให้เห็นความต้องการทางเพศของเพศชายที่มากล้น ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “ฮอดยามนอน ปีนขึ้นใส่ของใหญ่” ด้วยคำกริยาวลีที่ว่า “ปีนขึ้นใส่” เปรียบได้กับความต้องการร่วมเพศนั่นเอง เช่นเดียวกับความต้องการทางเพศของผู้หญิง โดยใช้วิธีระแวงแสดงอาการเชยชวน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 นกเขาขาว บินข้ามป่าดิว
 หียักคิ้ว หน่อแตตตาทหวาน นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 26)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้วิธีระแวงหญิงให้แสดงอาการเชยชวน เมื่อมีความต้องการทางเพศ แสดงให้เห็นอารมณ์ความต้องการทางเพศของอีกฝ่ายจนต้องเขี้ยววน ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “หียักคิ้ว หน่อแตตตาทหวาน” ด้วยคำกริยาวลีที่ว่า “ยักคิ้ว และตาทหวาน” เป็นคำที่มีนัยบ่งบอกถึงการเขี้ยววน เช่นเดียวกับการใช้อุปุลักษณะที่แสดงให้เห็นการเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายหญิง โดยเปรียบกับการไต่ของตัวหนอน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย
 นกแตดแต่บินข้ามปลายไผ่
 สี่โคยจ่อยปานหนอนไต้

(taengmostudio, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายหญิง โดยเปรียบกับการไต่ของตัวหนอน แสดงให้เห็นการเพศสัมพันธ์ของชายหญิงที่ยังไม่ได้ถึงจุดสุดยอด ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “สัว้โคยจ๋อยปานหนอนไต่” ด้วยคำกริยาลีที่ว่า “หนอนไต่” เป็นคำที่นัยบ่งบอกถึงการเคลื่อนไหวที่ช้ามาก

นอกจากนี้มีชุดคำที่เสนอว่าเพศสัมพันธ์ คือการกินอย่างหิวโหย ตัวอย่างเช่น “หิวเพิ่นหิว” “สวบหัวโคยเสี้ยก” “แตกเข้าหว่างขา” “ยัดจำบู้” “กินของผัว” ภาพลักษณ์ของกริยาดังกล่าวให้ความสำคัญต่อการเสพกามารมณ์ระดับสูงมากเทียบได้กับอาหารที่สร้างชีวิตให้เติบโตแข็งแรง เช่น การมีอารมณ์ความต้องการทางเพศของผู้หญิงเปรียบได้กับการกินอย่างหิวโหย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

นกแตกแต่ บินสวบปลาชิว

บัตว่าหิวเพิ่นหิว สวบหัวโคยเสี้ยกอยู่ มุบ มุบ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปากคักดี, 2536: 22)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการมีอารมณ์ความต้องการทางเพศของผู้หญิงเปรียบได้กับการกินอย่างหิวโหย แสดงให้เห็นการมีเพศสัมพันธ์ที่มีความต้องการและรุนแรงมาก ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “บัตว่าหิวเพิ่นหิว สวบหัวโคยเสี้ยกอยู่ มุบ มุบ” ด้วยคำกริยาลีที่ว่า “สวบหัวโคยเสี้ยก” เป็นการกินด้วยความหิวจัด เช่นเดียวกับอารมณ์ความต้องการทางเพศของผู้หญิงที่เมื่อสามีไม่อยู่ด้วย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

ฝนลิตกดาวขาวดาวแจ้ง

ฟ้าลีแล้งฟ้ามีดฟ้ามีว

ผัวสิหนิกะคันหิยาบ ๆ

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 14)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าอารมณ์ความต้องการทางเพศของผู้หญิงที่เมื่อสามีไม่อยู่ด้วย แสดงให้เห็นความต้องการทางเพศที่มากของผู้หญิง ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “ผัวสิหนิกะคันหิยาบ ๆ” ด้วยคำกริยาลีที่ว่า “คันหิ” เป็นเหมือนกับต้องเกาะอยู่ตลอดเวลา

สำหรับผู้ถูกกระทำหรือผู้ร่วมเพศแบบผู้ตามนั้น คำสอยมีเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับเพศและวัย โดยเห็นว่ากะเทย หญิงหม้าย หญิงสาวบริสุทธิ์ พระภิกษุ แม่ชี พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ต้องมีส่วนร่วมในการ บริโภคกามารมณ์ ด้วยเหตุผลทางจริยธรรมทางหน้าที่ คำสอยจึงมีพันธกิจในการป้องปรามเพศวิสัยที่ไม่คำนึงถึงกลไกทางสังคม เช่น การที่คนเฒ่าคนแก่ยังมีความต้องการทางเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

เฒ่าบ้านเพิ่นต่างเฒ่าบ้านโต
 เฒ่าบ้านเพิ่นธรรมะธรรมโม
 เมียของเพิ่นต่างเมียของโต
 เมียของเพิ่นธรรมะธรรมโม
 บาดเมียของโตบให้ผิวสีลื่น
 ผิวสียามใต้สีน้ำยามนั้น

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 19)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าความต้องการทางเพศของคนเฒ่าคนที่มีอายุมาก แสดงให้เห็นความไร้ศีลธรรมทางเพศ คำสอยจึงเป็นเหมือนการเตือนสติให้คนแก่รู้จักละลดเรื่อง อารมณ์ทางเพศลง ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “บาดเมียของโตบให้ผิวสีลื่น ผิวสียามใต้สีน้ำยามนั้น” ด้วยคำกริยาวลีที่ว่า “บให้ผิวสีลื่น” เช่นเดียวกับพฤติกรรมของผู้หญิงที่ชอบคบชู้ผู้ชาย ดังตัวอย่างคำ สอยที่ว่า

สอย สอย ฟัน้องฟ้งสอย
 ทางชื่อนี้พวกผู้ตีเพิ่นเทียว
 คนทีเคียวให้ไปเทียวเส้นพุ้น

(สวิง บุญเจิม, 2542: 30)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าการที่ผู้หญิงชอบคบชู้ผู้ชายซึ่งเป็นพฤติกรรมนอก แบบนอกรอบ แสดงให้เห็นการละเมิดศีลธรรมทางเพศ เพราะแบบแผนสังคมเป็นสิ่งที่ผู้คนต้องปฏิบัติ ตาม หากฝ่าฝืนก็อาจถูกลงโทษให้กับบุคคลนั้น ๆ ดังข้อความในคำสอยที่ว่า “คนทีเคียวให้ไปเทียว เส้นพุ้น” ด้วยคำกริยาวลีที่ว่า “คนทีเคียว” เช่นเดียวกับการล่วงประเวณีหรือการไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

ยามผัวอยู่ ว่าผัวสี่ตุ่ ยามผัวไปซาอู
สี่ตุ่กว่าผัว นี่...กะสอย

(ทำวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 5)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
นกอีจู้สึ่นกอีจู้
สี่กับซู้สี่แซบสี่นิ้ว
สี่กับผัวสี่ตามหน้าที่
สี่กับซู้ทั้งคู่ตั่งเลีย
สี่กับเมียบ่อยากเบ็งฮอดหน้า...เป็นยังหมอ เซ็ง

(TStv, 2563)

นกอีจู้ฟาดนกอีจู้
ฟาดกับซู้ฟาดแซบฟาดนิ้ว
ฟาดกับผัวคาบแซบคาบบ
ให้มิงฟาดไปเกาะถ้ามิงว่ามันตี
มิงบ่หลูโดนที่ให้มิงสี่ไปโลด
อีท่ากินปอดมิงนอกใจผัว

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 5)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
ผมออกจากบ้านหนีไปอยู่ซาอู
ผมซิ่งเมียสี่ตุ่หนีไปอยู่อิหร่าน
บัตส่วนเมียอยู่ทางบ้าน บาดสี่ถ้าสี่คอย
สี่กะสาบเป็นสอยคือหมากินปลาซ่อน
ให้มันสี่ไปถ่อนมิงว่ามันตี มิงบ่สงสารให้มิงสี่ไปโลด

(taengmostudio, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการคบซู้หรือการไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง แสดงให้เห็นการมีเพศสัมพันธ์ที่เกิดจากการล่วงประเวณีหรือผิดประเวณี ไม่ว่าจะเป็ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนสองคนที่ไม่ได้แต่งงานกันหรือเรียกอีกอย่างว่า “การมีซู้” หรือการมีเพศสัมพันธ์กับคนที่ยัง

ไม่ได้แต่งงานหรือยังอยู่ในการปกครองดูแลจากผู้ใหญ่เป็นต้นว่าพ่อแม่ แม้จะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม เช่นเดียวกับการร่วมเพศที่วิปริตผิดธรรมชาติ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
ฝักกระโดนกินกับลาบปลาปาก
สมัยนี้สี่ฮูดาก มีแรงแกว่าสี่ที

(TOPLINE Music Official, 2563)

สอย...สอย
บักหัวแป้ว สี่แมวในวัด
แมวโง่มากัด ปัดหัวแมวอยู่ไว้ไว้ นี่...กะสอย

(ทำวคำบ้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 25)

อี่ตู่จบน้ออี่ตู่จบ
ปล่อยจากไถหย่างไปงอบ ๆ
ปล่อยเข้าป่าหาไสกะบ่เห็น
ยามกลางเว็นผัดหย่างมางอบ ๆ
ปล่อยลงน้ำนอนซำเห็นแต่หูพิ้ว
เจ้าของจอบไปสี่ผัดหย่างหนึ่งจอบ ๆ
อี่ตู่ฝิ่บอบบให้ความร่วมมือเวยเฮ้ย

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป.: 2)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
หัวสิงโค บ่คือหัวกะผูก
เฒ่าทิดสุขบ่คือเฒ่าทิดใส
เฒ่าทิดใสนั่นสี่ได้ฮอดควาย
เฮ้อ เฮ้ย จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 53)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการร่วมเพศที่วิปริตผิดธรรมชาติ แสดงให้เห็นความผิดปกติต่างจากผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ โดยเฉพาะพฤติกรรมการแสดงออกทางเพศ อย่างเช่น

การมีเพศสัมพันธ์กับกลุ่มชายรักชาย การมีเพศสัมพันธ์กับสัตว์เลี้ยง เป็นต้น ก็มักจะถูกล้อเลียน และยังถือเป็นเรื่องผิดศีลธรรมทางเพศอย่างหนึ่ง ด้วยในสังคมชาวพุทธถือเป็นเรื่องอุบาทว์ เป็นบาป ไม่ดี ไม่งาม ดังนั้น การไม่ร่วมเพศที่วิปริตผิดธรรมชาติ จึงเป็นการมีความสัมพันธ์ที่ไม่ผิดศีลธรรมทางเพศ เช่นเดียวกับการคิดล่วงทางเพศที่ผิดทำนองคลองธรรม ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
หัวสิงโค เป็นใบชะงะ
ผู้สาวมักพระฮ้องกาเว้าห้วน

(สวิง บุญเจิม, 2542: 53)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
เครื่องซักใส่ อยู่ใกล้เครื่องซักสบ
บ่ย่านบาบ บอไปมักแม่ขาว (แม่ชี)

(สวิง บุญเจิม, 2542: 38)

หัวสิงโคกะเป็นกอะยะ
ผัวเพิ่นไปซาอุเพิ่นเล่นซู้กับพระ
บาดนิละ... ลูกเจ้าเกิดมา
มันลิเป็นครูบาหัวโล้นหมอกออก

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 7)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการประพุดิตนของชายหญิงทั่วไปที่ผิดจากทำนองคลองธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของคนหนุ่มสาวทั่วไป อย่างเช่นการที่หญิงสาวแอบไปหลงรักกับพระ การที่ผู้ชายแอบไปคบหากับแม่ชี การเป็นซู้กับพระ แสดงให้เห็นความคาดหวังที่เกิดจากความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้บุคคลประพุดิตนออกไปจากฮึดคองโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแก่นความเชื่อหลัก กล่าวคือเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ผู้คนเกิดความหลงผิดในเรื่องราวทางเพศ และให้รู้จักหักห้ามจิตใจไม่คิดผิดออกไปจากฮึดคอง เช่นเดียวกับการประพุดิตนของพระสงฆ์ที่ผิดไปจากหลักธรรมทางวินัย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
พระบ้านเผิ่น บ่คือพระบ้านโต

พระบ้านโต เว้านำแม่อกเฒ่าหน้าบุตหน้าเบี้ยว
 บาทท่าเว้ากับสาวทีเคียว ผัด จ่า จ่า จ่า จิ้งซี่กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 40)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

พระบ้านเฒ่า บ่คือพระบ้านโต

พระบ้านโตอัด ผักตูดยสาว

ถ้าเกิดเรื่องเกิดราว ระวังสากมองบังสุกุล เต๋อข้าน้อย จิ้งซี่กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542: 40)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์ที่ผิดไปจากหลักธรรมทางวินัย เช่น การพูดในทำนองจับสาว ถือเป็นเรื่องผิดจริยธรรมทางเพศอย่างหนึ่ง ด้วยในหลักพุทธศาสนาถือว่าเป็นบาป

โดยสรุป เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เรื่องเพศผ่านมุมมองของผู้ชายที่มีต่อเพศหญิงในสังคมแบบปิตาธิปไตย กล่าวคือผู้ชายมักเป็นผู้กระทำต่อผู้หญิง ด้วยเพศชายมีสถานภาพและบทบาทสำคัญทางเพศ โดยเฉพาะการใช้อำนาจผ่านการร่วมเพศที่สื่อถึงความรุนแรง อีกทั้งการใช้อำนาจของเพศชายยังมีนัยต่อการปรามาสผู้หญิงไปในทางไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นการต่อว่าผู้หญิงที่มีความต้องการทางเพศที่มากเกินไปจนเกินงาม นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับเพศและวัย เพื่อเป็นการป้องปรามเพศวิสัยที่ไม่คำนึงถึงกลไกทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางเพศของคนเฒ่าคนแก่ การไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครองหรือการคบชู้ของหญิง การร่วมเพศที่วิปริตผิดธรรมชาติ การคิดผิดจากทำนองคลองธรรมของพระสงฆ์

4.3 เพศวิถีกับจินตนาการด้านเพศ

ความคิดรวบยอดในคำสอยที่มีความถี่สูงมาก คือการจ้องมองเรือนร่างของต่างเพศและของตนเองอย่างสนใจใคร่รู้ใคร่เรียน แล้วสร้างอุปลักษณ์ของเพศสรีระหรืออวัยวะที่กระตุ้นอารมณ์ทางเพศด้วยการเปรียบเทียบกับพืช สัตว์ สิ่งของที่มีลักษณะคล้ายเพศสรีระ เช่น การใช้พืชที่มีลักษณะเป็นแท่งอวบมาเปรียบให้เหมือนกับอวัยวะเพศชาย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

สาวแม่ฮ้าง ซ้อยู่ในสวน

นั่งหน่อกล้วยอ้วน ๆ ฮ่วย..มาคือคนแท้ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 9)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “นั่งหนอกกล้วยอ้วน ๆ ฮ่วย..มาคือคนแท้” แสดงให้เห็นการใช้พืชมาเปรียบให้เห็นความเหมือนกับอวัยวะเพศชาย ด้วยคำว่า “หนอกกล้วยอ้วน ๆ” เป็นพืชที่มีลักษณะลำต้นเป็นแท่งอวบคล้ายกับอวัยวะเพศชาย เช่นเดียวกับการนำเอาลักษณะบริเวณใบหน้าของสัตว์ที่คล้ายกับอวัยวะเพศหญิงมาเปรียบให้เห็น ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

เฒ่าสิตายบายของเมีย ว่าแม่่นอเกียดงวีก
นี่หรือตัวมึงกินหมากสีดา

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 8)

สอย...สอย

เฒ่าสิตายบายไปถึกที่เมีย ว่าแม่่นเกียดงวีก
นี่หรือโตกินหมากสีดา นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 6)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “เฒ่าสิตายบายของเมียว่าแม่่นอเกียดงวีก” หรือ “เฒ่าสิตายบายไปถึกที่เมียว่าแม่่นเกียดงวีก” แสดงให้เห็นการนำเอาสัตว์มาเปรียบให้เห็น ด้วยคำว่า “อเกียดงวีก” เป็นชื่อเรียกค้างคาวที่มีลักษณะตรงบริเวณใบหน้าที่แหวกเข้าไปคล้ายกับอวัยวะเพศหญิง เช่นเดียวกับการใช้วัตถุสิ่งของที่มีลักษณะเป็นแท่งและแข็งมาเปรียบให้เห็นความเหมือนกับอวัยวะเพศชาย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

หน่วยช้อยหน่วย แม่เฒ่านายช้อยหน่วย

หน่วยหีซ้างเป็นถงยักยวย

หน่วยหีควายสังบมีหน่อแดด

หน่วยหีสอดสังเป็นสีมนๆ

หน่วยหีคนสังมีแดด เฮ้ย ตาปูแปดผัดอยู่นำผู้ชาย

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 54)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เผ่าสตีตายบายของผัวว่าแม่นกระบอกหมาก

เบิ่งแท้ ๆ ว่าแม่นสากตำหี

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 31)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “ตาปูแปดผัดอยู่หน้าผู้ชาย” หรือ “เบิ่งแท้ ๆ ว่าแม่นสากตำหี” แสดงให้เห็นการใช้วัตถุสิ่งของมาเปรียบให้เห็นความเหมือนกับอวัยวะเพศชาย ด้วยคำว่า “ตาปูแปด” หรือ “สาก” เป็นสิ่งของที่มีลักษณะเป็นแท่งและแข็งคล้ายกับอวัยวะเพศชาย

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างคำใหม่เพื่อร่ำอารมณ์ด้วย เช่น เรียกผ้าอนามัยว่า “หมวกหี” เรียกชิ้นกระโปรงว่า “ผ้าเช็ดหน้าหี” เรียกขนหรือหนอยว่า “กันชน” เรียกโคยว่า “ไม้ค้อนหำ” เรียกไข่หำว่า “ไข่ดาก” เรียกมดลูกว่า “ถ้ำเสียงโคย” เรียกโคยว่า “แท่งไอติม” เรียกหมาว่า “รถหมัด” ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

โกเต็กเขาบ่เอ็น เขาเอ็นหมวกหี
 ชิ้นกระโปรงเขาบ่เอ็น ชิ้นกระโปรงดอก เขาเอ็นผ้าเช็ดหน้าหี
 หีเขากะบ่เอ็นหีดอก เขาเอ็นถ้ำเสียงโคย
 โคยเขากะบ่เอ็นว่าโคย เขาเอ็นไม้ค้อนหำ
 หำเขากะบ่เอ็นว่าหำ เขาเอ็นไข่ดาก
 ดากเขากะบ่เอ็นดาก เขาเอ็นว่าเฟือนบิบขุนหมา
 หมาเขากะบ่เอ็นว่าหมา เขาเอ็นรถหมัด
 หมัดเขากะบ่เอ็นว่าหมัด เขาเอ็นโซเฟอร์หมา (เอ็นทะเลเนียหมา)

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 18)

สอย...สอย

นมบ่ให้ว่านม ให้ว่าหลักจับสี่

หีบให้ว่าหี ให้ว่าถ้ำเสียงโคย

โคยบ่ให้ว่าโคย ให้ว่าไม้ค้อนหำ

หำบ่ให้ว่าหำ ให้ว่าลูกตุ้มดาก

ดากบ่ให้ว่าดาก ให้ว่าเฟือนบิบเข้าขุนหมา

หมาบ่ให้ว่าหมา ให้ว่าเทศบาลเมี้ยนซี่ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536 : 3)

สอย...สอย

หมอยบให้ว่าหมอย ให้ว่าคิ้วที

หีบให้ว่าหี ให้ว่าหีบปังแตด

แตดบให้ว่าแตด ให้ว่าหลักกิโลาฯ หี นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536 : 3)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย

ชนแข้งยาวจนพ้อฮ้อยปลา

ชนขายาวจนพ้อฮ้อยเขียด

ชนแม่เฒ่าเหนียด เอาไว้เปียดกันชน แห่งชนแห่งมัน

(สรวง บุญเจิม, 2542 : 16)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างคำใหม่ที่ใช้เรียกเกี่ยวกับอวัยวะเพศ แสดงให้เห็นการเลี่ยงจากคำที่ไม่สุภาพในด้านเพศสรีระ ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะเพศชายและหญิง ดั่งข้อความในคำสอยที่ว่า “โดยเขากะบ่เอ็นว่าโดย เขาเอ็นไม้คอนห่า” หรือ “หีบให้ว่าหี ให้ว่าหีบปังแตด” ด้วยคำว่า “ไม้คอนห่า” หรือ “หีบปังแตด” เป็นสิ่งที่สามารถหดยิบยกนำมาเอามาใช้ในการเปรียบให้เห็นภาพพจน์ได้ชัดเจนขึ้น

การจ้องมองเพศสรีระในคำสอยถูกผูกขาดโดยผู้ชาย ส่วนผู้หญิงคำสอยจะปรามาสว่าเป็นคนไร้เดียงสา ไม่พัฒนา เพศสรีระในคำสอยถูกแจกแจงให้เห็นถึงความซับซ้อนของอวัยวะเพศหญิงและเพศชาย เช่น หากผู้หญิงที่ไม่เคยมีเพศสัมพันธ์มาก่อน ผู้ชายก็มักจะพูดปรามาสว่าเป็นคนที่ยังไร้เดียงสาอยู่ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

สาวสำน้อยบู้จักครคีรี

บัตโดยเข้าหีพอนินะคุณ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 33)

สอย...สอย

สาวสำน้อยบู้จักสายัณห์

บัตถึกเขาฟันเสียวความรู้สึก นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 33)

สอย สอย พี่น้องฟิงสอย
 สาวสำน่อย อยากรได้ผัวตำรวจ
 ปล่อยให้เข้าสี่ จนวน่าหีสวด จังฮู้ว่ายาม

(TStv, 2563)

สอย...สอย
 สาวสำน่อยอยากรได้ผัวครู
 ถึกเขาแหงรู่ สวัสดิ์ไม่เรียว นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 34)

สอย...สอย
 สาวสำน่อยบ่ฮู้จักทิวี
 โคนดำทิวีเพื่อคุณ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 32)

สอย...สอย
 สาวสำน่อย บ่ฮู้จักแผนที
 บัดว่าโคยเข้าหี บัดว่าโคยเข้าหี
 นี่หรืออ่าวไทย นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 30)

สอย...สอย
 สาวอีสาน บ่ฮู้จักดอย
 ผู้บ่าวเหนื่อเอาไปสอย ยอดดอย บ่ฮู้ นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 18)

สอย...สอย
 สาวกรุงเทพ ฯ บ่ฮู้จักแคนอีสาน
 หมอลำที่นมนยาน ติดสุดเลยพี นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 16)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้คำพูดปรามาสที่เป็นการกล่าวถึงความไร้
เดียงสาของผู้หญิงที่กำลังเป็นสาว แสดงให้เห็นการใช้คำพูดของเพศชายที่มีผู้หญิงที่ไม่เคยมี
เพศสัมพันธ์มาก่อน เช่นเดียวกับหากผู้หญิงไม่เคยดูแลตัวเอง ก็มักจะถูกพูดปรามาสให้ในเชิงว่าเป็น
ผู้หญิงที่ไม่รู้จักพัฒนาตัวเอง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
สาวสำน่อย อยากรได้ผัวครู
ผัวหาบเห็นฮู อีท่าหิตัน นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 22)

สอย...สอย
สาวสำน่อย อยากรได้ผัวแพทย์
เหลียวเบ็งแตต ปล้างจักเทือ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 7)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “ผัวหาบเห็นฮู อีท่าหิตัน” หรือ “เหลียวเบ็งแตต
ปล้างจักเทือ” แสดงให้เห็นถึงการพูดในเชิงต่อว่าผู้หญิงที่เมื่อโตเป็นสาวขึ้นมา ก็อยากจะได้แต่ผัวจนตัว
สิ้น แต่หากมองดูตัวเองแล้วก็ยังมีข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยคำว่า “หิตัน” หรือ “ปล้าง” เป็นคำ
ปรามาสที่มีนัยสื่อถึงการดูถูกต่อเพศหญิงผ่านเรื่องราวสุxonามย์

นอกจากคำสอยเสวนอรูปลักษณ์ของอวัยวะเพศแล้ว ยังมีการตีตราประทับให้คุณค่าตามเพศ
สตรีระ เช่น ผิวสี ขนาด กลิ่น รูปทรงแบบไม่เท่าเทียมกันแสดงถึงค่านิยมว่าร่างกายสำคัญกว่าจิตใจ
เพศสตรีระที่ถูกสอย ได้แก่ กันมีหนอ (แตต) กันมีหมอย หีหนา คือ ไต่ไก่ หีใหญ่เท่าบ้าน กันจ้อม กัน
เหวอ กันงาม กันขอด คนจ่อย กลัวยของผัว ขนกัน ขนแอบแอ ไซ่คน ไซ่ห้า ซี้กะปอม ขนแม่แตมา ดัง
ตัวอย่างคำสอยที่ว่า

กันกะมีหลายกัน กันจ้อมกันเหวอ
กันกึ่ง ๆ นั้นแม่นกันแตนลาม
กันงาม ๆ กันผุสาวขึ้นใหม่
กันขอด ๆ นั้นแม่นกันบักหอย

กันมีหมอยนั้นแม่กันข้าวโพด
กันยาวใจดโลดกันสอนกันไซ
กันมีโลกันแตนกันต่อ
กันมีหน่อผู้หญิงนั่งฟังลำ

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 1)

สอย...สอย
เกิดชาติหน้า ให้หีนาคือโตไก่อ
ให้หีใหญ่ท้อบ้าน จนโคยย่านแล่นหนี นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เขื่อนจำปาศักดิ์, 2536: 27)

สอย สอย ฟีน้องฟังสอย
นกแตดแต่บินข่วมปลายไผ่
ไผ่อยากเห็นของใหญ่
ให้ก้มเบิ่งของเจ้าของ

(ภูไท สตูดิโอ, 2563)

สอย สอย
นกแตดแต่บินข่วมปลายไผ่
สี่โคยจ่อยปานหนอนไต่

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟังสอย
หีหมอยเอาไปเฮ็ดอั้งไก่อ
หีใหญ่เอาไปเฮ็ดลานมัน
โคยสันจับไปประหารชีวิต นี้กะสอย

(อีสานเต้ย Channel, 2563)

นกกดห้อยสั้นกกดห้อย
ฟาดของจ่อยมาคือฟักเชียงเปล่า
ปัก ปัก เชียงบั้งน้อ

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 3)

สอย...สอย

นกแดดแต่ขาเหลืองนกจับเฟื่องข่าจ้อย

สีหัจ้อยปานว่าฟักเชียงปลา กัก ๆ นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 32)

สอย...สอย

ผักกะโดน กินกับป่นปลาสร้อย

สีคนจ้อย ปานดำนาก่อน นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 29)

เช่นเดียวกับการให้คุณค่าของอวัยวะที่มีขนาดใหญ่ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย

ผักกะเดากินกับลาบนกขาบ

ผู้ใดหิตาบาเอามาประกวด

ผู้ใดหิตาบาดให้ได้ที่หนึ่ง นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536)

สอย...สอย

ยาไพธานา เป็นยาแก้ปวด

ผู้ใดหิตาบาด เอาไปสืบบาท นี้...สอย

(ท้าวคำป้อม เชื่อจำปาศักดิ์, 2536: 7)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

หญิงให้เขาสี่ชื่อ ๆ บมีราคา

หญิงบมีจรรยา เขาว่าหญิงซวดลวด

หญิงใดหิตาบาด ๆ นั้นคือยอดนารินะหนูนะ

(ยอดนารินะหนูนะออกเสียงภาษาไทย)

(สรวง บุญเจิม, 2542)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ผู้ใหญ่บ้านละติขอละประกวด
 ฟิงเต๋อซุมของสวดกรรมการให้สาม
 คนหิงามกรรมการให้สี่
 ผู้เต๋อของตีกรรมการให้ห้า
 คนหือ้อกรรมการให้หก
 ผู้เต๋อหมอยตกรรมการให้เก้า
 คนหือเน่ากรรมการให้ศูนย์
 คนหือตุนกรรมการให้ร้อย
 หีน้อย ๆ ให้รางวัลชมเชย
 ละจั่งว่าหือกะเทยเอาไปถิมเข้าป่า
 เอาไปถิมเข้าป่า จั่งซี้กะว่าสอย

(TStv, 2563)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “ผู้เต๋อหือสวดให้ได้ทีหนึ่ง” “ผู้เต๋อหือสวด เอาไปสืบ
 บาท” “หญิงเต๋อหือสวด ๆ นั้นคือยอดนารินะหนูนะ” “คนหือตุนกรรมการให้ร้อย” แสดงให้เห็นการให้
 คุณค่าของอวัยวะเพศที่มีขนาดใหญ่ ด้วยคำว่า “หือสวด” หรือ “หือตุน” เป็นลักษณะของอวัยวะเพศ
 หญิงที่เพศชายชอบ เช่นเดียวกับการบอกถึงคุณค่าของอวัยวะเพศหญิงในการร่วมเพศ ดังตัวอย่างคำ
 สอยที่ว่า

เขาว่าหือกับข้าวดีพอปานกัน
 หือกะได้สี่คั้นข้าวกะกินแซบ
 หือกะได้นอนแหมบ ข้าวกะกินมีแสง
 กินอิมแล้วกะโคยแข็งสี่กันหยั่งค้ำ
 เขาว่าข้าวเฮาต่ำกว่าหือสองวา
 คือกินอิมขึ้นมามันได้หย่างไปจี้
 หือนี้ไก่อขึ้นสี่ปได้หย่างไปใส
 สบายกว่ากันเยอะเลย

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 6)

คุณพระเจ้าอยู่หัวบารมีล้านเกล้า
 คุณพระพุทธรเจ้านั้นอยู่ติมิแสง
 คุณของข้าวยามเฮากินกับปลา
 คุณของนายามมันมีน้ำ
 คุณของไม้ยามเฮาเฮ็ดเฮือน
 คุณของเมียเขาตำผ้าให้นุ่ง
 คุณของมุ้งยามเฮากางนอน
 คุณของหมอนหนุนหัวไว้
 เวลาไถ่ขึ้นสี่ให้คิดฮอดคุณที่แห่นเด้อ!

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 13)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “หีนี่ไถ่ขึ้นสี่ได้หย่างไปใส” หรือ “เวลาไถ่ขึ้นสี่ให้คิดฮอดคุณที่แห่นเด้อ” แสดงให้เห็นการบอกถึงคุณของอวัยวะเพศหญิงในการร่วมเพศ ด้วยคำว่า “หีนี่ไถ่ขึ้นสี่” หรือ “เวลาไถ่ขึ้นสี่” เป็นลักษณะของเวลาที่มีอารมณ์ความต้องการทางเพศ เช่นเดียวกับการตีตราประทับให้กับอวัยวะเพศหญิงในขณะที่มีรอบเดือนมาว่าเป็นสิ่งน่ารังเกียจ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 เต๋มาซี้คร้าน สี่เมียกลางเว็น
 เมียผัดเป็นเม็น คือกลิ่นแหและเต๋มา นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 17)

จากข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “เมียผัดเป็นเม็น คือกลิ่นแหและเต๋มา” แสดงให้เห็นถึงการตีตราประทับให้กับอวัยวะเพศหญิงในขณะมีรอบเดือนมาว่าเป็นสิ่งน่ารังเกียจ ด้วยคำว่า “กลิ่นแห” เป็นลักษณะของกลิ่นที่เหม็นคาวของประจำเดือนของระดู

โดยสรุป เพศวิถีกับจิตนาการด้านเพศสรีระในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการจ้องมองเรือนร่างของต่างเพศผ่านการสร้างอุปลักษณ์ของเพศสรีระ กล่าวคือมีการเปรียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัว ทั้งในลักษณะความเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็พืช สัตว์ หรือสิ่งของ อีกทั้งยังมีการสร้างคำใหม่เพื่อเลี่ยงจากคำที่ไม่สุภาพ นอกจากนี้ การจ้องมองเพศสรีระส่วนมากจะผูกขาดโดยผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะถูกปรามาสไปในเชิงลบ

4.4 เพศวิถีกับอำนาจของเพศ

เพศสัมพันธ์ในคำสอยเป็นพื้นที่ปฏิบัติการเกิดขึ้นทั้งภายในบ้านเรือนและภายนอกบ้านเรือน เช่น นา เถียงนา ช่องโสมถณี โรงเรียน ป่ามันสำปะหลัง การใช้แต่ละพื้นที่จัดสรรโดยเพศชาย ซึ่งสามารถคัดสรรได้ทั้งสถานที่ เวลา และวิธีตอบสนองความต้องการทางเพศแบบรุนแรง บางครั้งเป็นการข่มขืน เป็นการล่วงละเมิด เป็นอุบายหลอกลวง ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2562: 223) อธิบายว่า การนำเสนอภาพความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว เหมือนเป็นการวาดภาพโลกที่ขาดความสดใส เพราะแม้แต่เรื่องความรักก็กลายเป็นเรื่องอำนาจ แม้จะมีการพร่ำสอนกันเกี่ยวกับความใสบริสุทธิ์ของความรักเพียงใดก็ตาม ความรักก็ยังคงเป็นเรื่องอำนาจที่ต่างฝ่ายต่างต้องการที่จะเหนือกว่า นี่อาจเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกจัดว่าขาดความเป็นอารยะ เพราะในพื้นที่ของความรักยอมไม่มีกฎหมายใดเข้ามาตัดสินได้ สอดคล้องกับ เสนาะ เจริญพร (2548: 40) ที่เสนอว่า ความเป็นเมียและความเป็นแม่เป็นคุณลักษณะที่ส่งคนนำไปเชื่อมโยงกับเพศสถานะผู้หญิงอย่างใกล้ชิดแนบแน่นที่สุด มิเพียงแต่บทบาททั้งสองนี้จะเกี่ยวข้องข้อกับร่างกาย อันเป็นตัวตนส่วนพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ หากยังเกี่ยวเนื่องกับการสืบเผ่าพันธุ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป สรีระของเพศหญิงจึงเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการหล่อหลอมทางสังคม ซึ่งเข้ามาซับซ้อน แต่งเติม เสริมสร้างคุณสมบัติต่าง ๆ เพื่อให้ผู้หญิงมีศักยภาพที่จะเป็นเมียและแม่ที่ต่อไป ดังพบเห็นในการฝึกฝนอบรมเด็กหญิงให้มีกิจกรรมายาทเป็นกุลสตรีและให้มีเพศทัศนะในรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างจากเด็กชายคุณสมบัติความเป็นเมียและแม่มดั่งกล่าวถึงกันว่าเป็นค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงที่ฝังรากลึกมายาวนานในสังคมไทย การที่สามีจะทำอะไรก็ได้ตามใจปรารถนาต่อหญิงที่เป็นภรรยาของตน ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย...สอย
 นายฮ้อยค้ำจิว มาแต่ไปไทย
 อยากรหลาย บ่ทันใจ
 เห็นเมียก้มจากปลาแดก
 ฮ้อยขึ้นขึ้น ผัดหน้าโลด นี่...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 20)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่สามีกลับมาจากทำงานแล้วเกิดอยากมีความต้องการทางเพศกับภรรยาของตน ดังข้อความในตัวอย่างคำสอยข้างต้นที่ว่า “ฮ้อยขึ้นขึ้น ผัดหน้าโลด” แสดงให้เห็นการใช้อำนาจของเพศชายที่มีต่อการตอบสนองความต้องการทางเพศแบบรุนแรง กล่าวคือการมีเพศสัมพันธ์ดังกล่าวถูกจัดสรรโดยฝ่ายสามี แม้ฝ่ายภรรยาจะไม่พร้อมมีเพศสัมพันธ์ด้วยก็ตาม ถือเป็นกรบีบบังคับด้วยกำลัง เช่นเดียวกับการที่เพศชายมักจะมีอำนาจปรารถนาที่อยากมี

เพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาของตนซึ่งถือเป็นการข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศอย่างหนึ่ง
ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
ลูกสาวเดียวเรียกทองหนัก 5 ร้อย
พ่อลูกอ่อนสี่ร้อยเลย์บได้จักสตาจค์

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 48)

สอย...สอย
น้องควายกะกินแล้ว น้องจัวกะกินแล้ว
ยังแต่น้องเมียบ่ทันได้กิน นี...กะสอย

(ท้าวคำบ่อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 4)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่หญิงสาวถูกย้ายทางเพศก่อนแต่งงานจากชายอื่น หรือการที่พี่ชายคิดอยากมีเพศสัมพันธ์กับน้องเมีย (น้องของภรรยา-ผู้วิจัย) ดังข้อความที่ว่า “พ่อลูกอ่อนสี่ร้อยเลย์บได้จักสตาจค์” หรือ “ยังแต่น้องเมียบ่ทันได้กิน” แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของเพศชายที่มีต่อการตอบสนองความต้องการทางเพศที่เป็นการข่มขืนหรือเป็นการล่วงละเมิด กล่าวคือการมีเพศสัมพันธ์กับคนที่ยังไม่ได้แต่งงานหรือยังอยู่ในการปกครองดูแลจากผู้ใหญ่เป็นต้นว่าพ่อแม่ แม้จะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม หรือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนสองคนที่ไม่ได้แต่งงานกันหรือเรียกอีกอย่างว่า “การมีชู้” ถือเป็นการล่วงประเวณีหรือผิดประเวณี เช่นเดียวกับการที่เพศชายมักจะมี ความปรารถนาที่อยากมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นซึ่งถือเป็นการใช้อุบายหลอกหลวง ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
ครูบ้านเพ็น บ่คือครูบ้านโต
ครูบ้านโต ล่อสี่ลูกศิษย์ จังซี้กะว่าสอย

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 17)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
นกขี้ถี้ บินข้มไเฮ่นา
พ่อเฒ่าสา ล่อสี่เด็กน้อย

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 34)

สอย...สอย

นกแดดแต่้ ขาเหลืองอ้อยห้อย
 เสี้ยกโคยอ้อยเด็กน้อยเลี้ยงควาย
 เขาว่าแม่นกล้าย ฟ้าวเล่นมาเอา
 เขาสูเขา โคยเสี้ยก กูดอก นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536: 3)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 นกจิบเฟือง ขาเหลืองอ้อยฮ้อย
 เสี้ยกโคยอ้อยเด็กน้อยเลี้ยงควาย
 เขาว่าแม่นกล้าย เขาฮีบเล่นมาเอา เฮอะ เฮ้ย

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 34)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่เพศชายมักจะมีความปรารถนาที่อยากมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น โดยเฉพาะหญิงสาวที่เป็นเด็ก ดังข้อความที่ว่า “ครูบ้านโต ล่อสี่ลูกศิษย์” “พ่อเต่าสา ล่อสี่เด็กน้อย” “เสี้ยกโคยอ้อยเด็กน้อยเลี้ยงควาย” แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของเพศชายที่มีต่อการตอบสนองความต้องการทางเพศที่เป็นอุปายหลอกลวง ด้วยคำว่า “ล่อ” หรือ “อ้อย” เป็นการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อและยอมทำตามสิ่งที่ตนปรารถนาอยากได้ เมื่อมองจะบริบทของคำสอย ก็ทำให้เห็นถึงการใช้อุปายหลอกลวงเพื่อจะมีเพศสัมพันธ์ด้วย

บางคำสอยเพศชายแสดงบทบาทผู้ควบคุมมดลูกของฝ่ายหญิง โดยการกล่าวหาว่าลูกที่เกิดมาไม่น่ารัก ไม่สวยเหมือนลูกผี เพราะผู้เป็นแม่ไม่เรียงอารมณ์ ไม่ร่วมมืออย่างเต็มที่ในขณะร่วมเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย
 เห็นว่านกจิบน้อยบินข่มปลายขาม
 ผู้พินได้ลูกงามเทิงสี่เทิงเว้า
 ยามให้ผิวขึ้นเค้า เมียเทิงย้มเทิงหัว
 ยามพินเว้ากับผิว เทิงดมเทิงกอด
 ลูกเกิดมากะเลยกลมออกตลอดปานนางมัทรี

บาดเมียดมันตีบาดว่าโคยเข้าหีบดินบ่ตัน

บอกให้ดินกะบ่หม่นบ่เว้าบ่จา

ลูกเกิดมาก็คือผีปั่นหลุด

แม่มั่นเฮ็ดหน้าบูด ยามโคยเข้าหีบ

ลูกเกิดมากะเลยบตีบงามคือเพิ่น

เห็นลูกเพิ่นเป็นเวินแล้วสะอื้นสะออน

บาดเมียดนอนให้ผัวสี่กะบ่เที่ยง

ลูกเกิดมากะเลยคอเงียง ๆ คือแม่มั่นนอน”

(taengmostudio, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่เพศชายแสดงบทบาทผู้ควบคุมมดลูกของฝ่ายหญิง โดยการกล่าวหาว่าลูกที่เกิดมาไม่น่ารัก ไม่สวยเหมือนลูกผี เพราะผู้เป็นแม่ไม่เรียงอารมณ์ ไม่ร่วมมืออย่างเต็มที่ในขณะร่วมเพศ แสดงให้เห็นการใช้อำนาจของเพศชายที่มีต่อการคุกคามเพศหญิง ดังที่ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2556: 57-58) กล่าวว่า “สำหรับผู้ชายแล้วบทบาททางเพศจะต้องเป็นเรื่องของการสอดใส่ ผู้กระทำ ผู้ที่ถูกสอด ผู้ที่มีบทบาททางสังคมที่เหนือกว่า ในขณะที่ผู้หญิงจะต้องเป็นผู้ถูกสอดใส่ ผู้ถูกกระทำ ยอมจำนนและมีบทบาททางสังคมที่อ่อนด้อยกว่า ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางเพศของผู้ชายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกันหรือต่างเพศก็ตามจะเป็นเรื่องของลำดับชั้น (hierarchy) ความสัมพันธ์ทางเพศจึงเป็น ความสัมพันธ์ที่ไม่มีการตอบสนอง (reciprocity) เป็นความสัมพันธ์ทางเดียวซึ่งในที่สุดแล้วก็หมายถึงการครอบงำ (domination) แต่เพียงอย่างเดียว”

ส่วนอำนาจของเพศหญิงในกามกิจคล้ายกับเป็นอำนาจมืดที่บั่นปลายทำลายสุขภาพ ทำลายศักดิ์ศรีความเป็นคนในเศรษฐกิจสีเทา เช่น การขายบริการทางเพศ การกำหนดค่าน้ำนมค่าสินสอดราวกับเพศหญิงเป็นวัตถุทางเพศ หากผู้หญิงมีความงามความสมบูรณ์ทางเพศสรีระเป็นโอกาสในการกำหนดราคาค่าตอบแทน ตามมุมมองของเพศชาย เช่นการที่หญิงสาวเลือกอาชีพโสเภณีขายบริการทางเพศ ก็ทำให้คุณค่าของผู้หญิงด้อยต่ำ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

เพิ่นว่านกจิบน้อยกะบินข้ามป่าบักนาว

ไต่ยีนเสียงซุมผู้สาวละด่ากันกับน้อง

จักเสียงขึ้นเสียงฮ้องอ๊อบบักผี

ละบมีแนวตีเฮ็ดหน้าบูดอยู่พู้

แต่ว่าเว้ากับซู้กะเทิงจ้าเทิงจ้า
 บัดพอบอกไปนาละว่ามันยาก
 คิดว่ามันลำบากลุยน้ำลุยลม
 แดดออกมากะว่าสิเป็นลมฮ้อนกะดักกะด้อ
 ซ่อยบ่ไปดอกอีพอซ่อยสิไปขายโต
 แต่ในใจกะอยากโสว่าไปเป็นกะหรี
 ไปนอนให้เขาสิจักสองเดือนสามเดือน
 คือสิมีเงินเฮ็ดเฮือนอยู่แปดหมื่นเก้าหมื่น
 มันดีกว่าแนวอื่นซ่อยละว่ามันดี
 ประสาไปให้เขาบายหีก่านมดมแดด
 ฮอดบ่ได้ตากแดดหน้าแหลหน้าดำ
 ประสาจับเอาทำใส่หีสื่อ ๆ
 เจ้าสิเอาหลังใหญ่ปานได้กะได้เฮือน
 สิเอาหลังท้อโรงเรียนกะได้อีพอ”

(TStv, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่หญิงสาวเลือกอาชีพโสเภณีขายบริการทาง
 เพศ ก็ทำให้คุณค่าของผู้หญิงด้อยต่ำ แสดงให้เห็นมุมมองของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิงทำอาชีพนี้
 เช่นเดียวกับการกำหนดค่าน้ำนมค่าสินสอดตรงกับผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 ไผเว้าขึ้นกะเว้าแต่พันแดดพันหี
 ซางบู้จักของดี ของมันมีคุณค่า
 ลงชื่อว่าหี หีน้นหีน้อยหีใหญ่
 กะได้เป็นหมื่นเป็นแสน
 บาดหมู่เจ้าโคยท้อแขน ฮอดบ่ได้จักบาท
 เป็นซู้ซำเงินตี๋มอีกต่างหาก จังสิกะว่าสอย

(taengmostudio, 2563)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 หีท้อสองนี้เว้าขายได้เป็นแสน

บาดห่าโคยท้อแชน ขายบได้พอบาท

เฮอะเฮ้ย จั่งซี้กะว่าสอย

(สรวง บุญเจิม, 2542 : 54)

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย

ผู้ใหญ่บ้านละติขอละประกวด

ฟิงเด้อซุมของสวดกรรมการให้สาม

คนหิงามกรรมการให้สี่

ผู้ไต่ของตีกรรมการให้ห้า

คนหือ้ากรรมการให้หก

ผู้ไต่หมอยดกรรมการให้เก้า

คนหิเนากรรมการให้ศูนย์

คนหิตูนกรรมการให้ร้อย

หีน้อย ๆ ให้รางวัลชมเชย

ละจั่งว่าหิกะเทยเอาไปถิมเข้าป่า

เอาไปถิมเข้าป่า จั่งซี้กะว่าสอย

(TStv, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการกำหนดค่าน้ำนมค่าสินสอดราวกับผู้หญิงเป็น วัตถุประสงค์ทางเพศ แสดงให้เห็นว่าการให้คุณค่าเพศหญิงขึ้นอยู่กับเรือนร่างตามมุมมองของผู้ชายเท่านั้น เช่นเดียวกับการให้คุณค่าว่าอวัยวะเพศของผู้หญิงมีค่ามีราคามากกว่าอวัยวะเพศชาย

โดยสรุป เพศวิถีกับอำนาจของเพศชายเพศหญิงในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นพื้นที่ปฏิบัติการของเพศชายที่มีต่อเพศหญิงผ่านวิธีตอบสนองความต้องการทางเพศ กล่าวคือมีการใช้ความรุนแรง การล่วงละเมิด อุบายหลอกลวง นอกจากนี้ ตามมุมมองของเพศชายอำนาจของเพศหญิงมีนัยลดทอนคุณค่าของผู้หญิง

4.5 เพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ

เพศสัมพันธ์ในวัฒนธรรมกระแสหลักเป็นสิ่งที่มิถกทางสังคมควบคุม เช่นศีลข้อสาม คติผ้าเดียวเมียเดียว คติความบริสุทธิ์ทางเพศ คติการผิดผี คติการเขียนเขย คติการจดทะเบียนสมรส เพศสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งเข้าถึงยาก เสนาะ เจริญพร (2548: 216-217) กล่าวว่า ในสังคมส่วนใหญ่ เพศ

วิถีมีลักษณะเป็นเรื่องต้องห้าม (taboo) ในแง่ที่ถือว่าเป็นเรื่อง “น่าอับอาย” มิพึงแสดงออกหรือกล่าวถึงอย่างประเจิดประเจ้อ หากแต่ควรเก็บงำไว้ในพื้นที่ส่วนตัว ในบางวัฒนธรรมนั้นความเป็นเรื่องต้องห้ามของเพศวิถีถูกต่อยกย้ายจนถึงขั้นเป็นเรื่อง “น่าละอาย” หมายความว่า ความรู้สึกในทางลบเกี่ยวกับกามารมณ์ตามไปรบกวนบุคคลถึงในพื้นที่ส่วนตัวที่ปลอดจากความเป็นสาธารณะ การที่สังคมส่วนใหญ่ทำให้เพศวิถีเป็นเรื่องต้องห้ามนั้น ก็เนื่องจากรับรู้เป็นอย่างดีถึงพลังอำนาจอันลึกซึ้งของมัน เพศวิถีมักถูกนำไปเกี่ยวโยงกับ “คำอุษา” หรือโมหจริต (Passion) ในแง่ที่สิ่งนี้อยู่นอกเหนือการควบคุมด้วยสติสัมปชัญญะหรือเหตุผล นักจิตวิเคราะห์ได้ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จในการสร้างตัวตนทางสังคมของปัจเจกบุคคลขึ้นอยู่กับ การ “เก็บกด” แรงปรารถนาทางเพศอันไม่เป็นที่ยอมรับโดยสังคมไว้ได้ในระดับหนึ่ง เหมือนกับที่อารยธรรมของมนุษยชาติเกิดขึ้นบนเงื่อนไขที่ว่ามนุษย์ส่วนรวมพากัน “เก็บกด” สัญชาตญาณอันมืดบอดของตน อย่างไรก็ตามนักจิตวิเคราะห์ก็ได้ยืนยันเช่นกันว่า การเก็บกดความปรารถนาทางเพศย่อมนำไปสู่การระบายออกในรูปแบบต่าง ๆ กัน

คำสอยคล้ายเป็นการต่อสู้ต่อรองวัฒนธรรมกระแสหลักให้เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เข้าถึงง่าย โดยความเป็นธรรมชาติของวัยเจริญพันธุ์ ความเป็นส่วนตัวเป็นปัจเจกชน ความทันสมัย เป็นข้อเสนอใหม่เป็นความต้องการพื้นฐาน ปลดปล่อยให้มีเพศสัมพันธ์ นอกบ้านนอกแบบแผนการสร้างครอบครัว ผลการสนองตอบความต้องการเพศ คือความสุขทางกามารมณ์ที่แหวกจารีตเดิม เช่น การมีชูทางกายทางใจถูกสร้างภาพให้เป็นสวรรค์ ความเป็นสถาบันครอบครัวถูกทำลายเหยียบย่ำคล้ายเป็นของเล่นในคำสอย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

หัวสิงไคเป็นกอเอะเยอะ
พาดกับพ้ออายนี้เกาะมันขี้คร้านหาผ้า

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 10)

สอย สอย ฟัน้องฟิงสอย
ฝั้นคินนี้ ฝั้นว่าสิดีฝั้น้องเมีย

เมียมาชุนต้นสาบได้สื้อจ้อย โยัยกูมาเสียดายได้

(สวิง บุญเจิม, 2542 : 39)

สอย...สอย

น้องควายกะกินแล้ว น้องจัวกะกินแล้ว

ยังแต่น้องเมีย ป่ทันได้กิน นี้...กะสอย

(ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์, 2536)

นกลุ่มทลีสั้นกลุ่มไร

เมียอยู่ไฟสี่แม่เฒ่าถ้าเต้อ

มันจั่งบ่เสียเวลาเฮา

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 3)

นกแดดแต่ชาเดียวซี้ฟ้า

ป่าผู้เดียน้องเขยสี่ซี้ฟ้า

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 9)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มเครือญาติในครอบครัวเดียวกันมีเพศสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นลูกเขยกับแม่ยาย พี่เขยกับน้องเมีย ป้ากับน้องเขยนี้ ถือเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมทางเพศ เพราะนำไปสู่การทำลายความเชื่อและค่านิยมที่เป็นแบบแผนของครอบครัว ด้วยครอบครัวคือหน่วยของสังคมที่มีขนาดเล็กที่สุดประกอบด้วยกลุ่มคนที่ ความสัมพันธ์ต่อกัน มีความรัก ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สัมพันธภาพภายในครอบครัวเป็นลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับลูกหลาน รวมไปถึงความสัมพันธ์ในหมู่ญาติมิตรและเพื่อนฝูง โดยครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวดีจะมีการสนทนาด้วยความรักใคร่ปรองดองมีความห่วงใยซึ่งกันและกัน ส่วนครอบครัวที่มีสัมพันธภาพไม่ดีนั้นจะมีลักษณะตรงกันข้าม คือมีความห่างเหินและนำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด (ชุมเดช เดชพิมล, 2521: 154) แต่ในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องราวความสุขทางกามารมณ์เหล่านี้ แม้จะเป็นการทำผิดต่อศีลธรรมทางเพศที่คอยควบคุมเอาไว้ แต่ก็ยังเป็นอีกหนทางเลือกที่จะปลดปล่อยอารมณ์ความรู้สึกตามสัญชาตญาณ เช่นเดียวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่เกิดจากความพอใจรักใคร่กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่ครองของตนเอง แม้จะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม ถือเป็น การผิดประเวณี อีกทั้งยังนำไปสู่การทำลายความสัมพันธ์ของการใช้ชีวิตคู่ด้วย ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย พี่น้องพี่งสอย

ผมออกจากบ้านหนีไปอยู่ซาอู

ผมซั้งเมียสี่คู่นี้ไปอยู่อิหร่าน

บัตส่วนเมียอยู่ทางบ้าน บาดสี่ถ้าสี่ค้อย

สี่กะส่างบ่เป็นฮอยคือหมากินปลาซ่อน

ให้มันสี่ไปถอนมึงว่ามันดี มึงบ่สงสารทีให้มึงสี่ไปไลด์

(taengmostudio, 2563)

นกอีจู้พาดนกอีจู้
 พาดกับขู้พาดแซบพาดนิ้ว
 พาดกับผัวคาบแซบคาบบ่
 ให้มิ่งพาดไปเกาะถ้ำมิ่งว่ามันดี
 มิ่งบ่หลูโตนให้มิ่งสี้ไปโสด
 อีท่ากินปอดมิ่งนอกใจผัว

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 5)

สอย สอย พี่น้องฟังสอย
 นกอีจู้สึ้นกอีจู้
 สู้กับขู้สึ้นแซบสึ้นนิ้ว
 สู้กับผัวสึ้นตามหน้าที่
 สู้กับขู้ทั้งคุดทั้งเลีย
 สู้กับเมียบ่อยากเบ็งฮอดหน้า...เป็นยังหมอ เซ็ง

(TStv, 2563)

หัวสิงโคกะเป็นกออะยะ
 ผัวเพิ่นไปซาอุเพิ่นเล่นขู้กับพระ
 บาดนิละ... ลูกเจ้าเกิดมา
 มันสิเป็นครุบาหัวโล้นหมอกขอก

(ทองมาก จันทะลือ, ม.ป.ป. : 7)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่คู่สามีภรรยาคิดนอกใจไปมีอะไรกับคนอื่นที่ไม่ได้แต่งงานกันหรือเรียกอีกอย่างว่า “การมีขู้” นั้น ภายใต้พื้นฐานของความเชื่อในเรื่องศีลธรรมทางเพศซึ่งวางอยู่บนกรอบของความคิดแบบสังคมปิตาธิปไตยหรือผู้ชายเป็นใหญ่ นั้น ผู้หญิงมักจะถูกมองว่าเป็น “หญิงชั่ว” ดังที่ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2556: 41-42) เสนอมุมมองของผู้ชายที่มีต่อสถานภาพของผู้หญิงในฐานะหญิงชั่วว่า สถานภาพของผู้หญิงในฐานะหญิงชั่ว เป็นสัญลักษณ์แห่งความชั่วร้าย สัญลักษณ์แห่งความต้องการที่เต็มไปด้วยตัณหา ราคะ มีความอยากได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตูจราวกับการถึงจุดสุดยอดของผู้หญิงสามารถดำเนินไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การวาดภาพหรือยกสถานะดังกล่าว

ให้แก่ผู้หญิงนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการสร้างภาพที่เกิดขึ้นจากฝีมือของผู้ชายแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะสร้างภาพต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นไปในจินตภาพของศาสนา จินตภาพในทางวิทยาศาสตร์ หรือจะเป็นจินตภาพในนิยาย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกเขียนขึ้นในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์และความคิดซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการเขียนจากมุมมองและระบบคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยผู้ชายแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นภาพของผู้หญิงที่ชั่วร้าย นางมาร นางมารยา นางแมวยั่วสวาท หรือจะเป็นเจ้าแม่แห่งธรรมชาติ เจ้าแม่แห่งแผ่นดิน เจ้าแม่แห่งน้ำ ฯลฯ ทั้งหมดนี้แม้ว่าจะบ่งบอกถึงอำนาจของผู้หญิง แต่จินตภาพของผู้หญิงเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่ดีหรือเลวภายใต้กฎเกณฑ์แห่งศีลธรรมก็ล้วนแล้วแต่เป็นฝีมือการสร้างของผู้ชาย ทั้งหมดนี้เป็นเพียงจินตภาพของผู้ชายที่สร้างจินตภาพเกี่ยวกับผู้หญิงขึ้นมาแทบทั้งสิ้น แต่ในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนสองคนที่ไม่ได้แต่งงานกันหรือการมีเพศสัมพันธ์กับคนที่ยังไม่ได้แต่งงานหรือยังอยู่ในการปกครองดูแลจากผู้ใหญ่เป็นต้นว่าพ่อแม่ แม้จะเป็นการผิดประเวณีหรือศีลธรรมทางเพศของการใช้ชีวิตก็ตาม แต่การมีเพศสัมพันธ์เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะหาความสุขทางเพศ เช่นเดียวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะความเจริญทางด้านวัตถุ ก็เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะหาความสุขทางเพศ โดยไม่คำนึงหลักของศีลธรรมทางเพศ ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เห็นว่าสมัยนี้ สมัยพัฒนา
 ตั้งแต่มีโทรศัพท์เข้ามา เฮ็ดหยิ่งกะสะดวก
 โทรหาหมู่หาพวก นี้รู้เรื่องคราวเดียว
 ชุมแม่หญิงที่เคียว โทรหาตั้งแต่กีก
 เฮ็ดทรงผมพลิกวิกเขียนคิ้วถาวร
 ยามมือคีนบู้จักกลับจักนอน โทรลี้กันอยู่โคบ ๆ

(TStv, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่หญิงสาวสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความก้าวหน้าและรวดเร็วของสื่อเทคโนโลยี อาจเป็นสาเหตุของการทำให้เกิดค่านิยมทางเพศที่ไม่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้เนื่องจากวัยรุ่นสามารถติดต่อหรือคบเพื่อนต่างเพศที่ไม่เคยรู้จักกันได้ง่าย เพียงแต่โทรศัพท์หรือใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อในการติดต่อกัน หากใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมหรือคุยกับบุคคลที่ไม่หวังดีด้วย อาจก่อให้เกิดปัญหาการถูกล่อลวงหรือปัญหาในทางไม่ดีอื่น ๆ ตามมา อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2523: 153) กล่าวว่า เมื่อชุมชนใดมีความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี

สมัยใหม่เข้ามา ก็จะมีการเปรียบเทียบกับ การดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ถ้าความเจริญนั้นเป็นสิ่งที่ดีก็จะมี การสนับสนุนให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตาม แต่ถ้าเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนในสังคมล้มเหลอรากเหง้าหรือกำพืดเดิม ถูกหรือเห่อของใหม่จนของเก่าที่เคยคิดว่าดีไร้ค่า ก็จะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ น่าปฏิบัติหรือกระทำที่ผิดวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม แต่ในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าการมีเพศสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นความทันสมัยเป็นข้อข้อเสนอใหม่ เป็นความต้องการพื้นฐาน ปลดปล่อยให้มีเพศสัมพันธ์ นอกบ้านนอกแบบแผนการสร้างครอบครัว ผลการสนองตอบความต้องการเพศ คือความสุขทางกามารมณ์ที่แหวกจารีตเดิม เช่นเดียวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะเรื่องราวของปากท้องที่จำเป็นต้องกินต้องใช้อยู่ตลอดเวลา ดังตัวอย่างคำสอยที่ว่า

สอย สอย ฟีน้องฟิงสอย
 เห็นว่านกจิบน้อยกะบินข้ามป่าบังนาว
 ได้ยินเสียงซุ่มผู้สาวละด่ากันกับน้อง
 จักเสียงขึ้นเสียงฮ้องอืปอบบักผี
 ละปมีแนวตีเฮ็ดหน้าบูดอยู่พู้
 แต่ว่าเว้ากับซู้กะเทิงจำเทิงจำ
 บัดพ้อออกไปนาละว่ามันยาก
 คิดว่ามันลำบากลุยน้ำลุยตม
 แดดออกมากะว่าสิเป็นลมฮ้อนกะดักกะด้อ
 ซ่อยไปดอกอีพ้อซ่อยสิไปขายโต
 แต่ในใจกะอยากโสว่าไปเป็นกะหรี
 ไปนอนให้เขาสิจักสองเดือนสามเดือน
 คือสิมีเงินเฮ็ดเฮือนอยู่แปดหมื่นเก้าหมื่น
 มันดีกว่าแนวอื่นซ่อยละว่ามันดี
 ประสาไปให้เขาบายหิก้านมดมแดด
 ฮอดบได้ตากแดดหน้าแหล่หน้าดำ
 ประสาจับเอาทำใส่หีสื่อ ๆ
 เจ้าสิเอาหลังใหญ่ปานได้กะได้เฮือน
 สิเอาหลังท้อโรงเรียนกะได้อีพ้อ

(TStv, 2563)

จากตัวอย่างในคำสอยข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่หญิงสาวเลือกที่จะผันตัวมาเป็นโสเภณีขายบริการทางเพศนี้ ก็เนื่องจากการมีความคิดว่าการขายบริการทางเพศเป็นสิ่งที่หารายได้ให้แก่ตนเองได้ โดยไม่ต้องลงทุนลงแรงอะไรมาก อีกทั้งยังทำให้ฐานะทางครอบครัวดีขึ้น ลักษณะเช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการมีเพศสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ก็นำไปสู่ค่านิยมทางเพศหรือการใช้ชีวิตของผู้คนที่หลงผิดไป

โดยสรุป เพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศในคำสอยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ต่อรองวัฒนธรรมกระแสหลักเพื่อให้เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เข้าถึงง่าย โดยความเป็นธรรมชาติของวัยเจริญพันธุ์ ความเป็นส่วนตัวเป็นปัจเจกชน ความทันสมัย เป็นข้อเสนอใหม่ เป็นความต้องการพื้นฐาน ปลดปล่อยให้มีเพศสัมพันธ์ นอกบ้านนอกแบบแผนการสร้างครอบครัว ผลการสนองตอบความต้องการเพศ คือความสุขทางกามารมณ์ที่แหวกจารีตเดิม ซึ่งเพศสัมพันธ์ในวัฒนธรรมกระแสหลักเป็นสิ่งที่มิถกโลกทางสังคมควบคุม เช่นศีลข้อสาม คติผ้าเดียวเมียเดียว คติความบริสุทธิ์ทางเพศ คติการผิดผี คติการเขี่ยนเขย คติการจดทะเบียนสมรส เพศสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่เข้าถึงยาก

4.6 สรุป

จากการศึกษาเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย พบว่ามีความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอย 5 ประเด็น คือ เพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการแสวงหาความสุขบนเรือนร่างผ่านผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และผู้รู้ผู้เห็นการกระทำ ในรูปแบบของการประชดประชันเสียดสีด้วยการล้อเลียนเรื่องเพศ กล่าวคือผู้กระทำโดยส่วนใหญ่นำเสนอภาพของเพศชาย ไม่ว่าจะฐานะเป็นสามี พ่อแม่ ซึ่งมีประสบการณ์ทางเพศอย่างชำนาญ หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมา คนแก่มียุมาก ซึ่งยังไม่พร้อมกับการมีเพศสัมพันธ์ ด้วยอ่อนต่อเรื่องราวทางโลกหรือสุขภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวย ส่วนผู้ถูกกระทำในคำสอยนำเสนอภาพของเพศหญิง ไม่ว่าจะหญิงในฐานะกลุ่มเครือญาติที่มักถูกล่วงประเวณีทั้งจากกายและทางใจ หรือหญิงในฐานะที่แต่งงานแล้ว ส่วนผู้รู้ผู้เห็นการกระทำในคำสอย มักนำเสนอภาพการล้อเลียนที่ทำให้ผู้ที่ถูกสอยกลายเป็นตัวตลก ไม่ว่าจะเป็นการล้อเลียนบทบาทของผู้นำในชุมชนท้องถิ่น หรือคนแก่ภายในบ้าน

เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เรื่องเพศผ่านมุมมองของผู้ชายที่มีต่อเพศหญิงในสังคมแบบปิตาธิปไตย กล่าวคือผู้ชายมักเป็นผู้กระทำต่อผู้หญิง ด้วยเพศชายมีสถานภาพและบทบาทสำคัญทางเพศ โดยเฉพาะการใช้อำนาจผ่านการร่วมเพศที่สื่อถึงความรุนแรง อีกทั้งการใช้อำนาจของเพศชายยังมีนัยต่อการปรามาสผู้หญิงไปในทางไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นการต่อว่าผู้หญิงที่มีความต้องการทางเพศที่มากเกินไปจนเกินงาม นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับเพศและวัย เพื่อเป็นการป้องปรามเพศวิสัยที่ไม่คำนึงถึงกลไกทางสังคม ไม่ว่าจะเป็ความต้องการทางเพศของคนเฒ่าคนแก่ การไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครองหรือการคบชู้ของหญิง การร่วมเพศที่วิปริตผิด

ธรรมชาติ การคิดผิดจากทำนองคลองธรรม การประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์ เพศวิถีกับจินตนาการด้านเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการจ้องมองเรือนร่างของต่างประเทศผ่านการสร้างอุปลักษณ์ของเพศสรีระ กล่าวคือมีการเปรียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัว ทั้งในลักษณะความเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ หรือสิ่งของ อีกทั้งยังมีการสร้างคำใหม่เพื่อเลี่ยงจากคำที่ไม่สุภาพ นอกจากนี้การจ้องมองเพศสรีระส่วนมากจะผูกขาดโดยผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะถูกปรามาสไปในเชิงลบ

เพศวิถีกับอำนาจของเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นพื้นที่ปฏิบัติการของเพศชายที่มีต่อเพศหญิงผ่านวิธีตอบสนองความต้องการทางเพศ กล่าวคือมีการใช้ความรุนแรง การล่วงละเมิด อุบายหลอกลวง นอกจากนี้ ตามมุมมองของเพศชายอำนาจของเพศหญิงมีน้อยเปรียบได้กับการลดทอนคุณค่าของผู้หญิงลงไป เพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ต่อรองวัฒนธรรมกระแสหลักเพื่อให้เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เข้าถึงง่าย โดยความเป็นธรรมชาติของวัยเจริญพันธุ์ ความเป็นส่วนตัวเป็นปัจเจกชน ความทันสมัย เป็นข้อเสนอใหม่ เป็นความต้องการพื้นฐานปลดปล่อยให้มีเพศสัมพันธ์ นอกบ้านนอกแบบแผนการสร้างครอบครัว ผลการสนองตอบความต้องการเพศ คือความสุขทางกามารมณ์ที่แหวกจารีตเดิม ซึ่งเพศสัมพันธ์ในวัฒนธรรมกระแสหลักเป็นสิ่งที่มีกลไกทางสังคมควบคุม เช่นศีลข้อสาม คติผ้าเดียวเมียเดียว คติความบริสุทธิ์ทางเพศ คติการผิดผี คติการเขียนเขย คติการจดทะเบียนสมรส เพศสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่เข้าถึงยาก

ความคิดที่มีต่อเรื่องเพศเหล่านี้สามารถใช้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมตามแบบวิถีของชาวอีสานได้อย่างน่าสนใจ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “เพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย” มีความมุ่งหมายการวิจัยเพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาและเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามหลักของการวิจัยที่ว่า กลวิธีการใช้ภาษาและความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยมีลักษณะอย่างไร ข้อมูลตัวบทที่นำมาศึกษา ผู้วิจัยเลือกใช้คำสอยเฉพาะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นหลัก ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ข้อมูลมุขปาฐะ รวบรวมคำสอยจากบันทึกการแสดงสดของหมอลำกลอนประยุกต์และหมอลำซึ่งร่วมสมัยรูปแบบสื่อออนไลน์ประเภทยูทูป (YouTube) ได้แก่ หมอลำกลอนประยุกต์ชัชวาลย์น้อย พลเดช ปะทะชูติภา รุ่งโรจน์ หมอลำกลอนประยุกต์สมชาย ฮ่องสามจุม ปะทะสุกัญญา ยอดคนภา หมอลำกลอนประยุกต์จำลอง ลั่นเงิน ปะทะพวงเพชร กาละพันธ์ และหมอลำกลอนประยุกต์บ๊อบบี้ ธีรวัฒน์ เวฬุวัน ปะทะหอมจันทร์ ดาวดวง หมอลำซึ่งร่วมสมัยบัวผัน ทั้งใส ปะทะศรีจันทร์ วีสี หมอลำซึ่งร่วมสมัยเอ อนุชา ราศรี ปะทะกั้ง สุภาพร สายรักษ์ หมอลำซึ่งร่วมสมัยเด่นชัย วงศ์สามารถ ปะทะแพรวพราว แสงทอง หมอลำซึ่งร่วมสมัยดอกเหมย เพ็ญภา สมสุข ปะทะใหม่ พัชรีย์ ไชยเลิศ รวม 49 คำสอย ข้อมูลลายลักษณ์ รวบรวมคำสอยจากหนังสือประเภทคำสอย ได้แก่ 50 ยอดคำสอย โดยทองมาก จันทะลือ (ม.ป.ป.) ป้อมคำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์ (พ.ศ. 2536) ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิม (พ.ศ. 2542) มีคำสอย 335 คำสอย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงกับแนวคิดที่นำมาศึกษา โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดด้านกลวิธีทางภาษา แนวคิดด้านเพศวิถีมาเป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์ตีความ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุป

ข้อค้นพบเรื่องกลวิธีการใช้ภาษาที่เป็นคำถามหลักในการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 1. ที่ว่า “กลวิธีการใช้ภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยมีลักษณะอย่างไร” พบว่าคำสอยเป็นภูมิปัญญาของหมอลำในการเล่นสนุกกับภาษาโดยตรง การใช้ภาษาในคำสอยมีลักษณะพหุภาษาที่มีทั้งภาษาถิ่นอีสาน ภาษาไทยกลาง และคำยืมมาจากภาษาอื่น ๆ กรณีที่คำสอยมีองค์ประกอบการสื่อสารครบ คือมีบทเกริ่น เนื้อความ คำสร้อย คำภาษาถิ่นอีสานหมอลำสอยเลือกใช้เพื่อสร้างความสนิทสนมและความเป็นกลุ่มวัฒนธรรมภาษาเดียวกัน คือภาษาลาวที่ใช้ในประเทศไทยตามที่เรียกว่าภาษาอีสาน ซึ่งกลวิธีทางภาษาในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัย พบมีกลวิธีการใช้ภาษาในคำสอย 2 ด้าน คือ กลวิธีด้านการเลือกสรรใช้ถ้อยคำ เป็นการเลือกคำให้เหมาะสมตามจุดประสงค์ คือการสร้างอารมณ์ร่วมและความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งการสรรหใช้ถ้อยคำที่พบในตัวบท

คำสอย ได้แก่ การใช้คำสัมผัสมักจะปรากฏคำคล้องจองที่อาศัยรูปสระบังคับเสียงตัวเดียวกันหรืออ่านออกเสียงตรงกัน สระเหล่านี้มักเป็นการใช้คำเสียงสัมผัสสระที่เป็นคำนามในการเรียกอวัยวะเพศ และคำกริยาในเรื่องราวทางเพศสัมพันธ์ การใช้คำพวนมักจะปรากฏความหมายไม่สุภาพหรือสื่อออกไปในทางสองแง่สองง่าม เรื่องขนาดของอวัยวะเพศ ลักษณะความไม่สะอาด การใช้คำภาษาถิ่นมักจะมี การใช้คำภาษาถิ่นอีสานเพื่อสร้างอารมณ์ประชดประชันเสียดสี โดยใช้คำเรียกชื่อคน ชื่อผัก ผลไม้ในท้องถิ่น เครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นอีสานมาล้อเลียนเรื่องเพศ และการใช้คำซ้ำมักจะมี การใช้คำซ้ำเน้นความหมาย อีกทั้งยังมีการใช้คำซ้ำเน้นเสียง

ส่วนกลวิธีด้านการใช้โวหารสร้างภาพพจน์ เป็นการใช้อยุทธคำสำนวนโวหาร ที่ทำให้ผู้รับสารเกิดมโนภาพ เกิดจินตนาการ ถ่ายทอดอารมณ์ ทำให้มีความรู้สึกร่วมตรงตามความปรารถนาของผู้ส่งสาร การสร้างภาพพจน์ที่พบในตัวบทคำสอย ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์มักจะปรากฏการสื่อความหมายเรื่องเพศเพื่อเน้นให้เกิดรูปธรรมหรือภาพพจน์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ด้วยการใช้น้ำบางชนิดที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อแทนอวัยวะเพศชาย ซึ่งสัญลักษณ์ในคำสอยอีสานยังมีการนำเสนอภาพที่ชวนให้เกิดความแปลกประหลาดใจ อย่างเช่นการใช้คำเรียกใหม่ที่สื่อแทนอวัยวะเพศด้วย การใช้ศัพท์พจน์มักจะเป็นการเลียนเสียงสระชนิดคำวิเศษณ์อธิบายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ซึ่งเป็นภาพพจน์ทางเสียงแสดงลักษณะการเคลื่อนไหวและแสดงขนาด การใช้อุปมา มักจะเป็นการกล่าวเปรียบโดยเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมรอบตัวที่ใช้สื่อความหมายเรื่องเพศในเชิงล้อเลียน การใช้คำอุปมานี้มีการใช้คำกริยาวลีที่เป็นความเปรียบแบบอุปมา ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นเกี่ยวลักษณะอวัยวะเพศเรื่องราวทางเพศสัมพันธ์ และการใช้บุคลาธิษฐานมักจะปรากฏเป็นการสร้างภาพแบบสมจริงเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการเสพสุขหรือการเสพกามารมณ์ โดยเฉพาะกับการกินอาหาร อีกทั้งยังมีการสร้างภาพแบบเกินจริงที่เป็นการสร้างภาพเพื่อสื่อให้เห็นถึงปฏิบัติการทางเพศในลักษณะการสื่ออารมณ์ความรู้สึกทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นกับการวิ่งหลบซ่อน การเฝ้าหวน การตื่นนอน การเป็นหวัด การชกมวย กลวิธีดังกล่าวถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ภาษาที่หมอลำมักหยิบยกนำมาเอามาสอดแทรกลงในกาแสดงหมอลำเพื่อใช้สร้างอารมณ์ให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการสอย

ข้อค้นพบเรื่องเพศวิถีที่เป็นคำถามหลักในการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยข้อ 2. ที่ว่า “ความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซิ่งร่วมสมัยมีลักษณะอย่างไร” พบว่า คำสอยเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะเนื้อหาออกไปทางเรื่องเพศเป็นหลัก ซึ่งคำสอยมีบริบทการสื่อสารผ่านบรรยากาศการแสดงหมอลำกลอนหมอลำซิ่งเพื่อสร้างความสนุกเพลิดเพลิน การแสดงความสามารถของหมอลำชาย หมอลำหญิง หมอลำแคน เป็นสิ่งชี้แนะเนื้อหาและภาษาในคำสอยอย่างที่เราเรียกว่า กลอนพาไปและเสียงภาษาไป หมอลำชั้นเอกชั้นครู เช่น หมอลำภูทา หมอลำราตรี หมอลำฉวีวรรณ เสียงจะมีพลังดึงดูดใจ คือเสียงดังฟังชัด เสียงทุ้ม เสียงแหลม เสียงเน้นหนักเบาตาม

เนื้อความ ประกอบवादพื่อนที่มีนัย การโอ้อวดและเนื้อต้องตัวสัมผัสเรื้อนร่างของแต่ละฝ่าย มีการจู่โจม การปกป้องโต้ตอบแบบเอาแพ้เอาชนะ หมอลำหญิงสามารถผลักไล่ ตบ-เตะ เพื่อป้องกันตัวได้ ภาษากายของหมอลำกลอน หมอลำซึ่ง มีนัยของความต้องการทางเพศ สอดคล้องกับเนื้อความหลักของคำสอยที่เป็นเรื่องเพศวิถี เพศวิถีในคำสอยจึงเป็นผลผลิตของการเปิดพื้นที่สนามวาทกรรมทางเพศในรูปแบบการล้อเลียนให้เห็นความตลก ผู้ถูกทำให้เป็นตัวตลกมีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง ผู้ที่มีอำนาจ ผู้ได้เปรียบและผู้เสียเปรียบ โดยผู้มีอำนาจในการสอยเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง คุณสมบัติสำคัญของคำสอยคือมีทักษะในการพูด การคิดระดับผู้ชำนาญการที่เรียกว่า “หมอสอย” เรื่องที่สอยเป็นมุขตลกที่เกินจริงและสมจริง ที่ผสมข้อเท็จจริงกับจินตนาการคล้ายความฝันเรื่องเพศ มีทั้งความรู้สึกทางเพศ ความเห็นทางเพศ ความเชื่อทางเพศ ประสบการณ์ทางเพศ ความคาดหวังทางเพศของผู้ชายและผู้หญิงที่มีผู้ชายवादไว้เขียนไว้ด้วยความคึกคะนอง ทำไมต้องล้อเลียนเรื่องเพศ ด้านสำคัญเป็นการต่อสู้ต่อรองกับอุดมการณ์หลักความคิดหลักเรื่องเพศที่ถูกประทุษร้ายให้เป็นเรื่องที่ทำไม่ได้แต่พูดไม่ได้ ไม่ควรพูด เป็นเรื่องสงวนไม่บังควร การสอยจึงคล้ายกับการทลายกำแพงห้องลับ เพื่อสร้างความรับรู้ด้านเพศศึกษาแบบไม่สุภาพเพื่อสนองตอบสัญญาตญาณทางเพศแบบลับ ลวง พราง ซึ่งเพศวิถีในคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยนั้น พบมีความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอย 5 ประเด็น คือ

เพศวิถีกับนิยามความหมายเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการแสวงหาความสุขบนเรือนร่างผ่านผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และผู้รู้ผู้เห็นการกระทำ ในรูปแบบของการประชดประชันเสียดสีด้วยการล้อเลียนเรื่องเพศ กล่าวคือผู้กระทำโดยส่วนใหญ่นำเสนอภาพของเพศชาย ไม่ว่าจะฐานะเป็นสามี พ่อเฒ่า ซึ่งมีประสบการณ์ทางเพศอย่างชำนาญ หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมา คนแก่มีอายุมาก ซึ่งยังไม่พร้อมกับการมีเพศสัมพันธ์ ด้วยอ่อนต่อเรื่องราวทางโลกหรือสุขภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวย ส่วนผู้ถูกกระทำในคำสอยนำเสนอภาพของเพศหญิง ไม่ว่าจะหญิงในฐานะกลุ่มเครือญาติ ที่มีถูกล่วงประเวณีทั้งจากกายและทางใจ หรือหญิงในฐานะที่แต่งงานแล้ว ส่วนผู้รู้ผู้เห็นการกระทำในคำสอย มักนำเสนอภาพการล้อเลียนที่ทำให้ผู้ที่ถูกสอยกลายเป็นตัวตลก ไม่ว่าจะเป็นการล้อเลียนบทบาทของผู้นำในชุมชนท้องถิ่น หรือคนแก่ภายในบ้าน

เพศวิถีกับมุมมองเรื่องเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เรื่องเพศผ่านมุมมองของผู้ชายที่มีต่อเพศหญิงในสังคมแบบปิตาธิปไตย กล่าวคือผู้ชายมักเป็นผู้กระทำต่อผู้หญิง ด้วยเพศชายมีสถานภาพและบทบาทสำคัญทางเพศ โดยเฉพาะการใช้อำนาจผ่านการร่วมเพศที่สื่อถึงความรุนแรง อีกทั้งการใช้อำนาจของเพศชายยังมีนัยต่อการปรามาสผู้หญิงไปในทางไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นการต่อว่าผู้หญิงที่มีความต้องการทางเพศที่มากเกินไปจนเกินงาม นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับเพศและวัย เพื่อเป็นการป้องปรามเพศวิสัยที่ไม่คำนึงถึงกลไกทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการต้องการทางเพศของคนเฒ่าคนแก่ การไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครองหรือการคบชู้ของหญิง การร่วมเพศที่วิปริตผิดธรรมชาติ การคิดผิดจากทำนองคลองธรรม การประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์

เพศวิถีกับจินตนาการด้านเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการจ้องมองเรือนร่างของต่างเพศผ่านการสร้างอุปลักษณ์ของเพศสรีระ กล่าวคือมีการเปรียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัว ทั้งในลักษณะความเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ หรือสิ่งของ อีกทั้งยังมีการสร้างคำใหม่เพื่อเลี่ยงจากคำที่ไม่สุภาพ นอกจากนี้ การจ้องมองเพศสรีระส่วนมากจะผูกขาดโดยผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะถูกปรามาสไปในเชิงลบ

เพศวิถีกับอำนาจของเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นพื้นที่ปฏิบัติการของเพศชายที่มีต่อเพศหญิงผ่านวิธีตอบสนองความต้องการทางเพศ กล่าวคือมีการใช้ความรุนแรง การล่วงละเมิด อุบาย หลอกลวง นอกจากนี้ ตามมุมมองของเพศชายอำนาจของเพศหญิงมีนัยเปรียบได้กับการลดทอนคุณค่าของผู้หญิงลงไป

เพศวิถีกับการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทางเพศ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ต่อรองวัฒนธรรมกระแสหลักเพื่อให้เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เข้าถึงง่าย โดยความเป็นธรรมชาติของวัยเจริญพันธุ์ ความเป็นส่วนตัวเป็นปัจเจกชน ความทันสมัย เป็นข้อเสนอใหม่ เป็นความต้องการพื้นฐาน ปลดปล่อยให้มีเพศสัมพันธ์ นอกบ้านนอกแบบแผนการสร้างครอบครัว ผลการสนองตอบความต้องการเพศ คือความสุขทางกามารมณ์ที่แหวกจารีตเดิม ซึ่งเพศสัมพันธ์ในวัฒนธรรมกระแสหลักเป็นสิ่งที่มีกลไกทางสังคมควบคุม เช่นศีลข้อสาม คติผู้เดียวเมียเดียว คติความบริสุทธิ์ทางเพศ คติการผิตผี คติการเขียนเขย คติการจดทะเบียนสมรส เพศสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่เข้าถึงยาก ความคิดที่มีต่อเรื่องเพศเหล่านี้สามารถใช้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมอันกระทบต่อเพศวิถีที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวอีสานได้อย่างน่าสนใจ

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาเพศวิถีในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำซึ่งร่วมสมัยพบว่าคำสอยมีสถานภาพเป็นนาฏกรรมเรื่องเพศวิถีในชีวิตวัฒนธรรมอีสานมากกว่ามีสถานภาพเป็นวรรณกรรมเมื่อพิจารณาตามโครงสร้างการเรียงคำที่ประกอบด้วย คำเกริ่น คำอ้างถึง นามผู้ถูกสอย เพศวิถีที่เป็นใจความ คำสร้อย ซึ่งเป็นการกล่าวที่กระชับเหมือนเป็นบทพากย์บทเจรจาประกอบการแสดงหมอลำตอนเกี่ยวพาราสี โดยจุดนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดว่าคำสอยจะพูดถึงอะไรและมีวิธีการพูดอย่างไร ใจความเรื่องเพศวิถีเป็นประเด็นหลักของคำสอย ส่วนประเด็นรองเป็นการใช้เพศวิถีประกอบการสร้างภาวะชายขอบให้คนอื่น ด้วยการกดขี่ด้วยการล้อเลียนเสียดสีประชดประชัน ทำให้อาย ทำให้ตลก เพื่อให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ตนเองเห็นต่าง หมอลำสอยเหมือนผู้ใช้อำนาจที่เหนือกว่า กดขี่ผู้อาวุโส ผู้เยาว์ ผู้อ่อนแอ ผู้หญิง กะเทย ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เครือญาติผู้นำ เป็นต้น การรับรู้คำสอยมีมิติด้านลบสำหรับผู้ถูกสอยหรือผู้ถูกอ้างถึงแม้มุ่งสร้างความบันเทิง ความตลก ความคึกคะนองแก่ผู้ฟังผู้ชมทั่วไปเป็นเจตนาหลัก เจตนาแฝงเร้นที่แทรกอยู่ในคำสอย คือความพยายามทำ

ให้เรื่องเพศวิถีเป็นเรื่องธรรมดาหรือเป็นสิ่งปกติธรรมดาแต่วิธีการสื่อสารบริบทการสื่อสารมีความ
 เกินเลยทั้งด้านวิธีการและใช้ใจความเพราะหมอสอยใช้เรือนร่างชาย-หญิง ในฐานะวัตถุทางการเพศ
 บางส่วนของเรือนร่างที่ถูกทำให้ฐานะวัตถุทางเพศ เช่น หน้าอก เอว บั้นท้าย หว่างขา อวัยวะ มดลูก
 กระเพาะปัสสาวะ เครื่องเพศอวัยวะเพศชายและหญิง ทั้งข้างนอกข้างในด้วยคำตรงเรือนร่างถูกเผยให้
 เห็นอย่างไร้อารมณ์ไม่ซ่อนเร้นด้านหนึ่งเป็นความอูจาด ดิบ หยาบ อีกด้านหนึ่งเป็นการทำให้เรื่องเพศ
 วิถีเป็นเรื่องธรรมดาเป็นสิ่งปกติธรรมดา เป็นสัญลักษณ์แสดงว่าความเป็นหญิงชายถูกกำหนดด้วย
 ลักษณะกายภาพ ลักษณะทางชีวภาพ เช่น อวัยวะเพศเป็นพื้นฐานและมีคติมีค่านิยมทางสังคมเป็น
 องค์ประกอบปรุงแต่งความไม่เท่าเทียมทางเพศให้เกิดความรุนแรง

อีกทั้งบริบทของการสอยไม่ใช่สภาพปกติของชีวิตประจำวันแต่เป็นโอกาสพิเศษ เมื่อชม
 มหรสพชมการแสดงโดยประกอบด้วยกาลเทศะงานประเพณีทางศาสนา และประเพณีการเปลี่ยนผ่าน
 ชีวิตช่วงสำคัญ เช่น การเกิด การตายการเลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งมีการรวมตัวของคนจำนวนมาก มีทั้ง
 เจ้าภาพ เจ้าพิธี เพื่อนบ้าน ชาวบ้านทั่วไป โอกาสพิเศษดังกล่าวนี้ มีการเฉลิมฉลองด้วยมหรสพ
 พื้นบ้าน คือ หมอลำ ทั้งลำกลอน ลำซิ่ง คอนเสิร์ตหมอลำ กลุ่มผู้นำที่ขับเคลื่อนงาน คือเจ้าภาพผู้มี
 ฐานะทางสังคม ศิลปินหมอลำ หมอแคน หมอสอย ผู้ชมผู้ฟังทั้งใกล้ไกล ขั้นตอนการแสดงมีการเล่า
 เรื่องผ่านการร้อง การลำ การพ็อน ที่มุ่งสร้างบุญกุศลโดยแบ่งปันความสุข แบ่งปันความสุขภายใน
 ครอบครัว เครือญาติและชุมชนหมู่บ้าน จุดสำคัญของการแสดงลำกลอนเกี่ยว คือการแสดงสมมติเรื่อง
 รักใคร่โอบอ้อมของชายหญิง ที่ผลัดกันเป็นฝ่ายรุกฝ่ายรับ ฝ่ายเสนอ ฝ่ายสนอง และฝ่ายกองเชียร์ คือ
 หมอสอย โดยทุกฝ่ายมีต้นทุนทางสังคมที่ชุมชนกำหนดเพศสภาพ ชาย หญิง กะเทยไว้สามสภาพเพศ
 สภาพทั้งสามสถานะไม่เท่าเทียมกันทั้งโดยธรรมชาติกำหนดและสังคมกำหนด ส่วนใหญ่คำสอยเสนอ
 ภาพการเรียนรู้ร่างกาย ชาย หญิงโดยสรีระสำคัญ คืออวัยวะวัตถุทางเพศที่ได้มาตั้งแต่กำเนิดซึ่งมีชื่อ
 เรียกต่างกันลักษณะต่างกันแต่ทำหน้าที่ร่วมกันโดยฝ่ายชายมุ่งหวังความสุขมากกว่าฝ่ายหญิง และเป็น
 ฝ่ายปฏิบัติการนำฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายตาม คำสอยเสนอตามความจริงและความเกินเลยที่ผู้ชายคาดหวัง

นอกจากนี้คำสอยส่วนหนึ่งแสดงความอยากรู้เรื่องเพศศึกษา จึงมีจินตนาการคาดเดาคลาย
 การผันถึงลักษณะ ขนาด และพฤติกรรมทางเพศโดยเชื่อมโยงอวัยวะวัตถุทางเพศกับธรรมชาติ
 สิ่งแวดล้อม ของใช้ในชีวิตประจำวันที่มีลักษณะร่วมอย่างใดอย่างหนึ่งกับเพศวิถี อารมณ์ขันของคำ
 สอยส่วนหนึ่งเกิดจากใจความแหวกขนบละเมิดแบบแผนการครองเรือนและการสมรส เช่น การมีชู้
 การข่มขืน การมีเพศสัมพันธ์นอกสมรส การมีเพศสัมพันธ์แบบวิตถาร การขาดสุขอนามัยอวัยวะวัตถุ
 ทางเพศ รวมถึงการตอบสนองความต้องการทางเพศในวัฒนธรรมอีสานมีการจัดระเบียบไว้หลาย
 ระดับโดยมีความเชื่อมโยงกับเพศสภาพในกลุ่มเพศชาย ท่วงทำนองความหมายที่สื่อผ่านคำสอยเห็นว่า
 เป็นธรรมดา เป็นความต้องการตามธรรมชาติเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ แต่ในกลุ่มเพศหญิงการควบคุม
 ความต้องการทางเพศให้ดำรงอยู่ ให้เกิดขึ้นตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดให้สงบ ให้ซ่อนเร้น ปิดบัง

เงื่อนงำไม่เปิดเผย คือสิ่งบ่งชี้ว่าเป็นความดี ความงามสมนามกุลสตรี คำสอยสื่อแสดงการเสพกาม เหมือนการกินอาหาร แต่ใช้คำแสดงภาพภริยาที่รุนแรง เช่น กิน สวบ ดูด แดก เพศสภาพที่ถูกกดขี่ ห้ามเสพกามคือกะเทย และผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุทั้งชายและหญิง ตลอดจนความเชื่อเรื่องผลของความสัมพันธ์ทางเพศถูกกำหนดโดยการประเพณีการสู่ขอ การแต่งงาน การออกเรือน การถือศีลทำเพศวิถีบนเส้นทางจารีต-ประเพณี เช่นนี้ เป็นอุดมคติที่สังคมกำหนดไว้เป็นแบบแผน โดยเชื่อว่าเพศสัมพันธ์ตามคตินิยมจะสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง มีฐานะร่ำรวย มีทายาทเป็นเด็กหนุ่มสาวที่ดั่งงาม เลี้ยงง่าย หากมีเพศสัมพันธ์แหวกขอบเชื่อว่าครอบครัวจะล้มเหลว พ่อ แม่ ลูก ไม่มีอนาคตขาดความสุขความเจริญ แต่คำสอยสร้างคตินิยมใหม่ ว่าเพศสัมพันธ์ที่ชายหญิงมีความรื่นรมย์เป็นหุ้นส่วนที่ดีของกันและกันลูกที่เกิดมาจะมีรูปร่าง ส่วนเพศสัมพันธ์ที่เป็นบาปที่สุด คือการมีคู่เป็นสมณเพศทั้งพระและแม่ชี ส่วนเพศสัมพันธ์แบบเป็นชู้นอกสมรสเป็นบาปหนักแก่เพศหญิงและลูกนอกสมรส ประเพณีสมมาก็ไม่สามารถไถ่ถอนบาปกรรมนี้ได้

ดังนั้นแล้ว ความคิดเรื่องเพศวิถีในคำสอยเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคำสอย จุดยืนเรื่องเพศในคำสอย การจัดระเบียบเรื่องเพศผ่านคำสอย การตอบสนองสัญญาติญาณทางเพศ รวมถึงความเชื่อเรื่องเพศสัมพันธ์ อันกระทบต่อเพศวิถีที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเพศวิถี ดังที่ ชายไทย รักษาชาติ (2548: 20) ได้กล่าวให้เห็นว่า แนวคิดมิติเรื่องเพศวิถี (Sexuality) เริ่มในสังคมประชาธิปไตย โครงสร้างต่าง ๆ ของสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นโครงสร้างที่กำหนดหรือสร้างโดยผู้ชาย เพื่อรักษาและอำนวยผลประโยชน์ต่อสมาชิกของสังคมที่ถูกกำหนดนิยามว่าเป็น “ชาย” ภายใต้โครงสร้างนี้ผู้ชายจึงมีอำนาจควบคุมผู้หญิงในทุกด้าน โดยเฉพาะมิติเรื่องเพศวิถี (ความคิดของฝ่ายสตรีนิยมสายถึงรากเหง้า Radical Feminism) ผ่านการผลิต “ความรู้” ที่ว่าด้วยเรื่องเพศวิถีของชายและหญิง ซึ่งแสดงออกผ่านทางขนบธรรมเนียม จารีตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศวิถีทั้งหลายทั้งปวง ต่างล้วนเป็นทั้งเครื่องมือและวัตถุประสงค์ของสังคมแบบชายเป็นใหญ่ในการควบคุมผู้หญิง

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศในวรรณกรรมคำสอยของหมอลำกลอนและหมอลำ ซึ่งร่วมสมัยนี้ หากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การออกแบบสอบถาม ก็น่าจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น
2. หากมีการศึกษาในกลุ่มข้อมูลวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ในสังคมประเพณีของชาวอีสาน เช่น ความทวย นิทานก้อม เป็นต้น ก็น่าจะทำให้เห็นความหลากหลายของความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศก็อาจเป็นไปได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ ศิริรักษ์. (2547). **ศึกษาเพศวิถีของคนไทยจากบริการ Sex Phone.**
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กันยารัตน์ ผ่องสุข. (2553). **เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นิ้วกลม.”** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา ไพรสมนต์. (2540). **คำสอยจากอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กาญจนา ศรีสมุทร. (2554). **การวิเคราะห์คู่ความหมายแย้งและกลวิธีทางภาษาในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องอุณรุฑ์ร้อยเรื่อง.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กิตติศักดิ์ แสนประดิษฐ์. (2552). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพการแสดงลำเรื่องต่อกลอนภาคอีสานเพื่อความเหมาะสมกับสภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กุนทีนิ โศทรพัฒน์. (2560). **กลวิธีทางภาษาและความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงาม.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คณิงชัย วิริยะสุนทร. (2557). **กลวิธีทางภาษาและบทสะท้อนวิถีชีวิตท้องถิ่นในสำนวนอีสาน.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2523). **คติชาวบ้าน.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). **ภูมิปัญญาหมอลำเอก : ความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาของหมอลำในปัจจุบัน.** มหาสารคาม: อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิณณ์ภัส แสงมา. (2545). **การวิเคราะห์ทางวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศในการตอบปัญหาทางเพศของสื่อมวลชนไทย.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรพงษ์ โปรงจิตร. (2550). **วิถีชีวิตทางเครื่องหมอลำหมู่ คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.** มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ชายไทย รักษาชาติ. (2548). **การคำหึงกับมิติทางเพศวิถีและสื่อลามกในอินเทอร์เน็ต.** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุมเดช เดชพิมล. (2521). **ภาพสะท้อนชีวิตของชาวอีสานจากหมอลำ.** ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไชยศิริ บุญยกุลศรีรุ่ง. (2553). **เพศสภาวะและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทองมาก จันทะลือ. (ม.ป.ป.). 50 ยอดคำสอย. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์. (2536). ปี่มคำสอย. เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2556). เขียนหญิง : อำนาจ โยนิ และการเขียนของลิ่งค์. กรุงเทพฯ: Unfinished Project Publishing.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2562). ว่าด้วยเพศ : จากธรรมชาติ สู่วรรณกรรม จนถึงสุนทรียะ และหุ่นยนต์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). ผู้หญิงยิ่งเรือ : ผู้หญิง ธรรมชาติ อำนาจ และวัฒนธรรมกำหนด สตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: นาคร.
- ธีระ บุชบกแก้ว. (2553). กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยกลุ่ม เกย์ออนไลน์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพงษ์ นิพัทธ์สัจจ์. (2547). กลวิธีทางภาษาของคำขวัญกับการสร้างภาพลักษณ์ของบริษัท ประกันวินาศภัยในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นฤมล ขาวนวล. (2555). นิยายรักออนไลน์ : การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศวิถีของผู้หญิงในพื้นที่ สาธารณะ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2548). เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ.2535-2545: การศึกษา แนวคิดและกลวิธี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้ำใจ อุทร์ักษ์. (2553). การศึกษาและแนวทางการพัฒนาหมอลำเรื่องตอกลอนในภาคอีสาน. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิติพัฒน์ โพธิ์สิทธิพันธุ์. (2556). ภาพสะท้อนวัฒนธรรมอีสานจากวรรณกรรมคำสอย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญเพ็ง โวท. (2550). แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของหมอลำกลอนอีสาน : ศึกษา กรณีหมอลำ ทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). แลลวดวรรณกรรมไทย. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ประยุทธ์ วรรณอุดม. (2549). กระบวนการต่อรองของหมอลำและผู้ชมหมอลำที่มีต่อบทบาทและ อิทธิพลของระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา จำปามาศ. (2521). สอย. ชาวกรุง ปีที่ 2(5-9), 128-133.
- ปรีชา พิณทอง. (2528). ไขภษิตโบราณอีสาน. อุบลราชธานี: ศิริธรรม.
- ปรีชา พิณทอง. (2563). พจนานุกรมภาษาอีสาน. <https://www.esan108.com/dict/>
- ปลินดา ระมิงค์วงศ์. (2550). เรื่องเพศนอกการแต่งงาน : การต่อรองด้านเพศวิถีของผู้หญิงไทยชน

ชั้นกลาง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปิยกันิชฐ์ สาธารณ์. (2556). **เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล.**

มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พรรณธร ครุฑเนตร. (2547). **กลวิธีทางภาษาที่ใช้โจมตีรัฐบาลทางอ้อมในปริศนาการอภิปรายทั่วไป**

เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรณธร ครุฑเนตร. (2557). **กลวิธีทางภาษาที่ใช้ยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรสวรรค์ พรตอณก่อ. (2551). **การพัฒนาการจัดการศิลปะการแสดงหมอลำกลอนในจังหวัด**

อุดรธานี. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ไพโรจน์ เพชรสังหาร. (2535). **คำสอยวรรณกรรมมุขปาฐะการศึกษาเชิงวิเคราะห์ในคำสอย : ผนว**

ภษิตโบราณอีสาน. กาศลินธุ์: พิมพ์เผยแพร่ในวันอนุรักษ์มรดกไทย.

ไพโรจน์ เพชรสังหาร. (2551). **“คำสอย” ประมวลวรรณกรรมมุขปาฐะในจังหวัดกาฬสินธุ์.**

กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

ภัทรพร ไพศาลสุวรรณ. (2553). **แนวคิดเรื่องเพศวิถีในอินดูตันตระ.** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภูไท สตูดิโอ. (2563). **ใหม่ พัชรี รับเชิญ คอนเสิร์ตเปิดฤดูกาล ดอกเหมย เพ็ญญา สมสุข 62-63.**

<https://www.youtube.com/watch?v=22Qd2NSliX8>

มนต์ณัฐ เฮงภูเจริญ. (2558). **รูปแบบวัจนกรรม และกลวิธีทางภาษาเพื่อการสั่งสอนในบทประพันธ์**

เพลงของวัดพระธรรมกาย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2545.** พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

จำไพ กาแก้ว. (2537). **สอย...สอย.** *ไทยรัฐ.* 11.

วาทีนีย์ วิชัยยา. (2556). **“แม่้วยรุ่น” : ประสบการณ์ชีวิต เพศภาวะ และเพศวิถี.**

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2556). **เพศ-ภาษา : การสื่อความคิดเกี่ยวกับเพศภาวะผ่านกลวิธีทางภาษาใน**

วาทกรรมสาธารณะภาษาไทย. วารสารวณะ ปีที่ 1(1), 25-56.

วีรชน เกษสกุล. (2560). **หมอลำ : ภาพสะท้อนทางคติชน ความเชื่อ และการเมือง.** มหาวิทยาลัย

รามคำแหง.

ศิริชัย ทัพพวา. (2560). **การพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ.** มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม.

ศิริพร ดอนเตาเหล็ก. (2557). **กลวิธีทางภาษาและเนื้อหาในการบรรยายธรรมะของอาจารย์บุญ**

เสริม ธรรมปาโล. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศิริพร ภักดีผาสุก. (2561). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษา**

ภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริลักษณ์ หาซิ่น. (2558). **กลวิธีทางภาษาของบทพญาในขุมนาคโคกนาดี.** มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ไศรยา วิมลสถิตพงษ์. (2549). **กลวิธีทางภาษาในการวิจารณ์การเมืองทางอ้อมในบทความแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทย.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สนอง คลังพระศรี. (2541). **หมอลำชิง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีหมอลำในภาคอีสาน.** มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมชาย นิลอาธิ. (2526). **วรรณกรรมคำสอยของดีอีสานที่ชาวบ้าน “ชอบ” แต่ชาวเมือง “ชัง.”** วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4(8), 66–75.

สรียา ทับทัน. (2543). **กลวิธีทางภาษาในการถามซัก ถามค้ำน ถามตัง ในการพิจารณาคดี.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สวิง บุญเจิม. (2542). **ความสอย-ความทวย.** อุบลราชธานี: มรดกอีสาน.

สวิง บุญเจิม. (2554). **ตำรามรดกอีสาน.** อุบลราชธานี: มรดกอีสาน.

สิริชญา คอนกริต. (2556). **เพลงลูกทุ่งอีสาน : อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น.** มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุรพล เนสุสินธุ์. (2550). **พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นคณะระเบียบวาทะศิลป์ จังหวัดขอนแก่น.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุวิทย์ รัตนปัญญา. (2553). **หมอลำกลอน : บริบท คุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ในประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.** มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

เสนาะ เจริญพร. (2548). **ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคฟองสบู่.** กรุงเทพฯ: มติชน.

หนึ่งฤทัย พ้ออ. (2554). **เพศสภาพ ศาสนา และบทบาททางสังคมของภิกษุณีเวียดนาม.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อภิชาติ คำวิเลิศ. (2556). **เพศวิถีของตัวละครในวรรณกรรมอีสาน.** มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2523). **ภูมิศาสตร์อีสาน.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2525). **หมอสอย.** วารสารงิ้วอีสาน ปีที่ 1(1–6), 1–7.

อภิสิทธิ์ เป็องบน. (2555). **การพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์.** มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม.

อรทัย เพ็ญยุระ. (2560). **วรรณกรรมกับเพศภาวะ Literature and Gender**. ขอนแก่น:

มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อรวรรณ ชมดง. (2557). **ภาพสะท้อนค่านิยมด้านเพศวิถีในบทเพลงลูกทุ่งไทยที่เผยแพร่ในช่วงปี**

พ.ศ. 2545-2554. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อาริยา ภูวศิรีวิวัฒน์. (2557). **เพศวิถีกับการดำเนินธุรกิจครอบครัวในสังคมไทย**. มหาวิทยาลัยรังสิต.

อิงอร พึ่งจะงาม. (2554). **การใช้วจนกรรมและกลวิธีทางภาษาบนป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งปี**

พ.ศ. 2554. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อีสานแต่ย์ Channel. (2563). **ลำซิ่งมาใหม่ #กึ่งสุภาพร สายรักษ์ vs เอ อนุชา ราณี**.

<https://www.youtube.com/watch?v=22Qd2NSliX8>

Palidtha Latsimma. (2560). **กลวิธีทางภาษาและแนวคิดของนักเขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์**

เวียงจันทน์ใหม่. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

taengmostudio. (2563a). **จำลอง ลิ่นเงิน ยกที่ 3 บ้านโนนตะคร้อ**.

<https://www.youtube.com/watch?v=Bh0G6tk7Ntk>

taengmostudio. (2563b). **บ๊อบบี้ ธีรวัฒน์ เวฬุวัน + หอมจันทร์ ดาวดวงเด่น Ep2 บ้านหัวฝาย**.

<https://www.youtube.com/watch?v=oiqyjfc5Jfk>

TOPLINE Music Official. (2563). **บัวผัน ทังโส ประชัน ศรีจันทร์ วีลี สุดยอดหมอลำซิ่ง ชุด 1**.

<https://www.youtube.com/watch?v=5e4PN3mXqNE&t=22s>

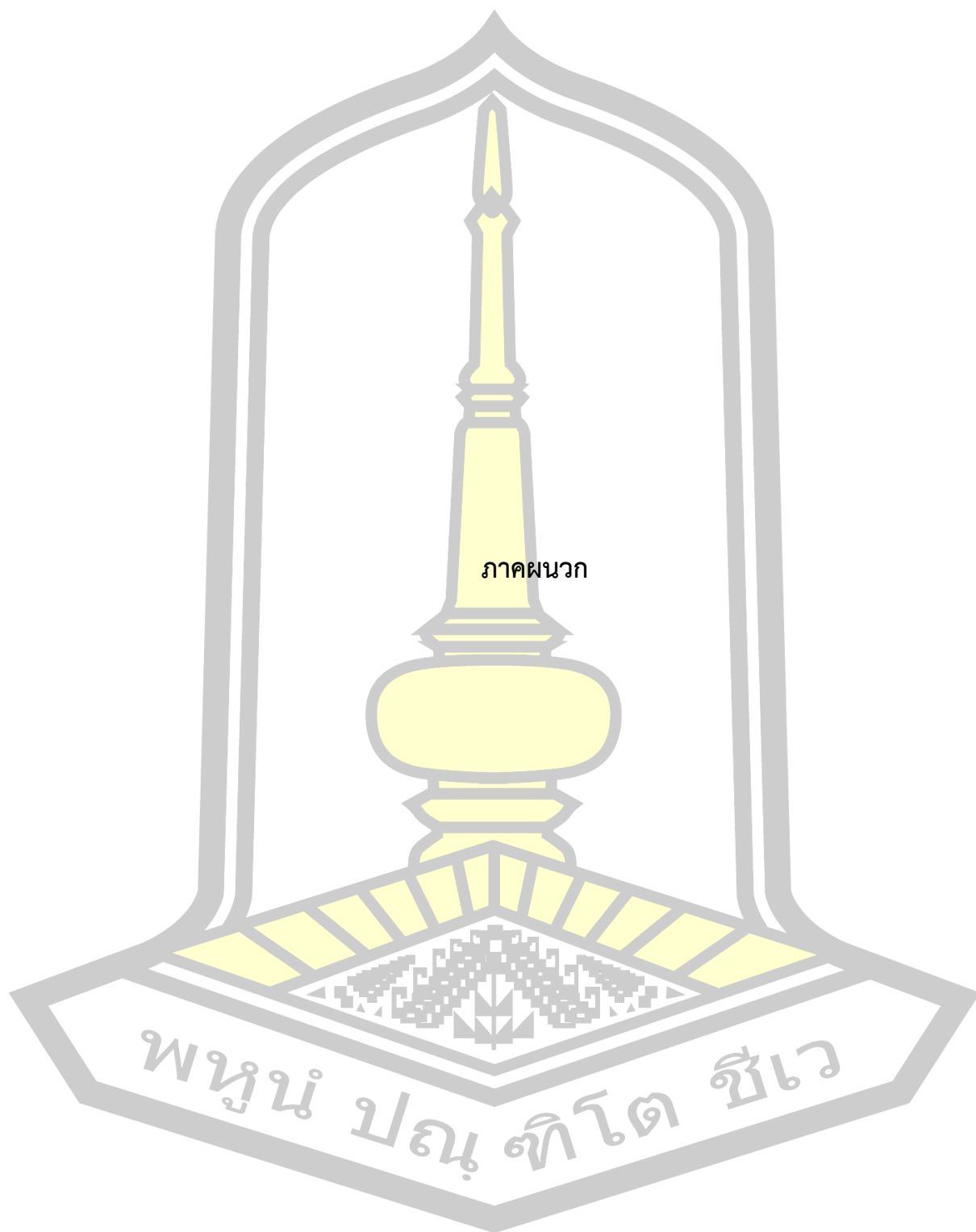
TStv. (2563a). **ซิววาลัยน้อย พลเดช ยกที่ 1 บ้านแคน ร้อยเอ็ด**.

<https://www.youtube.com/watch?v=cTfp6dtMho0>

TStv. (2563b). **สมชาย ฮ่องสามจุม+สุกัญญา ยอดนภา สอย ช่วงที่ 1**.

<https://www.youtube.com/watch?v=lFy5R-7AFg4>

พูนุ ปณ ทิโต ชีเว

ภาคผนวก

พหุบัณฑิตยาลัย

ภาคผนวก ก

ประวัติของหมอลำ และประวัติของหนังสือ

การสอยในชนบทเดิมเป็นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ชมหรือผู้ฟังหมอลำกลอนกับผู้แสดงหมอลำ โดยเหตุที่ลำกลอนเนื้อความเป็นการเกี่ยววราสี แทะโลมของหมอลำชายต่อหมอลำหญิง เรื่องที่นำมาสอยจึงเป็นเรื่องเพศ เรื่องล้อเลียนให้เกิดอารมณ์ขันมีทั้งการเมือง ค่านิยม ชาวที่เป็นกระแสสังคมที่รับรู้ร่วมกัน ปัจจุบันการสอยเป็นขั้นตอนหนึ่งของลำซึ่งหรือเป็นการแสดงมุขตลก ซึ่งปรับบทการสอยผู้สอยเปลี่ยนเป็นผู้แสดงตลกหรือเป็นมุขตลกออนไลน์ ผู้สอยคือผู้แสดงตลกในพื้นที่สื่อออนไลน์ สิ่งที่ต่างจากเดิมคือผู้ชมหรือผู้ฟังเป็นฝ่ายรับสาร ผู้แสดงหมอลำหรือผู้แสดงตลกเป็นฝ่ายส่งสาร คือเป็นผู้สอย ดังตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ มีจำนวน 384 คำสอย

ในวงการแสดงลำกลอนนั้น หมอลำทองมาก จันทะลือ เป็นทั้งหมอสอยและหมอลำที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังผู้ชม ส่วนวงการหมอลำซึ่ง หมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นหมอสอยหญิงที่โดดเด่นเป็นจุดเปลี่ยนด้านเพศสภาพของหมอสอยโดยแท้จริง

ชีวิตและผลงานของหมอลำทองมาก จันทะลือ

ภาพประกอบ 1 ทองมาก จันทะลือ หรือหมอลำภูทา

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ปี 2529

ที่มา : <https://www.isangate.com/new/artist-isan/93-thongmak-jantalue.html>

ชีวประวัติ

นายทองมาก จันทะลือ เกิดวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 ที่บ้านเลขที่ 6 บ้านท่าซิม่วง ต.ชนบท อ.ชนบท จ.ขอนแก่น บิดาชื่อ นายทองสอน จันทะลือ มารดาชื่อนางสมบุรณ์ จันทะลือ มีพี่น้อง 8 คน ฐานะทางครอบครัวเป็นชาวนาที่ยากจน นายทองมากในฐานะบุตรคนโตจึงต้องขยันขันแข็งช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านตักน้ำ ตำข้าว ทำอาหาร เลี้ยงสัตว์ทำนาทำไร่ตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้รอบรู้เรื่องการจับปลาจับสัตว์ป่าเป็นอาหาร

นายทองมาก จันทะลือสำเร็จการศึกษาระดับประถมต้นจากโรงเรียนบ้านท่าซิม่วง อ.ชนบท ผลการเรียนดีมาก ชอบเล่นกีฬาและมีความกล้าในการแสดงออก หลังจากเรียนจบชั้นประถมปีที่สี่ สนใจการเรียนหมอลำกลอนเพราะคิดว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี จึงเริ่มเรียนหมอลำที่วัด บ้านประดู่บ่อยกับอาจารย์อ่อน ฉัมา โรงเรียนมูลบาลีมูลกัจจายคดีโลกคดีธรรมอยู่สามปี หลังจากนั้นเล่าเรียนตามสำนักลำต่าง ๆ เช่น เรียนवादพ็อน वादลำ กับอาจารย์คำผาย โยมาและอาจารย์ฉลุยเรียนการพ็อนที่สัมพันธ์กับवादลำและเนื้อหากลอนลำใช้เวลาเรียน 7 ปี จนเชี่ยวชาญ แต่งกลอนได้ ด้นกลอนสดได้ มีปฏิภาณไหวพริบเร็วมากเมื่อได้เห็นได้ ยินได้ฟังสิ่งใดสามารถด้นกลอนสดได้ทันที

พ.ศ. 2491 เริ่มแสดงบนเวทีครั้งแรกกับหมอลำหญิงชื่ออ่อนตาและหมอแคนชื่อลงขณะนั้นอายุได้ 20 ปี ตระเวนลำทั่วภาคอีสานได้รับค่าจ้างตั้งแต่ 3-8 บาท เล่ากันว่าครั้งหนึ่งเจ้าภาพคิดค่าแสดงจากเสียงปีบ-เสียงฮาของผู้ฟังเป็นเกณฑ์ค่าจ้างโดยนับครั้งละ 10 บาท มีกรรมการชุดหนึ่งเป็นผู้นับเสียงฮา คิมนั้นเจ้าภาพต้องจ่ายค่าแสดง 1,500 บาท ในสมัย นั้นเป็นราคาที่สูงมากความสามารถพิเศษของหมอลำทองมากคือ มีกังวานเสียงดี คั้นกลอนสดรวดเร็วไม่ติดขัดมีความรู้ดีมาก ลำไจทย์ถามไม่เคยแพ้คู่ต่อสู้ มีอารมณ์ขันตลกรื่นเริงตลอดเวลา ทำให้ผู้ฟังมีความสุข

พ.ศ. 2500 ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดหมอลำชั้นเอกหรือหมอลำสี่ดาวจาก"สมาคมหมอลำอีสาน จังหวัดขอนแก่นและได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดหมอลำที่จังหวัดมุกดาหาร

พ.ศ. 2510 ได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดหมอลำกลอนที่ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี เนื่องในงานสงกรานต์ติดต่อกันถึงสามปี

พ.ศ. 2511 ตั้งสำนักงานหมอลำชื่อว่า สำนักงานหมอลำอุทาทบริการ โดยเหตุที่เป็นนักจัดรายการเพลงพื้นเมืองทางสถานีวิทยุ มีบริษัทโอสถสภาเจ้าของยามองตาถ้วยทองเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ จึงได้รับฉายาว่าหมอลำอุทาทตามลักษณะการใช้ยามอง หมอลำอุทาทจัดรายการ เพลงพื้นเมืองหลายสถานีวิทยุมีชื่อเสียงโด่งดังมาก มีหมอลำในสังกัดทั้งหมอลำกลอนหมอลำเพลิน และหมอลำเรื่องต่อกลอน

พ.ศ. 2512 สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี ในนามผู้สมัครอิสระ ได้รับเลือกตั้งโดยใช้เงินหาเสียงเพียง 12,000 บาท ไม่มีหัวคะแนนเลยใช้วิธีหาเสียง ด้วย

ตนเองมาตลอด เป็นผู้แทนอยู่ 2 ปี 9 เดือน จึงมีการยุบสภา ขณะที่ทำหน้าที่ผู้แทนราษฎรนั้น ไม่เคยขาดประชุมสภาทุกครั้งที่มีโอกาสอภิปรายในสภาจะพูดถึงปัญหาของประชาชนผู้ยากไร้ปัญหาของชาวไร่ชาวนาพี่น้องประชาชนคนยากจนเสมอ

พ.ศ. 2513 เป็นนายกสหพันธ์หมอลำแห่งประเทศไทย

พ.ศ. 2514 จัดตั้งโรงเรียนศิลปศึกษา ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 14 ต.ค้ำน้ำแซบ อ.วารินชำราบ เพื่อสอนวิชาหมอลำ

พ.ศ. 2528 ได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นศิลปิน พื้นบ้านดีเด่น สาขาหมอลำ

พ.ศ. 2529 ได้รับการยกย่องจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาหมอลำ

พ.ศ. 2537 ได้รับการยกย่องจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นผู้มีผลงานด้านการอนุรักษ์มรดกไทยด้านภาษาและวรรณกรรมไทย

พ.ศ. 2538 นำคณะหมอลำเผยแพร่วัฒนธรรมไทย ณ ประเทศเยอรมัน

พ.ศ. 2537-2538 เริ่มนำคณะหมอลำรณรงค์ต่อต้านภัยเอดส์ทั่วภาคอีสาน

ส่วนชีวิตครอบครัวได้สมรสกับนางสาวบัวพันธ์ น้อยดี ชาวชุมแพ จ.ขอนแก่น มีบุตรธิดาสืบสายโลหิตทั้งหมด 5 คน คือ

นายอนันต์ จันทะลือ

นางลำดวน ปุคะธรรม

นางปริยัย ชัยฤทธิ

นายสุทัศน์ จันทะลือ

นายขจรศักดิ์ จันทะลือ

ผลงาน

ผลงานของหมอลำทองมาก จันทะลือ ในฐานะศิลปินหมอลำมีทั้งเทปบันทึกการเพื่อออกอากาศและผลงานการประพันธ์กลอนลำซึ่งเป็นผลงานส่วนใหญ่ ประกอบด้วยกลอนปกิณคดี 27 กลอน กลอนศาสนา 29 กลอน กลอนเกี่ยว 14 กลอน กลอนนิทานและวรรณคดี 16 กลอน กลอนชมธรรมชาติ 8 กลอน กลอนประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ 13 กลอน กลอนเดินดง 11 กลอน กลอนโจทก์-ถาม 1 กลอน กลอนตลก 10 กลอน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540: 84-86)

ชีวิตและผลงานของหมอลำราตรี ศรีวิไล

ภาพประกอบ 2 หมอลำราตรี ศรีวิไล

ที่มา : <https://www.isangate.com/new/khmer>

ชีวประวัติ

ราตรี ศรีวิไล เกิดเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2495 ที่อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม บิดาชื่อนายเสริม มารดาชื่อนางหมูน นาห้วยทราย มีอาชีพเป็นศิลปินหมอลำกลอนและนักประพันธ์ กลอนลำ ราตรีศรีวิไล เดิมชื่อ ราตรี ศรีสวัสดิ์ อุ่นทะยา ปัจจุบันเปลี่ยนนามเป็น ราตรี ศรีวิไล ตาม ฉายาที่ใช้ในการแสดงหมอลำ

การศึกษา พ.ศ. 2505 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนน้ำสวยมิตรภาพ ตำบล สระใคร อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย พ.ศ. 2524 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนเขียงยืนพิทยาคม อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2542 จบชั้นมัธยมศึกษา จากศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2547 จบปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย พ.ศ. 2554 จบปริญญาโท ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ วิชาเอกหมอลำ จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2557 จบปริญญาเอก สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ วิชาเอกดนตรีวิทยา จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2516 รับพระราชทานรางวัล พวงมาลัยดอกไม้สดจาก สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มอบโดยตัวแทนพระองค์ จากการแสดงหมอลำกลอน ในงาน “จัดช่อดอกไม้” ณ หอศิลป์พีระศรี

พ.ศ. 2532 รับโล่ประกาศเกียรติคุณ จากพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ในงานพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้ ณ ป่าภูเม็งทอง “วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตร” อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

พ.ศ. 2532 รับใบประกาศเกียรติคุณ จากกระทรวงสาธารณสุข ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการทำงานโครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ และรับโล่รางวัลจาก กระทรวงสาธารณสุข ในการแสดงหมอลำ “โครงการคาราวานอีสานไม่กินปลาดิบ” 17 จังหวัดภาคอีสาน (ปี 2532-2534)

พ.ศ. 2537 รับพระราชทานรางวัลจาก “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” โดยได้รับคัดเลือกเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็น “ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาวรรณศิลป์” (ประพันธ์กลอนลำ)

พ.ศ. 2541 ได้รับพระราชทานรางวัลจาก “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามบรมราชกุมาร” โดยการคัดเลือกและยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการเยาวชนแห่งชาติ ให้เป็น “ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชน สาขาสื่อมวลชน”

พ.ศ. 2547 รับโล่รางวัลเชิดชูเกียรติจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยการคัดเลือกแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในวาระครบรอบ 40 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ให้เป็น “สุดยอดศิลปินอีสาน”

พ.ศ. 2553 รับรางวัลเข็มเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยการคัดเลือกแต่งตั้งให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” (รุ่นที่ 1) ณ ศูนย์การประชุมสิริกิติ์ โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เป็นองค์ประธาน

พ.ศ. 2556 เข้ารับพระราชทานรางวัลพระธาตุนาคุนทองคำ ประเภทบุคคลดีเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สาขาทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันพระราชทานปริญญาบัตร ประจำปี พุทธศักราช 2556 ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 17 ธันวาคม 2556

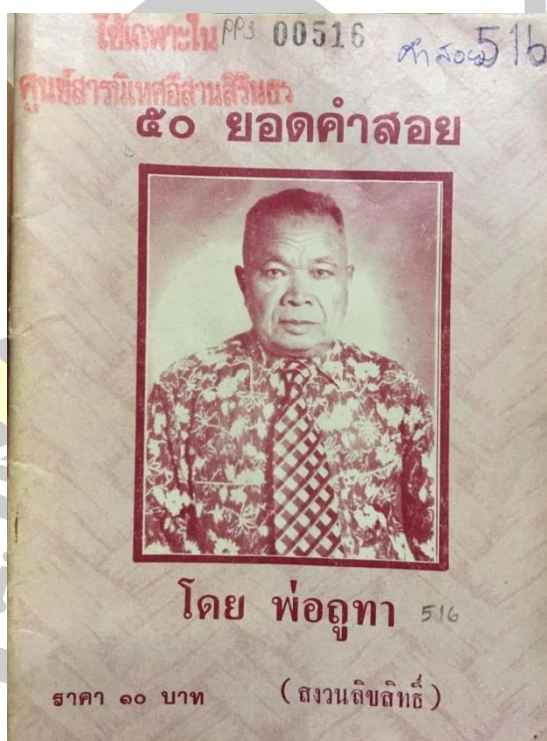
ส่วนชีวิตครอบครัวได้สมรสกับ นายวิจิต บงสิทธิพร อาชีพรับราชการสาธารณสุข มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ นายธนกร บงสิทธิพร และนางสาวโยธิกา ศรีวิไล บงสิทธิพร อยู่ที่บ้านเลขที่ 41/60 ซอยหมู่บ้านเสรี ถนนมิตรภาพ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ 40000 โทรศัพท์ /โทรสาร 043-243070, 081-8715868 เป็นสำนักงานหมอลำ และได้รับคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในการก่อตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรมการแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันหมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นครูสอนการแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ)

ลำ) ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยแม่ครุราชตรีศรีวิไล ด้านศิลปะการแสดงและเป็นอาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลงาน

หมอลำราชตรี ศรีวิไล ประพันธ์กลอนลำที่เป็นเนื้อหาสาระ ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละยุคสมัย และกลอนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สังคม เช่น กลอนรณรงค์เผยแพร่ข่าวสารด้านต่างๆ ได้แก่ กลอนรณรงค์ต่อต้านโรคร้ายไข้เจ็บ กลอนเลิกเหล้าเข้าพรรษาบูชาในหลวงรณรงค์เชิญชวนเลือกตั้งผู้แทนทุกระดับ รณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตย รณรงค์เชิญชวนรักการอ่าน การเรียนรู้หนังสือ เชิญชวนอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรม กลอนอนุรักษ์วัฒนธรรม กลอนรักษาจารีตประเพณีไทย เป็นต้น รวมกลอนลำที่ประพันธ์มากกว่า 1,000 กลอน เมื่อประพันธ์กลอนเสร็จก็มอบให้ลูกศิษย์และหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งตัวท่านเอง นำไปแสดงเผยแพร่ต่อสาธารณชนตามงานองค์กรต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละงาน (ประตุสูอีสาน, 2563)

หนังสือ 50 ยอดคำสอย ของทองมาก จันทะลือ

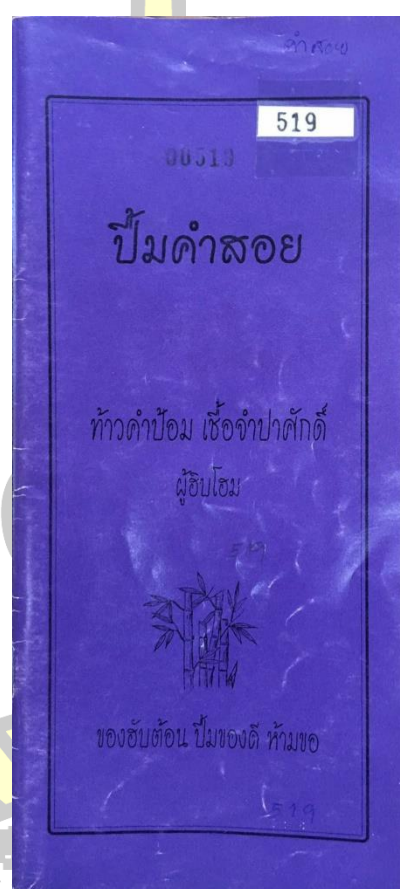

ภาพประกอบ 3 หนังสือ 50 ยอดคำสอย โดยทองมาก จันทะลือ

ผลงานการสอย

หนังสือ 50 ยอดคำสอย โดยหมอลำทองมาก จันทะลือนี้ นับเป็นผลงานการรวบรวมคำสอยอันเป็นของดีอีสานที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยที่ชอบความสนุกสนาน ด้วยคำสอยเป็นสิ่งคู่กับหมอลำมาตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นย่า ตายาย คำสอยจึงถือได้ว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวอีสานที่ได้สั่งสมถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน

หนังสือ ปี่มคำสอย ของท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์

ภาพประกอบ 4 หนังสือ ปี่มคำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์

ผลงานการสอย

หนังสือ ปี่มคำสอย โดยท้าวคำป้อม เชื้อจำปาศักดิ์นี้ นับเป็นผลงานการรวบรวมคำสอยอันเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีคติสอนใจอันเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอมาก็น้อย หากแต่คนทั่วไปที่ไม่เคยฟังจากคนอีสานหรือหมอลำแล้ว ก็จะมีรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งลามาก ด้วยเรื่องราวส่วน

ใหญ่มากเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศของผู้ชายและผู้หญิง แต่คำสอยก็ช่วยเพิ่มรสชาติในการฟังหมอลำให้สนุกสนานยิ่งขึ้นอีกทั้งคำสอยยังถือได้ว่าเป็นโคลงกลอนชาวบ้าน เพราะมีความคล้องจองกันอยู่บ้าง และมีความหมายตรง ๆ เข้าใจได้ในทันที

หนังสือ ความสอย-ความทวย ของสวิง บุญเจิม

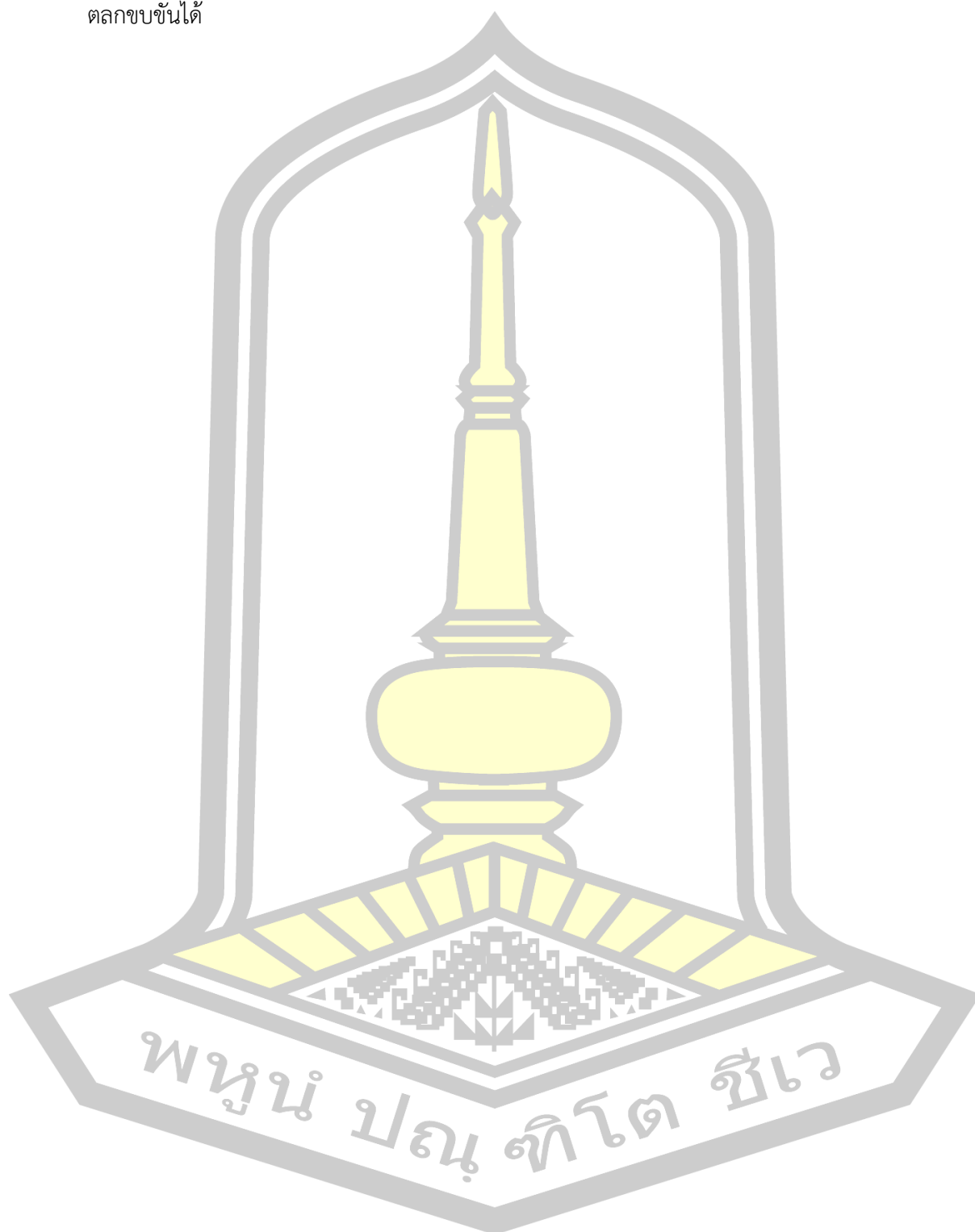

ภาพประกอบ 5 หนังสือ ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิม

ผลงานการสอย

หนังสือ ความสอย-ความทวย โดยสวิง บุญเจิมนี้ นับเป็นผลงานการรวบรวมคำสอยซึ่งถือเป็นมุขตลกนอกเวที คำสอยนั้นไม่ใช่ใครจะสอยได้ คนสอยต้องมีความสามารถ มีไหวพริบ ปฏิภาณดี บางครั้งคำสอยจะเน้นแค่ความสนุกสนานเป็นหลัก บางครั้งก็เป็นการนำมาใช้ประชดเสียดสีด้วยการล้อเลียนในเรื่องราวต่าง ๆ อันเป็นภูมิปัญญาของชาวอีสานอย่างหนึ่งก็ว่าได้ซึ่งสามารถนำมา

ทำให้เรื่องราวที่เป็นกระแสสังคมหรืออยู่ในความสนใจของผู้คนในขณะนั้นกลับเป็นเรื่องราวที่สร้างความ
ตกลงกันได้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	ว่าที่ร้อยตรีเสียงชัย สาสีเสาร
วันเกิด	วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2535
สถานที่เกิด	อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 8 หมู่ 4 บ้านสวนมอญ ตำบลอึ่งอ่อง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45180
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2550 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2553 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2558 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. 2564 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	ทุนอุดหนุนการวิจัยสำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท) ประจำปี งบประมาณ พ.ศ. 2563 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
ผลงานวิจัย	-

พูน ปณ ทิโต ชีเว